VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

TVIRTINU: .....

Žemės ūkio akademijos l.e.p. Kancleris
Doc. Dr. Rytis Skominas
2026 m. birželio mėn. 1d.

PROJEKTAS ĮGYVENDINTAS PAGAL ŽEMĖS ŪKIO, MAISTO ŪKIO IR ŽUVININKYSTĖS 2023–2027 METŲ MOKSLINIŲ TYRIMŲ IR EKSPERIMENTINĖS PLĖTROS FINANSAVIMO TAISYKLES

JAUNŲ ŽMONIŲ UŽIMTUMO ŽEMĖS ŪKIO SEKTORIUJE GALIMYBIŲ ANALIZĖ IR REKOMENDACIJŲ DĖL KARTŲ KAITOS UŽTIKRINIMO IR JAUNIMO SKATINIMO PASILIKTI KAIMO VIETOVĖSE BEI UŽSIIMTI ŽEMĖS ŪKIO VEIKLA PARENGIMAS

2026 M. GALUTINĖ ATASKAITA

Tyrimo vadovė
Prof. dr. Vilma Atkočiūnienė

Akademija, 2026

Tyrimas vykdytas 2025–2026 m. pagal Žemės ūkio ministerijos vykdomos žemės ir maisto ūkio, kaimo, žuvininkystės ir fitosanitarijos vystymo programos priemonės „Finansuoti mokslinius tyrimus ir eksperimentinės plėtros darbus“ pagal priemonę „Parama nacionaliniams tyrimams vykdyti“. Projekto vykdymo sutartis Nr. MTE–25–9.

Ataskaitos rengėjai:
prof. dr. Vilma Atkočiūnienė, el. paštas vilma.atkociuniene@vdu.lt
dr. Ingrida Kazlauskienė, el. paštas ingrida.kazlauskiene@vdu.lt
dr. Jurgita Zaleckienė, el. paštas jurgita.zaleckiene@vdu.lt
dr. Milita Vienažindienė, el. paštas milita.vienazindiene@vdu.lt
dr. Rasa Pranskūnienė, el. paštas rasa.pranskuniene@vdu.lt
Alvydas Aleksandravičius, el. paštas alvydas.aleksandravicius@vdu.lt

Ataskaitos recenzentas:
dr. Romualdas Zemeckis**,** el. paštas romualdas.zemeckis@vdu.lt

TURINYS

ĮVADAS 13
1. DEMOGRAFINĖS IR JAUNIMO SITUACIJOS LIETUVOS KAIMO VIETOVĖSE ATSIŽVELGIANT Į ŽEMĖS ŪKIO SEKTORIUI BŪDINGŲ PROCESŲ RAIDĄ APŽVALGA 17
1.1. Demografinės ir jaunimo situacijos Lietuvos kaimo vietovėse atsižvelgiant į žemės ūkio sektoriui būdingų procesų raidą empirinio tyrimo metodika 17
1.2. Europos Sąjungos strateginių dokumentų, reglamentuojančių kartų kaitos politiką žemės ūkyje ir kaimo vietovėse apžvalga 19
1.3. Lietuvos kaimo vietovių demografinė ir jaunimo situacija atsižvelgiant į žemės ūkio sektoriui būdingų procesų raidą 23
1.4. Jaunimo galimybių įsikurti kaimo vietovėse ir užsiimti žemės ūkio verslu analizė bei vertinimas 38
2. UŽSIENIO ŠALIŲ IR LIETUVOS KARTŲ KAITOS PROCESŲ GEROSIOS PATIRTIES PAVYZDŽIŲ ANALIZĖ 42
3. JAUNŲ ŽMONIŲ IR ŽEMĖS ŪKIO SUBJEKTŲ NUOSTATŲ KARTŲ KAITOS KLAUSIMAIS BEI JAUNIMO PASKATŲ KURTIS, GYVENTI KAIME IR IMTIS ŪKININKAVIMO VEIKLOS IR / AR VERSLO ANALIZĖ 64
3.1. Jaunų žmonių ir žemės ūkio subjektų nuostatų kartų kaitos klausimais bei jaunimo paskatų kurtis, gyventi kaime ir imtis ūkininkavimo veiklos ir / ar verslo empirinio tyrimo metodika 64
3.2. Jaunų žmonių ir žemės ūkio subjektų nuostatų kartų kaitos klausimais bei jaunimo paskatų kurtis, gyventi kaime ir imtis ūkininkavimo veiklos ir / ar verslo empirinio tyrimo rezultatai 68
4. SPECIALISTŲ IR DARBININKŲ PROFESIJŲ GRUPIŲ IR KOMPETENCIJŲ POREIKIS ŽEMĖS ŪKYJE 90
4.1. Žemės ūkio specialistų ir darbininkų profesijų grupių bei jų kompetencijų poreikio bei įsidarbinimo įvertinimo empirinio tyrimo metodika 91
4.2. Žemės ūkio specialistų ir darbininkų profesijų grupių nustatymas 94
4.3. Žemės ūkio specialistų ir darbininkų kompetencijų poreikio įvertinimo empirinio tyrimo rezultatai 96
4.3.1. Žemės ūkio specialistų ir darbininkų poreikis 96
4.3.2. Ekspertų apklausos apie bendrųjų ir specialiųjų žemės ūkio specialistų kompetencijų poreikį rezultatų analizė 99
4.3.3. Darbo skelbimų turinio analizės rezultatai 104
4.4. Žemės ūkio specialistų ir darbininkų kompetencijų poreikis 2026 m. ir ateityje 107
5. REKOMENDACIJOS DĖL KARTŲ KAITOS LIETUVOS ŽEMĖS ŪKYJE PRIORITETŲ, PRIEMONIŲ IR VEIKSMŲ 109
5.1. Kartų kaitos Lietuvos žemės ūkyje prioritetų, priemonių ir veiksmų nustatymo procesas .. 109
5.2. Rekomendacijos dėl kartų kaitos užtikrinimo bei jaunimo skatinimo likti kaimo vietovėse ir užsiimti jose žemės ūkio ir kita veikla 115
5.3. Strateginių prioritetų, priemonių ir veiksmų dėl kartų kaitos užtikrinimo bei jaunimo skatinimo likti Lietuvos kaimo vietovėse ir užsiimti jose žemės ūkio ir kita veikla siektini rezultatai 129
6. KARTŲ KAITOS LIETUVOS ŽEMĖS ŪKYJE SCENARIJAI 2030 IR 2050 METAMS 145

6.1. Scenarijų sudarymo procesas 145
6.2. Kartų kaitos užtikrinimo bei jaunimo skatinimo likti kaimo vietovėse ir užsiimti jose žemės ūkio veikla Lietuvoje SSGG analizės rezultatai 146
6.3. 2030 m. ir 2050 m. kartų kaitos Lietuvos žemės ūkyje prioritetų palyginamieji scenarijai. 154
IŠVADOS 159
LITERATŪRA 166

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1.1 lentelė. Pagrindiniai ES strateginiai dokumentai, reglamentuojantys kartų kaitos politiką žemės ūkyje ir kaimo vietovėse 19
1.2 lentelė. 2023–2027 m. laikotarpio BŽŪP paramos kartų kaitai priemonės 19
1.3 lentelė. Ilgalaikės ES kaimo vietovių vizijos iki 2040 m. veiksmų plane rekomenduojamos paramos kartų kaitai kaimo vietovėse priemonės 21
1.4 lentelė. Europos komisijos kartų kaitos žemės ūkyje strategijoje rekomenduojamos priemonės būsimam 2028-2034 m. BŽŪP laikotarpiui 22
1.5 lentelė. Parduodamų ūkių rinkos apžvalga (pagal 2026 m. kovo 2 d. duomenis aruodas.lt ir skelbiu.lt portaluose) 39
2.1 lentelė. Gerosios praktikos pavyzdžių (GPP) vertinimo kriterijai 42
2.2 lentelė. Tarptautiniuose GPP taikomos jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimo į kaimiškas vietoves priemonės 43
2.3 lentelė. Regioniniuose GPP taikomos jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimo į kaimiškas vietoves priemonės 45
2.4 lentelė. Nacionaliniuose GPP taikomos jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimo į kaimiškas vietoves priemonės 48
2.5 lentelė. Bendruomeniniuose GPP taikomos jaunimo pritraukimo į kaimiškas vietoves priemonės 51
2.6 lentelė. Šeimos GPP taikomos jaunimo pritraukimo į kaimiškas vietoves priemonės 53
2.7 lentelė. Individualių GPP taikomos jaunimo pritraukimo į kaimiškas vietoves priemonės 56
2.8 lentelė. Lietuvos GPP taikomos jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimo į kaimiškas vietoves priemonės 58
3.1 lentelė. Empirinio tyrimo organizavimo etapai 64
3.2 lentelė. Jaunų žmonių nuostatų kurtis gyventi kaime ir imtis ūkininkavimo veiklos ir / ar kito verslo kaimo vietovėse klausimyno struktūra 65
3.3 lentelė. Vidinio klausimyno suderinamumo pagrindimas 66
3.4 lentelė. Tiriamosios imties pagrindimas 66
3.5 lentelė. Tyrimo aprėptis pagal Lietuvos rajonus/savivaldybes (N=547) 68
3.6 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį, amžių bei išsilavinimą (N=547) 69
3.7 lentelė. Fokus grupės diskusijos turinio analizė 88
3.8 lentelė. Jaunimui patraukliausios, nišinės ir kritinės profesijos/veiklos bei kompetencijos 89
4.1 lentelė. Žemės ūkio specialistų ir darbininkų profesijų grupių bei kompetencijų empirinio tyrimo organizavimo etapai 91
4.2 lentelė. Duomenų apie specialistų ir darbininkų, baigusių žemės ūkio ir su juo susijusias studijas/mokymo programas skaičius ir dirbančių pagal įgytą specialybę, rinkimo forma 93
4.3 lentelė. Profesijų grupių klasifikacija (sudaryta autorių remiantis ISCO-08; Klocker ir kt., 2019; kt.) 95
4.4 lentelė. Žemės ūkio sektoriaus žmogiškųjų išteklių poreikio vertinimo dedamosios 97
4.5 lentelė. Bendrųjų žemės ūkio specialistų ir darbininkų kompetencijų vertinimo vidurkiai 99

4.6 lentelė. Specialiųjų žemės ūkio specialistų ir darbininkų kompetencijų vertinimo vidurkiai ... 101
4.7 lentelė. Žemės ūkio darbininkų ir konkrečių jų kompetencijų poreikis ... 104
4.8 lentelė. Sezoninių žemės ūkio darbininkų ir konkrečių jų kompetencijų poreikis (sudaryta autorių) ... 106
4.11 lentelė. Kompetencijų poreikio perspektyvos 2030 ir 2050 metų laikotarpyje ... 107
5.1 lentelė. Kartų kaitos Lietuvos žemės ūkyje strateginių prioritetų, priemonių ir veiksmų ekspertinis vertinimas ... 111
5.2 lentelė. Kaimo interesų įvertinimo (angl., rural proofing) pagrindiniai principai ... 128
5.3 lentelė. Kartų kaitos Lietuvos žemės ūkyje strateginiai prioritetai, priemonės, veiksmai ir rodikliai 2028-2034 m. ... 133
6.1 lentelė. Kartų kaitos užtikrinimo bei jaunimo skatinimo likti kaimo vietovėse ir užsiimti jose žemės ūkio veikla Lietuvoje SSGG analizės rezultatai ... 146
6.2 lentelė. Kartų kaitos Lietuvos žemės ūkyje prioritetų įgyvendinimo pagrindiniai sėkmės rodikliai 2035 m. ... 153
6.3 lentelė. 2030 m. kartų kaitos žemės ūkyje scenarijus: sistemų įtvirtinimas ... 154
6.4 lentelė. 2050 m. kartų kaitos žemės ūkyje scenarijus: ilgalaikė transformacija ... 156

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1.1 pav. Gyventojų migracijos tarp miesto ir kaimo srautai Lietuvoje 2021–2025 m. 24
1.2 pav. Demografinės senatvės koeficientas apskrityse, asmenys 24
1.3 pav. Ūkininkų pasiskirstymas pagal amžių 2021–2025 m., asmenys. 25
1.4 pav. Žemės ūkio valdytojų skaičius pagal jų amžių 2022 –2025 m., asmenys 26
1.5 pav. Jaunųjų žemės ūkio valdytojų procentinės dalies nuo visų žemės ūkio valdytojų pokytis 2022 –2025 m., proc. 27
1.6 pav. Jaunųjų ūkininkų (iki 40 metų) skaičius apskrityse 2022–2024 m., asmenys. 27
1.7 pav. Kaimo gyventojų užimtumas pagal ekonomines veiklos rūšis 2021-2024 m., (vidutiniškai tūkst.) 29
1.8 pav. Sukuriama grynoji pridėtinė vertė, tenkanti vienam metiniam darbo vienetui (GPV/MDV) skirtingo amžiaus ūkininkų ūkiuose*, GPV/MDV tūkst. Eur* 30
1.9 pav. Darbo jėgos aktyvumo lygis pagal amžiaus grupes kaimo vietovėse, proc. 31
1.10 pav. Laisvų darbo vietų skaičius apskrityse 2020 – 2025 m., vnt. 32
1.11 pav. Namų ūkių, turinčių kompiuterį, pasiskirstymas Lietuvos miestuose ir kaimo vietovėse, proc. 33
1.12 pav. Namų ūkiai, turintys plačiajuosčio interneto prieigą, proc. 34
1.13 pav. Asmenys, kurie naudojosi informacinėmis technologijomis, pagal amžiaus grupes, proc. 35
1.14 pav. Ūkių, taikančių įvairius žemės dirbimo metodus, skaičius 36
1.15 pav. Sertifikuotų ekologinės gamybos subjektų skaičius 36
1.16 pav. Žaliųjų prekių ir paslaugų produkcija žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuje, mln. Eur 37
3.1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje trukmę (N=547), proc. 70
3.2 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal užimtumą, proc. (N=547) 70
3.3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal jų darbovietės vietą, proc. (N=322) 71
3.4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal ketinimus ateityje gyventi kaime, proc. (N=547) 72
3.5 pav. Pasilikti gyventi kaime respondentus motyvuojančių veiksnių vertinimas, vidurkis (N=268) 73
3.6 pav. Pasilikti gyventi kaime respondentus stabdančių veiksnių vertinimas, vidurkis (N=279) .. 75
3.7 pav. Respondentų nuomonių apie ketinimus dirbti žemės ūkio srityje ar ūkininkauti pasiskirstymas, proc. (N=547) 76
3.8 pav. Dirbti žemės ūkyje respondentus skatinančių veiksnių vertinimas, vidurkis (N=228) 77
3.9 pav. Respondentų nuomonė apie labiausiai juos dominančias tvaraus žemės ūkio ar kitas kaimo verslo sritis, proc. (N=228) 79
3.10 pav. Respondentų nuomonė apie veiksnius, lemiančius jų nenorą dirbti žemės ūkyje, vidurkis (N=319) 80
3.11 pav. Respondentų nuomonė apie veiksnius, kurie paskatintų juos pasilikti gyventi kaime, vidurkis (N=320) 81

3.12 pav. Priemonės ir veiksniai, kurie paskatintų respondentus imtis žemės ūkio ar kitos veiklos kaimo vietovėje, vidurkis (N=320)..... 83
3.13 pav. Tyrimo dalyvių įvardytos patraukliausios verslo sritys/veiklos 84
3.14 pav. Respondentų nuomonė apie paramos priemones jaunųjų ūkininkų įsikūrimui, papildomas tiesiogines išmokas jauniesiems ūkininkams pagal Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros planą, proc. (N = 547) 85
3.15 pav. Respondentų nuomonė apie paramos priemonių reikšmingumą ūkiui, vidurkis (N=56) .. 85
3.16 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas dėl jaunojo ūkininko ūkio įkūrimo trukdžių (N = 77)..... 86
4.1 pav. Laisvų darbo vietų žemės ūkyje ir miškininkystėje skaičius 2021–2025 m., tūkst. 96

PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ SĄVADAS

Aukštos pridėtinės vertės veikla žemės ūkyje ir kaimo vietovėse – tai veikla, kai didžioji sukuriamos ekonominės vertės dalis generuojama ne vien pirminėje žemės ūkio gamyboje, bet ir produktų perdirbimo, bioekonomikos, trumpųjų maisto tiekimo grandinių, skaitmeninių sprendimų, žiedinės ekonomikos, kooperacijos, paslaugų kūrimo, agroturizmo, anglies ūkininkavimo, atsinaujinančios energijos bei kitų inovatyvių verslo modelių pagrindu, didinant ūkių pajamas, konkurencingumą ir regionų gyvybingumą (Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2050“, 2025; A Competitiveness Compass for the EU, 2025).

Hibridinis gyvenimo ir darbo modelis - tai gyvenimo ir ekonominės veiklos organizavimo modelis, kai asmuo, gyvendamas kaimo vietovėje, lanksčiai derina žemės ūkio veiklą su kitomis profesinėmis, verslo ar nuotolinio darbo formomis, kurdamas įvairius pajamų šaltinius ir prisitaikydamas prie besikeičiančių darbo rinkos bei gyvenimo poreikių (Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2050“, 2025; A Competitiveness Compass for the EU, 2025; BŽŪP po 2027 m., 2025).

Jaunimo ir jaunų žmonių nuostatos – tai jaunų žmonių (14 - 40 metų amžiaus grupės) socialiniai-kognityviniai vertinimai, požiūriai ir dispozicijos, nusakančios jų santykį su įvairiais socialinio, politinio, ekonominio ir kultūrinio gyvenimo reiškiniais; dinamiškos, nes ši amžiaus grupė pereina iš vaikystės į suaugusiojo gyvenimą, todėl jų požiūriai yra itin jautrūs socialinėms, kultūrinėms ir politinėms transformacijoms; jaunimo nuostatos dažnai rodo ateities visuomenės vertybių kryptį, nes per kartų kaitą jos ilgainiui tampa vyraujančiomis (Nugin, 2015).

Jaunas žmogus – asmuo nuo 14 iki 29 metų (įskaitytinai) (Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymo..., 2019)[1]; **jaunas asmuo** (iki 40 metų) laikomas fizinis asmuo, kuriam paraiškos pateikimo dieną yra iki 40 metų (imtinai), statusas dažnai suteikia papildomų privalumų gaunant paramą kaimo vietovėse: papildomus balus paraiškų vertinimo metu arba galimybę kurti verslą.

Jaunasis ūkininkas – tai asmuo nuo 18 iki 40 metų amžiaus (įskaitytinai, kol nesuėjo 41 metai), kuris pirmą kartą įsikuria ūkyje kaip ūkio valdytojas ir turi reikiamą profesinę kompetenciją bei išsilavinimą (Žemės ūkio agentūra..., 2025). [2]

Jaunojo ūkininko pasas – personalizuotas kompetencijų, praktinės patirties, konsultavimo, mentorystės ir profesinės pažangos valdymo instrumentas, skirtas koordinuoti jauno žmogaus individualų įsitraukimo į žemės ūkio ir kaimo ekonomikos veiklas kelią bei užtikrinti sąveiką tarp mokymo, konsultavimo, inovacijų, paramos ir profesinės integracijos sistemų; individualus ŽŪŽIS naudotojo kelias, kuriame kaupiama informacija apie: mokymus, mikrokvalifikacijas, praktikas, mentorystę, konsultacijas, dalyvavimą EIP projektuose, profesinę pažangą**;** „Starter Pack for Young Farmers (BŽŪP po 2027, 16 straipsnis) įgyvendinimo ir koordinavimo integruojantis (angl. *enabling*) instrumentas ar įrankis.

Kaimo dimensijos integravimas į viešosios politikos formavimą (*angl., rural mainstreaming*) – sistemingas kaimo interesų ir regionų poreikių integravimas į įvairių viešosios politikos sričių

[1] Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymo Nr. IX-1871 nauja redakcija. 2019-01-01, Prieiga internete: https://www.infolex.lt/ta/483587:str1

[2] Žemės ūkio agentūra prie Žemės ūkio ministerijos. Prieiga internete: https://zua.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/akreditavimas/jaunuju-ukininku-mokymas/; https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/income-support/young-farmers_lt

planavimą ir sprendimų priėmimą, siekiant užtikrinti teritorinį balansą, regionų gyvybingumą ir gyvenimo kokybę kaimo vietovėse (Bryce, 2025)[3].

Kaimo gyvybingumas – gebėjimas išlikti užtikrinant gyvenimo kokybę, užimtumą ir verslumą, viešųjų paslaugų prieinamumą, bendruomenių aktyvumu; regionų patrauklumu gyventi ir dirbti (Lietuvos kaimo ir žemės ūkio plėtros baltoji knyga, 2019); kartų kaitos kontekste kaimo vietovės gyvybingumas suprantamas kaip kaimo teritorijos gebėjimas sudaryti jaunimui ir jaunoms šeimoms realias galimybes gyventi, dirbti, kurti verslą ir auginti vaikus, užtikrinant prieinamą būstą, kokybiškas viešąsias paslaugas, aukštos pridėtinės vertės darbo vietas, inovacijų ir verslumo ekosistemą bei aktyvų bendruomeninį gyvenimą.

Kaimo interesų įvertinimas (*angl., rural proofing*) – tai sistemingas politikos formavimo ir įgyvendinimo procesas, kuriuo užtikrinama, kad visos viešosios politikos priemonės būtų įvertintos pagal jų poveikį kaimo vietovėms ir, prireikus, pritaikytos jų specifikai (Shortall & Alston, 2016)**.** Įgyvendinant kartų kaitos programą taikomas Kaimo interesų įvertinimas (*angl., rural proofing*) principas, užtikrinant, kad visos politikos priemonės būtų vertinamos ir pritaikomos atsižvelgiant į kaimo vietovių specifiką, jaunų žmonių ir šeimų poreikius bei realias gyvenimo sąlygas (Bryce, 2025).

Kaimo plėtra – kaimo vietovių gyventojų gyvenimo ir darbo sąlygų kokybės gerinimas, kaimo vietovių ekonominės ir socialinės struktūros tobulinimas, bendruomeninių ryšių stiprinimas siekiant užtikrinti ekonominę ir socialinę sanglaudą, saugoti ir kurti darbo vietas, skatinti alternatyviąją veiklą kaime, saugoti ir puoselėti etninę kultūrą, kraštovaizdį ir gamtinę aplinką **(**Lietuvos Respublikos žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros įstatymas, 2002).

Kaimo vietovė – Lietuvos Respublikos žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros įstatyme apibrėžiama kaip gyvenamoji vietovė, kurios gyventojų skaičius neviršija 6 tūkst. gyventojų. Tačiau kartų kaitos ir BŽŪP kontekste kaimo vietovė suprantama plačiau – kaip socialinė, ekonominė ir teritorinė erdvė, kurioje kuriamos sąlygos gyventi, dirbti, plėtoti žemės ūkio ir kitas ekonomines veiklas, užtikrinti viešųjų paslaugų prieinamumą, bendruomenių gyvybingumą ir tvarią regionų plėtrą **(**Lietuvos Respublikos žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros įstatymas, 2002).

Kaimo vietovių atsparumas – kaimo teritorijų gebėjimas prisitaikyti prie ekonominių, klimato, socialinių ir demografinių pokyčių neprarandant gyvybingumo (Lietuvos BŽŪP strateginis planas 2023–2027)[4]; gebėjimas ne tik atlaikyti išorinius sukrėtimus, bet ir transformuotis, kuriant konkurencingą, aukštą pridėtinę vertę kuriančią ekonomiką, stiprias bendruomenes, kokybiškas viešąsias paslaugas ir palankią gyvenimo aplinką jaunimui bei šeimoms.

Kartų kaita – procesas, kai senesnės kartos palaipsniui pasitraukia iš aktyvaus visuomeninio, ekonominio ir politinio gyvenimo, o jų vietą užima jaunesnės kartos, turinčios kitokią socialinę patirtį, vertybes, išsilavinimą bei elgsenos modelius; ilgalaikis demografinis ir sociokultūrinis procesas, darantis poveikį visuomenės struktūrai, kultūrinei raidai, darbo rinkai ir politinėms orientacijoms. .

Kartų kaita žemės ūkyje (*angl., generational renewal in agriculture*) – kompleksinis procesas žemės ūkio sektoriuje kai senesniosios ūkininkų kartos planingai perduoda jaunesniajai kartai žemės

[3] Bryce, B. A. (2025). Rural proofing: lessons from OECD countries and potential application to health. *Rural and Remote Health*, *25*(1), 1-10.

[4] Lietuvos BŽŪP strateginis planas 2023–2027. Prieiga internete: https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/cap-strategic-plans/lithuania_lt?utm_source=chatgpt.com

ūkio išteklius – žemę, įrenginius, technologijas, žinias, vertybes ir atsakomybę bei vadybos praktikas, o pastaroji tai perimą; jaunų žmonių pritraukimas, jų įsitvirtinimas ir ilgalaikis išlikimas žemės ūkyje, kartu sudarant sąlygas vyresniajai kartai planingai perduoti ūkius, žinias ir atsakomybę (Proposal for a Regulation of the European Parliament..., 2026)[5].

Kartų kaita žemės ūkyje ir kaimo vietovėse – tai kompleksinis demografinės, ekonominės, socialinės ir institucinės transformacijos procesas, kuriuo sudaromos sąlygos jaunimui pasirinkti gyvenimą, darbą ir verslą kaimo vietovėse, palaipsniui įsitraukti į žemės ūkio ir kitas kaimo ekonomikos veiklas, perimti arba kurti ūkius, diegti inovacijas ir užtikrinti ilgalaikį žemės ūkio sektoriaus bei kaimo vietovių gyvybingumą, konkurencingumą ir atsparumą (Reglamentas (ES) 2021/2115 (BŽŪP 2023-2027), 9 straipsnis; Europos Parlamento rezoliucija „Generational renewal in the EU farms of the future“, 2024; The Proposal for a Regulation…, 2025); visas gyvenimo ciklas apimantis naujų ūkininkų atėjimą, įsitvirtinimą, ūkių perdavimą, žinių perdavimą, inovacijų diegimą, gyvenimo kaime patrauklumą, finansų, žemės ir konsultavimo prieinamumą, ilgalaikį ūkininkų išlikimą sektoriuje (Kartų kaitos žemės ūkyje strategija..., 2025).[6]

Regeneratyvi socialinė infrastruktūra – tai socialinių, bendruomeninių ir viešųjų sistemų visuma (pvz., švietimo, sveikatos, kultūros, užimtumo, bendruomeninių paslaugų infrastruktūra), kuri ne tik palaiko esamą socialinę gerovę, bet ir aktyviai atkuria, stiprina bei ilgainiui gerina socialinį kapitalą, bendruomenių atsparumą ir tarpusavio ryšius; ne tik teikia paslaugas, bet ir stiprina bendruomenės gebėjimą pačiai kurti savo socialinę ir ekonominę ateitį.

Suvokiama gyvenimo kontrolė – tikėjimas, kad svarbiausius įvykius lemia asmeniniai veiksmai (vidinis kontrolės lokusas) ir turimi įgūdžiai pasiekti savo tikslams (saviveiksmingumas).

Vietokūra (*angl., placemaking*) - tai daugiasluoksnis vietos tapatybe paremtas viešųjų erdvių ir patraukliu vietų gyventi planavimo, kūrimo ir valdymo procesas kaime, kurio centre yra vietos bendruomenė, bendruomenių įgalinimas, kūrybiškumas, kultūros ir ekonomikos sąveika (Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2050“, 2025). Kaimo vietovėms vietokūra yra svarbi metodika ar įrankis siekiant stabdyti depopuliaciją, nes jos dėka kaimas paverčiamas ne tik gamybos zona, bet ir patrauklia erdve gyventi jaunimui; tai vietos bendruomenių, savivaldos, verslo, kultūros, mokslo ir kitų partnerių bendradarbiavimu grindžiamas procesas, kuriuo stiprinamas vietos identitetas, kuriama patraukli gyvenamoji, darbo ir kūrybos aplinka, įveiklinami vietos gamtiniai, kultūriniai, socialiniai ir ekonominiai ištekliai bei didinamas teritorijos patrauklumas gyventi, dirbti, kurti verslą ir auginti šeimą.

Vystymasis – tam tikrų savybių (ypatybių) kaita: augimas (nulemiantis vidinius ir išorinius kiekybinius pokyčius), diferenciacija (individualių vystymosi dėmenų išryškėjimas), struktūrizacija (atskirų dėmenų sujungimas į reikšmingus derinius, reiškiančius daugiau negu dėmenų suma), centralizacija (veiksmų valdymo sugriežtinimas numatant konkrečius tikslus), integracija (kokybinis pasikeitimas, judamųjų įgūdžių sujungimas į prasmingą seką, derinius), branda.

---

[5] Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing the European Fund for economic, social and territorial cohesion, agriculture and rural, fisheries and maritime, prosperity and security for the period 2028-2034 and amending Regulation (EU) 2023/955 and Regulation (EU, Euratom) 2024/2509 ('NRPP Regulation'), Europos Komisija, Brussels, 16 June 2026.

[6] Kartų kaitos žemės ūkyje strategija. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Strasbūras, 2025 10 21 COM(2025) 872 final. Prieiga internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52025DC0872

Visuomenės senėjimas – tai demografinis procesas, kai visuomenės amžiaus struktūroje proporcingai didėja vyresnių asmenų (dažniausiai 60 ar 65+) dalis, o medianinis amžius kyla, dėl ilgėjančios gyvenimo trukmės bei mažėjančio gimstamumo; jis turi reikšmingų socialinių, sveikatos ir ekonominių pasekmių; tendencija kyla iš ilgėjančio žmogaus gyvenimo, mažėjančio gimstamumo ir – kai kuriais atvejais – migracijos įtakos, ir yra globalus fenomenas, kuriam būdingas įvairių šalių adaptacinis iššūkių spektras.

Žemės ūkio sektoriui būdingų procesų raida – laipsniškas kitimas technologinių, socialinių, ekonominių, gamtinių ir organizacinių procesų, politikos priemonių ir žemės naudojimo kitimas; ilgalaikiai dinamiški pokyčiai ir tendencijos, vykstančios žemės ūkio sektoriuje, apimančios gamybos technologijų, ūkininkavimo praktikų, gamybinės struktūros, produkcijos rūšių, darbo organizavimo, ekonominių santykių, aplinkosaugos reikalavimų bei socialinių veiksnių kitimą.

Žemės ūkio sektorius – ekonominė veikla pagal NACE klasifikatorių, apimanti augalininkystę, gyvulininkystę, mišrųjį žemės ūkį ir žemės ūkio paslaugas.

Žemės ūkio veikla – veikla, apimanti žemės ūkio produktų gamybą ir apdorojimą, savo pagamintų ir apdorotų žemės ūkio produktų perdirbimą, maisto produktų gamybą ir šių produktų realizavimą, taip pat paslaugų žemės ūkiui teikimą. Žemės ūkio veikla nelaikoma maisto produktų gamyba iš ne savo pagamintų ir apdorotų žemės ūkio produktų ir šių produktų realizavimas (Lietuvos Respublikos Žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymas, 2002).

Žemės ūkio veiklos mentorystė — tai individualus arba grupinis praktine patirtimi grįstas žinių, kompetencijų ir profesinės patirties perdavimo procesas, kurio metu patyręs ūkininkas, konsultantas ar kitas žemės ūkio specialistas padeda pradedančiajam ūkininkui ar kitam į sektorių įsitraukiančiam asmeniui įgyti praktinių gebėjimų, priimti veiklos sprendimus, įveikti profesinius iššūkius ir palaipsniui integruotis į žemės ūkio bei kaimo ekonomikos veiklas. Mentorystė apima Lietuvos teisės aktuose (Lietuvos Respublikos žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros įstatyme, 2002; Ūkininko ūkio įstatyme; Lietuvos BŽŪP strateginiame plane 2023–2027 m.) vartojamas sąvokas konsultavimas, profesinis mokymas, žinių perdavimas, kompetencijų ugdymas, inovacijų sklaida.

ĮVADAS

Visos Europos Sąjungos (toliau – ES) šalys susiduria su iššūkiu – senėjančia ūkininkų bendruomene ir mažėjančia jaunųjų ūkininkų dalimi. Europos Komisijos duomenimis, tik apie 12 proc. ES ūkininkų yra jaunesni nei 40 metų, o vidutinis ūkininko amžius siekia 57 metus (European Commission, 2025). Ši tendencija yra viena svarbiausių ilgalaikių grėsmių Europos žemės ūkio konkurencingumui, maisto saugumui ir kaimo vietovių gyvybingumui.

Lietuvoje ūkininkų senėjimo tendencija taip pat išlieka ryški: pagal Lietuvos žemės ūkio valdų registrą 2025 m. pabaigoje jaunųjų žemės ūkio valdytojų procentinės dalis nuo visų žemės ūkio valdytojų sudarė tik 12,49 proc.

Siekdama spręsti jaunųjų ūkininkų skaičiaus mažėjimo problemą, Europos Komisija 2025 m. spalio 21 d. pristatė naują ambicingą iniciatyvą „Kartų atsinaujinimo žemės ūkyje strategiją", kurios tikslas iki 2040 m. padvigubinti jaunųjų ūkininkų skaičių ES. Ši strategija orientuota ne tik į jaunųjų ūkininkų skaičiaus augimą, bet ir į kokybinį atsinaujinimą, siekiant sukurti sąlygas, kad žemės ūkis taptų patrauklia, saugia ir tvaria karjeros kryptimi jaunimo kartai. Jauniesiems ūkininkams planuojama geresnė prieiga prie finansavimo, žemės įsigijimo ar nuomos galimybės, konsultacijos, mentorystė ir mokymai, socialinė apsauga ir verslumo skatinimas. Pagal naująją strategiją, visos ES valstybės narės iki 2028 m. turi parengti nacionalines kartų kaitos strategijas ir jas įtraukti į Nacionalinius regioninės partnerystės planus, o šiems tikslams rekomenduojama skirti ne mažiau kaip 6 proc. visų žemės ūkio fondų (European Commission, 2025).

Nors Lietuvoje jaunųjų ūkininkų dalis visoje ūkininkų demografinėje struktūroje yra kiek aukštesnė nei ES vidurkis, tačiau jauni žmonės, kaip ir visoje Europoje, susiduria su sistemiškomis kliūtimis: *sunkumais įsigyjant žemę, ribotu kreditų prieinamumu, pernelyg dideliu biurokratiniu mechanizmu*. Be to, išlieka reikšmingas *lyčių disbalansas* – Europoje ūkininkės moterys sudarė tik 2,5 proc. nuo visų to amžiaus ūkininkų, Lietuvoje šis rodiklis – panašus (European Commission, 2025). Ekspertai pabrėžia, kad kartų kaita žemės ūkyje nėra tik demografinis iššūkis – tai ir ekonomikos, inovacijų, socialinis bei aplinkosaugos klausimas. Jaunesni ūkininkai dažniau diegia tvarias ūkininkavimo technologijas, investuoja į tikslųjį (precizinį) ūkininkavimą, skaitmenizavimą ir trumpąsias maisto tiekimo grandines, todėl jų skatinimas yra investicija į žalesnę ir atsparesnę Europos ekonomiką (Eurobarometer, 2020; European Commission, 2022). Lietuvos jaunųjų ūkininkų ir jaunimo sąjungos valdybos narys Vytenis Grigas pabrėžia: „Jauni ūkininkai nori ne dotacijų, o galimybių – galimybės kurti, investuoti ir augti. Kol kas jauno žmogaus kelias į žemės ūkį yra per ilgas ir per brangus" (Grigas, 2024).

2023–2027 m. Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros strateginiame plane pagal BŽŪP I ramstį yra numatyta papildoma parama jauniesiems ūkininkams mokant tiesiogines išmokas, pagal BŽŪP II ramsčio kaimo plėtros priemonę "Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas" jauniesiems ūkininkams teikiamos dotacijos (vienkartinės išmokos) ir (arba) lengvatinės paskolos. Įsteigus naują fondą - Europos ekonominės, socialinės ir teritorinės sanglaudos, žemės ūkio ir kaimo plėtros, žuvininkystės ir jūrų reikalų, klestėjimo ir saugumo fondą, naujame 2028-2034 m. programiniame laikotarpyje yra numatyta „Jaunųjų ūkininkų ir naujų ūkininkų įsikūrimo, kaimo verslo ir startuolių kūrimo ir smulkiųjų ūkių plėtros parama".

Tyrimo tikslas – išanalizuoti kartų kaitos iššūkius ir galimybes kaimo vietovėse bei parengti rekomendacijas dėl jaunimo skatinimo pasilikti kaimo vietovėse bei užsiimti žemės ūkio veikla.

Atliekant tyrimą buvo laikomasi projekto įgyvendinimo plane numatytų uždavinių ir jų detalizuoto aprašymo. Tyrimo tikslas įgyvendinamas etapais, įgyvendinant šešis nuoseklius tyrimo **uždavinius**:

1. Išanalizuoti demografinę ir jaunimo situaciją atsižvelgiant į žemės ūkio sektoriui būdingų procesų raidą, kaimo gyventojų ir žemės ūkyje dirbančių žmonių skaičių, senėjimą ir kitas lemiamą poveikį turinčias socialines ir ekonomines tendencijas.

2. Išanalizuoti užsienio šalių (ne mažiau 5 ES valstybių) kartų kaitos procesų gerosios patirties pavyzdžius, skatinančius jaunimą likti kaimo vietovėse ir užsiimti jose žemės ūkio veikla.

3. Atlikti reprezentatyvią jaunų žmonių ir žemės ūkio subjektų apklausą dėl jų nuostatų kartų kaitos klausimais bei jaunimo paskatų kurtis, gyventi kaime ir imtis ūkininkavimo veiklos ir/ar verslo, detaliau analizuojant, kokios yra nenoro likti kaimo vietovėse ir užsiimti žemės ūkio veikla priežastys ir kokios priemonės motyvuotų rinktis gyvenimą ir veiklą Lietuvos kaime.

4. Identifikuoti, koks yra specialistų ir darbininkų bei konkrečių jų kompetencijų poreikis žemės ūkyje. Įvertinti, kiek specialistų, baigusių žemės ūkio profesijas, dirba pagal specialybę.

5. Parengti rekomendacijas dėl kartų kaitos užtikrinimo bei jaunimo skatinimo likti kaimo vietovėse ir užsiimti jose žemės ūkio veikla, su konkrečiomis išmatuojamus rodiklius ir siektinus rezultatus turinčiomis priemonėmis, įskaitant ir viešinimo bei motyvacijos kampanijos organizavimo priemones, įvertinant anksčiau šia tema atliktus tyrimus, tačiau neapsiribojant tik ES paramos galimybių įvertinimu.

6. Pateikti prognozuojamos situacijos, tiek įgyvendinus siūlomas rekomendacijas, tiek jų neįgyvendinus, rezultatus vidutinės trukmės laikotarpiu iki 2030 m. ir ilgos trukmės laikotarpiu iki 2050 m.

Tyrimo metodai. Dėl nagrinėjamo objekto kompleksiškumo šiame tyrime buvo taikytos tiek kokybinio, tiek kiekybinio tyrimų strategijos. Tyrimas apima statistinių duomenų analizės, sintezės, grupavimo, sugretinimo, palyginimo metodus, geruųjų praktikos pavyzdžių (GPP) ir atvejo analizės, anketinės apklausos, fokus grupės interviu, ekspertų interviu, dokumentų turinio analizės, antrinių informacijos šaltinių duomenų analizės bei kitus metodus. Kiekvienam tyrimo uždaviniui spręsti taikyta metodika pateikiama atitinkamos ataskaitos dalies pradžioje. Rengiant ataskaitą, generatyvinio dirbtinio intelekto (DI) priemonės buvo naudojamos kaip pagalbinė priemonė teksto kalbinei ir stilistinei redakcijai, struktūros tobulinimui bei informacijos pateikimo aiškumui gerinti. Ataskaitoje pateikti duomenys, analizė, interpretacijos ir išvados buvo parengti ir patikrinti ataskaitos rengėjų, kurie prisiima atsakomybę už galutinį turinį.

Tyrimo mokslinis naujumas. Tyrimo tikslas buvo sukurti naujas empiriškai pagrįstas mokslines žinias apie kartų kaitos procesų iššūkius ir galimybes kaimo vietovėse bei parengti įrodymais grįstas rekomendacijas dėl jaunimo skatinimo pasilikti kaimo vietovėse ir įsitraukti į žemės ūkio veiklą. Tyrimas orientuotas į kompleksinės socialinės-ekonominės problemos analizę, pasižyminčią struktūriniu neapibrėžtumu – nepakankamai ištirtomis jaunimo migracijos, motyvacijų ir sektoriaus transformacijos sąsajomis. Mokslinis naujumas taip pat grindžiamas integruotu demografinių, ekonominių, švietimo ir darbo rinkos procesų vertinimu, siekiant nustatyti kartų kaitos mechanizmus žemės ūkio sektoriuje, kaimo vietovėse bei identifikuoti veiksnius, lemiančius jaunimo apsisprendimą likti ar išvykti iš kaimo vietovių. Gauti nauji reprezentatyvūs duomenys apie jaunimo nuostatas dėl pasilikimo kaimo vietovėse ir įsitraukimo į žemės ūkį, žemės ūkio subjektų lūkesčius ir kartų kaitos barjerus, specialistų ir kompetencijų paklausos struktūrą sektoriuje, kurie leidžia sistemiškai įvertinti kartų kaitos procesų motyvacinius ir struktūrinius veiksnius bei jų tarpusavio sąsajas.

Tyrimas sukūrė integruotą kartų kaitos analizės prieigą, kuri jungia demografinius, ekonominius, švietimo, darbo rinkos ir vertybinius veiksnius į vientisą analitinę sistemą. Iki šiol kartų kaitos problematika dažniausiai buvo nagrinėjama fragmentiškai – per finansinių paskatų, ūkių perėmimo ar migracijos prizmę. Šiame tyrime pirmą kartą Lietuvos kontekste kartų kaita modeliuojama kaip daugialypis, sisteminis procesas, priklausantis nuo struktūrinių ir elgsenos veiksnių sąveikos.

Lyginamoji, penkių ES valstybių gerosios praktikos pavyzdžių sprendžiant kartų kaitos klausimus, analizė sudarė pagrindą identifikuoti skirtingus kartų kaitos valdymo modelius ir jų efektyvumo prielaidas. Tyrimas neapsiribojo geruųjų praktikų aprašymu – buvo atliktas jų adaptavimo Lietuvos kontekste potencialo vertinimas, atsižvelgiant į nacionalinius demografinius ir institucinės

aplinkos ypatumus. Tai leidžia pereiti nuo deskriptyvinės analizės prie kontekstualizuoto sprendimų modeliavimo.

Tyrimas taip pat papildo kartų kaitos ir kaimo vystymosi teorinį lauką, parodydamas, kad jaunimo apsisprendimą lemia ne vien ekonominiai instrumentai, bet ir gyvenimo kokybės suvokimas, socialinė infrastruktūra, žemės ūkio sektoriaus modernumo ir inovatyvumo lygis, profesinio savirealizavimo galimybės. Taip išplečiama kartų kaitos samprata nuo finansinių paskatų modelio link kompleksinio socialinės-ekonominės sistemos požiūrio.

Tyrimo rezultatai sudaro mokslinį pagrindą kurti įrodymais grįstas, sistemiškai pagrįstas intervencijas, suderintas su nacionaliniais strateginiais dokumentais. Sukurtos žinios leidžia tiksliau modeliuoti kartų kaitos politikos priemones, diferencijuoti intervencijas pagal teritorinius ir demografinius ypatumus, mažinti politikos neapibrėžtumą ir sprendimų riziką.

Projekto rezultatų praktinė reikšmė. Tyrimo rezultatai leido parengti konkrečias ir pritaikomas rekomendacijas, nukreiptas į kartų kaitos žemės ūkyje skatinimą bei jaunimo integraciją kaimo vietovėse (vystant žemės ūkio veiklą ir alternatyvų verslą).

Tiesioginė nauda ir pritaikomumas tikslinėms grupėms:

Rekomendacijos sudarys prielaidas vyresnės kartos *ūkininkams* iš anksto planuoti ūkio tęstinumą ir perdavimą, o *jaunimui* – geriau įvertinti gyvenimo ir profesinės veiklos kaimo vietovėse perspektyvas, suprasti su ūkininkavimu ir kaimo ekonomika susijusias galimybes bei iššūkius, lengviau integruotis į sektorių, sėkmingiau pradėti ar perimti ūkį, diegti inovacijas ir mažinti ekonominę bei socialinę veiklos pradžios riziką.

Žemės ūkio bendrovėms ir kooperatyvams suteiks metodinius pagrindus ilgalaikiam žmogiškųjų išteklių planavimui, padės kurti strategijas, kaip pritraukti bei išlaikyti kvalifikuotus jaunus specialistus ir užtikrinti žemės ūkio veiklos valdymo tęstinumą. Tyrimo rezultatai padės rasti būdų, kaip paskatinti jaunąją kartą aktyviau įsitraukti į žemės ūkio veiklos procesus, suteiks naujų valdymo idėjų, skaitmenizacijos sprendimų, stiprins bendrą žemės ūkio bendrovių ir kooperatyvų konkurencingumą rinkoje.

Viešojo administravimo institucijoms ir savivaldybėms taps praktiniu įrankiu, leidžiančiu tikslingiau formuoti ir įgyvendinti vietos jaunimo ir kaimo plėtros politiką, efektyviau skirstyti biudžeto lėšas bei kurti patrauklesnę infrastruktūrą, stabdančią kaimo vietovių depopuliaciją (gyventojų skaičiaus mažėjimą).

Parengtos priemonės yra glaudžiai integruotos į kartų kaitos strateginį kontekstą dviejuose lygmenyse:

Nacionaliniu lygmeniu: formuojamos atsižvelgiant į *Nacionalinės jaunimo politikos 2023–2027 m. veiksmų planą*, *Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 m. strateginį planą* bei *Žemės ūkio ir kaimo plėtros iki 2030 m. Baltąją knygą*.

ES lygmeniu: įžvalgos derinamos su *Ilgalaikės ES kaimo vietovių vizijos iki 2040 m. veiksmų plano* priemonėmis ir *Europos Komisijos kartų kaitos žemės ūkyje strategija*, numatant konkrečias gaires būsimam 2028–2034 m. BŽŪP (Bendrosios žemės ūkio politikos) laikotarpiui.

Parengti strateginiai prioritetai, priemonės ir veiksmai atitinka naująją Europos Komisijos formuojamą BŽŪP po 2027 m. kryptį. Rekomendacijose akcentuojama ne pavienių paramos priemonių plėtra, o integruotos kartų kaitos ekosistemos kūrimas, apimantis kompetencijų ugdymą, ŽŪŽIS stiprinimą, inovacijų diegimą, mentorystę, aukštos pridėtinės vertės verslo modelius, regionų gyvybingumą ir jaunimo įsitvirtinimą kaimo vietovėse. Šios kryptys dera su Europos Komisijos Konkurencingumo kompasu (2025), ES Kartų kaitos žemės ūkyje strategija (2025) BŽŪP po 2027 m. teisėkūros pasiūlymais (15 straipsnis – „Kartų kaitos žemės ūkyje strategija*“*; 16 straipsnis – „*Pradedančiųjų jaunųjų ūkininkų paketas“*; 19 straipsnis – žinių perdavimas, mokymai, konsultavimas; 20 straipsnis – AKIS ir konsultavimo sistemos) bei ES BŽŪP tinklo rekomendacijomis dėl kartų kaitos (2026).

Tyrimo rezultatų viešinimas. Pranešimai:

1. Pranešimas tema „Innovative public management tools to ensure rural vitality through generational change“ skaitytas 12-oje mokslinėje konferencijoje „Rural Development 2025: Resilience to Global Challenges“ (2025 10 02). VDU ŽŪA.

Nuoroda į programą: https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/88ab944c-0042-4476-943e-bf21f0fb68d0/content

2. Pranešimas tema „Challenges and opportunities of generational renewal in rural areas of Lithuania“ pristatytas webinare „Generational Renewal in European Farming“ (2025 11 19).

Nuoroda į renginį: https://www.euragri.org/workshops/generational-renewal-in-european-farming/

3. Seminaras-diskusija su suintresuotaisiais vyko parodos „Ką pasėsi... 2026“ šviečiamojoje programoje (2026 03 26). Tema: „Kartų kaita Lietuvos kaime: jaunimo įsitraukimas, sprendimai ir ateities kryptys“. “

Nuoroda į programą: https://expoacademia.lt/ka-pasesi

4. Pranešimas "Kartų kaita Lietuvos kaime: sprendimai ir ateities kryptys". Lietuvos vietos bendruomenių organizacijų ir seniūnaičių išplėstinė sueiga, 2026 m. balandžio 25 d.

5. Pranešimas tema „Kartų kaita ar kartų pertrauka? Nuo paramos jaunimui prie gyvenimo sistemos kūrimo regionuose iki 2040 m.“ skaitytas renginyje „Regionų ateities forumas 2026: sumanus transformacijų valdymas“ (2026 04 29). VDU ŽŪA.

Nuoroda į programą: https://zua.vdu.lt/wp-content/uploads/2026/04/Regionu-ateities-forumas-2026.pdf

6. Pranešimas tema „Will Young People Drive the Development of the Bioeconomy in Rural Areas?“ skaitytas 5-oje mokslinėje konferencijoje „Sustainable Bioeconomy Development 2026: Theory and Practice“ (2026 05 14). VDU ŽŪA.

Nuoroda į programą: https://sbd.vdu.lt/wp-content/uploads/2026/05/2026_SBD_Programme-05_14ver.pdf

Straipsniai:

1. Atkočiūnienė, V.; Kazlauskienė, I.; Zaleckienė, J.; Vienažindienė, M.; Aleksandravičius, A. Innovative public management tools to ensure rural vitality through generational renewal. Rural development 2025: resilience to global challenges: proceedings of the 12th international scientific conference, vol. 12, p. 103-109.

2. Pranskūnienė R. Darbo skelbimų žemės ūkyje apžvalga: naratyvo keitimas kartų kaitos kontekste. 12-osios mokslinės - praktinės konferencijos ,,Lietuvos kaimo vietovių konkurencingumo stiprinimas: įvairovė, atsparumas, sumanumas“ straipsnių rinkinys.

3. Kazlauskienė, I. Kaip Europa grąžina jaunimą į kaimą? Mano ūkis, 2026, no. 3, p. 19.

4. Jaunimo požiūris į gyvenimą kaime: kas lemia pasirinkimus? Prieiga internete: https://zua.vdu.lt/jaunimo-poziuris-i-gyvenima-kaime-kas-lemia-pasirinkimus/

Padėka. Nuoširdžiai dėkojame Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos Ekonomikos ir kaimo plėtros tyrimų priežiūros komisijai, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos specialistams bei visiems ekspertams už konstruktyvias pastabas, įžvalgas ir rekomendacijas, padėjusias tobulinti šią ataskaitą.

Ypatingą padėką reiškiame dr. Romualdui Zemeckiui už vertingas diskusijas, profesionalias įžvalgas ir parengtą recenziją.

Taip pat dėkojame Vytauto Didžiojo universiteto Karjeros centrui, Lietuvos profesinio mokymo centrams, aukštosioms mokykloms ir kitoms institucijoms už pagalbą renkant tyrimui reikalingus duomenis.

Esame dėkingi konferencijų, seminarų ir diskusijų dalyviams, ekspertams, jaunimui, anketinės apklausos respondentams, fokus grupių dalyviams ir visiems, kurie savo įžvalgomis prisidėjo prie kartų kaitos Lietuvos žemės ūkyje ir kaimo vietovėse problematikos analizės bei rekomendacijų rengimo.

1. DEMOGRAFINĖS IR JAUNIMO SITUACIJOS LIETUVOS KAIMO VIETOVĖSE ATSIŽVELGIANT Į ŽEMĖS ŪKIO SEKTORIUI BŪDINGŲ PROCESŲ RAIDĄ APŽVALGA

1.1. Demografinės ir jaunimo situacijos Lietuvos kaimo vietovėse atsižvelgiant į žemės ūkio sektoriui būdingų procesų raidą empirinio tyrimo metodika

Tyrimas atliekamas taikant kompleksinį metodologinį požiūrį, derinantį dokumentų (teisės aktų ir strateginių dokumentų) analizę bei antrinių statistinių ir rinkos duomenų analizę. Toks derinys leidžia nuosekliai pereiti nuo bendro politikos konteksto prie Lietuvos situacijos vertinimo, taip užtikrinant, kad kiekviena tyrimo dalis papildo ir pagrindžia kitą. Tiriamasis laikotarpis apima skirtingus metų tarpsnius dėl tyrimo kompleksiškumo bei skirtingų informacijos šaltinių prieinamumo. ES strateginio konteksto ir kartų kaitos politikos analizė apima dabartinį ES Bendrosios žemės ūkio politikos (BŽŪP) 2023–2027 m. ir būsimą 2028–2034 m. laikotarpius. Lietuvos kaimo vietovių demografinei ir jaunimo situacijai atskleisti analizuoti 2021–2025 m. laikotarpio duomenys.

Atsižvelgiant į skirtingus norimus atskleisti aspektus šioje ataskaitos dalyje, buvo taikyti šie konkretūs metodai:

ES strateginio konteksto ir kartų kaitos politikos analizė remiasi kokybine dokumentų (turinio) analize. Analizuoti ES lygmens strateginiai ir teisės aktų dokumentai, susiję su BŽŪP kartų kaitos priemonėmis. Dokumentų atrankos kriterijai – oficialumas (ES institucijų parengti ar patvirtinti dokumentai), tiesioginis ryšys su kartų kaitos / jaunimo įsitraukimo į žemės ūkį tematika bei aktualumas pasirinktu laikotarpiu. Šios analizės tikslas – nustatyti, kaip ES lygmeniu apibrėžiama kartų kaitos problema ir kokios priemonės numatytos jai spręsti. Šie rezultatai sudaro analitinį pagrindą vertinti Lietuvos situaciją.

Lietuvos kaimo vietovių demografinės situacijos atsižvelgiant į žemės ūkio sektoriui būdingų procesų raidą vertinimui buvo pasitelkta antrinių statistinių duomenų analizė. Situacijos vertinimui buvo naudoti Lietuvos statistikos departamento (Oficialiosios statistikos portalo) bei Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenys. Žemės ūkio sektoriui būdingų procesų raida – tai struktūrinis, sisteminis ir dinamiškas fenomenas, apimantis kiekybinius ir kokybinius pokyčius žemės ūkio sektoriuje. Lietuvos žemės ūkio raidą apibrėžia keli persipynę procesai (Jurkėnaitė, 2017 ir kt.): sparti struktūrinė koncentracija – maži ūkiai pasitraukia iš rinkos, likę stambėja; darbo jėgos ir atskirų žemės ūkio šakų mastų mažėjimas dėl technologinio modernėjimo bei darbo išteklių ribotumo kaimo vietovėse; didelė priklausomybė nuo ES BŽŪP finansavimo, kuris nuo 2023 m. vis labiau persiorientuoja į aplinkosaugos ir klimato tikslus; laipsniškas, bet gana netolygus, perėjimas prie ekologinio ūkininkavimo nei kt. Šiuos pokyčius lemia tiek vidiniai veiksniai, tokie kaip gamybos intensyvumo keitimai, inovacijų diegimas, ūkininkavimo struktūrų transformacija bei kt., tiek išoriniai veiksniai, kaip pvz., politinių ir ekonominių sistemų kaita, globalios rinkos integracija, klimato ir aplinkosaugos iššūkiai, demografinės ir kultūrinės tendencijos bei kt.

Siekiant išanalizuoti demografinę ir jaunimo situaciją atsižvelgiant į žemės ūkio sektoriui būdingų procesų raidą, buvo laikomasi aukščiau pateiktos žemės ūkio sektoriui būdingų procesų raidos apibrėžties ir surinkti duomenys buvo analizuoti pagal keturias pagrindines dimensijas: socialinę, ekonominę, technologinę ir ekologinę, kurios tarpusavyje sąveikauja ir atspindi žemės ūkio sektoriaus transformaciją. Atliekant analizę buvo analizuoti rodikliai: kaimo gyventojų amžiaus struktūros kaita, migracijos srautų analizė, kaimo gyventojų užimtumo ekonomikos sektoriuose skaičiaus dinamika, ūkininkaujančių asmenų amžiaus struktūros, regioninis jaunųjų ūkininkų pasiskirstymas, darbo jėgos aktyvumo lygis ir laisvos darbo vietos kaimo vietovėse, namų ūkių, turinčių kompiuterį ir plačiajuosčio interneto prieigą, skaičius, asmenų, kurie naudojasi IT, pagal

amžiaus grupes skaičius, ūkių, taikančių įvairius žemės dirbimo metodus, skaičius, sertifikuotų ekologinės gamybos subjektų skaičius.

Duomenys analizuoti laiko eilučių principu, siekiant nustatyti tendencijas per tiriamąjį laikotarpį. Analizei bei vertinimui atlikti buvo taikyti statistinių duomenų analizės, sintezės, grupavimo, sugretinimo, palyginimo ir kiti metodai.

Paskutiniajame šios dalies poskyryje pristatomi pilotinio, iliustratyvaus pobūdžio tyrimo rezultatai, kurio tikslas – ne pateikti statistiškai reprezentatyvų žemės ūkio valdų rinkos vaizdą, o parodyti (iliustruoti) realų finansinį barjerą, su kuriuo susiduria jaunas žmogus, siekiantis įsigyti ūkį ar žemę. Tyrimas grindžiamas ribotos apimties antrinių rinkos duomenų (parduodamų žemės ūkio valdų ir žemės sklypų skelbimų) analize, remiantis viešai skelbiama informacija. Analizuojami pagrindiniai kintamieji – skelbimo kaina, žemės plotas ir kaina už hektarą – siekiant sudaryti orientacinį vaizdą apie tipinę pradinę investiciją, reikalingą norint įeiti į žemės ūkio sektorių.

Svarbu pažymėti, kad tyrimo rezultatai laikytini indikatyviais (orientaciniais), o ne apibendrinamais visai Lietuvos žemės rinkai. Toks pasirinkimas pagrįstas šio tyrimo uždaviniu – ne atlikti išsamią rinkos analizę, o papildyti šioje ataskaitos dalyje pateiktą teorinę ir statistinę kartų kaitos problemos diagnostiką konkrečiu, apčiuopiamu pavyzdžiu, atskleidžiančiu kapitalo prieinamumo iššūkio mastą praktiškai.

Tyrimo metu stebėti žemės ūkio objektų skelbimai dviejuose didžiausiuose Lietuvos nekilnojamojo turto portaluose: *aruodas.lt ir skelbiu.lt.* Duomenys buvo rinkti kas 4–6 savaitės, iš viso tris kartus: 2025 m. gruodžio 1 d., 2026 m. sausio 12 d. ir 2026 m. kovo 2 d. Kiekvieno stebėsenos periodo metu fiksuoti objekto vieta, dydis, kaina, ūkio tipas bei skelbimo statusas, lyginant su ankstesniu periodu. Taip suformuota dinaminė duomenų bazė, leidžianti stebėti ne tik momentinę rinkos būklę, bet ir jos pokyčius bei tendencijas laiko atžvilgiu.

Paieška minėtuose nekilnojamojo turto portaluose atlikta naudojant pagrindinį raktinį žodį „ūkis". Siekiant išplėsti paiešką ir surasti daugiau potencialiai aktualių objektų, papildomai tikrinti žodžių junginiai: „žemės ūkio bendrovė", „žemės ūkio kooperatyvas", „mažoji bendrija" ir „veikianti kaimo turizmo sodyba". Tačiau šie paieškos terminai papildomų rezultatų nedavė. Skelbiu.lt portale papildomai naudotas žodžių junginys „parduodamas ūkis", tačiau tarp gautų rezultatų pasitaikė ir visiškai netinkamų skelbimų – butų, žemės ūkio technikos ir pan., kurie buvo atfiltruoti rankiniu būdu. Galutinė analizė atlikta remiantis tik aiškiai žemės ūkio paskirčiai priskirtinais objektais.

Kiekvieno stebėsenos etapo metu kiekvienam rastam tinkamam skelbimui buvo priskirtas statusas, leidžiantis palyginti situaciją su praėjusiu periodu. Skelbimas žymėtas kaip nepakitęs, jei išliko aktyvus tomis pačiomis sąlygomis. Jei objekto kaina buvo sumažinta arba padidinta, skelbimas žymėtas kaip pakeistos kainos. Skelbimas laikytas išnykusiu, kai jo neberandama portale – tai gali reikšti tiek sėkmingą pardavimą, tiek pasibaigusį skelbimo galiojimo laiką. Visi pirmą kartą aptikti objektai, kurių nebuvo ankstesnio periodo duomenų bazėje, žymėti kaip nauji. Tokia statusų sistema leido ne tik fiksuoti momentinę rinkos būklę, bet ir stebėti jos dinamiką – kaip greitai objektai parduodami, kokie tipai ilgiausiai išlieka rinkoje ir kokios naujos pasiūlos tendencijos formuojasi?

Tyrimo apribojimai: stebėsena apėmė tik viešai skelbiamus objektus dviejuose didžiausiuose portaluose, todėl reali rinkos apimtis gali būti didesnė – dalis objektų gali būti parduodama per mažiau žinomus specializuotus portalus, per nekilnojamojo turto agentūras ar susitarus privačiai. Skelbimo išnykimas iš portalo nebūtinai reiškia sėkmingą pardavimą – galėjo baigtis skelbimo įkėlimo laikas arba pardavėjas atsitraukė nuo sandorio. Analizuotų skelbimų duomenys atspindi prašomas, o ne faktines sandorio kainas, kurios gali skirtis dėl derybų; be to, dalis žemės sandorių (pvz., tarp giminaičių ar per tiesiogines derybas) apskritai nepatenka į viešus skelbimus, todėl gauti rezultatai laikytini rinkos tendencijos, o ne išsamaus visų sandorių vaizdo, atspindžiu.

1.2. Europos Sąjungos strateginių dokumentų, reglamentuojančių kartų kaitos politiką žemės ūkyje ir kaimo vietovėse apžvalga

Šio poskyrio tikslas – išanalizuoti ES strateginius dokumentus, reglamentuojančius kartų kaitos politiką žemės ūkyje ir kaimo vietovėse. Kartų kaita yra vienas esminių dabartinės ES Bendrosios žemės ūkio politikos (BŽŪP) 2023–2027 m. ir būsimo 2028-2034 m. laikotarpio uždavinių. 1.1 lentelėje pateikti pagrindiniai ES strateginiai dokumentai, reglamentuojantys kartų kaitos politiką žemės ūkyje ir kaimo vietovėse.

1.1 lentelė. Pagrindiniai ES strateginiai dokumentai, reglamentuojantys kartų kaitos politiką žemės ūkyje ir kaimo vietovėse

Dokumento pavadinimas	Dokumento apibūdinimas ir reikšmė	Nuoroda į dokumentą
BŽŪP Reglamentas (ES) 2021/2115	Šis ES reglamentas nustato BŽŪP strateginių planų rengimo taisykles. Kartų kaita yra pripažinta vienu iš 10 BŽŪP bendrųjų tikslų (konkretus tikslas, susijęs su jaunųjų ūkininkų pritraukimu ūkininkauti).	https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32021R2115
BŽŪP Reglamentas (ES) 2021/2116	Tai BŽŪP finansavimo, valdymo ir stebėsenos reglamentas. Jame apibrėžiamos BŽŪP finansavimo taisyklės, įskaitant ES išmokas jauniesiems ūkininkams.	https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/2116/oj?locale=lt
Europos Komisijos komunikatas „Maisto ir žemės ateitis“ (2018)	EK komunikatas yra 2023–2027 m. laikotarpio BŽŪP reformos pagrindas. Šiame dokumente pabrėžiama, kad kartų kaita yra gyvybiškai svarbi ES žemės ūkio tvarumui.	https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018IP0224
Europos Komisijos komunikatas: ilgalaikė ES kaimo vietovių vizija: stipresnės, sujungtos, atsparios ir klestinčios kaimo vietovės iki 2040 m. (2021)	EK dokumente siekiama, kad iki 2040 m. ES kaimo vietovės būtų stipresnės, labiau susietos, atsparesnės ir klestinčios. Kartų kaita pabrėžiama kaip esminė ES kaimo vietovių gyvybingumo sąlyga.	https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0345
Ilgalaikės ES kaimo vietovių vizijos iki 2040 m. veiksmų planas (2021)	Tai konkrečių EK siūlomų iniciatyvų planas, siekiant pritraukti jaunimą į kaimo vietoves ir užtikrinti kartų kaitą, sprendžiant prieigos prie žemės, paslaugų prieinamumo ir kitas problemas.	Komunikato (2021) 345 priedas: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0345
Kartų kaitos strategija žemės ūkyje (2025)	EK tikslas yra iki 2040 m. padvigubinti jaunųjų ir naujų ūkininkų dalį nuo 12 iki 24 proc. ir bent 6 proc. BŽŪP skirti kartų atsinaujinimui. Iki 2028 m. ES valstybės narės turi parengti savo nacionalines integruotas kartų kaitos strategijas.	https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/a4574611-30d7-4f48-bfaf-58559edffdc0_en?filenameproc.E2proc.80proc.A6

Šaltinis: sudaryta autorių

Kartų kaitos politika žemės ūkyje pagal ES BŽŪP reglamentus yra tiesiogiai įgyvendinama per dvi pagrindines paramos priemones: *papildoma tiesioginė parama jauniesiems ūkininkams (tiesioginės išmokos) ir parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui (intervencinė kaimo plėtros priemonė)* (žr. 1.2 lentelė).

1.2 lentelė. 2023–2027 m. laikotarpio BŽŪP paramos kartų kaitai priemonės

Priemonės pavadinimas	Priemonės apibūdinimas pagal 2023–2027 m. laikotarpio BŽŪP ir reikšmė
Papildoma tiesioginė parama jauniesiems	BŽŪP reglamentas (ES) 2021/2115, II skyrius. ES šalys narės privalo skirti bent 3 proc. tiesioginių išmokų biudžeto jaunųjų ūkininkų pajamoms remti.

ūkininkams (tiesioginės išmokos)	Papildoma tiesioginių išmokų dalis skirta naujai įsikūrusių jaunųjų ūkininkų pajamų stabilumui didinti.
Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui (kaimo plėtra)	BŽŪP reglamentas (ES) 2021/2115, III skyrius, intervencinės kaimo plėtros priemonės. Teikiama fiksuota dotacijos suma naujo ūkio steigimui (Lietuvoje iki 60 000 Eur), padedanti padengti pradinius ūkininkavimo planavimo ir įgyvendinimo kaštus. Be dotacijos paramos gavėjas dar gali gauti papildomą 40 000 Eur lengvatinę paskolą ne ilgiau kaip 5 m. laikotarpiui arba tik lengvatinę paskolą iki **100 000 Eur,** kompensuojant 100 proc. tinkamų finansuoti išlaidų.
Bendruomenių inicijuota vietos plėtra (LEADER) (kaimo plėtra)	Tai intervencinė kaimo plėtros priemonė (BŽŪP reglamentas (ES) 2021/2115), kurios pagrindinis įgyvendinimo elementas yra vietos plėtros strategijos (VPS), kurias įgyvendina vietos veiklos grupės (VVG). Ši priemonė netiesiogiai remia kartų kaitą kaimo vietovėse šiais aspektais: • **ekonominė įvairovė ir užimtumas:** VVG skiria paramą ne žemės ūkio veiklai – smulkiam verslui, amatams, paslaugoms. Šios darbo vietos yra patrauklios jaunajai kartai ir leidžia jiems gauti pajamų iš žemės ūkiui alternatyvios veiklos, taip mažinant jaunimo emigraciją iš kaimo vietovių. • **vietos paslaugų ir gyvenimo kokybės gerinimas:** Remiami projektai, kurie gerina švietimo, kultūros ir laisvalaikio infrastruktūrą. Geresnė gyvenimo kokybė ir paslaugų prieinamumas yra lemiami veiksniai jaunoms šeimoms, svarstančioms gyventi kaime. • **žinių perdavimo skatinimas (mentorystė):** Nors VVG tiesiogiai neskiria išmokų už jaunojo ūkininko ūkio steigimą, tačiau jos gali remti bendradarbiavimo projektus – pvz., mentorystės programas, skirtas jauniesiems ūkininkams ar verslininkams, taip palengvindamos vyresnių ūkininkų ar verslininkų žinių perdavimą. • **inovacijos ir skaitmenizacija:** remiant inovacijų įdiegimą ir skaitmenizavimą smulkiame versle ir bendruomenėse, kaimo vietovės tampa patrauklesnės gyventi ir dirbti išsilavinusiam jaunimui. Pagal vietos projektų finansavimo sąlygas didžiausia paramos suma vietos projektui Lietuvoje 2023–2027 m. laikotarpiu tarp atskirų VPS svyruoja nuo 25 000 iki 200 000 Eur. Pagal Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 m. strateginį planą, paramos intensyvumas vietos ir bendradarbiavimo projektams pagal VPS nustatomas priklausomai nuo projekto pobūdžio ir paramos gavėjo: • **viešosios naudos projektai** (pvz., bendruomenių infrastruktūra, nekomercinės socialinės ir kultūrinės paslaugos) - paramos intensyvumas iki 85 proc. tinkamų išlaidų; • **socialinio/bendruomeninio verslo projektai** (pelno siekiantys, bet veikiantys socialinės naudos labui) - paramos intensyvumas iki 85 proc. tinkamų išlaidų; • **smulkiojo ir vidutinio verslo (SVV) plėtros projektai** - paramos intensyvumas iki 65 proc**.** tinkamų išlaidų.
„Sumanūs kaimai“ (kaimo plėtra)	„Sumanūs kaimai“ yra EK iniciatyva, skirta skatinti kaimo bendruomenes naudoti inovatyvius sprendimus ir skaitmenines technologijas, kad pagerintų paslaugas ir gyvenimo kokybę kaimo vietovėse. Šios priemonės netiesioginis poveikis kartų kaitai yra per šias remiamas veiklas: • **skaitmeninio raštingumo ir ryšio gerinimas:** remiamos vietos iniciatyvos, užtikrinančios greitą interneto prieigą ir skaitmeninių įgūdžių plėtrą kaime. Tai kritiškai svarbu, kad jauni žmonės galėtų dirbti nuotoliu ir naudotis šiuolaikinėmis paslaugomis, gyvendami kaime. • **bendruomenės valdymo efektyvumas:** skatinamas bendruomenės įsitraukimas ir skaitmeninių platformų naudojimas sprendimų priėmimui. Tai leidžia jauniems žmonėms aktyviau dalyvauti formuojant savo aplinkos ateitį. • **tvarūs ir inovatyvūs sprendimai:** iniciatyva skatina kurti žiedinės ekonomikos, energijos vartojimo efektyvumo didinimo ir vietos maisto tiekimo grandinės sprendimus, kurie patrauklūs ekologiškai sąmoningai jaunajai kartai. Didžiausia paramos suma, numatyta vienam projektui pagal 2023–2027 m. Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros strateginio plano priemonę **„Sumanieji kaimai“**, yra 200 000 Eur. **Paramos intensyvumas** priklauso nuo projekto pobūdžio: • iki 85 proc. tinkamų išlaidų – viešųjų paslaugų, socialinio verslo ar bendruomeninio verslo projektams.

	• iki 65 proc. tinkamų išlaidų – viešosios naudos (ne pelno) projektams. • iki 65 proc. tinkamų išlaidų – privataus verslo pobūdžio projektams.

Šaltinis: sudaryta autorių

Tiesioginių išmokų dalis – jaunojo ūkininko išmoka, kuri skirta naujai įsikūrusių jaunųjų ūkininkų pajamų stabilumui didinti, 2023–2027 m. Lietuvoje palyginti su ankstesniu laikotarpiu (2014-2020 m. (2022), padidėjo nuo 87 Eur/ha (už pirmuosius 90 ha) iki 137 Eur/ha (už pirmuosius 70 ha), t. y., padidėjo 50 eurų arba 57,5 proc. punkto.

ES parama jauniesiems ūkininkams pagal intervencinę kaimo plėtros priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ skiriama ne vyresniems kaip 40 m. amžiaus ūkininkams, kurie pirmą kartą įsikuria žemės ūkio valdoje. Tačiau jaunasis ūkininkas gali pretenduoti į paramą tik pirmus 2 metus nuo dienos, kai žemės ūkio valda ir ūkis yra užregistruojami jo vardu. Jei nuo ūkio ir žemės ūkio valdos registracijos praėjo daugiau kaip dveji metai - šios paramos priemone pasinaudoti nebegalima.

Iš kitų intervencinių kaimo plėtros priemonių reikėtų pažymėti ES iniciatyvas *„Bendruomenių inicijuota vietos plėtra (LEADER)“ ir „Sumanūs kaimai“,* kurios kartų kaitą kaimo vietovėse remia netiesiogiai, koncentruojantis ne tik į jaunuosius ūkininkus, bet ir į visas kaimo jaunimo grupes bei vietos ekonomiką. Šios kaimo plėtros priemonės skatina socialinį ir ekonominį kaimo gyvybingumą, kuris yra būtina sąlyga jaunimui pasilikti kaimo vietovėse ar sugrįžti į kaimą. Šios intervencinės kaimo plėtros priemonės sukuria *palankią ekosistemą* kartų kaitai, transformuodamos kaimo vietoves iš priklausomų vien tik nuo žemės ūkio veiklos į *įvairialypes, technologiškai pažangias ir patrauklias* darbo vietas jaunimui.

Nors Europos Komisijos (EK) komunikatas: ilgalaikė ES kaimo vietovių vizija: stipresnės, sujungtos, atsparios ir klestinčios kaimo vietovės iki 2040 m. (2021) ir šio komunikato priede pateiktas ilgalaikės ES kaimo vietovių vizijos iki 2040 m. veiksmų planas nėra tiesioginiai BŽŪP teisės aktai, tačiau šie ES strateginiai dokumentai apima kartų kaitą platesniame kaimo plėtros ir kaimo vietovių socialinio ir ekonominio gyvybingumo kontekste ir todėl yra svarbūs.

Ilgalaikės ES kaimo vietovių vizijos iki 2040 m. veiksmų plane kartų kaitą rekomenduojama skatinti per 3 pagrindines priemones/veiksmus, kurios turi užtikrinti kaimo vietovių patrauklumą ir gyvybingumą jaunajai kartai (žr. 1.2 lentelė).

1.3 lentelė. Ilgalaikės ES kaimo vietovių vizijos iki 2040 m. veiksmų plane rekomenduojamos paramos kartų kaitai kaimo vietovėse priemonės

Priemonės/veiksmo pavadinimas	Rekomenduojamos priemonės/veiksmo apibūdinimas ir reikšmė
1. Parama kaimo gyventojų verslumui ir darbo vietoms kurti	Ši priemonė/veiksmas skirta kurti palankią ekonominę aplinką, leidžiančią jaunimui įsitvirtinti ir gauti pajamų kaimo vietovėse: • **parama ne žemės ūkio veiklai:** skatinamas smulkusis verslas ir amatai, atidaromi kiti, ne žemės ūkio, veiklos sektoriai. Tai svarbu, nes tik maža dalis jaunimo įsikuria ūkiuose. • **socialinės ekonomikos iniciatyvos:** remiama socialinė ir žiedinė ekonomika, pvz., bendradarbiavimo projektai, padedantys išlaikyti socialines paslaugas kaime ir kurti tvarias darbo vietas, tame tarpe ir jaunimui. • **„sumaniosios inovacijos“:** investicijos į įmonių, veikiančių kaimo vietovėse, skaitmenizaciją ir inovacijas, siekiant didinti jų konkurencingumą ir pritraukti aukštos kvalifikacijos jaunus specialistus į kaimo vietoves.
2. Geresnė prieiga prie žemės ir infrastruktūros	Vienas didžiausių iššūkių jauniesiems ūkininkams ir verslininkams yra prieiga prie žemės ir tinkamos infrastruktūros kaimo vietovėse: • **prieigos prie žemės palengvinimas:** skatinama **žemės konsolidacija** ir palankesni **žemės nuomos bei perdavimo mechanizmai**, kurie padėtų senjorams perduoti ūkius, o jaunimui juos perimti be didelių finansinių kliūčių. • **ryšio gerinimas (plačiajuostis internetas):** skatinamas **greito interneto** diegimas atokiuose kaimo regionuose. Tai leidžia jauniems žmonėms dirbti nuotoliu ir teikti šiuolaikines paslaugas kaime.

	• **gyventojų mobilumo ir susisiekimo gerinimas:** remiamos tvarios transporto priemonės ir geresnis viešasis susisiekimas su artimiausiais miestais, taip užtikrinant galimybę kaimo gyventojams naudotis aukštesnio lygio paslaugomis.
3. Žinių perdavimas ir mokymas	Ši priemonė/veiksmas apima paramos žinių perdavimui ir švietimui mechanizmus, skirtus palengvinti kartų kaitos procesą kaimo vietovėse: • **žinių perdavimo skatinimas:** remiami mentorystės mechanizmai ir platformos, kur patyrę ūkininkai gali dalintis žiniomis su jaunaisiais. Tai apima ir informacijos apie teisinį bei finansinį ūkio perdavimą sklaidą. • **specializuoti mokymai:** mokymo programų, skirtų verslo planavimui, naujoms technologijoms ir tvariam ūkininkavimui (ekologijai, klimatui), kūrimas ir finansavimas, pritaikant jas jaunosios kartos poreikiams. • **tarpsektorinis bendradarbiavimas:** remiami projektai, jungiantys mokslą, tyrimus ir praktiką, leidžiantys jaunimui įdiegti naujausias žinias savo ūkiuose ar versle.

Šaltinis: sudaryta autorių

2025 m. spalio 23 d. EK pristatė *kartų kaitos žemės ūkyje strategiją***,** kuri siekia iki 2040 m. padvigubinti jaunųjų ir naujų ūkininkų dalį ES (nuo maždaug 12 proc. iki 24 proc.). Strategija siūlo priemones, suskirstytas į penkias pagrindines sritis, skirtas spręsti didžiausias kliūtis, su kuriomis susiduria kaimo jaunimas. 1.4 lentelėje pateiktos priemonės, kurias EK rekomenduojama įgyvendinti per būsimo laikotarpio BŽŪP (2028-2034 m.) ir valstybių narių nacionalines kartų kaitos strategijas.

1.4 lentelė. Europos komisijos kartų kaitos žemės ūkyje strategijoje rekomenduojamos priemonės būsimam 2028-2034 m. BŽŪP laikotarpiui

Priemonės/veiksmo pavadinimas	Rekomenduojamos priemonės apibūdinimas, tikslas ir reikšmė
1. Prieiga prie žemės rinkos	Geresnis *žemės rinkos skaidrumas* ir parama *ūkio perdavimo* procesams. *Tikslas:* Mažinti spekuliaciją žemės rinkoje ir koncentraciją, palengvinti jauniems žmonėms priėjimą prie žemės ilgesniam laikui. *Reikšmė:* Spręsti didžiausią kliūtį – dideles žemės kainas ir užtikrinti laiku atlikti ūkio perdavimą.
2. Prieiga prie finansavimo	Naujas „Startinis paketas“ (Starter Pack) būsimo laikotarpio BŽŪP (nuo 2028 m.). Numatoma vienkartinė išmoka jaunajam ūkininkui iki 300 000 Eur. Naujos EIB (Europos investicijų banko) garantijų schemos. *Tikslas:* Suteikti jauniesiems ūkininkams solidžią pradinę investiciją, supaprastinant biurokratiją. *Reikšmė:* mažinti ūkininkavimo pradžios riziką, gerinti galimybes gauti paskolas komerciniuose bankuose ir finansuoti ūkio veiklos pradžios investicijas.
3. Įgūdžiai ir žinios	Erasmus programos jauniesiems verslininkams/ūkininkams išplėtimas į žemės ūkio sektorių. „Ateities ūkininkų“ geriausios praktikos paketo integravimas į mokymo sistemas. *Tikslas:* skatinti žinių ir inovacijų perdavimą, leisti jaunimui mokytis iš pažangiausių žemės ūkio praktikų ir kitų sektorių. *Reikšmė:* Parengti jaunąją kartą tvariam, skaitmenizuotam ir inovatyviam ūkininkavimui.
4.Teisingas gyvenimo lygis kaimo vietovėse	Parama ūkių pavadavimo paslaugoms (angl. *Farm Relief Services*). Geresnės gyvenimo sąlygos, lyčių lygybės ir moterų dalyvavimo skatinimas. *Tikslas:* gerinti darbo ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą ūkininkavimo sektoriuje. *Reikšmė:* didinti kaimo vietovių patrauklumą jaunoms šeimoms, užtikrinant galimybę naudotis pakaitinėmis paslaugomis atostogų ar ligos atveju.
5. Parama ūkio paveldėjimui	Nacionalinių pensijų ir ūkių perdavimo schemų integravimas į strategijas. Nauji teisiniai ir mokesčių mechanizmai, skatinantys ankstyvą ūkio perdavimą. *Tikslas:* Užtikrinti savalaikį ir sklandų ūkio perdavimą, kad vyresni ūkininkai galėtų pasitraukti oriai. *Reikšmė:* pašalinti vėlavimo kliūtis, dėl kurių pensinio amžiaus ūkininkai nesiima inovacijų ir neperleidžia savo ūkio jaunimui.

Šaltinis: sudaryta autorių

Šioje strategijoje taikant integruotą, tarpsektorinį požiūrį numatyta sukurti koordinuotą sistemą, kuri sujungtų BŽŪP, nacionalines ir kitas viešosios politikos sričių (švietimo, socialinės, mokesčių, regioninės) priemones:

*Privalomi nacionaliniai strateginiai planai***.** EK rekomenduoja, kad valstybės narės iki 2028 metų parengtų nacionalines integruotas kartų kaitos strategijas, apimančias ne tik žemės ūkio, bet ir švietimo, mokesčių bei pensijų sistemas.

Didesnis finansavimas: Europos Komisija rekomenduoja valstybėms narėms skirti *bent 6 proc.* savo valstybės BŽŪP biudžeto kartų kaitos žemės ūkyje priemonėms.

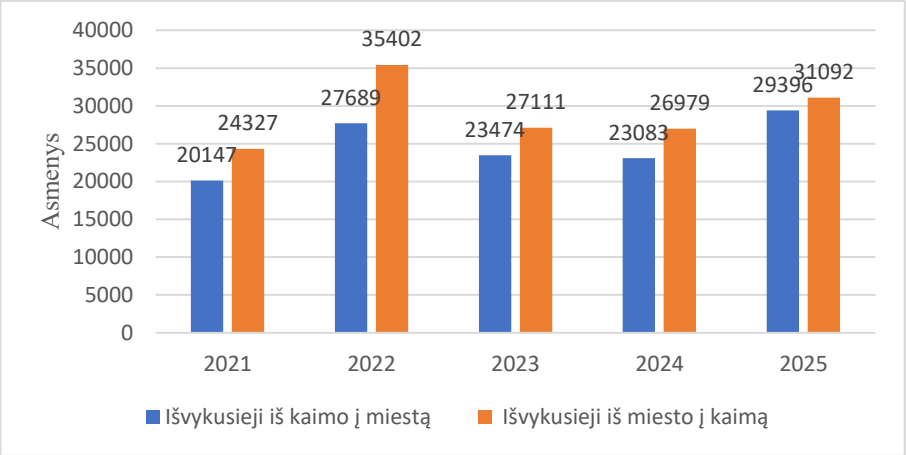
Taigi siūlomos EK kartų kaitos žemės ūkyje strategijoje priemonės yra atsakas į demografines kaimo vietovių problemas. Pagrindinis šios strategijos siekis yra spręsti neatidėliotiną demografinę problemą: trečdalis ES ūkininkų yra vyresni nei 65 m., o tai kelia grėsmes maisto saugumui, žemės ūkio inovacijoms ir kaimo vietovių gyvybingumui.

1.3. Lietuvos kaimo vietovių demografinė ir jaunimo situacija atsižvelgiant į žemės ūkio sektoriui būdingų procesų raidą

Demografinės ir jaunimo situacijos analizė atsižvelgiant į žemės ūkio sektoriui būdingų procesų raidą suteikė galimybes įvertinti realią situaciją ir daryti prielaidas kartų kaitos kaimo vietovėse tendencijoms.

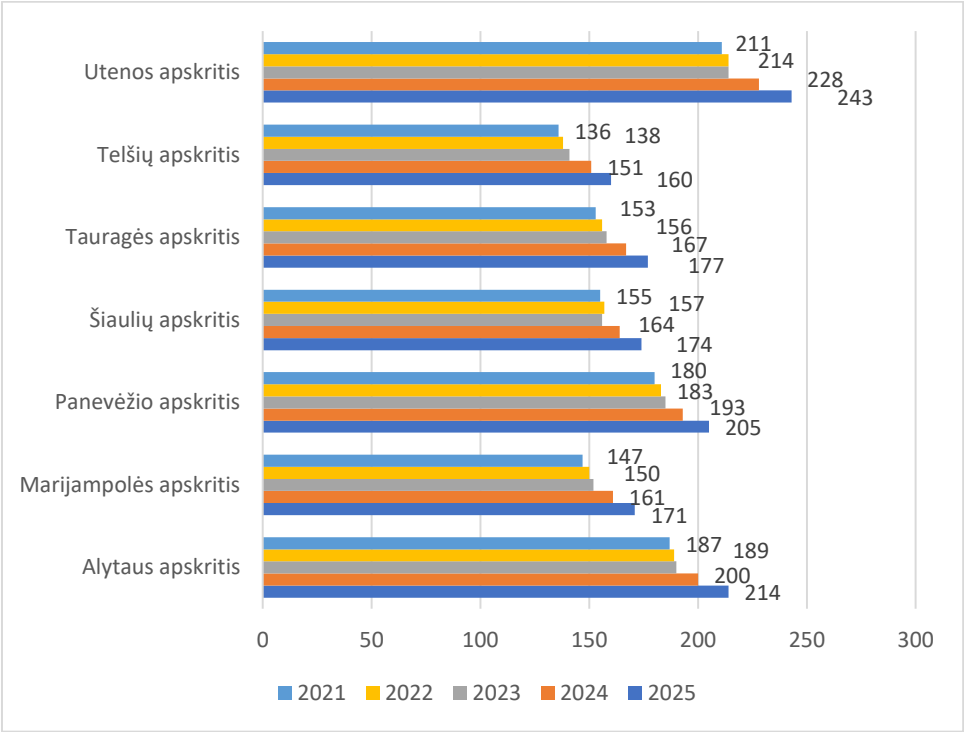
Socialinė dimensija. Žemės ūkio sektoriaus socialinių procesų analizei pasirinkti keturi pagrindiniai rodikliai, kurie kompleksiškai atskleidžia demografines tendencijas ir kartų kaitos dinamiką: bendras migracijos kontekstas tarp miesto ir kaimo, ūkininkų amžiaus struktūra, regioniniai jaunųjų ūkininkų pasiskirstymo skirtumai ir demografiniai iššūkiai apskrityse. Šie duomenys leidžia įvertinti ne tik esamą situaciją, bet ir prognozuoti būsimus iššūkius žemės ūkio sektoriui socialinės dimensijos atžvilgiu.

1.1 pav. pateikti gyventojų migracijos srautų tarp miesto ir kaimo duomenys atskleidžia, kad 2021–2025 metais vis daugiau žmonių išvyksta iš miestų į kaimo vietoves, nei atvirkščiai. Nuo 2021 metų išvykimas iš miestų į kaimo vietoves nuosekliai viršija priešingą kryptį, o 2022 metais pasiekė rekordinį lygį (35 tūkst. žmonių). Šis reiškinys atskleidžia urbanizacijos proceso sulėtėjimą ir galimą gyvenimo prioritetų kaitą. Galima daryti prielaidas, kad nuotolinio darbo galimybių didėjimas, didėjančios būsto kainos miestuose ir gyvenimo kokybės siekis paskatino žmones rinktis kaimo vietoves. Nors 2023–2024 metais situacija stabilizavosi, 2025 metais migracija į kaimo vietoves vėl išaugo (31 tūkst. žmonių) ir išlieka žymiai aukštesnė nei priešinga kryptis. Šis dvikryptis migracijos procesas (iš kaimo į miestą 20–30 tūkst./metus) rodo, kad kaimo vietovės tampa ne tik „senėjimo vieta", bet ir patrauklia gyvenamąja vieta jaunimui.

1.1 pav. Gyventojų migracijos tarp miesto ir kaimo srautai Lietuvoje 2021–2025 m. Parengta pagal Lietuvos oficialiosios statistikos portalo duomenis.

Migracija, mažėjantis gimstamumas ir kt. priežastys lemia gyventojų senėjimą, kas kuria naują ekonominį ir socialinį kontekstą (Gedvilaitė-Kordušienė, 2013) tiek Lietuvoje, tiek daugelyje išsivysčiusių šalių. Demografinės senatvės koeficientas[7] pateiktas 1.2 pav.

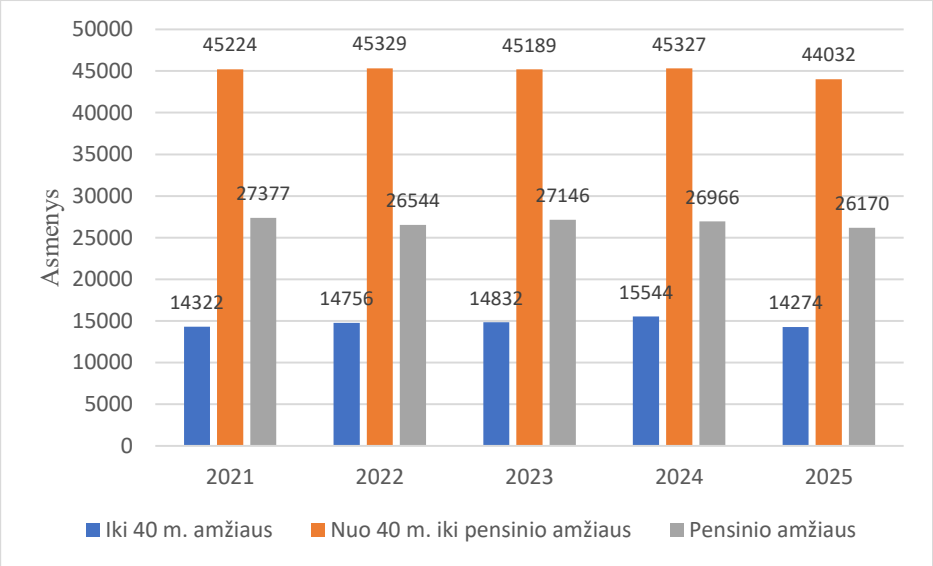
1.2 pav. Demografinės senatvės koeficientas apskrityse, asmenys Parengta pagal Lietuvos oficialiosios statistikos portalo duomenis

Pateiktas demografinės senatvės koeficientas atskleidžia kritišką ilgalaikę grėsmę tiek kaimo vietovėms, tiek žemės ūkio sektoriui. Apskrityse 2021-2025 m. (1.2 pav.) nepalankias demografines tendencijas atspindintis rodiklis nuosekliai auga, kas reiškia, kad vyresnių nei 65 m. gyventojų dalis auga, o vaikų (iki 15 m.) mažėja. Problematiškiausios išskirtinos Utenos, Alytaus ir Panevėžio apskritys. Šis demografinis disbalansas kelia sistemines pasekmes: būsimą jaunų asmenų trūkumą

[7] Demografinės senatvės koeficientas (angl. *ageing index*) yra statistinis rodiklis, rodantis kiek pagyvenusių (65 metų ir vyresnių) žmonių tenka šimtui vaikų iki 15 metų.

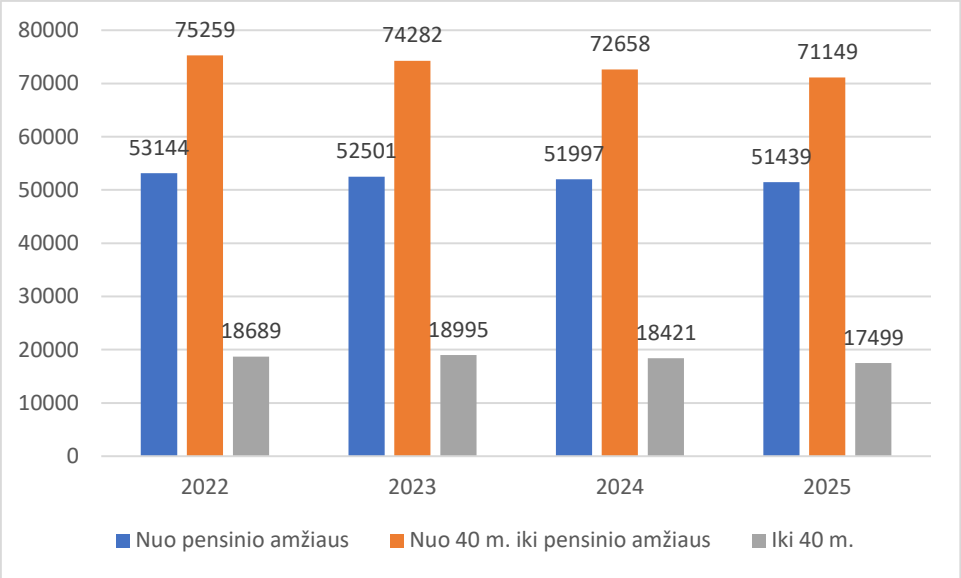
perimti ūkius, patyrę specialistai paliks rinką greičiau nei atsiras nauji specialistai, augantis socialinių paslaugų poreikis vyresnio amžiaus gyventojams ir mažėjantis ekonomikos vystymosi potencialas. Be kompleksinių jaunimo pritraukimo programų ir priemonių su ekonominiais stimulais, modernių darbo vietų kūrimo integruojant technologijas ir diferencijuotos regioninės politikos, šios apskritys susidurs su žemės ūkio sektoriaus nykimu ir bendruomenių išnykimu.

Kaimo gyventojų senėjimo tendencijos atsispindi ir ūkininkų ūkių pagal amžių struktūroje. 1.3 pav. pateikta ūkininkų pasiskirstymo pagal amžių struktūra atskleidžia lėtą, bet nevienareikšmę kartų kaitos dinamiką. Dominuojanti nuo 40 metų iki pensinio amžiaus ūkininkų grupė (44–45 tūkst., apie 52 proc.) sudaro stabilų sektoriaus pagrindą, pasižymintį patirtimi ir darbingumu. Pensinio amžiaus ūkininkai (26–27 tūkst.) išlieka aktyvūs dėl ekonominių šeimos poreikių ir tradicijų. Tačiau senėjanti ūkininkų bendruomenė ir jaunų paveldėtojų bei tęsėjų trūkumas kelia didelę grėsmę tradicinei šeimos ūkių sistemai ir kaimo regionų gyvybingumui. Jaunųjų ūkininkų (iki 40 m.) dalis per tiriamąjį laikotarpį išlieka neženkliai kintanti: nuo 14 322 (2021 m.) iki 15 544 (2024 m.). Šie svyravimai liudija, kad žemės ūkis išlaiko tam tikrą patrauklumą jaunimui, tačiau kartų kaitos procesas išlieka lėtas ir nestabilus.

1.3 pav. Ūkininkų pasiskirstymas pagal amžių 2021–2025 m., asmenys.
Parengta pagal Žemės ūkio duomenų centro duomenis „Lietuvos žemės ūkis, faktai ir skaičiai 2026“

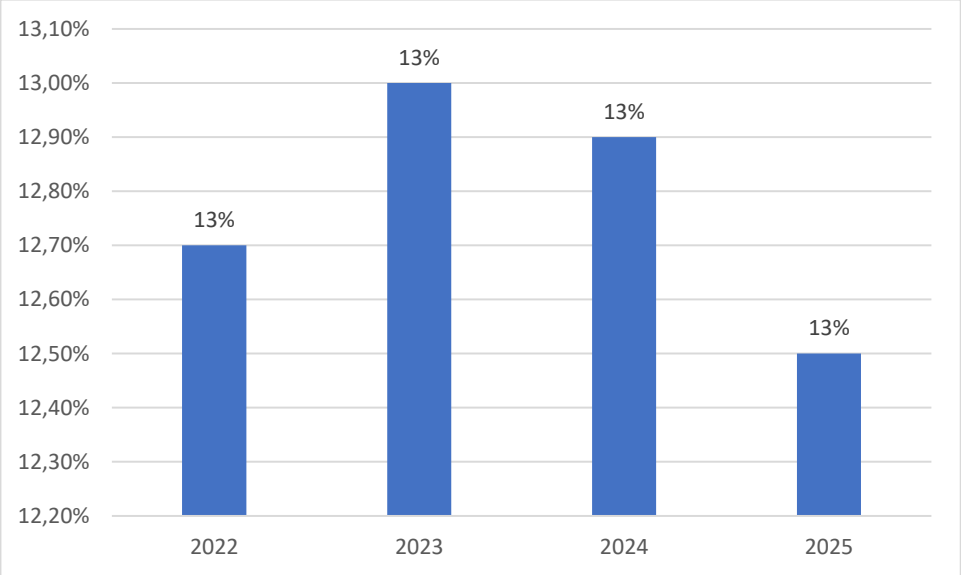
1.4 pav. pateikta žemės ūkio valdų pasiskirstymo pagal valdytojų amžių struktūra atskleidžia panašią, tačiau pagal šaltinį kiek kitaip atsispindinčią kartų kaitos dinamiką žemės ūkyje Lietuvoje. Dominuojanti nuo 40 metų iki pensinio amžiaus valdytojų grupė (71–75 tūkst., apie 51 proc.) sudaro stabilų sektoriaus pagrindą, tačiau pastebima nuosekli šios grupės mažėjimo tendencija – nuo 75 259 (2022 m.) iki 71 149 (2025 m.).

1.4 pav. Žemės ūkio valdytojų skaičius pagal jų amžių 2022 –2025 m., asmenys
Parengta pagal Žemės ūkio duomenų centro duomenis „Lietuvos žemės ūkis, faktai ir skaičiai 2026“

Pensinio amžiaus žemės valdytojai (51–53 tūkst.) sudaro apie 36–37 proc. visų valdytojų ir taip pat mažėja, tačiau lėčiau. Jaunųjų valdytojų (iki 40 m.) skaičius svyruoja nedaug – nuo 18 689 (2022 m.) iki piko 18 995 (2023 m.), o 2025 metais nukrito iki 17 499, t. y., žemiausio lygio per visą nagrinėjamą laikotarpį.

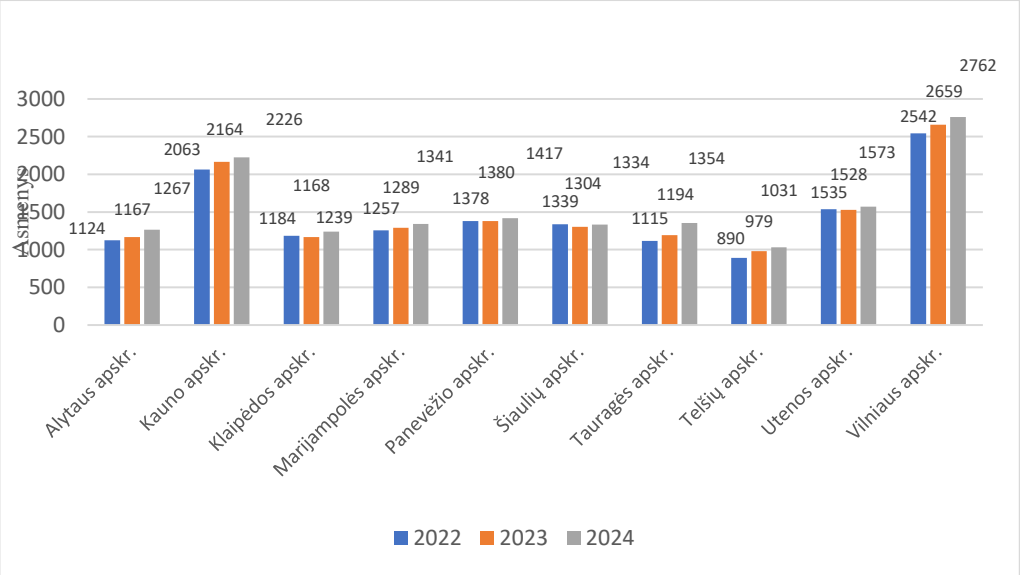
Nors 1.3 ir 1.4 paveiksluose pateikti duomenys neženkliai skiriasi, tačiau nepaisant šių skirtumų, bendros tendencijos rodo, kad mažėjanti jaunų žemės valdytojų ir ūkininkų dalis rodo gilias demografines, ekonomines bei socialines problemas kaimo vietovėse Lietuvoje. Tai reiškia, kad žemės ūkis nepakankamai pritraukia naujos kartos atstovų, o tai kelia ilgalaikę grėsmę maisto gamybos tęstinumui ir kaimo gyvybingumui. Iššūkius iliustruoja ir jaunųjų žemės ūkio valdytojų procentinė dalis nuo visų žemės ūkio valdytojų (1.5 pav.).

1.5 pav. Jaunųjų žemės ūkio valdytojų procentinės dalies nuo visų žemės ūkio valdytojų pokytis 2022 –2025 m., proc.
Parengta pagal Žemės ūkio duomenų centro duomenis "Lietuvos žemės ūkis, faktai ir skaičiai 2026"

1.5 pav. atskleidžia jaunųjų žemės ūkio valdytojų (iki 40 m.) dalies nuo visų valdytojų pokytį 2022–2025 m. Matoma nedidelio augimo ir paskutinio nuosmukio dinamika: 2022 m. jaunieji valdytojai sudarė 12,7 proc., 2023 m. šis rodiklis pakilo iki aukščiausio per visą laikotarpį lygio – 13,0 proc., tačiau 2024 m. nežymiai sumažėjo iki 12,9 proc., o 2025 m. krito iki žemiausios reikšmės – 12,5 proc. Taigi, nors 2023 metais buvo pasiektas nedidelis teigiamas pokytis, bendra 2022–2025 m. tendencija rodo jaunųjų valdytojų dalies mažėjimą (-0,2 proc. punkto), o ypač ryškus nuosmukis fiksuojamas pastaraisiais metais (2024–2025 m., -0,4 proc. punkto). Tai patvirtina ankstesnę įžvalgą, kad kartų kaita šalies žemės ūkio sektoriuje vyksta lėtai, o paskutiniais metais net regresuoja.

Jaunų ūkininkų skaičiaus skirtumai Lietuvos apskrityse atskleidžia gilius regioninius ekonominius netolygumus, žemės prieinamumą, demografinę padėtį ir skirtingą tradicinių bei modernių verslo formų patrauklumą kaimo vietovėse (1.6 pav.).

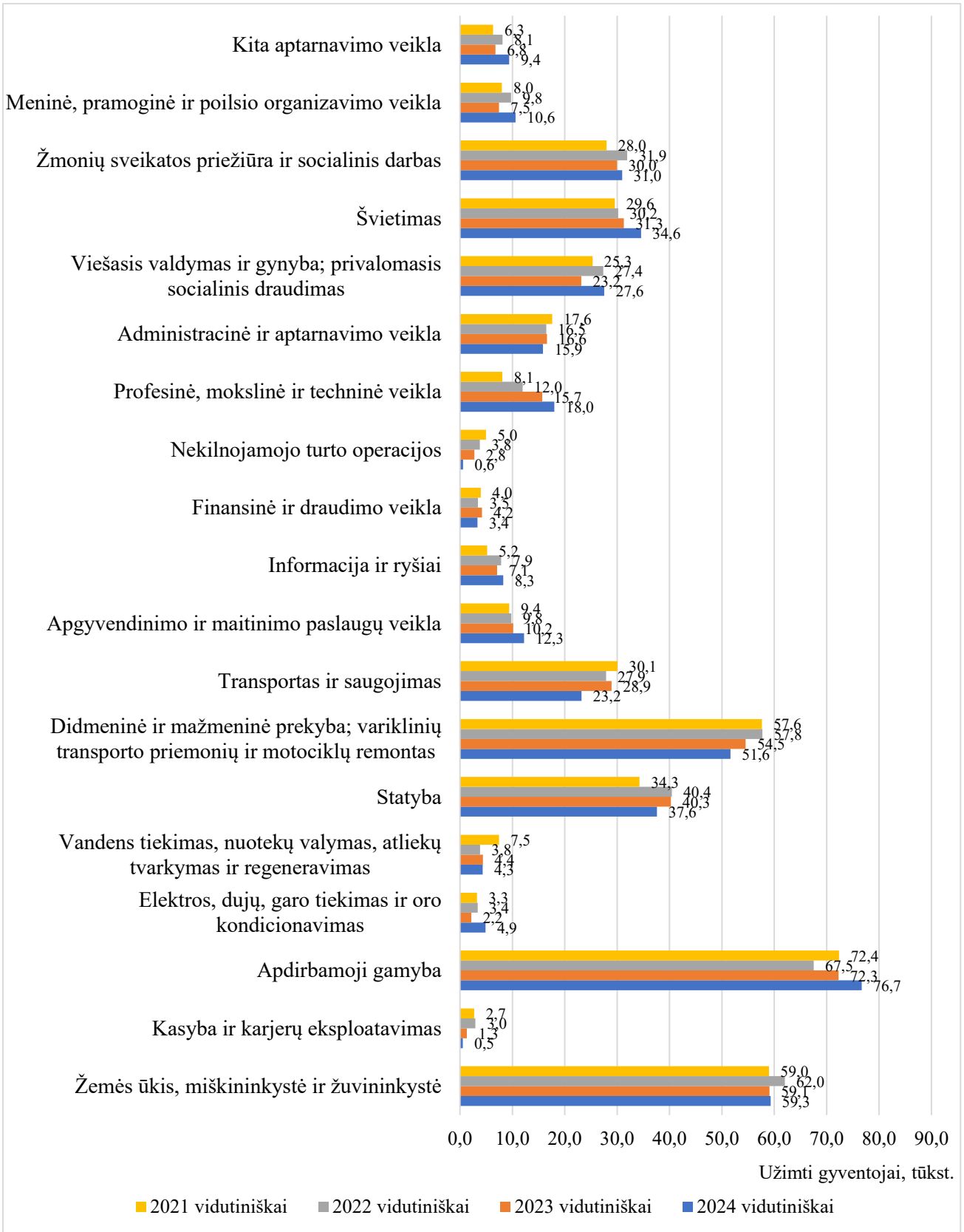
1.6 pav. Jaunųjų ūkininkų (iki 40 metų) skaičius apskrityse 2022–2024 m., asmenys.
Parengta pagal Žemės ūkio duomenų centro duomenis "Lietuvos žemės ūkis, faktai ir skaičiai 2024"

Apskrityse, kur dominuoja intensyvios augalininkystės regionai (pvz., Vidurio Lietuvoje), jauniems žmonėms sunku įsigyti ar išsinuomoti žemės ūkio naudmenų už konkurencingą kainą. Atokesniuose ar mažiau pramoniniuose rajonuose jauni ūkininkai dažniau kuriasi iš ribotesnių kitų veiklų vystymo galimybių arba paveldi tėvų ūkius. Tuo tarpu arti didžiųjų miestų esančiose apskrityse populiarėja alternatyvios, nišinės veiklos, pvz., trumposios maisto grandinės, ekologinis ar netradicinis ūkininkavimas.

Socialines dimensijas atspindintys rodikliai atskleidžia dviprasmišką situaciją: viena vertus, matome teigiamus ženklus (migracija į kaimą, augantis jaunųjų ūkininkų skaičius), kita vertus – gilias struktūrines problemas (demografinė senatvė, regioniniai skirtumai). Socialinė žemės ūkio procesų raidos dimensija reikalauja kompleksinių sprendimų, kad teigiamos tendencijos neišnyktų dėl demografinių iššūkių ir regioninės nelygybės.

Ekonominė dimensija. Šiai dimensijai atskleisti buvo analizuoti trys pagrindiniai rodikliai: kaimo gyventojų užimtumas pagal ekonomines veiklos rūšis, darbo jėgos aktyvumo lygis, laisvos darbo vietos kaimo vietovėse, grynoji pridėtinė vertė, tenkanti vienam metiniam darbo vienetui.

Kaimo gyventojų užimtumo pagal ekonomines rūšis pokyčiai 2021-2024 metų laikotarpyje (1.7 pav.) atskleidžia dviprasmišką ekonominės transformacijos poveikį. Žemės ūkio, nors jis ir išlieka vienu iš pagrindinių darbdavių, sektoriaus svarba mažėja (1.7 pav.). Užimtųjų kaimo gyventojų skaičius žemės ūkyje sumažėjo nuo 62 iki 59 tūkstančių. Šis sumažėjimas atspindi ne tik modernizavimo procesus, bet ir gilesnę kartų kaitos problemą: vyresnieji ūkininkai baigia veiklą, tačiau jaunoji karta neperima ūkių. Tuo pat metu užimtųjų apdirbamojoje gamyboje skaičius auga (nuo 67 iki 72 tūkst. užimtųjų), tai alternatyvi veikla žemės ūkiui. Ypač reikšmingas modernių sektorių – profesinės, techninės veiklos ir IT – stabilumas, rodantis, kad išsilavinę specialistai vis dažniau randa galimybę derinti gyvenimą kaimo vietovėse su darbo rinkos tendencijomis. Tai rodo ekonominę diferenciaciją kaimo vietovėse – nuo tradicinio ūkininkavimo link įvairesnės, moderniomis technologijomis grįstos ekonomikos.

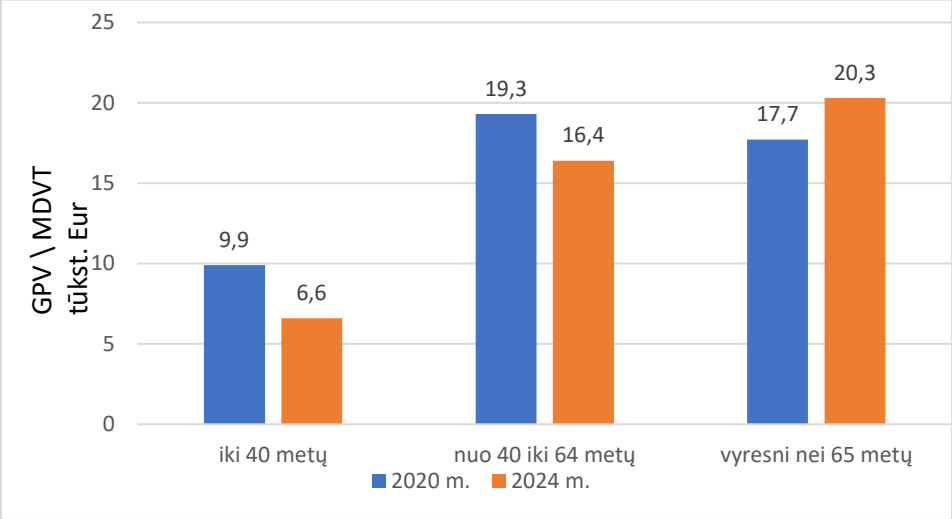

1.7 pav. Kaimo gyventojų užimtumas pagal ekonomines veiklos rūšis 2021-2024 m., (vidutiniškai tūkst.)

Parengta pagal Lietuvos oficialiosios statistikos portalo duomenis

Tačiau minėtos gyventojų užimtumo pagal ekonomines veiklos rūšis transformacijos nesugeba sustabdyti jaunimo nutolimo nuo darbo rinkos kaimo vietovėse.

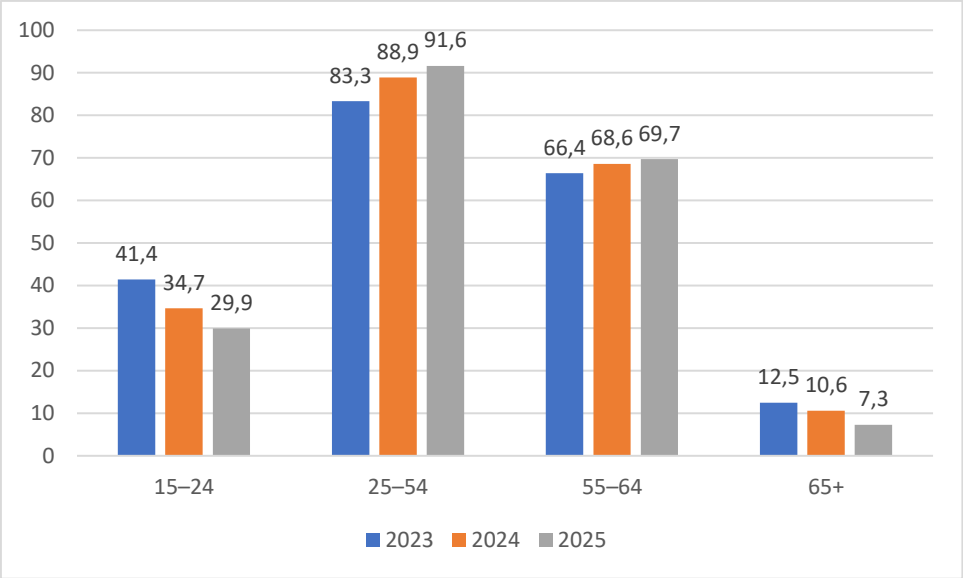
Nagrinėjant ūkininkų iki 40 m. ariamos žemės naudojimo prioritetus 2024 m. (Žemės ūkio duomenų centras, 2024) [8] galima teigti, kad didžiojoje dalyje ariamos žemės jaunieji ūkininkai augina kviečius (31,5 proc.), rapsus (11,8 proc.), ankštinius grūdams (10,1 proc.), miežius (8,7 proc.), vienmetes, daugiametes žoles (8,5 proc.) (Žemės ūkio duomenų centras, 2024). Jaunųjų ūkininkų prioritetai labai panašūs į kitų amžiaus grupių prioritetus. Išanalizavus ūkių ekonominius rezultatus pagal ūkininko amžių (1.8 pav.) reikia pažymėti, kad 2020 m. didžiausia grynoji pridėtinė vertė, tenkanti vienam metiniam darbo vienetui (GPV/MDV) buvo 40–64 metų amžiaus ūkininkų ūkiuose, o 2024 m. – vyresnių nei 65 metų ūkininkų ūkiuose. Abiem analizuojamais metais mažiausia grynoji pridėtinė vertė, tenkanti vienam metiniam darbo vienetui (GPV/MDV) buvo iki 40 metų amžiaus ūkininkų ūkiuose (Ūkių veiklos rezultatai, 2024)[9].

1.8 pav. Sukuriama grynoji pridėtinė vertė, tenkanti vienam metiniam darbo vienetui (GPV/MDV) skirtingo amžiaus ūkininkų ūkiuose, *GPV/MDV tūkst. Eur*
Parengta pagal Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2024

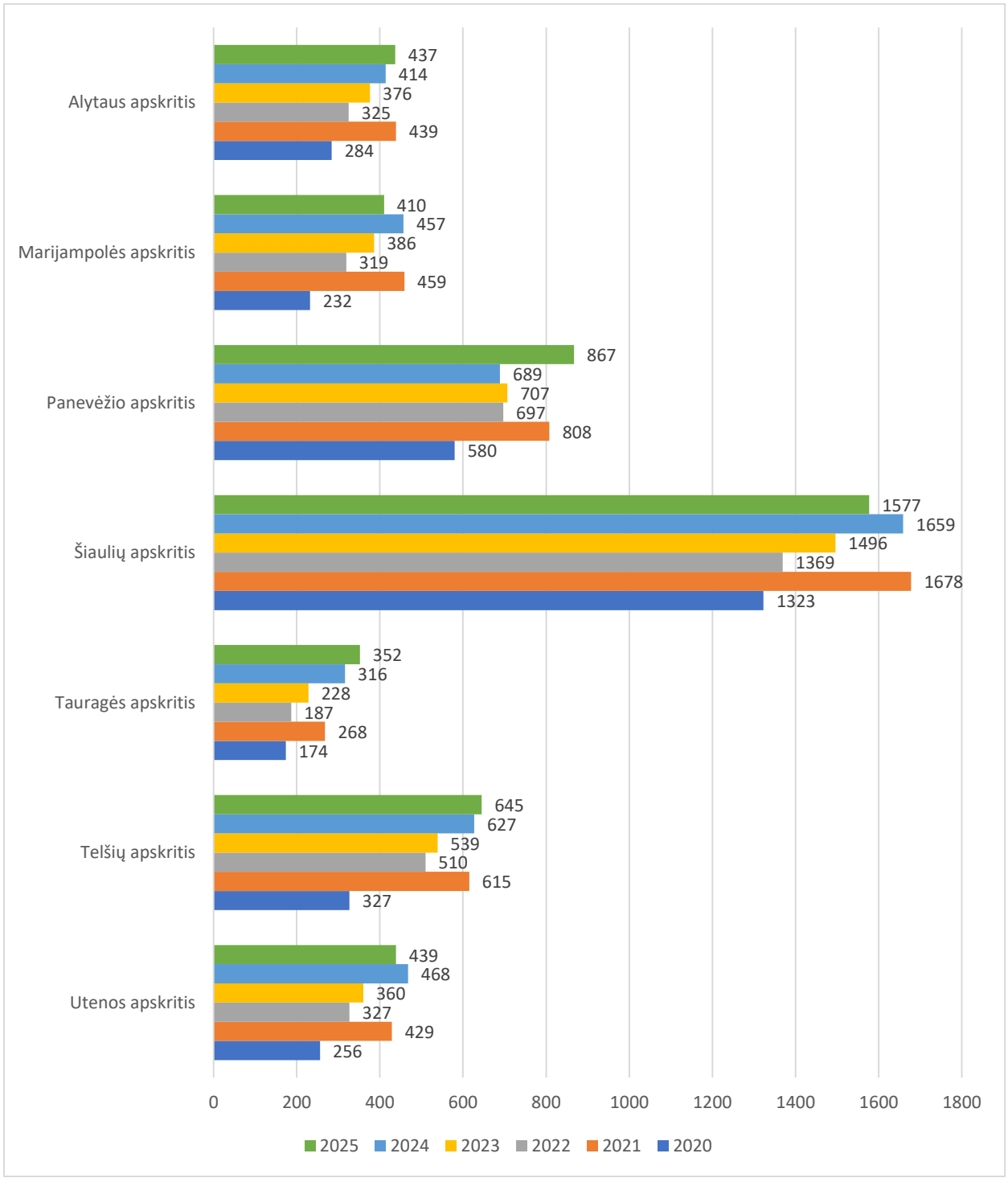
Darbo jėgos aktyvumo rodikliai (1.9 pav.) atskleidžia asmenų nuo 15 iki 24 metų aktyvumo kritimą – nuo 41,4 procento 2023 metais iki 29,9 procento 2025 metais. Beveik 12 procentinių punktų kritimas per dvejus metus signalizuoja apie struktūrines problemas arba besikeičiantį šios amžiaus grupės asmenų požiūrį į profesinę karjerą. Viena vertus, tai gali būti siejama su darbo vietų nesuderinamumu su jaunimo lūkesčiais, atlyginimų nepatrauklumą ar gilesnę motyvacijos stoką. Kita vertus, tai yra pagrindinė besimokančios visuomenės dalis, kuri įsilies į darbo rinką baigusi mokslus ar studijas. Priešingai, 25–54 metų amžiaus gyventojų dalis išlaiko aukštą ir augantį aktyvumą (83,3–91,6 procento), o vyresniosios kartos (55–64 metai) aktyvumas taip pat nuosekliai auga – nuo 66,4 procento 2023 metais iki 69,7 procento 2025 metais. Vyriausioji grupė (65+) išlaiko žemą, bet mažėjantį aktyvumą (12,5–7,3 procento). Šis kontrastas atskleidžia, kad kaimo vietovių ekonomika vis labiau remiasi vidutinio ir vyresnio amžiaus žmonių darbu, o jauniausia karta, kuri yra kritiškai svarbi kartų kaitai, vis sparčiau atsitraukia nuo darbo rinkos kaimo vietovėse.

[8] Žemės ūkio duomenų centras, 2024. Prieiga internetu: https://zudc.lt/leidiniai/ukininku-ukiu-duomenys-2024-m/
[9] Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2024. – Vilnius: VĮ Žemės ūkio duomenų centras, 2025. – 69 p.: iliustr., lent. – Santr. Angl. Prieiga internete: - https://zudc.lt/wp-content/uploads/2025/12/Ukiu-veiklos-rezultatai-2024.pdf

1.9 pav. Darbo jėgos aktyvumo lygis pagal amžiaus grupes kaimo vietovėse, proc.
Sudaryta pagal Lietuvos oficialiosios statistikos portalo duomenis

Nors darbo jėgos aktyvumo rodiklis atskleidžia bendrą gyventojų įsitraukimo į darbo rinką mastą, jis savaime neparodo, ar sektoriuje yra pakankamai pasiūlos užpildyti esamą paklausą – tai leidžia įvertinti laisvų darbo vietų skaičiaus analizė (1.10 pav.). Laisvų darbo vietų pasiskirstymas apskrityse atskleidžia rodo ekonominę fragmentaciją Lietuvoje. Šiaulių apskritis beveik keturis kartus pranoksta Tauragės, Marijampolės ar Alytaus apskritis. Šie skirtumai formuojasi dėl ekonominės diversifikacijos lygio: stipriausiose apskrityse žemės ūkis derinamas su pramone, logistika ir paslaugomis, o silpnesnėse dominuoja tradicinis, mažiau diversifikuotas žemės ūkis. Panevėžio ir Telšių apskritys užima vidurines pozicijas. Nors visose apskrityse 2020-2025 metų laikotarpiu darbo vietų skaičius augo, regioninė nelygybė išlieka – Šiaulių apskrities augimas 19,2 procento rodo stabilų ekonomikos plėtros tempą, tačiau mažesnėse apskrityse absoliutūs skaičiai lieka kritiški. Tai formuoja "dviejų Lietuvos kaimų" realybę, kur stipriausi regionai teikia jaunimui platesnes karjeros galimybes ir patogesnį gyvenimą, o silpnesni susiduria su iššūkiais pritraukti ir išlaikyti jaunus specialistus dėl ribotų darbo galimybių.

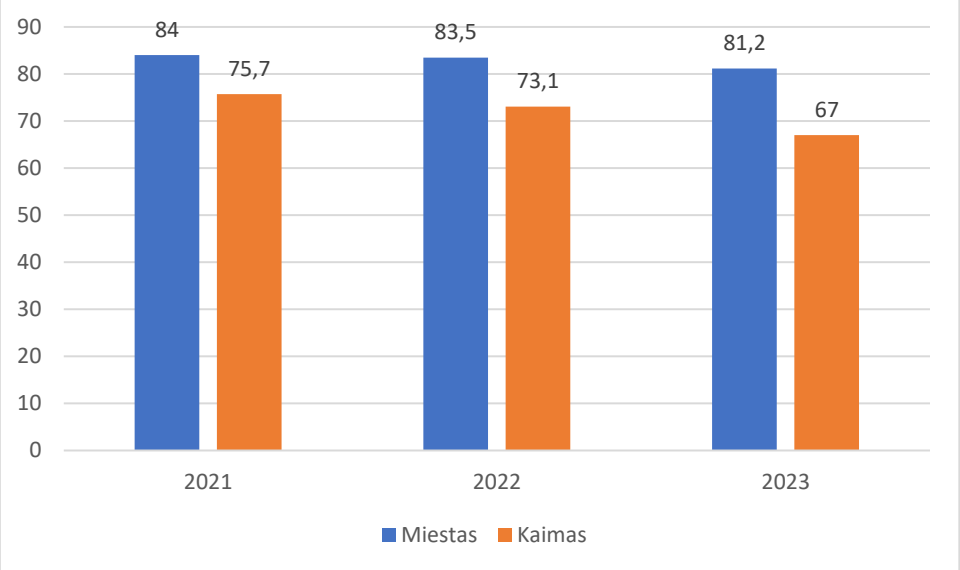

1.10 pav. Laisvų darbo vietų skaičius apskrityse 2020 – 2025 m., vnt.
Parengta pagal Lietuvos oficialiosios statistikos portalo duomenis

Aptarti kaimo gyventojų užimtumo ir darbo rinkos rodikliai kartu atskleidžia sudėtingą situaciją: ekonominė dimensija transformuojasi palankia kryptimi – diversifikuojasi, modernėja, kuria naujas darbo vietas įvairiuose sektoriuose. Tačiau šios pozityvios permainos nesukuria pakankamai stiprios traukos ir motyvacijos jaunimui gyventi ir dirbti kaimo vietovėse. Žemės ūkio sektoriui tai reiškia kritinę grėsmę – kaip užtikrinti kartų kaitą, kai jauniausia karta vis labiau tolsta nuo kaimo vietovių darbo rinkos, net ir tuomet, kai ekonominės galimybės teoriškai egzistuoja?

Technologinė dimensija. Technologinių procesų analizei pasirinkti trys pagrindiniai rodikliai, kurie kompleksiškai atskleidžia skaitmeninės atskirties mastą ir jos poveikį kartų kaitos galimybėms: namų ūkių, turinčių kompiuterius, pasiskirstymas skirtingose teritorijose, plačiajuosčio interneto prieinamumas ir informacinių technologijų naudojimas pagal amžiaus grupes. Šie duomenys leidžia įvertinti ne tik technologinės infrastruktūros būklę, bet ir demografinių procesų bei technologinio pajėgumo sąsajas, kurios tiesiogiai veikia žemės ūkio modernizacijos galimybes ir jaunimo pasirinkimus likti ar grįžti į kaimo vietoves.

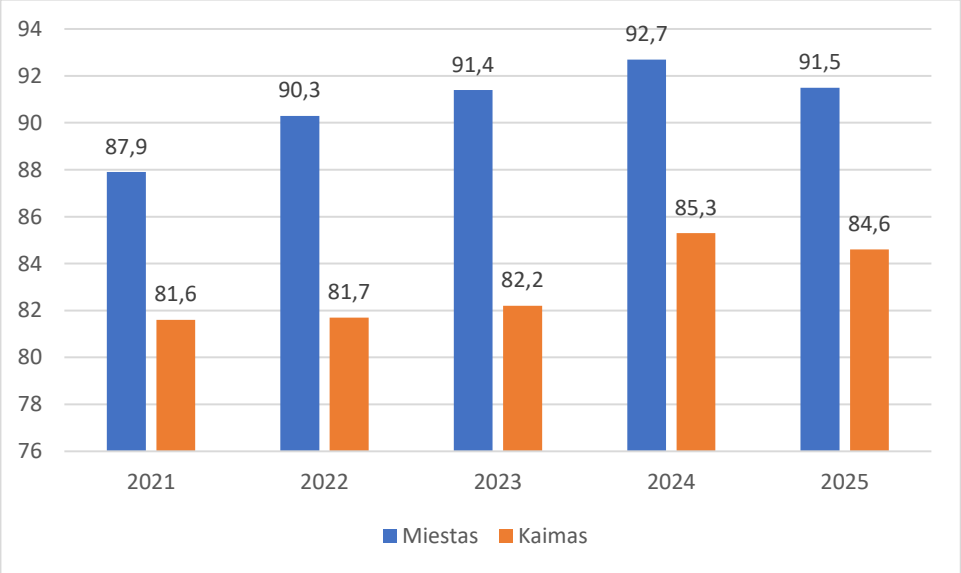
Namų ūkių, turinčių kompiuterį, pasiskirstymas 2021-2025 metų laikotarpyje (1.11 pav.) atskleidžia pastovią skaitmeninę atskirtį tarp miestų ir kaimo vietovių. Didžiuosiuose miestuose kompiuterio turėjimo rodiklis siekia 85-87 proc., miestuose – 83-84 proc., tuo tarpu kaimo vietovėse šis rodiklis svyruoja 67-76 procentų ribose. Nors kaimo vietovėse matomas pagerėjimas (nuo 67 iki 75,7 procento), 10-19 procentinių punktų atotrūkis nuo miestų išlieka stabilus. Ši skaitmeninė atskirtis tiesiogiai koreliuoja su demografine struktūra – vyresniųjų amžiaus grupių dominavimas kaimo vietovėse formuoja žemesnį technologinį pajėgumą, nes šios grupės natūraliai rečiau naudoja šiuolaikines technologijas. Kompiuteris šiuolaikiniame žemės ūkyje yra ne tik asmeninės reikmės, bet ir būtinas darbo įrankis – reikalingas ūkio valdymui, duomenų analizei, sensorių stebėjimui, komunikacijai ir administravimui. Šis demografinis-technologinis ryšys kuria sudėtingą iššūkį žemės ūkio modernizacijai, kai ūkininkai susiduria ne tik su kiekybiniu žmogiškųjų išteklių trūkumu, bet ir su žemesniu bendruomenės technologiniu raštingumu, kas riboja inovacijų sklaidą ir žinių mainus. Vyresniųjų bendruomenės narių žemas technologinis raštingumas formuoja mažiau palankų kontekstą, o vyresnieji ūkio valdytojai dažnai perduoda ūkius be modernių technologinių sprendimų infrastruktūros. Kompiuterių turėjimas ir skaitmeninis raštingumas reikšmingai veikia kartų kaitą žemės ūkyje: vyresniosios kartos žemas raštingumas ir pasenusios technologijos gali stabdyti ūkio perėmimą, o jaunimo aukštesnis skaitmeninis raštingumas, priešingai, gali motyvuoti perimti ir modernizuoti ūkį.

1.11 pav. Namų ūkių, turinčių kompiuterį, pasiskirstymas Lietuvos miestuose ir kaimo vietovėse, proc.

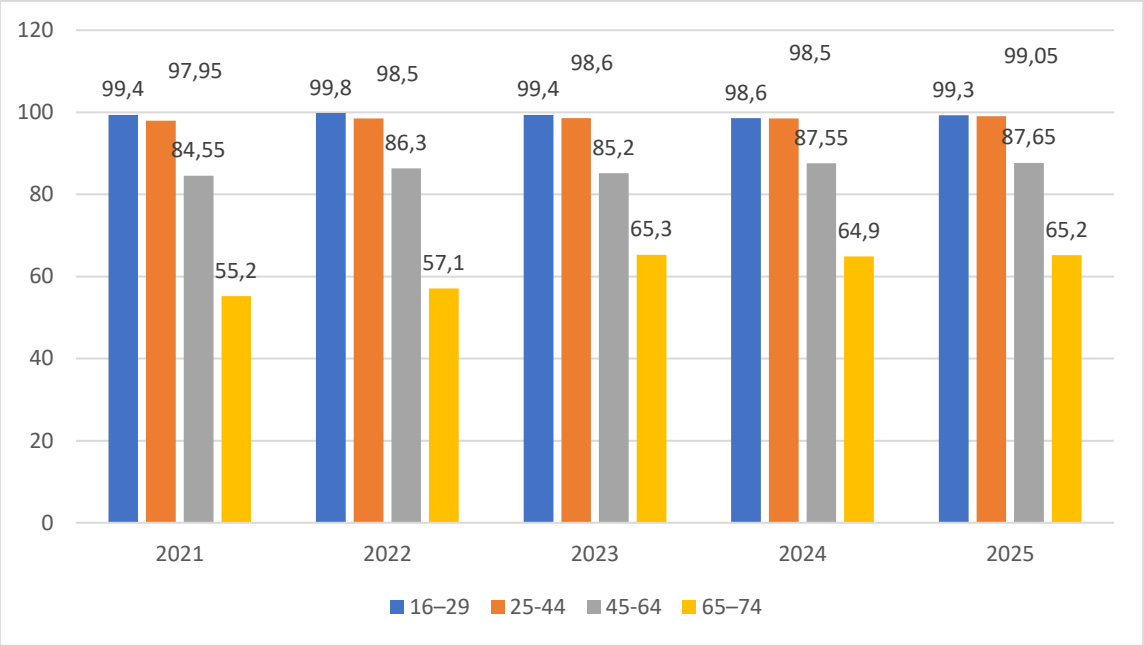
Parengta pagal Lietuvos oficialiosios statistikos portalo duomenis

Namų ūkių, turinčių plačiajuosčio interneto prieigą, rodikliai (1.12 pav.) rodo panašią tendenciją. Miestuose interneto prieiga nuosekliai augo nuo 87,9 procento 2021 metais iki 91,5 procento 2025 metais, pasiekdama aukščiausią tašką 2024 metais (92,7 proc.). Kaimo vietovėse prieiga taip pat augo – nuo 81,6 procento 2021 metais iki 84,6 procento 2025 metais, su ryškesniu šuoliu 2024 metais (85,3 proc.). Nors pažanga akivaizdi (+3 procentiniai punktai per ketverius metus), vis dar išlieka apie 7 procentų atotrūkis nuo miestų rodiklių. Šis technologinis pagerėjimas kuria palankesnes sąlygas jaunųjų ūkininkų integracijai kaimo vietovėse, nes šiuolaikinis žemės ūkis reikalauja stabilaus interneto tiksliniam ūkininkavimui, duomenų analitikai ir automatizuotoms sistemoms. Gerėjanti infrastruktūra leidžia efektyviau naudotis e-valdžios paslaugomis, subsidijų sistemomis, elektroninės prekybos platformomis, bendruomeninių tinklų kūrimu, nuotoliniu darbu ir mokymusi.

1.12 pav. Namų ūkiai, turintys plačiajuosčio interneto prieigą, proc.
Parengta pagal Lietuvos oficialiosios statistikos portalo duomenis

Informacinių technologijų naudojimo duomenys pagal amžiaus grupes (1.13 pav.) atskleidžia reikšmingą skirtumą tarp kartų technologijų įsisavinimo srityje. Amžiaus grupės nuo 16 iki 29 metų IT naudojimo rodiklis išlieka stabilus ir visaapimantis (~99 procentai), panašiai kaip ir 25-44 metų amžiaus grupės (98-99 procentai). Vyresnių amžiaus grupių duomenys rodo laipsnišką technologijų įsisavinimą: 45-64 metų grupėje rodikliai auga nuo 85 iki 88 procentų, o 65-74 metų kategorijoje pažanga yra sparčiausia – nuo 55 iki 65 procentų, nors vis dar tik du trečdaliai šio amžiaus gyventojų naudojasi IT. Šie duomenys atskleidžia kaimo vietovių vystymosi iššūkį: informacinių technologijų naudojimo kompetencijos yra pasiskirstę netolygiai skirtingose kartose. Jaunesnioji karta turi IT įgūdžius, bet dažnai neturi žemės ir ūkio valdymo patirties, tuo tarpu vyresnioji karta valdo žemės plotus ir turi praktinę patirtį, bet susiduria su technologinių įgūdžių trūkumu. Skirtingi IT įgūdžių lygiai lemia nevienodas galimybes naudotis nuotolinėmis institucijų ir socialinėmis paslaugomis – jaunesnioji karta lengvai prieina prie e-valdžios, internetinės bankininkystės ir nuotolinio darbo galimybių, tuo tarpu vyresnioji karta, valdanti žemės plotus ir turinti praktinę patirtį, susiduria ne tik su technologinių įgūdžių trūkumu, bet ir ribota prieiga prie paslaugų. Šis skilimas sudaro papildomą kliūtį kartų kaitai: žinių perdavimas ir ūkio modernizavimo procesai tampa sudėtingesni, kai skirtingos kartos veikia skirtinguose technologiniuose lygiuose.

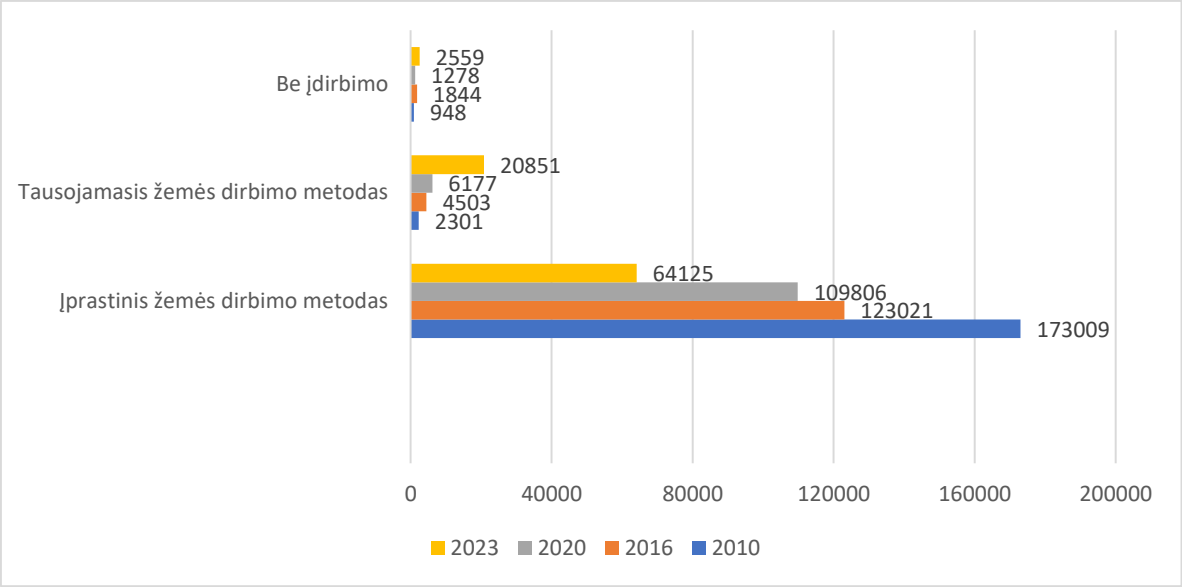

1.13 pav. Asmenys, kurie naudojosi informacinėmis technologijomis, pagal amžiaus grupes, proc.
Parengta pagal Lietuvos oficialiosios statistikos portalo duomenis

Šie rodikliai kartu atskleidžia kritinį informacinių technologijų atskirties poveikį kartų kaitai žemės ūkyje ir kaimo vietovėse. Viena vertus, matome teigiamus ženklus – gerėjančią skaitmeninę infrastruktūrą kaimo vietovėse ir sparčią vyresniosios kartos technologinio raštingumo raidą. Kita vertus, išlieka dvigubas atotrūkis: geografinis (kaimas atsilieka nuo miestų 8-19 procentinių punktų skaitmeninės įrangos ir interneto prieinamumo srityje) ir kartų (vyresniųjų, valdančių žemės ūkio išteklius, technologinės kompetencijos yra 30-40 procentinių punktų žemesnės nei jaunųjų). Technologinė žemės ūkio dimensija reikalauja tikslingų investicijų ne tik į skaitmeninę infrastruktūrą, bet ir į vyresniosios kartos technologinį ir IT švietimą, kad kartų kaita vyktų su technologiniu perdavimu ir užtikrintų sektoriaus konkurencingumą.

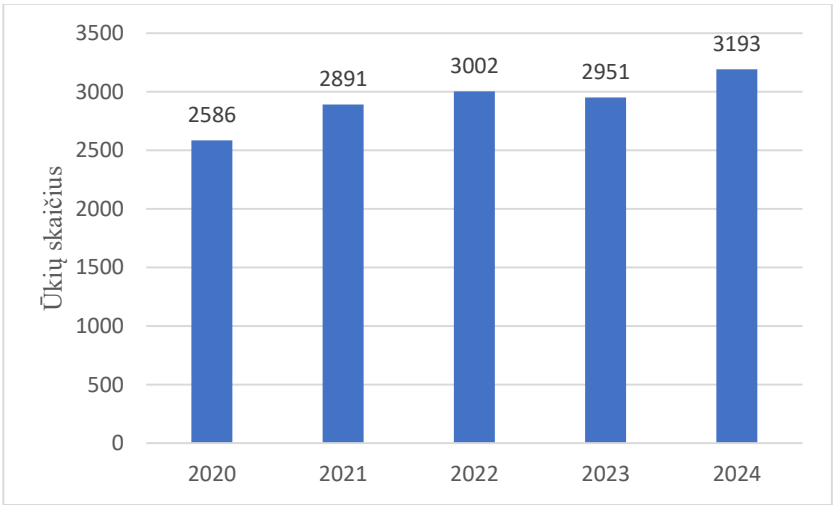
Ekologinė dimensija. Žemės ūkio ekologinių procesų analizei pasirinkti trys pagrindiniai rodikliai, kurie kompleksiškai atskleidžia tvarumo praktikų plėtrą ir jų sąsajas su kartų kaitos dinamika: ūkių, taikančių skirtingus žemės dirbimo metodus kaita, sertifikuotų ekologinės gamybos subjektų augimas ir žaliųjų prekių bei paslaugų produkcijos apimčių kitimas. Šie duomenys leidžia įvertinti ne tik ekologinių praktikų įsisavinimo tempus žemės ūkyje, bet ir jų ryšį su jaunesniosios kartos ūkininkų įsitraukimu bei modernių technologijų diegimu žemės ūkyje.

Ūkių, taikančių skirtingus žemės dirbimo metodus, dinamika 2010-2023 metais (1.14 pav.) atskleidžia tausojamojo žemės dirbimo praktikų populiarėjimą. Tausojamojo metodo ūkių skaičius per analizuojamą laikotarpį išaugo beveik 9 kartus. Tai rodo moderniųjų technologijų – tiksliosios žemdirbystės, minimalaus dirvos purenimo įrangos, GPS valdymo sistemų ir dirvožemio būklės monitoringo – diegimą, kurios leidžia taikyti pažangesnius, aplinkai draugiškesnius žemės dirbimo metodus. Tuo pat metu įprastinio žemės dirbimo metodo taikančių ūkių skaičius išlieka stabilus ir dominuojantis – nuo 173 009 ūkių 2010 metais iki 173 325 ūkių 2023 metais. Nors tradiciniai metodai vis dar vyrauja, jų santykinai nedidelis augimas (+316 ūkių per 13 metų) lyginant su tausojamojo metodo šuoliu signalizuoja, kad nors dalis ūkininkų taiko įprastas ūkininkavimo praktikas, didėja ūkininkų dalis, ūkiuose taikančių inovatyvias, aplinkai draugiškas praktikas.

1.14 pav. Ūkių, taikančių įvairius žemės dirbimo metodus, skaičius
Parengta pagal Lietuvos oficialiosios statistikos portalo duomenis

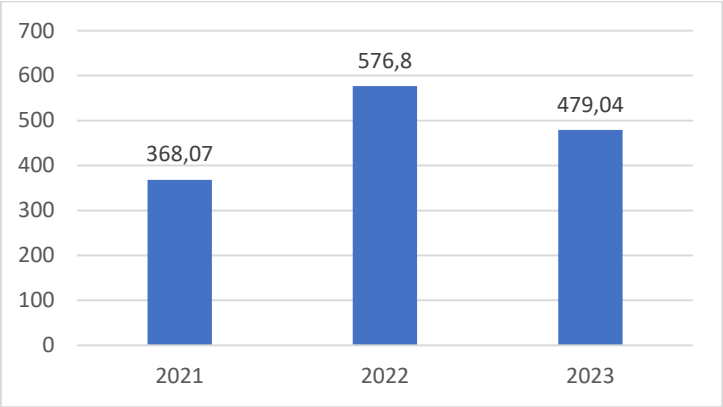
Sertifikuotų ekologinės gamybos subjektų skaičiaus kaita 2020-2024 metais (1.15 pav.) atskleidžia nuoseklią ekologinio ūkininkavimo plėtrą. Per penkerius metus ekologinės gamybos subjektų skaičius išaugo nuo 2 586 iki 3 193 vienetų, t. y. 23,5 procento. Šis augimas rodo technologinių ir organizacinių pokyčių žemės ūkyje tendenciją, kai ūkininkai įgyvendina specialias ekologinio ūkininkavimo technologijas – biopreparatus, mechaninę piktžolių kontrolę, ekologiškų trąšų sistemas ir sertifikavimo procesų valdymą. Ekologinis ūkininkavimas dažnai reikalauja aukštesnės technologinės kompetencijos, verslumo ir gebėjimo dirbti su šiuolaikinėmis rinkos bei sertifikavimo sistemomis. Stabiliai augantis subjektų skaičius (2020 m. – 2 586, 2021 m. – 2 891, 2022 m. – 3 002, 2023 m. – 2 951, 2024 m. – 3 193) rodo, kad ekologinė kryptis tampa vis patrauklesnė.

1.15 pav. Sertifikuotų ekologinės gamybos subjektų skaičius
Parengta pagal Lietuvos oficialiosios statistikos portalo duomenis

Žaliųjų prekių ir paslaugų produkcijos žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuje 2021-2023 metais grafikas (1.16 pav.) atskleidžia augimo tendenciją. Produkcijos vertė išaugo nuo 370 mln. eurų 2021 metais iki 570 mln. eurų 2022 metais, vėliau šiek tiek sumažėdama iki 480 mln.

eurų 2023 metais. Nepaisant svyravimų, bendras maždaug 30 procentų produkcijos vertės augimas per trejus metus rodo žaliųjų technologijų ir aplinkosauginių praktikų plėtrą. Šis augimas atskleidžia svarbią sąsają su kartų kaitos kaimo vietovėse prielaidomis – žaliųjų technologijų plėtra gali tapti reikšmingu veiksniu pritraukiant jaunąją kartą į sektorių, nes jauni žmonės dažnai labiau motyvuoti inovacijų ir tvarumo principais grindžiamos veiklos. Auganti žaliųjų paslaugų gamyba rodo sektoriaus modernizavimą, kuris patrauklus jauniems specialistams su skaitmeniniu išprusimu ir naujomis kompetencijomis. Be to, žalioji ekonomika kaimo vietovėse kuria papildomas įsidarbinimo galimybes ir diversifikuoja pajamų šaltinius, kas yra esminė sąlyga jaunų žmonių laikymui ir grįžimui į kaimo vietoves.

1.16 pav. Žaliųjų prekių ir paslaugų produkcija žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuje, mln. Eur
Parengta pagal Lietuvos oficialiosios statistikos portalo duomenis

Šie trys rodikliai kartu atskleidžia teigiamą ekologinių procesų raidą žemės ūkio sektoriuje. Tausojamojo žemės dirbimo beveik devynių kartų augimas, stabilus ekologinės gamybos subjektų skaičiaus didėjimas ir žaliųjų prekių produkcijos vertės kilimas rodo modernizacijos ir tvarumo praktikų įsigalėjimą. Ekologinė žemės ūkio dimensija gali tapti svarbia jaunimo pritraukimo strategijos dalimi, kadangi ekologinis ūkininkavimas reikalauja aukštesnės technologinės kompetencijos, verslumo ir atitinka jaunesniosios kartos vertybes bei prioritetus. Tačiau tradicinių metodų dominavimas (per 173 tūkst. ūkių) ir santykinai lėtas ekologinių subjektų augimo tempas (apie 150 naujų subjektų per metus) rodo, kad ekologinė transformacija vyksta laipsniškai ir reikalauja intensyvesnių paramos priemonių bei politinių skatinimų, kad būtų pakankamai stipri pritraukti ir išlaikyti jaunąją kartą kaimo vietovėse.

Apibendrinant, Lietuvos kaimo vietovių ir žemės ūkio sektoriaus demografinė ir jaunimo situacija rodo kompleksišką, prieštaringas tendencijas atskleidžiančią situaciją, kai teigiami procesai susiduria su giliosiomis struktūrinėmis problemomis, tiesiogiai veikiančiomis kartų kaitos galimybes.

Socialinė dimensija rodo išaugusią migraciją iš miestų į kaimo vietoves, tačiau ryškus demografinės senatvės gilėjimas, žemas jaunųjų ūkininkų procentas, pensinio amžiaus ūkininkų neturėjimas įpėdinių ir ryškūs regioniniai skirtumai kuria kritinę situaciją kartų kaitai.

Ekonominė dimensija atskleidžia paradoksą: darbo rinka diversifikuojasi ir modernėja, tačiau tradicinis žemės ūkis praranda darbuotojus, jaunimo darbo aktyvumas dramatiškai krenta, o regioninė fragmentacija formuoja nevienodas galimybes skirtingose apskrityse. Kadangi jaunieji ūkininkai daugiausia augina tas pačias kultūras (kviečius, rapsus, miežius, ankštinius), galima teigti, kad kartų kaita kol kas nėra susijusi su reikšminga žemės ūkio struktūros transformacija. Jaunimas dažniausiai perima esamą gamybos modelį, o ne kuria naujus, didesnę pridėtinę vertę generuojančius verslo modelius. Nors jaunieji ūkininkai dažnai laikomi inovacijų diegėjais, jų ūkiuose sukuriama mažiausia grynoji pridėtinė vertė vienam metiniam darbo vienetui. Tai leidžia daryti prielaidą, kad jaunieji

ūkininkai dar nepasiekia pakankamo ekonominio efektyvumo, kuris leistų konkuruoti su labiau įsitvirtinusiais ūkiais. Mažesnė ekonominė grąža gali rodyti ribotas galimybes investuoti į perdirbimą, trumpąsias maisto tiekimo grandines, bioekonomiką, skaitmenizaciją ar kitus inovatyvius verslo modelius. Tai pagrindžia poreikį stiprinti investicines, konsultavimo ir kompetencijų ugdymo priemones. Vyresnių ūkininkų aukštesni ekonominiai rezultatai rodo sukaupto kapitalo ir patirties svarbą ir daryti prielaidą, kad jaunųjų ūkininkų ekonominius rezultatus riboja ne tik kompetencijos, bet ir mažesnis sukauptas kapitalas, trumpesnė ūkininkavimo patirtis, silpnesnės rinkos pozicijos bei sudėtingesnės galimybės pasinaudoti masto ekonomija.

Technologinė dimensija rodo dvigubą atskirtį – geografinę ir kartų: kaimo vietovės atsilieka nuo miestų skaitmeninės infrastruktūros srityje, o vyresniųjų IT kompetencijos žymiai žemesnės nei jaunųjų, kas trukdo žinių perdavimui ir ūkių modernizavimui. Ekologinė dimensija demonstruoja optimistiškiausias tendencijas: tausojamojo žemės dirbimo, ekologinės gamybos ir žaliųjų prekių produkcijos augimas signalizuoja jaunesniųjų, į tvarumą orientuotų ūkininkų atsiradimą, tačiau tradicinių metodų dominavimas rodo laipsnišką transformaciją.

Visos dimensijos kartu atskleidžia, kad kaimo vietovės turi potencialą pritraukti jaunimą, tačiau demografinės senatvės gilėjimas, jaunimo darbo aktyvumo kritimas, regioninė nelygybė, technologinė atskirtis ir lėta ekologinė transformacija trukdo šį potencialą realizuoti. Kartų kaita vyksta pernelyg lėtai, kad kompensuotų senėjimo procesus, todėl be kompleksinių politinių intervencijų gresia žemės ūkio sektoriaus ir kai kurių kaimo bendruomenių nykimas.

1.4. Jaunimo galimybių įsikurti kaimo vietovėse ir užsiimti žemės ūkio verslu analizė bei vertinimas

Ankstesniuose šios dalies poskyriuose pateikta atlikta ES strateginių dokumentų apžvalga atskleidė, kad kartų kaitos skatinimas laikomas vienu iš BŽŪP prioritetų. O Lietuvos situacijos analizė parodė, jog jaunų ūkininkų dalis sektoriuje išlieka nedidelė, o ūkininkaujančių asmenų amžiaus struktūra sensta. Siekiant geriau suprasti, kas realiai riboja jaunimo įsitraukimą į sektorių, toliau pristatomi atlikto pilotinio įėjimo į žemės ūkio rinką galimybių tyrimo rezultatai, orientuoti į vieną iš dažniausiai minimų barjerų – kapitalo ir žemės ribotą prieinamumą.

Pirmojo stebėsenos etapo metu – 2025 m. gruodžio 1 d. – nekilnojamojo turto portaluose užfiksuoti 17 parduodamų žemės ūkio objektų, kurių bendra vertė siekė 18,4 mln. eurų. Tarp jų dominavo augalininkystės ir gyvulininkystės ūkiai, o objektų kainos svyravo nuo 75 tūkst. iki 4,1 mln. eurų. Vidutinė vieno žemės ūkio paskirties žemės aro kaina labai skyrėsi priklausomai nuo ūkio tipo ir vietos – nuo 37 Eur/a (žuvininkystės ūkis Šalčininkų r.) iki kelių tūkstančių eurų už arą intensyvios gamybos objektuose (1.5 lentelė).

Antrojo etapo metu – 2026 m. sausio 12 d. – bendras skelbimų skaičius išaugo iki 25. Per pusantro mėnesio iš rinkos išnyko 6 skelbimai: trys uogininkystės ūkiai, vienas augalininkystės ūkis, mišrus ūkis su Shiitake grybų produkcija ir didelis žuvininkystės ūkis Šalčininkų rajone. Tačiau buvo užfiksuota 12 naujų skelbimų, kuriems būdingas ryškus daugiafunkciškumas – devyniuose iš dvylikos pardavėjai siūlo alternatyvias veiklos galimybes: kaimo turizmą, ekologinius ūkius, atsinaujinančios energetikos parkus ar netradicines gyvulininkystės (alpakos, elniai, danieliai) vystymo galimybes.

Trečiojo stebėsenos etapo metu – 2026 m. kovo 2 d. – portaluose užfiksuoti 25 parduodami žemės ūkio objektai. Per maždaug septynias savaites nuo ankstesnio stebėsenos periodo iš rinkos išnyko 8 skelbimai: du uogininkystės ūkiai (Širvintų ir Kaišiadorių r.), mišrus ūkis Kauno rajone, augalininkystės ūkis Rokiškio rajone, žuvininkystės ūkis Šalčininkų rajone, braškių šiltnamių sodyba Kupiškio rajone, žemės ūkio sklypas Raseinių rajone ir žemės ūkio paskirties sklypas Širvintų rajone. Kaip ir ankstesniais periodais, išnykimo priežastys – pardavimas arba skelbimo galiojimo pabaiga – nustatyti neįmanoma.

Tuo pačiu metu rinkoje atsirado 7 nauji skelbimai (Kretingos, Širvintų, Klaipėdos, Švenčionių rajonuose, Panevėžio r. ir Slabados k.), kurių kainos svyravo nuo 18 000 iki 1 000 000 eurų. Trijų skelbimų kainos pasikeitė: Vilniaus rajone (Melkio k.) kaina sumažinta nuo 125 000 iki 105 000 eurų, Vilniaus rajone (Gojaus k.) – nuo 61 000 iki 53 000 eurų, o Kauno rajone (Naujienos k.) kaina šiek tiek padidinta – nuo 710 000 iki 725 000 eurų. Kainų mažinimo atvejai gali rodyti pardavėjų sunkumus rasti pirkėjus, o tai netiesiogiai patvirtina ribotą paklausą šiame rinkos segmente.

Stebimi rinkos pokyčiai atskleidžia kelias svarbias tendencijas jaunimo įsikūrimo kaime kontekste. Visų pirma, iš rinkos pirmiausiai dingsta vidutinio dydžio specializuoti ūkiai, kurių kaina svyruoja tarp 100–250 tūkst. eurų – būtent šie objektai būtų potencialiai įperkami jauniems žmonėms, turintiems nedidelių santaupų ar galimybę pasinaudoti ES parama pradedantiesiems ūkininkams. Tai patvirtina ir trečiasis stebėsenos etapas, kurio metu iš rinkos išnyko 8 skelbimai – tarp jų uogininkystės, mišrūs ir žemės ūkio paskirties objektai, kurių dalis priklausė būtent šiam kainų intervalui. Antra, nauji skelbimai orientuojasi į mažesnius, lankstesnės paskirties objektus, o pardavėjai vis dažniau akcentuoja alternatyvias veiklos galimybes – kaimo turizmą, ekologinius ūkius, stovyklavietes, nuotykių parkus, saulės elektrines ar netradicinę gyvulininkystę (alpakų, elnių, danielių auginimą). Tai rodo besikeičiantį požiūrį į kaimo verslą ir gali būti patrauklu jauniems žmonėms, ieškantiems ne tik tradicinio ūkininkavimo, bet ir darbo bei gyvenimo balanso. Trečia, didžiausia naujų skelbimų koncentracija išlieka Kauno ir Vilniaus regionuose, kur infrastruktūra geresnė ir prieinamumas iš miestų patogesnis – tai taip pat atspindi jaunimo gyvenimo būdo lūkesčius. Pažymėtina, kad trečiojo etapo metu užfiksuoti ir kainų pokyčiai – dviejų objektų Vilniaus rajone kainos buvo sumažintos, o tai gali rodyti pardavėjų sunkumus rasti pirkėjus ir netiesiogiai patvirtinti ribotą paklausą šiame rinkos segmente.

Vis dėlto net ir šie lankstesni bei pigesni pasiūlymai daugumai jaunų žmonių išlieka sunkiai pasiekiami be išorinio finansavimo. Pigiausi per visą stebėsenos laikotarpį rasti objektai siekė 18–50 tūkst. eurų, o didžiųjų miestų regionuose vieno žemės aro kainos kai kur viršijo 800–1 500 eurų. Tai rodo, kad valstybės ir Europos Sąjungos paramos priemonės, skirtos pradedantiesiems ūkininkams ir kaimo turizmo iniciatyvoms, išlieka kritiškai svarbios, jei norima realiai skatinti jaunimą rinktis gyvenimą ir verslą kaime.

1.5 lentelė. Parduodamų ūkių rinkos apžvalga (pagal 2026 m. kovo 2 d. duomenis aruodas.lt ir skelbiu.lt portaluose)

Ūkio tipas	Kiekis	Kainų intervalas	Ūkio dydis	Vidutinė kaina	Vidutinė aro kaina	Regionai	Pokytis nuo 2025-12-01 iki 2026-03-02
Augalininkystė	3	72 165 – 2 100 000 Eur	8,87 – 200 ha	1 157 388 Eur	~131 Eur/a	Pasvalio r., Kėdainių r., Griežpelkių k.	+2 (grybų ūkis Vilniaus r., žemės sklypai Griežpelkiai) −1 (Rokiškio r.)
Gyvulininkystė	5	414 000 – 2 900 000 Eur	55 – 666 ha	1 452 800 Eur	~67 Eur/a*	Vilniaus r., Rietavas, Kalvarija (×2), Panevėžio r., Slabados k.	+2 (Panevėžio r., Slabados k.)
Paukštininkystė (ekologinė)	2	890 000 Eur	24 – 237 ha	890 000 Eur	375 Eur/a*	Vilniaus r., Kalvarija	-
Avininkystė	1	950 000 Eur	13 ha	950 000 Eur	391 Eur/m²**	Marijampolė	-
Danielių ūkis	2	70 000 – 150 000 Eur	1,25 – 8,91 ha	110 000 Eur	~366 Eur/a	Šiaulių r., Alytaus r.	-

Mišrus (grūdai, ekologinė paukštininkystė, gyvulininkystė)	2	890 000 – 4 100 000 Eur	200 – 870 ha	2 495 000 Eur	**	Švenčionių r., Vilniaus r.	−1 (Kauno r., šilauogės, kanapės)
Daugiafunkcinis / alternatyvus (kaimo turizmas, ekologinis ūkis, saulės elektrinė, stovyklavietė, alpakų / elnių / danielių auginimas)	7	27 800 – 725 000 Eur	0,8 – 34 ha	~166 000 Eur	~649 Eur/a	Kauno r., Vilniaus r. (×2), Raseinių r., Trakų r., Utenos r., Birštono m.	−3 (Kupiškio r., Raseinių r., Širvintų r.) −1 (Širvintų r. uogininkystė) −1 (Kaišiadorių r. uogininkystė) Kainos keistos: Vilniaus r. (×2), Kauno r.
Neapibrėžta ūkininkavimo sritis	4	18 000 – 235 000 Eur	1,02 – 23,5 ha	~96 750 Eur	~462 Eur/a	Kretingos r., Širvintų r., Klaipėdos r., Švenčionių r.	+4 (visi nauji)
Viso / vidurkis	25	18 000 – 4 100 000 Eur	0,8 – 870 ha	~680 000 Eur	~462 Eur/a	Visa Lietuva	+8 nauji · −8 išnyko · 3 kaina keista - pamažinta
	* Pokytis skaičiuojamas nuo pirmojo stebėsenos etapo (2025-12-01). Skelbimo išnykimas nebūtinai reiškia pardavimą – gali būti pasibaigęs galiojimo laikaspas2026-03-02 ** Kaina nurodyta Eur/m² (pastatams) – aro kainos vidurkis neskaičiuotas. Skelbimo išnykimas nebūtinai reiškia pardavimą – gali būti pasibaigęs galiojimo laikas.						

Šaltinis: sudaryta autorių

Atliktas tyrimas parodė, kad nors parduodamų ūkių rinka Lietuvoje yra aktyvi ir vis labiau orientuojasi į daugiafunkcius, lankstesnius objektus, reali jaunimo galimybė įsigyti žemę ir pradėti ūkininkavimą be valstybės ar ES paramos išlieka itin ribota. Visų pirma, net pigiausi rinkoje rasti objektai kainavo 18–50 tūkst. eurų, o didesnių ar geriau įrengtų ūkių kainos siekė šimtus tūkstančių ar net milijonus eurų – tokios sumos jaunimui be santaupų ar paskolos paprastai nepasiekiamos. Antra, per visą stebėsenos laikotarpį vienu metu rinkoje buvo tik 17–25 objektai visoje Lietuvoje, o tai reiškia itin ribotą pasirinkimą. Trečia, vidutinio dydžio specializuoti ūkiai, kurie būtų labiausiai tinkami pradedantiesiems, iš rinkos dingo greičiausiai. Galiausiai, nauji pigesni skelbimai dažniausiai apima tik žemės sklypus be infrastruktūros, todėl jaunam žmogui reikėtų papildomų investicijų į pastatus ir įrangą. Visa tai patvirtina, kad be tikslinės valstybės ir ES paramos jaunimo įsitraukimas į žemės ūkį išlieka sudėtingas uždavinys. 1.5 lentelėje pateikta parduodamų žemės ūkio objektų rinkos apžvalga pagal ūkio tipą, dydį, kainų intervalą, vidutinę aro kainą, geografinį pasiskirstymą ir pokyčius per visą stebėsenos laikotarpį (2025 m. gruodžio 1 d., 2026 m. sausio 12 d. ir 2026 m. kovo 2 d.). 2026 m. kovo 2 d. duomenimis Lietuvos nekilnojamojo turto portaluose užfiksuoti 25 parduodami žemės ūkio objektai, kurių kainos svyravo nuo 18 000 iki 4 100 000 eurų, o bendra vidutinė kaina siekė apie 680 000 eurų. Didžiausią vidutinę kainą turėjo mišrūs ūkiai (2 495 000 Eur) ir avininkystės ūkiai (950 000 Eur), mažiausią – neapibrėžtos paskirties sklypai (~96 750 Eur) ir danielių ūkiai (110 000 Eur). Vidutinė vieno aro kaina labiausiai skyrėsi daugiafunkciniame segmente (649 Eur/a) ir danielių ūkių grupėje (366 Eur/a), o didžiausių augalininkystės ir gyvulininkystės ūkių aro kaina buvo gerokai mažesnė (atitinkamai ~131 Eur/a ir ~67 Eur/a) dėl didelių plotų. Pažymėtina, kad visų trijų stebėsenos etapų metu bendras skelbimų skaičius išliko panašus – 17–25 objektai, – tai rodo stabilią, tačiau neaugančią rinką: nauji skelbimai iš esmės tik pakeičia išnykusius, o ne plečia pasiūlą.

Atlikta ES strateginių dokumentų analizė atskleidė, kad kartų kaitos užtikrinimas žemės ūkio sektoriuje yra pripažintas vienu iš BŽŪP prioritetų, o šiam tikslui numatytos konkrečios paramos priemonės, skirtos palengvinti jaunų žmonių įsitraukimą į ūkininkavimą. Kartu Lietuvos atvejo analizė pagrindžia šios problemos aktualumą nacionaliniu lygmeniu – nustatyta, kad tiek kaimo gyventojai, tiek ūkininkų bendruomenė sensta, o jaunimo dalis sektoriuje išlieka nedidelė ir toliau mažėja. Žemės ūkio sektoriuje vykstantys struktūriniai pokyčiai – technologinis modernėjimas, ūkių stambėjimas ir kt., rodo, kad žemės ūkis pereina esminę transformaciją, prie kurios jaunieji ūkininkai ir potencialūs nauji rinkos dalyviai turi prisitaikyti. Atliktas pilotinis įėjimo į žemės ūkio sektorių galimybių tyrimas patvirtino, kad ši transformacija sukuria reikšmingą praktinę kliūtį: be išorinės paramos (ES ar valstybės finansavimo) arba jau esamo ūkio perėmimo (paveldėjimo ar perleidimo šeimoje), jaunam žmogui savarankiškai įkurti ūkį yra itin sudėtinga. Taigi, nors ES lygmeniu kartų kaitos problema yra aiškiai identifikuota ir jai skiriamas politinis dėmesys, o Lietuvoje ši problema pasireiškia ryškiai, pilotinio tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad esamos paramos priemonės savaime nėra pakankamos visiškai kompensuoti struktūrinius rinkos barjerus – kapitalo prieinamumas išlieka vienu iš pagrindinių veiksnių, ribojančių sėkmingą kartų kaitą Lietuvos žemės ūkio sektoriuje.

Atsižvelgiant į nustatytus struktūrinius barjerus, toliau darbe analizuojami gerosios kartų kaitos pavyzdžiai, leidžiantys įvertinti, kokie sprendimai ir priemonės realiai padeda jauniems žmonėms sėkmingai įveikti šias kliūtis.

2. UŽSIENIO ŠALIŲ IR LIETUVOS KARTŲ KAITOS PROCESŲ GEROSIOS PATIRTIES PAVYZDŽIŲ ANALIZĖ

Šios dalies tikslas – išanalizuoti užsienio šalių kartų kaitos procesų gerosios patirties pavyzdžius, skatinančius jaunimą likti kaimo vietovėse ir užsiimti jose žemės ūkio veikla išskiriant kartų kaitos procesų valdymo ypatumus ir intervencijų perkėlimo į Lietuvos kontekstą galimybes.

Metodika

Siekiant išanalizuoti užsienio šalių kartų kaitos procesų gerosios patirties pavyzdžius (toliau GPP), skatinančius jaunimą likti kaimo vietovėse ir užsiimti jose žemės ūkio veikla išskiriant kartų kaitos procesų valdymo ypatumus ir intervencijų perkėlimo į Lietuvos kontekstą galimybes, buvo atlikta atvejų analizė. Kiekvienas GPP atvejis analizuotas atskirai, atskleidžiant jo veikimo mechanizmą, kontekstą ir rezultatus. Taikytas analitinis metodas – kiekvienas GPP vertinamas pagal iš anksto nustatytus vertinimo kriterijus (2.1 lentelė), leidžiančius sistemingai aprašyti ir įvertinti atvejį. Atlikta lyginamoji analizė – GPP lyginami tarpusavyje, išskiriant kartų kaitos procesų valdymo ypatumus ir nustatant intervencijų perkėlimo į Lietuvos kontekstą galimybes. GPP buvo vertinti pagal tris pagrindinius kriterijus, kiekvienam iš kurių nustatyti vertinimo lygiai, pateikti 2.1 lentelėje.

2.1 lentelė. Gerosios praktikos pavyzdžių (GPP) vertinimo kriterijai

GPP vertinimo kriterijus	GPP vertinimo lygiai
1. Lygmuo Veiklos teritorinis ir organizacinis mastas	**Tarptautinis** – ES lygmens politika, tarptautinių organizacijų iniciatyvos, tarpvalstybiniai projektai.
	Nacionalinis – šalies lygmens politika, programos, įstatymai, nacionalinių agentūrų veikla.
	Regioninis – regionų/provincijų lygmens priemonės, regioninė politika.
	Bendruomeninis – vietos bendruomenių, organizacijų, kooperatyvų iniciatyvos.
	Šeimos – šeimyninių ūkių, giminės perdavimo modeliai, mentorystės programos.
	Individualus – asmeniniai pavyzdžiai, nuomonės formuotojai, lyderiai, aktyvistai.
2. Poveikis Poveikio sritys pagal sprendžiamas problemas	**Tiesioginis** – tiesioginis ir reikšmingas poveikis, lemiamas veiksnys, aiškiai pamatuojami rezultatai
	Neaiškus – palankios sąlygos, bet nepakankamas vienas, reikia papildomų priemonių
	Netiesioginis – įkvėpimas, požiūrio formavimas, ilgalaikis poveikis
3. Tvarumas Ilgalaikio veikimo potencialo dimensijos	**Ilgalaikis tvarumas** – 5+ metai, institucionalizuoti, stabilūs šaltiniai, įrodytas kartojamumas, maža priklausomybė
	Vidutiniškas tvarumas – 2-5 metai, dalinis institucionalizavimas, mišrus finansavimas, vidutinė priklausomybė
	Trumpalaikis tvarumas – < 2 metai, neinstitucionalizuoti, projektinis finansavimas, stipri priklausomybė

Šaltinis: sudaryta autorių

GPP atrankos ir analizės procesas vykdytas šiais etapais:

1. **GPP paieška ir atranka** – GPP paieška vykdyta ES institucijų dokumentuose, akademinėje literatūroje ir šalių vykdomų projektų ir iniciatyvų oficialiuose internetiniuose puslapiuose. Sudarytas atrankos sąrašas su pirminiu kiekvieno GPP apibūdinimu, kuris išanalizuotas tyrimo grupės parenkant tinkamiausius GPP.
2. **GPP aprašymas** – kiekvienas atrinktas GPP aprašytas pagal vienodą struktūrą: šalis, GPP pavadinimas, nuoroda į šaltinį, GPP esmė, taikomos priemonės, rezultatas.
3. **GPP įvertinimas** – kiekvienas GPP įvertintas pagal kriterijus pateiktus 2.1 lentelėje, nustatant lygmenį, poveikį ir tvarumą.
4. **GPP grupavimas** – GPP sugrupuoti pagal poveikio lygmenis ir lyginimo būdu juose taikytos priemonės sugrupuotos į 7 grupes: finansinės, materialinės ir infrastruktūros, žinių ir informacijos, motyvacijos ir komunikacijos, teisinės ir administracinės, bendradarbiavimo ir

tinklaveikos, palaikymo ir mentorystės, rinkos ir komercializacijos. Nurodytas kiekvieno grupės poveikio ir tvarumo lygmuo.

5. GPP palyginimas – pagal lygmenis (tarptautinis, regioninis, nacionalinis, bendruomeninis, šeimos, individualus) ir priemonių grupes (finansinės, materialinės ir infrastruktūros, žinių ir informacijos, motyvacijos ir komunikacijos, teisinės ir administracinės, bendradarbiavimo ir tinklaveikos, palaikymo ir mentorystės, rinkos ir komercializacijos) sugrupuoti GPP palyginti ir apibendrinti išskiriant jų poveikį ir tvarumą kiekvieno lygmens ir grupės atžvilgiu.

6. GPP taikymo Lietuvoje rekomendacijos – siekiant išanalizuotų užsienio šalių GPP pagrindu pateikti rekomendacijas Lietuvai buvo nuspręsta tuo pačiu principu atlikti ir Lietuvos GPP analizę. Sugretinus Lietuvos ir užsienio GPP analizės rezultatus, pateiktos įžvalgos, atskleidžiančios, užsienio GPP taikomų jaunimo pritraukimo į kaimo vietoves priemonių įgyvendinimo Lietuvoje galimybes ir rekomendacijas.

Tarptautinių GPP analizės rezultatai

2.2 lentelė. Tarptautiniuose GPP taikomos jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimo į kaimiškas vietoves priemonės

GPP priemonių grupė	GPP priemonės
Finansinės	• Parama įsigyti žemę ir žemės ūkiui reikalingą įrangą • Dotacijos įsigyti žemę ir žemės ūkiui reikalingą įrangą • Palankios paskolų sąlygos įsigyti žemę ir žemės ūkiui reikalingą įrangą • Lengvatinės sąlygos įsigyti žemę ir žemės ūkiui reikalingą įrangą
Materialinės ir infrastruktūros	• Kaimo infrastruktūros gerinimas (žalios zonos, keliai) • Būtinų paslaugų užtikrinimas (sveikata, transportas, internetas) • Kaimo vietovių patrauklumo didinimas • Tvarių praktikų žemės ūkyje skatinimas
Žinių ir informacijos	• Kvalifikacijos kėlimo ir stažuočių programų vykdymas • Švietimo ir kompetencijų įgijimo galimybių užtikrinimas • Mokymo sistemos kūrimas
Motyvacijos ir komunikacijos	• Ekonominių galimybių kūrimas (užimtumo, verslo skatinimas) • Jaunimo įgalinimas demokratiniuose procesuose • Jaunimo balso žemės ūkio politikos formavime stiprinimas
Teisinės ir administracinės	• Nacionalinės rezervų sistemos jaunų išsilavinusių ūkininkų palaikymui kūrimas • Teisės į žemę suteikimas jauniems ūkininkams per rezervų sistemą • Struktūrinių barjerų jaunimui gyventi kaime šalinimas
Bendradarbiavimo ir tinklaveikos	• Jaunų ūkininkų įtraukimas į ekonomines, socialines, bendruomenines sistemas informacijos keitimuisi, bendradarbiavimui, mokymuisi ir inovacijoms • Bendruomeninių tinklų kūrimas
Palaikymo ir mentorystės	• Jaunų ūkininkų ir moterų palaikymas
Rinkos ir komercializacijos	Neidentifikuota

Šaltiniai: Ministrų komiteto rekomendacija CM/Rec(2025)3 valstybėms narėms dėl kaimo jaunimo socialinės, ekonominės ir politinės dalyvavimo – aiškinamasis memorandumas, 2025-20230; ES Bendroji žemės ūkio politika (BŽP) 2023-2027; ES CAP Network teminė grupė "Gen Z: Vadovaujantys kartų kaitai žemės ūkyje" 2025-2035; Europos investicijų banko (EIB) programa 2025-2027.

Įvertinus atrinktus **tarptautinius GPP**, pastebėta, kad dauguma jų veikia kompleksinio poveikio principu, derinant tiesiogines ir netiesiogines priemones jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimui į kaimiškas vietoves bei yra orientuotos į ilgalaikį tvarumą. Daugeliu atveju tarptautiniai GPP yra Europos lygmens dokumentai, kuriuose pateikiamos rekomendacijos ES šalims narėms, kaip efektyviai pritraukti ir išlaikyti jaunimą ir jaunus žmones kaimo vietovėse bei žemės ūkio sektoriuje (2.2 lentelė). Šiuose dokumentuose pabrėžiama būtinybė įgyvendinti holistinį požiūrį, kai finansinės, infrastruktūrinės, švietimo ir teisinės, palaikymo ir kitos priemonės veikia kartu, sudarydamos palankią ekosistemą jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimui į kaimiškas vietoves ir išlaikymui. Atlikus

atrinktų GPP analizę, buvo atrinktos juose rekomenduojamos jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimo ir išlaikymo kaimo vietovėse priemonės ir suskirstytos į 7 pagrindines grupes:

1. Tarptautinės finansinės priemonės apima paramą ir dotacijas žemei bei įrangai įsigyti, palankias paskolas ir lengvatines sąlygas, kurios tiesiogiai sumažina pagrindinę kliūtį - didelio pradinio kapitalo poreikį norintiems pradėti ūkinę veiklą jauniems žmonėms. Finansinės priemonės veikia tiesiogiai, leidžia nedelsiant pradėti ūkinę veiklą ir sumažina finansinę riziką. Tačiau tai vidutinio tvarumo priemonės, nes reikalauja nuolatinio biudžeto finansavimo ir gali sukurti jaunų žmonių priklausomybę nuo subsidijų, todėl efektyvios tik kartu su kitomis palaikančiomis priemonėmis.

2. Tarptautinės materialinės ir infrastruktūros priemonės apima kaimo infrastruktūros gerinimą (keliai, žalios zonos), būtinų paslaugų užtikrinimą (sveikata, transportas, internetas), kaimo patrauklumo didinimą bei tvarių praktikų skatinimą žemės ūkyje. Jos veikia netiesiogiai per gyvenimo kaime kokybės gerinimą, darant kaimą konkurencinga gyvenamąja aplinka, kas mažina migraciją ir didina kaimo patrauklumą jaunimui ir jauniems žmonėms. Tai vidutinio tvarumo priemonės, infrastruktūra tarnauja daugelį metų ir naudinga visai bendruomenei, tačiau reikalauja nuolatinio atnaujinimo ir investicijų palaikymui.

3. **Tarptautinės žinių ir informacijos priemonės** apima kvalifikacijos kėlimo ir stažuočių programų, švietimo ir kompetencijų įgijimo galimybių bei mokymų sistemų kūrimą ir vykdymą, kas suteikia jaunimui jauniems žmonėms reikalingas žinias ir įgūdžius šiuolaikiniam ūkininkavimui. Žinių ir informacijos priemonės veikia tiesiogiai, jaunimas ir jauni žmonės įgyja konkrečias kompetencijas, kurias gali nedelsiant taikyti praktikoje, didinant ūkininkavimo efektyvumą ir konkurencingumą. Tai tvarios ilgalaikės priemonės, nes įgytos kompetencijos lieka su žmogumi visam gyvenimui ir gali būti perduodamos kitiems, nors pačios mokymų programos reikalauja nuolatinio atnaujinimo.

4. Tarptautinės motyvacijos ir komunikacijos priemonės koncentruojasi į ekonominių galimybių kaimiškose vietovėse kūrimą, užimtumo ir verslumo skatinimą, jaunimo ir jaunų žmonių įgalinimą demokratiniuose procesuose bei jaunimo balso stiprinimą žemės ūkio politikos formavime. Motyvacijos ir komunikacijos priemonės veikia netiesiogiai per vertybių ir požiūrių kaitą - keičia visuomenės požiūrį į žemės ūkį kaip modernų ir perspektyvų sektorių, kas ilgainiui didina jo patrauklumą jaunimui ir jauniems žmonėms. Tai labai tvarios ilgalaikės priemonės, nes kultūriniai ir vertybiniai pokyčiai yra perduodami iš kartos į kartą ir veikia be nuolatinių investicijų.

5. Tarptautinės teisinės ir administracinės priemonės apima nacionalinių rezervų sistemų kūrimą jaunų išsilavinusių ūkininkų palaikymui, teisės į žemę suteikimą jauniems ūkininkams per rezervų sistemą bei struktūrinių barjerų jaunimui įsigyti ūkius ir žemę šalinimą. Šios priemonės veikia netiesiogiai kurdamos palankią sisteminę aplinką jaunimui ir jauniems žmonėms įsikurti kaime - mažina biurokratinius ir teisinius barjerus, supaprastina procedūras, tačiau jaunimas ir jauni žmonės turi aktyviai naudotis šiomis galimybėmis. Tai ilgalaikės priemonės, nes sisteminio lygmens reformos veikia ilgą laiką be papildomų sąnaudų - sukūrus palankią teisinę sistemą, ji tarnauja daugelį metų.

6. Tarptautinės bendradarbiavimo ir tinklaveikos priemonės apima jaunų ūkininkų įtraukimą į ekonomines, socialines ir bendruomenines sistemas, keitimąsi informacija, bendradarbiavimą, mokymąsi ir bendruomeninių tinklų kūrimą. Bendradarbiavimo ir tinklaveikos priemonės veikia netiesiogiai per socialinio kapitalo kūrimą - sukuria palaikančią aplinką, kuri sumažina izoliacijos jausmą ir didina sėkmės tikimybę bei emocinį komfortą besikuriančiam ir gyvenančiam kaimiškose vietovėse jaunimui ir jauniems žmonėms. Tai ilgalaikės tvarios priemonės, nes sukūrus gyvybingą jaunų ūkininkų bendruomenę, ji tampa savarankišku palaikymo mechanizmu, kuris veikia be išorinės paramos ir pats save sustiprina per naujų narių įtraukimą.

7. Tarptautinės palaikymo ir mentorystės priemonės apima ilgalaikį, individualizuotą norinčių įsikurti kaimiškose vietovėse ir užsiimti žemės ūkio veiklomis jaunimo ir jaunų žmonių palydėjimą ir konsultavimą, kas padeda jiems sėkmingai integruotis į žemės ūkio sektorių ir perduoda patirtį iš vyresnių, patyrusių ūkininkų. Šios priemonės veikia tiesiogiai per asmeninį palydėjimą -

mentorius tiesiogiai padeda spręsti konkrečias problemas, priimti sprendimus kritiniais pradžios etapais ir perduoda savo turimas žinias. Tai vidutinio tvarumo priemonės, nes reikalauja aktyvių mentorių įsitraukimo ir laiko, tačiau kai susiformuoja mentorystės kultūra, patys buvę naujokai tampa mentoriais naujai kartai, sukuriant tvarų ciklą.

Atlikta analizė parodė, kad efektyviausias jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimas į kaimiškas vietoves pasiekiamas taikant subalansuotą visų septynių tarptautinių reglamentuojančių priemonių grupių derinį, kai trumpalaikio poveikio finansinės ir švietimo priemonės užtikrina pradinį įsitraukimą, palaikymo ir mentorystės priemonės garantuoja sėkmingą integraciją, infrastruktūros ir bendradarbiavimo priemonės kuria palaikančią aplinką, o sisteminės teisinės reformos ir kultūriniai pokyčiai užtikrina ilgalaikį tvarumą ir palankią ekosistemą kartų kaitai žemės ūkyje.

2.3 lentelė. Regioniniuose GPP taikomos jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimo į kaimiškas vietoves priemonės

GPP priemonių grupė	GPP priemonės
Finansinės	• Subsidijos ūkio ir įrangos pirkimui • Lanksčios sąlygos ūkio ir įrangos pirkimo paskoloms gauti ir mokėti
Materialinės ir infrastruktūros	• Įkurdinimas visiškai įrengtuose ūkiuose • Įrankių ir medžiagų reikalingų ūkininkavimui suteikimas • Prieigos prie naujausių ūkininkavimo metodų (robotika, naujos rūšys, drėkinimo optimizavimas) suteikimas
Žinių ir informacijos	• Informacijos ir žinių skleidimas apie ūkininkavimą socialiniuose tinkluose • Internetu paremto savimokos skatinimas • Online portalo informacijai apie laisvas žemes rasti sukūrimas • Mokymosi programų sukūrimas • Gerųjų praktikų vadovo pateikimas
Motyvacijos ir komunikacijos	• Žemės ūkio kaip karjeros galimybės pozicionavimas TikTok ir kituose socialiniuose tinkluose • Socialinių judėjimų integravimas su ūkine veikla (klimato kaita, ekologinis ūkininkavimas, vietos maistas) • Motyvavimas kurti socialines įmones kaime • Novatoriškų verslo modelių, derinančių pelną su socialine nauda skatinimas
Teisinės ir administracinės	• Pensinio amžiaus žmonių pirmumo teisės pirkti žemę panaikinimas • Pirmumo teisės suteikimas jauniems ūkininkams nuomotis žemę • 18 metų saugaus nuomos laikotarpio jaunimui suteikimas • Žemės pernuomos galimybių mažinimas • Gyvybingumo testas ūkių apsaugai • Rašytinių pirkimo ir nuomos sutarčių reikalavimas • Administracinių procedūrų supaprastinimas
Bendradarbiavimo ir tinklaveikos	• Daugiašalio bendradarbiavimo (miestas + žemės ūkio rūmai + privatūs investuotojai + ES fondai) skatinimas • Kaimo socialinių įmonių platformos sukūrimas • Žinių mainų tarp ūkininkų skatinimas • Tarpvalstybinio bendradarbiavimo skatinimas
Palaikymo ir mentorystės	• Techninis palaikymas, suteikimas galimybių naudotis technika • Mentorystė, jaunųjų ūkininkų palaikymas
Rinkos ir komercializacijos	• Galimybių dalyvauti miesto turguose suteikimas • Prenumeratos krepšelių paslaugos teikimo galimybių sukūrimas • Partnerystės su vietiniais restoranais skatinimas

Šaltiniai: YOUNG FARMERS projektas (Vokietija ir JAV, 2021-2024); Flandrijos ūkių nuomos dekretas (Belgija, 2023 – be termino); "Green Belt Pays de Béarn" programa (Prancūzija, Pau, 2020-2027); Geroji kaimo socialinių įmonių praktika (Estija, Suomija, Vokietija, Rumunija ir Škotija, 2018-2021).

Įvertinus atrinktus **regioninius GPP**, pastebėta, kad jie veikia adaptuodami tarptautines rekomendacijas prie konkrečių šalių ar regionų konteksto, derinant tiesiogines ir netiesiogines priemones bei atsižvelgiant į specifinius vietinės teritorijos poreikius ir galimybes. Daugeliu atvejų regioniniai GPP yra nacionalinės ar regioninės programos, strategijos ir iniciatyvos, kurios

įgyvendina ES lygmens rekomendacijas pritaikydamos jas nacionalinėms ir regioninėms sąlygoms (2.3 lentelė). Šiuose projektuose, dokumentuose ir programose pabrėžiama konkrečių teritorijų ypatumų svarba, kai finansinės, infrastruktūrinės, švietimo ir kitos priemonės yra pritaikomos atsižvelgiant į vietos išteklius, demografinę situaciją ir kultūrinius ypatumus. Atlikus atrinktų regioninių GPP analizę, buvo identifikuotos juose taikomos jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimo ir išlaikymo kaimo vietovėse priemonės ir suskirstytos į 8 pagrindines grupes:

1. Regioninės finansinės priemonės dažniausiai susijusios su tiesioginės ekonominės paramos teikimu pradedantiems ūkininkams, siekiant sumažinti kapitalo stokos barjerą įsikuriant kaimiškose vietovėse. Analizuotuose GPP pateiktos regioninės programos apima subsidijas ūkio ir įrangos pirkimui, lengvatines sąlygas ūkio ir įrangos pirkimo paskoloms bei mokėjimus gauti ir mokėti. Šios priemonės veikia tiesiogiai, sumažindamos pradinio kapitalo barjerą ir leidžiančios jauniems žmonėms nedelsiant pradėti ūkinę veiklą konkrečioje teritorijoje be didelės skolinės naštos. Tai vidutinio tvarumo priemonės, nes reikalauja nuolatinio regioninio ar nacionalinio biudžeto finansavimo ir turi būti derinamos su kitomis struktūrinėmis priemonėmis, kad užtikrintų ilgalaikį jaunų ūkininkų ekonominį gyvybingumą ir konkurencingumą.

2. Regioninėse materialinės ir infrastruktūros priemonės dažniausiai susijusios su fizinės aplinkos ir technologinio aprūpinimo užtikrinimu, kad jauni žmonės galėtų nedelsiant pradėti veiklą be poreikio investuoti į brangią infrastruktūrą**.** Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima jaunimo ir jaunų žmonių įkurdinimą visiškai įrengtuose ūkiuose, įrankių ir mašinų reikalingų ūkininkavimui suteikimą, prieigos prie naujausių ūkininkavimo metodų užtikrinimą bei mokymo programų vykdymą. Jos veikia tiesiogiai ir netiesiogiai - tiesiogiai suteikdamos materialinius išteklius pradžiai, o netiesiogiai gerinant prieigą prie šiuolaikinių technologijų ir žinių, kas didina jaunų ūkininkų konkurencingumą. Tai ilgalaikės tvarios priemonės, nes sukurta infrastruktūra ir perduotos technologijos tarnauja ilgai ir gali būti naudojamos pakartotinai naujoms jaunų ūkininkų kartoms.

3. Regioninės žinių ir informacijos priemonės dažniausiai susijusios su šiuolaikinių skaitmeninių technologijų panaudojimu žinių sklaidai ir kompetencijų ugdymui, pritaikant informacijos perdavimą jaunimo komunikacijos įpročiams ir poreikiams. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima informacijos ir žinių skleidimą apie ūkininkavimą, socialiniuose tinkluose, internetų paremto savimokymosi skatinimą, on-line portalo kuriame kaupiama informacija apie laisvas gyvenamąsias vietas ir žemės ūkio valdas sukūrimą, mokymosi programų sukūrimą ir vykdymą bei geruųjų praktikų vadovo pateikimą. Šios priemonės veikia tiesiogiai, suteikdamos lengvai prieinamas, šiuolaikiškas ir vietinėms sąlygoms pritaikytas kompetencijas bei žinias apie regiono galimybes ir specifiką. Tai tvarios priemonės, nes sukurtos skaitmeninės platformos ir mokymo medžiagos gali tarnauti ilgai su minimaliais atnaujinimo kaštais ir pasiekti plačią auditoriją, nors turinys turi būti periodiškai atnaujinamas pagal technologijų ir rinkos pokyčius.

4. Regioninės motyvacijos ir komunikacijos priemonės dažniausiai susijusios su žemės ūkio ir kaimo gyvenimo įvaizdžio transformacija į modernią, socialiai atsakingą ir ekologiškai tvarią veiklą, atitinkančią jaunimo vertybes ir siekius. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima žemės ūkio kaip karjeros galimybės pozicionavimą, „Tik-Tok“ ir kituose socialiniuose tinkluose, socialinių judėjimų integravimą su ūkine veikla (klimato kaita, ekologinis ūkininkavimas, vietos maistas), motyvavimą kurti socialines įmones kaime bei novatoriškų verslo modelių, derinančių pelną su socialine nauda, skatinimą. Jos veikia netiesiogiai, keičiant jaunimo ir jaunų požiūrį į žemės ūkį kaip modernią, socialiai atsakingą ir inovatyvią veiklos sritį bei formuojant teigiamą kaimo ir ūkinių veiklų įvaizdį. Tai ilgalaikės labai tvarios priemonės, nes vertybiniai ir kultūriniai pokyčiai, susiję su socialine atsakomybe ir aplinkosauga, yra ilgalaikiai ir stipriai rezonuoja su jaunąja karta, sukuriant tvarų domėjimąsi kaimiškomis vietovėmis.

5. Regioninės teisinės ir administracinės priemonės dažniausiai susijusios su sisteminių barjerų šalinimu ir privilegijuoto jaunimo statuso įtvirtinimu žemės prieigos ir ūkio perdavimo procesuose, siekiant užtikrinti kartų kaitą. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima pensinio amžiaus žmonių pirmumo teisės įsigyti žemės panaikinimą, pirmumo teisės suteikimą jauniems

ūkininkams nuomotis žemę, 18 metų saugaus nuomos laikotarpio jaunimui suteikimą, žemės pernuomos galimybių mažinimą, gyvybingumo testų ūkių apsaugai sukūrimą ir vykdymą, rašytinių pirkimo ir nuomos sutarčių reikalavimą bei administracinių procedūrų supaprastinimą. Šios priemonės veikia tiesiogiai ir netiesiogiai - tiesiogiai suteikdamos privilegijuotą prieigą prie žemės jauniems ūkininkams, o netiesiogiai kurdamos stabilią ir skaidrią teisinę aplinką ilgalaikiam jaunimo ir jaunų žmonių gyvenimo kaime ir užsiėmimo ūkio veiklomis planavimui. Tai labai tvarios ilgalaikės priemonės, nes įtvirtintos teisės aktų nuostatos veikia nuolat be papildomų sąnaudų ir sukuria sistemines garantijas kartų kaitai kaimiškose vietovėse daugeliui metų.

6. Regioninės bendradarbiavimo ir tinklaveikos priemonės dažniausiai susijusios su daugiašalių partneryščių tarp skirtingų sektorių ir lygmenų kūrimu bei žinių mainų tinklų vystymų, siekiant sukurti palaikančią ekosistemą jauniems ūkininkams. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima daugiašalio bendradarbiavimo tinklų apimančių ūkininkus, žemės ūkio rūmus, privačius investuotojus, ES fondus ir kitus suinteresuotuosius kūrimą, kaimo socialinių įmonių platformos sukūrimą, žinių mainų tarp ūkininkų skatinimą bei tarpvalstybinio bendradarbiavimo skatinimą. Jos veikia netiesiogiai per socialinio ir ekonominio kapitalo kūrimą - sukuria palaikančią ekosistemą su daugialypiais ryšiais tarp įvairių suinteresuotų šalių, kas mažina jaunų ūkininkų izoliaciją ir didina jų sėkmės galimybes. Tai labai tvarios ilgalaikės priemonės, nes sukurti tinklai ir partnerystės tampa savarankiškai veikiančiais mechanizmais, kurie stiprėja per narių augimą ir tarpusavio paramą, veikdami be nuolatinės išorinės paramos.

7. Regioninės palaikymo ir mentorystės priemonės dažniausiai susijusios su individualiu praktinio palydėjimo teikimu per patirties perdavimą iš patyrusių ūkininkų ir verslo partnerių, padedant įveikti pradžios iššūkius ir integruotis į vietines rinkas. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima techninį palaikymą, sutelktą į galimybių naudotis technika sukūrimą, mentorystę jaunųjų ūkininkų palaikymui bei partnerystės su vietiniais restoranais skatinimą. Šios priemonės veikia tiesiogiai per asmeninį ir praktinį palydėjimą - mentoriai ir partneriai tiesiogiai padeda jauniems ūkininkams spręsti konkrečias technines, vadybines ir rinkos prieinamumo problemas kritiniais pradžios etapais. Tai vidutinio tvarumo priemonės, nes reikalauja aktyvių mentorių ir partnerių įsitraukimo bei laiko investicijų, tačiau kai regione susiformuoja mentorystės kultūra ir verslo partneryščių tinklai, sistema tampa savaeige - buvę naujokai tampa mentoriais ir partneriais naujai kartai.

8. Regioninės rinkos ir komercializacijos priemonės dažniausiai susijusios su tiesioginio ryšio tarp gamintojų ir vartotojų kūrimu bei alternatyvių, vietinėms produktams palankių pardavimo kanalų plėtojimu, užtikrinant stabilią produkcijos realizaciją. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima galimybių dalyvauti miesto turguose suteikimą, prenumeratos krepšelių atlygius teikimo galimybių sukūrimą bei partnerystės su vietiniais restoranais skatinimą. Jos veikia tiesiogiai, suteikdamos konkrečius pardavimo kanalus ir užtikrinant stabilią produkcijos realizaciją, kas yra kritiškai svarbu jaunų ūkininkų ekonominiam gyvybingumui. Tai vidutinio ir ilgalaikio tvarumo priemonės, nes nors pradinis rinkos kanalų sukūrimas reikalauja koordinavimo pastangų, sukurti vietiniai tiekimo tinklai ir vartotojų lojalumas tampa ilgalaikiais ūkių konkurencingumo veiksniais, užtikrinančiais stabilias pajamas.

Analizė atskleidė, kad regioniniuose GPP efektyvus jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimas į kaimiškas vietoves pasiekiamas per kompleksinį aštuonių priemonių grupių taikymą, pritaikant tarptautines rekomendacijas konkrečioms teritorijoms. Skirtingai nuo tarptautinių GPP, regioninės programos labiau akcentuoja konkrečias praktines priemones - tiesiogines galimybes įsikurti įrengtuose ūkiuose, prieigą prie šiuolaikinių technologijų, skaitmeninių platformų kūrimą, socialinių įmonių modelių skatinimą bei rinkos prieinamumo užtikrinimą per vietinius tinklus. Ilgalaikis tvarumas užtikrinamas derinant trumpalaikio poveikio finansines ir infrastruktūrines priemones su sisteminio pobūdžio teisinėmis reformomis, kultūriniais pokyčiais ir bendruomeninių tinklų stiprinimu, kas sukuria palankią ekosistemą kartų kaitai konkrečiose kaimiškose teritorijose.

2.4 lentelė. Nacionaliniuose GPP taikomos jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimo į kaimiškas vietoves priemonės

GPP priemonių grupė	GPP priemonės
Finansinės	• Žemės sklypų supirkimas ir ilgalaikės nuomos pagrindu perdavimas jauniems ekologinio ūkininkavimo ūkininkams • Finansinių ir žemės rinkos barjerų sumažinimas jauniems ūkininkams norintiems pirkti ar nuomoti žemę ekologiniam ūkininkavimui • Kooperatyvo paskolų sistemos žemės nuomai ir pirkimui - alternatyvos bankinėms paskoloms sukūrimas • Prieinamų žemės nuomos ir pirkimo kainų užtikrinimas jauniems ūkininkams užtikrinimas • Žemės išėmimas iš rinkos ir perdavimas jauniems ūkininkams
Materialinės ir infrastruktūros	Neidentifikuota
Žinių ir informacijos	• Jaunųjų ūkininkų inkubatorių kūrimas • Tinklų žinių dalinimuisi kūrimas • "Saugios erdvės" mokytis ir įgyti patirties suteikimas • Realių gyvenimo kaime galimybių demonstravimas • Galimybių įsitraukti į aktyvias kaimo bendruomenes demonstravimas • “Mokymosi ūkininkauti per darymą" galimybių suteikimas • Kvalifikacijos reikalavimai jauniems ūkininkams norintiems įsigyti žemės lengvatinėmis sąlygomis • Verslo planavimo reikalavimas jauniems ūkininkams norintiems įsigyti žemės lengvatinėmis sąlygomis
Motyvacijos ir komunikacijos	• Teigiamo kaimo įvaizdžio formavimas per “Atvirų durų" formato renginius kaime
Teisinės ir administracinės	• Ilgalaikės žemės nuomos jaunimui skatinimas • Žemės paveldimumo teisės užtikrinimas jaunimui • Ilgalaikės žemės nuomos jaunimui (6+ metai) skatinimas • Kvalifikuotų jaunų žmonių įėjimo į žemės ūkį skatinimas • Teisinių ir administracinių procesų norintiems įsigyti žemės jauniems ūkininkams supaprastinimas • Rinkos atidarymas kvalifikuotiems jauniems ūkininkams • Teisinių barjerų įsigyti žemės jauniems ūkininkams mažinimas • 30+30+30 metų žemės nuomos jauniems ūkininkams sistema. , 30 metų + galimybė pratęsti dar 30 + dar 30, t.y. iki 90 metų. Tai duoda ūkininkui beveik nuosavybės lygio saugumą ir motyvaciją užsiimti žemės ūkiu ilgam.
Bendradarbiavimo ir tinklaveikos	• Jaunųjų ūkininkų bendruomenės ir socialinio kapitalo kūrimas • Konkurencijos su stambesniais ūkininkais palengvinimas • Tarptautinės ūkininkavimo patirties ir inovatyvaus požiūrio sklaida • Globalaus žemės ūkio profesionalų tinklo kūrimas
Palaikymo ir mentorystės	• Konsultacijų jauniems ūkininkams ir vietos valdžios atstovams teikimas • Švietimo galimybių jauniems ūkininkams suteikimas • Jaunųjų ūkininkų mentorystės veikla • Palaipsninės jaunųjų ūkininkų integracijos į žemės ūkį vykdymas • Pagalbos jauniems ūkininkams be patirties teikimas • Būsimų žemės ūkio lyderių asmeninių ir profesinių savybių ugdymas • Karjeros perspektyvų užtikrinimas jauniems ūkininkams ekologiniame ūkininkavime
Rinkos ir komercializacijos	Neidentifikuota

Šaltiniai: Terre de Liens programa (Prancūzija, 2023 - neterminuota); RETA - Ūkių inkubatorių tinklas (Ispanija, 2014-2022); Airijos žemės nuomos mokesčių lengvatos - kompleksinė žemės prieinamumo sistema (Airija, 2018 - neterminuota); „Gyvenimo kaime diena" (Maal elamise päev) Leader projektas (Estija, 2019 – neterminuota); Travel to Farm programa (Danija, 1912 – neterminuota); Austrijos žemės ūkio politikos reformos - nesusijusių šeimos narių žemės pirkimo palengvinimas (Austrija, 2014 – neterminuotas); BioBoden kooperatyvas (Vokietija, 2015 – neterminuota)

Įvertinus atrinktus **nacionalinius GPP**, pastebėta, kad jie veikia kaip tarpinė grandis tarp tarptautinių rekomendacijų ir regioninių bei vietinių iniciatyvų, adaptuodami ES politikas prie nacionalinių kontekstų ir sukurdami sistemines priemones visai šaliai. Daugeliu atvejų nacionaliniai

GPP yra šalių lygmens strategijos, įstatymai ir programos, kurios nustato bendrus principus, teisinius rėmus ir finansavimo mechanizmus jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimui į žemės ūkį ir kaimiškas vietoves (2.4 lentelė). Analizuoti nacionaliniai GPP apima įvairių Europos šalių nacionalines žemės ūkio plėtros programas, žemės reformų įstatymus bei jaunųjų ūkininkų paramos schemas, įgyvendinamas nacionaliniu lygmeniu. Šiuose dokumentuose ir programose pabrėžiama nacionalinio koordinavimo ir sisteminio požiūrio svarba, kai kuriamos visos šalies mastu veikiančios finansavimo, švietimo, teisinės ir kitų priemonių sistemos. Atlikus atrinktų nacionalinių GPP analizę, buvo identifikuotos juose taikomos jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimo ir išlaikymo kaimo vietovėse priemonės ir suskirstytos į 6 pagrindines grupes:

1. Nacionalinės finansinės priemonės dažniausiai susijusios su valstybės mastu koordinuojamų finansinių instrumentų ir paramos schemų kūrimu bei administravimu, siekiant užtikrinti palengvintą prieigą jaunimui ir jauniems žmonėms prie finansavimo visoje šalyje ir sistemiškai reguliuoti žemės rinką. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima žemės sklypų supirkimą ir ilgalaikės nuomos pagrindu paskirstymą jauniems ekologinę ūkininkavimo praktiką taikantiems ūkininkams, finansinių ir rinkos barjerų sumažinimą jauniems ūkininkams norintiems pirkti ar nuomotis žemę, kooperatyvų paskolų sistemos žemės nuomai ir pirkimui sukūrimą kaip alternatyvą bankinėms paskoloms, prieinamų žemės nuomos ir pirkimo kainų užtikrinimą jauniems ūkininkams bei žemės išsėmimą iš rinkos ir perdavimą jauniems ūkininkams. Finansinės priemonės veikia tiesiogiai ir netiesiogiai - tiesiogiai suteikdamos finansinę paramą ir palankias sąlygas žemės įsigijimui ar nuomai, o netiesiogiai reguliuodamos žemės rinką nacionaliniu mastu ir mažinant spekuliacijas, kas užtikrina ilgalaikę žemės prieinamumą jaunimui. Tai vidutinio ir ilgalaikio tvarumo priemonės, nes nors finansavimo programos reikalauja nuolatinių biudžeto asignavimų, sisteminis žemės rinkos reguliavimas ir kooperatyvų modeliai sukuria tvarias alternatyvas tradiciniam finansavimui ir veikia ilgalaikiai bei mažina priklausomybę nuo dotacijų.

2. Nacionalinės žinių ir informacijos priemonės dažniausiai susijusios su nacionalinių švietimo ir konsultavimo sistemų kūrimu bei koordinavimu, užtikrinančių vienodus standartus ir prieigą jaunimui ir jauniems žmonėms prie žinių visoje šalyje per praktinius, patirtimi grįstus mokymosi metodus. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima jaunųjų ūkininkų inkubatorių kūrimą, tinklų žinių dalijimuisi kūrimą, "saugios erdvės" mokytis ir įgyti patirties suteikimą, realių gyvenimo kaime galimybių demonstravimą, galimybių įsitraukti į aktyvias kaimo bendruomenes demonstravimą, "mokymosi ūkininkauti per darymą" galimybių suteikimą, kvalifikacijos reikalavimų jauniems ūkininkams norintiems įsigyti žemės lengvatinėmis sąlygomis nustatymą bei verslo planavimo reikalavimų jauniems ūkininkams norintiems įsigyti žemės lengvatinėmis sąlygomis nustatymą. Žinių ir informacijos priemonės veikia tiesiogiai, suteikdamos konkrečias kompetencijas ir praktinius įgūdžius per nacionalines inkubatorių sistemas ir demonstracinius projektus, o kartu užtikrinant kokybės standartus ir sistemingą žinių perdavimą. Tai tvarios ilgalaikės priemonės, nes sukurtos nacionalinės inkubatorių ir mokymosi per praktiką sistemos veikia nuolat, įgytos kompetencijos lieka su žmogumi visam gyvenimui, o patys mokymo metodai gali būti adaptuojami prie besikeičiančių poreikių ir technologijų.

3. Nacionalinės motyvacijos ir komunikacijos priemonės dažniausiai susijusios su nacionalinių kampanijų ir iniciatyvų organizavimu, keičiančių ne tik jaunimo ir jaunų žmonių, bet ir visos visuomenės požiūrį į žemės ūkį ir kaimą bei pozicionuojančių juos kaip modernius ir perspektyvius per tiesioginį visuomenės įtraukimą. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima teigiamo kaimo įvaizdžio formavimą per "Atvirų durų" formato renginius kaime. Jos veikia netiesiogiai, per nacionalinio masto komunikacijos kampanijas ir viešus renginius keičiant visuomenės stereotipus apie kaimą ir žemės ūkį, suteikiant galimybę miesto gyventojams tiesiogiai patirti kaimo realybę ir formuojant teigiamą įvaizdį per autentišką patirtį. Tai labai tvarios ilgalaikės priemonės, nes nacionalinio lygmens kultūriniai ir vertybiniai pokyčiai, paremti tiesioginiu patyrimu ir bendruomenių sąveika, yra stabilūs, formuoja ilgalaikius visuomenės požiūrius ir veikia be nuolatinių didelių investicijų, kai kritinė visuomenės nuomonės masė jau pasiekta.

4. Nacionalinės teisinės ir administracinės priemonės dažniausiai susijusios su nacionalinių įstatymų, reguliacinių ir administracinių procedūrų, palankių jaunimo ir jaunų žmonių įsitvirtinimui žemės ūkyje, kūrimu ir įgyvendinimu bei žemės prieinamumo užtikrinimu. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima ilgalaikės žemės nuomos jaunimui skatinimą, žemės paveldėjimo teisės užtikrinimą jaunimui, ilgalaikės žemės nuomos jaunimui (6+ metai) skatinimą, kvalifikuotų jaunų žmonių įėjimo į žemės ūkį skatinimą, teisinių ir administracinių procesų norintiems įsigyti žemės jauniems ūkininkams supaprastinimą, rinkos atvirumo kvalifikuotiems užtikrinimą jauniems ūkininkams, teisinių barjerų įsigyti žemės jauniems ūkininkams mažinimą bei 30+30+30 metų žemės nuomos jauniems ūkininkams sistemą. Teisinės ir administracinės priemonės veikia tiesiogiai ir netiesiogiai - tiesiogiai suteikdamos teisines garantijas ir privilegijas jauniems ūkininkams nacionaliniu mastu (prioritetinė prieiga, ilgalaikės nuomos sąlygos), o netiesiogiai kurdamos stabilią teisinę sistemą, kuri skatina investicijas, mažina riziką ir užtikrina teisingą konkurenciją žemės rinkoje. Tai labai tvarios ilgalaikės priemonės, nes nacionaliniai įstatymai ir reguliacijos veikia ilgalaikiai be papildomų sąnaudų, sukuria vienodus žaidimo taisykles visoje šalyje ir garantuoja teisių stabilumą daugeliui metų bei kartų.

5. Nacionalinės bendradarbiavimo ir tinklaveikos priemonės dažniausiai susijusios su nacionalinio masto platformų, tinklų ir organizacijų, jungiančių įvairius suinteresuotus subjektus ir užtikrinančių kolektyvines galimybes, kūrimu bei koordinavimu. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima jaunųjų ūkininkų bendruomenių veiklos ir socialinio kapitalo kūrimą, konkurencijos su stambesniais ūkiais palengvinimą, tarptautinės ūkininkavimo patirties ir inovatyvaus požiūrio sklaidą, globalaus žemės ūkio profesionalų tinklo kūrimą, būsimų žemės ūkio lyderių asmeninio ir profesinių savybių ugdymą bei karjeros perspektyvų užtikrinimą jauniems ūkininkams ekologiniame ūkininkavime. Jos veikia netiesiogiai, per nacionalinių tinklų ir bendruomenių kūrimą sukurdamos socialinį ir ekonominį kapitalą, užtikrinančios žinių sklaidą visoje šalyje, tarptautinį bendradarbiavimą bei kolektyvines galimybes konkuruoti su stambesniais ūkiais ir prieigą prie tarptautinių rinkų. Tai labai tvarios ilgalaikės priemonės, nes nacionalinio masto organizacijos ir tinklai tampa institucionalizuotais, savarankiškai veikiančiais subjektais su savo ištekliais ir valdymo struktūromis, kurie stiprėja per narių augimą, tarptautinius ryšius ir veikia nepriklausomai nuo išorinės paramos.

6. Nacionalinės palaikymo ir mentorystės priemonės dažniausiai susijusios su nacionalinių mentorystės programų ir konsultavimo tarnybų kūrimu bei koordinavimu, užtikrinančių sisteminę paramą jauniems ūkininkams visose šalies teritorijose ir per visą integraciją į sektorių procesą. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima konsultacijų jauniems ūkininkams ir vietinių valdžios atstovams teikimą, švietimo galimybių jauniems ūkininkams suteikimą, jaunųjų ūkininkų mentorystės veiklą, palaipsninės jaunųjų ūkininkų integracijos į žemės ūkį vykdymą, pagalbos jauniems ūkininkams be patirties teikimą bei būsimų žemės ūkio lyderių asmeninio ir profesinių savybių ugdymą. Palaikymo ir mentorystės priemonės veikia tiesiogiai, per nacionalines konsultavimo tarnybas ir mentorystės programas suteikdamos sisteminį, nuoseklų palaikymą visose integracijos į žemės ūkį stadijose - nuo pirmųjų žingsnių iki lyderystės vystymo. Tai vidutinio ir ilgalaikio tvarumo priemonės, nes nors nacionalinės konsultavimo tarnybos reikalauja nuolatinio finansavimo ir personalo, sukurta mentorystės kultūra ir sistemingos palaipsninės integracijos programos tampa savarankiškai besivystančiu mechanizmu, kai buvę naujokai tampa mentoriais ir lyderiais naujai kartai.

Apibendrinant galima teigti, kad nacionaliniuose GPP veiksmingas jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimas į kaimiškas vietoves pasiekiamas per sisteminio lygmens šešių priemonių grupių įgyvendinimą, kuris sukuria koordinuotą nacionalinę politiką ir panašias galimybes visoje šalyje. Skirtingai nuo tarptautinių GPP, kurie pateikia rekomendacijas, ir regioninių GPP, kurie pritaiko sprendimus vietinėms sąlygoms, nacionaliniai GPP veikia kaip svarbiausia grandis, kuri transformuoja politines gaires į konkretų teisinį reguliavimą, finansavimo mechanizmus ir nacionalinių institucijų funkcijas. Charakteringa, kad nacionaliniame lygmenyje labiau

akcentuojamos sisteminės priemonės - žemės rinkos reguliavimas per valstybinį supirkimą ir kooperatyvus, ilgalaikių teisinių garantijų sukūrimas, praktiniu mokymu grįstos švietimo sistemos (inkubatoriai, "mokymasis per darymą"), nacionalinių tinklų kūrimas ir palaipsninės integracijos programos. Ilgalaikis tvarumas užtikrinamas per sistemines teisines reformas, nacionalinio masto institucijų kūrimą, žemės rinkos reguliavimą ir kultūrinių vertybių kaitą, kas sukuria stabilią ir prognozuojamą aplinką jaunų ūkininkų įsitvirtinimui ir kartų kaitai žemės ūkyje visoje šalyje. Nacionaliniame lygmenyje identifikuoti tik 6 priemonių grupės, nes nacionaliniai GPP koncentruojasi į sistemines, visos šalies mastu įgyvendinamas priemones (teisines, finansines, švietimo sistemas, nacionalines kampanijas ir tinklus), o konkrečios materialinės infrastruktūros ir rinkos komercializacijos priemonės dažniausiai įgyvendinamos regioniniu ar vietiniu lygmeniu, kur jos gali būti pritaikytos konkrečioms teritorijoms ir rinkų specifikoms.

2.5 lentelė. Bendruomeniniuose GPP taikomos jaunimo pritraukimo į kaimiškas vietoves priemonės

GPP priemonių grupė	GPP priemonės
Finansinės	• Ūkininkui stabilaus pajamų šaltinio sezono pradžioje užtikrinimas iš vartotojų išankstinių produktų metinės prenumeratos mokesčio • Stabilių papildomų pajamų iš žemės nuomos mokesčio vėjo jėgainėms ūkininkų šeimoms suteikimas • Stabilių papildomų pajamų iš investicijų galimybės - jaunimas gali įsigyti akcijų ir gauti reguliarių dividendų
Materialinės ir infrastruktūros	• Mokesčių už bendruomeninės vėjo jėgainės pagamintą energiją pajamos finansuoja vietos infrastruktūros kūrimą
Žinių ir informacijos	Praktinės ūkio darbų patirties suteikimas per darbo galimybes ūkyje • Reikiamų kompetencijų įgijimas • Mokymasis ūkio darbų pagyvenant ūkyje
Motyvacijos ir komunikacijos	• Teigiamo požiūrio į kaimo gyvenimo būdą formavimas • "Kaimo ambasadorių" ugdymas • Demonstravimas, kad kaimo gyvenimas gali būti dinamiškas, prasmingas ir ekonomiškai perspektyvus
Teisinės ir administracinės	Neidentifikuota
Bendradarbiavimo ir tinklaveikos	• Tiesioginių partnerystės ryšių tarp vartotojų ir ūkininkų kūrimas per produktų metinės prenumeratos krepšelius ir dalyvavimą ūkio darbuose • Ūkininkų ir vartotojų ryšių palaikymas per komunikaciją apie ūkio veiklą, talkas, bendras veiklas, produktų krepšelio metinį užsakymą • Vaikų, mokytojų, tėvų suinteresuotų darbo ūkyje įgūdžių įgijimu bendruomenės sukūrimas
Palaikymo ir mentorystės	• Vaikų įgūdžių ugdymas ūkio gyvenime ir darbuose • Savanorių mokytojų mokymas ūkio darbų mokymo
Rinkos ir komercializacijos	• Produktų pardavimo rinkos garantavimas per išankstines metines produktų prenumeratas • Derliaus rizikų dalijimasis (blogų metų atveju gauna mažiau produkcijos) su vartotojais

Šaltiniai: CSA - Vartotojų bendruomenės remiamas žemės ūkis (Europa, 2015 – dabar); Bendruomeninės mentorystės sistema – Hamster Mieden ūkis Drogeham kaime (Nyderlandai, 2025 – neterminuota), Raa-Besenbek bendruomenės energetikos projektas (Vokietija, 1999 – neterminuota).

Įvertinus atrinktus **bendruomeninius GPP**, pastebėta, kad jie veikia artimiausiai konkrečių jaunų žmonių poreikiams, derinant visų aukštesnių lygmenų rekomendacijas į praktinius, vietinėje bendruomenėje įgyvendinamus sprendimus. Daugeliu atvejų bendruomeniniai GPP yra vietinės iniciatyvos, bendruomeniniai projektai ir socialinių įmonių modeliai, kurie tiesiogiai įtraukia jaunus žmones į kaimo gyvenimą per konkrečias veiklas, ekonomines galimybes ir socialinį palaikymą (2.5 lentelė). Analizuoti bendruomeniniai GPP apima įvairių Europos šalių bendruomeninių iniciatyvų, socialinių įmonių kaime, vietinių ūkininkų tinklų ir bendruomenės lyderiams paremtus projektus, įgyvendinamus bendruomenės lygmeniu. Šiuose projektuose ir iniciatyvose pabrėžiama

bendruomenės dalyvavimo, tarpusavio paramos ir vietinių išteklių mobilizavimo svarba, kai kuriamos mažos, lanksčios ir į žmones orientuotos priemonės. Atlikus atrinktų bendruomeninių GPP analizę, buvo identifikuotos juose taikomos jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimo ir išlaikymo kaimo vietovėse priemonės ir suskirstytos į 8 pagrindines grupes:

1. Bendruomeninėse iniciatyvose finansinės priemonės dažniausiai susijusios su lanksčių, mažos apimties finansavimo mechanizmų kūrimu, pritaikytų individualių jaunų žmonių poreikiams ir bendruomenės išteklių mobilizavimu. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima ūkininkų stabilaus pajamų šaltinio sezono pradžioje užtikrinimą iš vartotojų išankstinių produktų metinės prenumeratos mokesčio, stabilių papildomų pajamų iš žemės nuomos mokesčio vėjo jėgainėms ūkininkų šeimoms suteikimą bei stabilių papildomų pajamų iš investicijų galimybės - jaunimų gali įsigyti akcijų ir gauti reguliarių dividendų. Finansinės priemonės veikia tiesiogiai, suteikdamos konkretų finansinį stabilumą per inovatyvius pajamų šaltinius (prenumeratos, nuomos už žemę, bendruomeninės investicijos) ir mažinant priklausomybę nuo tradicinių kreditų ar dotacijų. Tai vidutinio tvarumo priemonės, nes nors reikalauja aktyvaus bendruomenės dalyvavimo ir vartotojų įsitraukimo, sukurti finansavimo modeliai (prenumeratos, bendruomeninės investicijos) gali veikti ilgalaikiai, kai suformuota lojalių rėmėjų ir investuotojų bazė.

2. Bendruomeninėse iniciatyvose materialinės ir infrastruktūros priemonės dažniausiai susijusios su bendruomenės valdomo turto kūrimu ir bendra infrastruktūra, kuri prieinama jauniems žmonėms bendruomenės nariais. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima mokesčių už bendruomenines vėjo jėgaines pajamos finansuoja vietos infrastruktūros kūrimą. Jos veikia netiesiogiai, per bendruomenės valdomų infrastruktūros projektų finansavimą, kuris gerina vietinę aplinką ir sukuria ekonomines galimybes bendruomenės nariams, įskaitant jaunus žmones. Tai ilgalaikės tvarios priemonės, nes bendruomenės valdomos energetikos ar kitos infrastruktūros pajamos gali stabiliai finansuoti vietos plėtrą daugelį metų, sukuriant savaeigį investicijų ciklą bendruomenės labui.

3. Bendruomeninėse iniciatyvose žinių ir informacijos priemonės dažniausiai susijusios su praktiniu, bendruomenėje vykstančiu mokymusi per dalijimąsi ir bendradarbiavimą tarp bendruomenės narių. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima praktinės ūkio darbų patirties suteikimas per darbą su ūkiu, reikiamų kompetencijų įgijimas bei mokymasis ūkio darbų pagyvenant ūkyje. Žinių ir informacijos priemonės veikia tiesiogiai, per praktinį mokymąsi dirbant kartu su patyrusiais bendruomenės nariais, kas suteikia autentiškas kompetencijas ir įgūdžius realios veiklos kontekste. Tai tvarios ilgalaikės priemonės, nes praktinio mokymosi per darymą ir žinių perdavimo iš lūpų į lūpas tradicija gali tęstis natūraliai bendruomenėje, kai jauni žmonės vėliau patys tampa mokytojais naujai kartai.

4. Bendruomeninėse iniciatyvose motyvacijos ir komunikacijos priemonės dažniausiai susijusios su teigiamo kaimo ir bendruomenės gyvenimo įvaizdžio kūrimu per tiesioginius, asmeninius bendruomenės renginius ir matomas bendruomenės vertybes. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima teigiamo požiūrio į kaimo gyvenimo būdą formavimą, "kaimo ambasadorių" ugdymas bei demonstravimas, kad kaimo gyvenimas gali būti dinamiškas, prasmingas ir ekonomiškai perspektyvus. Jos veikia netiesiogiai, per bendruomenės narių asmeninį pavyzdį ir gyvą bendruomenės kultūrą keičiant jaunimo požiūrį į kaimą kaip į vietą, kur galima kurti prasmingą gyvenimą ir turėti ekonomines perspektyvas. Tai labai tvarios ilgalaikės priemonės, nes autentiškas bendruomenės gyvenimo būdas ir vertybės, perduodamos per tiesioginį kontaktą ir gyvenimo pavyzdį, formuoja gilų ir stabilų požiūrį, kuris veikia be papildomų investicijų.

5. Bendruomeninėse iniciatyvose bendradarbiavimo ir tinklaveikos priemonės dažniausiai susijusios su glaudžių, asmeninių ryšių kūrimu tarp bendruomenės narių ir tarpusavio paramos sistemų vystymų. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima tiesioginių partneryščių ryšių tarp vartotojų ir ūkininkų kūrimą per produktų metinės prenumeratos krepšelius ir dalyvavimu ūkio darbuose, ūkininkų ir vartotojų ryšių palaikymas per komunikaciją apie ūkio veiklą, talkas, bendras veiklas, produktų krepšelio metinį užsakymą bei vaikų, mokytojų, tėvų suinteresuotų darbo

ūkyje įgūdžių įgijimų bendruomenės sukūrimas. Jos veikia tiesiogiai ir netiesiogiai - tiesiogiai kurdamos asmeninius ryšius ir bendradarbiavimo galimybes tarp jaunų ūkininkų ir bendruomenės narių, o netiesiogiai formuodamos palaikančią socialinę aplinką ir bendruomenės solidarumą. Tai labai tvarios ilgalaikės priemonės, nes asmeniniai ryšiai ir tarpusavio pasitikėjimas bendruomenėje yra stabilūs, stiprėja per laiką ir veikia savarankiškai, sukuriant savaeigį bendruomenės paramos mechanizmą.

7. Bendruomeninėse iniciatyvose palaikymo ir mentorystės priemonės dažniausiai susijusios su neformaliu, kasdieniškų palaikymu ir patirties perdavimu bendruomenės narių tarpusavyje. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima vaikų įgūdžių ugdymas ūkio gyvenime ir darbuose bei savanorių mokytojų mokymas ūkio darbų mokymo. Jos veikia tiesiogiai, per artimus asmeninius santykius bendruomenėje, kai patyrę nariai natūraliai dalinasi žiniomis ir patirtimi su jaunesniąja karta kasdienio gyvenimo ir darbo kontekste. Tai vidutinio ir ilgalaikio tvarumo priemonės, nes nors reikalauja aktyvaus bendruomenės narių įsitraukimo, sukurta mentorystės kultūra bendruomenėje tampa tradicija, kuri persiduoda iš kartos į kartą kaip natūrali bendruomenės gyvenimo dalis.

8. Bendruomeninėse iniciatyvose rinkos ir komercializacijos priemonės dažniausiai susijusios su trumpų tiekimo grandinių kūrimu ir tiesioginio ryšio tarp gamintojų ir vartotojų užtikrinimu bendruomenės viduje. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima produktų pardavimo rinkos garantavimas per išankstines metines produktų prenumeratas bei derliaus rizikų dalijimasis (blogų metų atvejų gauna mažiau produkcijos) su vartotojais. Jos veikia tiesiogiai, garantuodamos stabilią ir prognozuojamą rinką jauniems ūkininkams per bendruomenės palaikomą žemės ūkį (CSA modelį), kas mažina ekonominę riziką ir užtikrina pastovias pajamas. Tai ilgalaikės tvarios priemonės, nes sukurtas tiesioginių santykių tarp gamintojų ir vartotojų modelis su rizikos dalijimusi formuoja ilgalaikius, pasitikėjimu grįstus ekonominius ryšius, kurie išlieka stabilūs net ir sunkiomis sąlygomis.

Analizė atskleidė, kad bendruomeniniuose GPP efektyvus jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimas į kaimiškas vietoves pasiekiamas per 7 priemonių grupių įgyvendinimą bendruomenės lygmeniu, kuris sukuria artimą, asmeniniais ryšiais pagrįstą palaikymo sistemą. Skirtingai nuo tarptautinių GPP, kurie pateikia rekomendacijas, nacionalinių GPP, kurie kuria sistemines priemones, ir regioninių GPP, kurie pritaiko sprendimus teritorijoms, bendruomeniniai GPP veikia kaip artimiausias ir praktiškiausias lygmuo, kur visos priemonės transformuojasi į konkrečius asmeninius santykius, kasdienius veiksmus ir matomas bendruomenės iniciatyvas. Charakteringa, kad bendruomeniniame lygmenyje labiau akcentuojamos asmeninės, tarpusavio ryšiais grįstos priemonės - prenumeratų sistemos su tiesioginiais ryšiais, praktinis mokymasis dirbant kartu, bendruomenės valdomas turtas, rizikos dalijimasis, neformali mentorystė ir glaudi bendruomenės sąveika. Ilgalaikis tvarumas užtikrinamas per stiprių asmeninių ryšių kūrimą, bendruomenės solidarumo kultūrą, tarpusavio pasitikėjimą ir bendro intereso modelius (CSA, bendruomeninės investicijos), kas sukuria atsparias, į žmones orientuotas sistemas, kurios gali prisitaikyti prie iššūkių ir veikti ilgalaikiai. Bendruomeninėse iniciatyvose teisinės ir administracinės priemonės nebuvo identifikuotos kaip atskiras priemonių grupė, nes bendruomenės lygmeniu paprastai įgyvendinamos aukštesnių lygmenų (nacionalinio ir regioninio) sukurtos teisinės sistemos ir procedūros, o ne kuriamos naujos reguliacijos - bendruomenės veikia esamų įstatymų ir reguliacijų ribose, pritaikydamos jas praktiniam bendruomenės gyvenimui.

2.6 lentelė. Šeimos GPP taikomos jaunimo pritraukimo į kaimiškas vietoves priemonės

GPP priemonių grupė	**GPP priemonės**
Finansinės	Neidentifikuota
Materialinės ir infrastruktūros	Neidentifikuota
Žinių ir informacijos	• Praktinis ūkio veiklų mokymas

	• Galimybių gyventi ir dirbti mokantis metodu "learning by doing" tikrame šeimyniniame ūkyje suteikimas • Tradicinių ir naujų tvarių žemės ūkio darbų mokymas • Darbo kartu su patyrusiais ūkininkais ugdant būsimus ūkininkus galimybių suteikimas • Turistinės ūkio veiklos, skirtos švietimui apie ūkį vykdymas (apgyvendinimas, edukacijos apie ūkio veiklas)
Motyvacijos ir komunikacijos	• Darbo ūkyje etikos formavimas • Noro padėti ir dirbti savarankiškai ūkio darbus ugdymas • Aplinkosaugos svarbos ūkinėse veiklose suvokimo formavimas • Emocinio prisirišimo prie žemės ūkio formavimas per patirtis • Teigiamos žemės ūkio tapatybės ir perspektyvos formavimas • Atsakomybės jausmo ir ryšio su žeme ugdymas
Teisinės ir administracinės	Neidentifikuota
Bendradarbiavimo ir tinklaveikos	• Tarptautinio savanorių dirbančių ūkyje tinklo formavimas • Globalios tvaraus ūkininkavimo bendruomenės formavimas • Tvaraus ūkio lyderių tarptautinio tinklo ugdymas
Palaikymo ir mentorystės	• Savitarpio palaikymo bendruomenės kūrimas: ūkis rūpinasi spec. poreikių žmonėmis, o jie rūpinasi ūkiu • Jaunųjų ūkininkų klubo, skirto palaikymui vienas kito ir keitimuisi žiniomis ir patirtimis kūrimas
Rinkos ir komercializacijos	Neidentifikuota

Šaltiniai: Pennyhooks Farm - Lydia Otter šeimos iniciatyva (Jungtinė Karalystė, 1953 – neterminuota); Senkova Domacija šeimyninis ūkis Jezersko slėnyje (Slovėnija, 1525 – dabar), Frampton Farm - Kent šeimyninis ūkis (Jungtinė Karalystė, 2020 neterminuota).

Įvertinus atrinktus **šeimos GPP**, pastebėta, kad jie veikia pačiu artimiausiu, asmeniniu lygmeniu, kur priemonės yra integruotos į kasdienį šeimos gyvenimą ir ūkio valdymą, perduodant patirtį ir vertybes iš kartos į kartą. Daugeliu atvejų šeimos ūkių GPP yra individualūs sprendimai, šeimos tradicijos ir praktiški metodai, kuriuos šeimos taiko pritraukdamos ir įtraukdamos jaunus žmones į ūkio veiklą ir kaimo gyvenimą. Analizuoti šeimos ūkių GPP apima įvairių Europos šalių šeimos ūkių patirtis, kartų kaitos modelius, šeimyninę mentorystę ir praktinius mokymosi metodus, įgyvendinamus šeimos lygmeniu. Šiuose pavyzdžiuose pabrėžiama šeiminių vertybių, asmeniško palydėjimo ir palaipsninės atsakomybės perdavimo svarba, kai kuriamos intymiausios, ilgalaikiais šeimos ryšiais pagrįstos priemonės (2.6 lentelė). Atlikus atrinktų šeimos ūkių GPP analizę, buvo identifikuotos juose taikomos jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimo ir išlaikymo kaimo vietovėse priemonės ir suskirstytos į 4 pagrindines grupes:

1. Šeimos ūkiuose žinių ir informacijos priemonės dažniausiai susijusios su kasdieniu, neformaliuoju mokymusi per stebėjimą, dalyvavimą ir praktinę veiklą kartu su šeimos nariais ūkyje bei per šeimos ūkio atvirumą edukacinėms veikloms. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima praktinį ūkio veiklų mokymą, galimybių gyventi ir dirbti mokantis metodų *"learning by doing"* tikrame šeimyniniame ūkyje suteikimą, tradicinių ir naujų tvarių žemės ūkio darbų mokymą, darbo kartu su patyrusiais ūkininkais ugdant būsimus ūkininkus galimybių suteikimą bei turistinės ūkio veiklos, skirtos švietimui apie ūkį vykdymą (apgyvendinimas, edukacijos apie ūkio veiklas). Žinių ir informacijos priemonės veikia tiesiogiai, per kasdienį mokymąsi darant kartu su šeimos nariais ir per edukacinę veiklą su išorės lankytojais, kas perduoda ne tik technines žinias, bet ir šeimos patirtį, vertybes bei sukuria pajamų šaltinį iš švietimo paslaugų. Tai labai tvarios ilgalaikės priemonės, nes žinių perdavimas iš kartos į kartą šeimoje yra natūralus, vyksta nuolat kasdienio gyvenimo kontekste, o edukacinė turistinė veikla gali tapti stabilia papildoma pajamų dalimi, kuri dar labiau motyvuoja tęsti šeimos ūkio veiklą.

2. Šeimos ūkiuose motyvacijos ir komunikacijos priemonės dažniausiai susijusios su šeimyninių vertybių, ūkio tapatybės ir emocinio prisirišimo prie žemės formavimų per kasdienes šeimos istorijas, patirtis ir aktyvų dalyvavimą ūkio gyvenime. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima darbo ūkyje etikos formavimą, noro padėti ir dirbti savarankiškai ūkio darbus

ugdymą, aplinkosaugos svarbos ūkinėse veiklose suvokimo formavimą, emocinio prisirišimo prie žemės ūkio formavimą per patirtis, teigiamos žemės ūkio tapatybės ir perspektyvos formavimą bei atsakomybės jausmo ir ryšio su žeme ugdymą. Jos veikia netiesiogiai, per šeiminį auklėjimą ir kasdienę patirtį formuojant gilų emocinį ryšį su ūkiu, darbštumo ir atsakomybės vertybes bei teigiamą savęs suvokimą kaip būsimo ūkininko ar kaimo gyventojo. Tai labai tvarios ilgalaikės priemonės, nes vertybės ir emocinis prisirišimas, formuojami šeimoje nuo vaikystės per tiesioginį dalyvavimą ir patirtį, yra patys stabiliausi ir ilgalaikiai motyvacijos šaltiniai, kurie veikia visą gyvenimą ir natūraliai persiduoda kitai kartai.

3. Šeimos ūkiuose bendradarbiavimo ir tinklaveikos priemonės dažniausiai susijusios su šeimos ūkio atvirumu išorės bendradarbiavimui, priimant savanorius, įtraukiant bendruomenę ir dalyvaujant platesnėse tvaraus ūkininkavimo tinkluose. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima tarptautinio savanorių dirbančių ūkyje tinklo formavimą, globalios tvaraus ūkininkavimo bendruomenės formavimą bei tvaraus ūkio lyderių tarptautinio tinklo ugdymą. Jos veikia netiesiogiai, per šeimos ūkio atvirumą išorei ir dalyvavimą platesnėse nacionalinėse bei tarptautinėse bendruomenėse, kas praturtina šeimos patirtį, atneša naujas idėjas ir sukuria platesnį socialinį kapitalą bei tarptautines perspektyvas jauniems šeimos nariams. Tai ilgalaikės tvarios priemonės, nes šeimos ūkis, integruotas į platesnį tarptautinį tinklą ir priimantis savanorius bei lankytojus, tampa atviresnis, dinamiškesnis ir turi didesnes galimybes pritraukti bei išlaikyti jaunus žmones per įvairesnes patirtis, tarptautinius kontaktus ir tvaraus ūkininkavimo bendruomenės palaikymą.

4. Šeimos ūkiuose palaikymo ir mentorystės priemonės dažniausiai susijusios su dvikrypčiu palaikymu - tiek šeimos viduje tarp kartų, tiek šeimos ūkio santykiu su platesne bendruomene, kur kuriamos savitarpio pagalbos sistemos. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima savitarpio palaikymo bendruomenės kūrimą (ūkis rūpinasi specialių poreikių žmonėmis, o jie - ūkiu), globalios tvaraus ūkininkavimo bendruomenės formavimą bei jaunųjų ūkininkų klubo, skirto palaikymui vienas kito ir keitimuisi žiniomis patirtimis kūrimą. Palaikymo ir mentorystės priemonės veikia tiesiogiai, per intensyvią šeimos vidinę mentorystę tarp kartų ir per išorinės palaikymo bendruomenės kūrimą bei dalyvavimą jaunųjų ūkininkų tinkluose, kas suteikia emocinio stabilumo, praktinių patarimų ir tarpusavio paramos. Tai ilgalaikės tvarios priemonės, nes šeimyninė mentorystė yra natūrali ir stabili, o papildyta savitarpio pagalbos bendruomenės (socialinės įtraukties modelis) ir jaunųjų ūkininkų klubų palaikymu tampa dar tvirtesnė sistema, kuri veikia ilgalaikiai kaip daugiakryptis paramos mechanizmas, jungiantis kartų perdavimą, socialinį solidarumą ir profesinį bendradarbiavimą.

Apibendrinant galima teigti, kad šeimos ūkiuose efektyvus jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimas į kaimiškas vietoves pasiekiamas per keturių priemonių grupių įgyvendinimą šeimos lygmeniu, kuris sukuria artimiausią, intymiausią ir emociškai stipriausią ryšį su ūkiu ir žeme. Skirtingai nuo visų kitų lygmenų - tarptautinio, nacionalinio, regioninio ir bendruomeninio - šeimos ūkis veikia kaip pats pagrindinis ir autentiškiausias lygmuo, kur visos priemonės transformuojasi į kasdienius šeimos santykius, darbus, tradicijas ir gyvenimo būdą. Charakteringa, kad šeimos ūkio lygmenyje labiausiai akcentuojamos giliai asmeninėmis vertybėmis ir emocijomis grįstos priemonės - praktinis mokymasis darant kartu šeimoje, edukacinė veikla kaip papildomas pajamų šaltinis, šeiminių vertybių (darbštumo, atsakomybės, ryšio su žeme) formavimas nuo vaikystės, natūrali tarp kartinė mentorystė, šeimos ūkio atvirumas tarptautiniams savanoriams ir tinklams bei savitarpio pagalbos bendruomenės kūrimas su specialių poreikių žmonėmis. Ilgalaikis tvarumas užtikrinamas per stipriausią visų motyvacijos formą - šeiminį ryšį, tradicijų tęstinumą ir emocinio prisirišimo prie žemės perdavimą iš kartos į kartą, papildytą išorinių tarptautinių tinklų palaikymu ir inovatyviais savitarpio pagalbos modeliais, kas sukuria patį giliausią ir stabilią pagrindą jaunų žmonių įsitvirtinimui kaime. Šeimos ūkio lygmenyje neidentifikuotos finansinės, materialinės infrastruktūros, teisinės administracinės ir rinkos komercializacijos priemonės kaip atskiri grupės, nes šeimos lygmeniu šie aspektai veikia per natūralius šeimos vidaus susitarimus, bendro turto valdymą ir prisijungimą prie aukštesnių lygmenų sukurtų sistemų, o ne per formalias priemonių programas.

2.7 lentelė. Individualių GPP taikomos jaunimo pritraukimo į kaimiškas vietoves priemonės

GPP priemonių grupė	GPP priemonės
Finansinės	Neidentifikuota
Materialinės ir infrastruktūros	Neidentifikuota
Žinių ir informacijos	• Informacijos apie gyvenimą kaime sklaida socialiniuose tinkluose • Kasdienio gyvenimo ir darbo žemės ūkyje rodymas socialiniuose tinkluose • Dalijimasis darbo ūkyje praktine patirtimi socialiniuose tinkluose • Mokyklų ekskursijų į ūkį organizavimas, suteikiant žinias apie ūkio darbus ir gyvenimą ūkyje • Edukacinių takų ir atvirų durų renginių organizavimas kaimuose, suteikiant lankytojams žinias apie ūkio darbus ir gyvenimą ūkyje • Aplinkosaugos praktikų ūkiuose demonstravimas gyvai ir per soc. tinklus
Motyvacijos ir komunikacijos	• Autentiško kaimo įvaizdžio formavimas • Požiūrio į gyvenimą kaime neigiamų stereotipų ardymas • Kaimo gyvenimo privalumų demonstravimas • Verslumo kaimo vietovėse skatinimas • Subjektyvių normų formavimas - kai šeimos nariai, kolegos ir lyderiai remia kaimo gyvenimą, jaunimas linkęs sekti jų pavyzdžiu • Įkvepiančios ūkininko rolės modelio moderniame ūkininkavime demonstravimas • Aktyvizmas ir švietimas prieš neracionalią maisto sistemą, neracionalų ūkininkavimą • Prasmingo darbo ūkyje modelio demonstravimas - verslas + socialinė atsakomybė + aplinkosauga viešoje erdvėje • Inspiracijos gyventi kaime ir užsiimti žemės ūkius sklaida per dokumentinius filmus
Teisinės ir administracinės	Neidentifikuota
Bendradarbiavimo ir tinklaveikos	• Tarptautinių ir vietinių projektų vykdymas • Kaimo jaunimo judėjimų organizavimas • Partnerysčių siekiant realizuoti ūkininkų produkciją internetinėje erdvėje kūrimas
Palaikymo ir mentorystės	Neidentifikuota
Rinkos ir komercializacijos	Neidentifikuota

Šaltiniai: Gyvenimo kaime infuenceriai: Facebook, Instagram, TikTok (Europa, 2008 – neterminuota), Krispijn van den Dries, aktyvistas (Nyderlandai, 2012 – neterminuota), The Origin Homestead tinklalaidė (Portugalija)

Įvertinus atrinktus **individualaus lygmens GPP**, pastebėta, kad jie veikia per asmeninį įtakingų individų poveikį visuomenei, naudojant jų patirtį, įvaizdį ir komunikacijos galimybes jaunimo įkvėpimui ir motyvacijai rinktis kaimą bei žemės ūkį. Daugeliu atvejų individualaus lygmens GPP yra asmeninės iniciatyvos, socialinių medijų kampanijos, edukacinė veikla ir gyvenimo būdo demonstravimas, kurį atlieka žinomi ūkininkai, žemės ūkio lyderiai ar kaimo gyvenimo ambasadoriai. Analizuoti individualaus lygmens GPP apima įvairių Europos šalių pažangių ūkininkų, jaunų žemės ūkio lyderių ir kaimo gyvenimo nuomonės formuotojų atvejus, kurie naudoja šiuolaikines komunikacijos priemones ir asmeninį pavyzdį populiarinimui žemės ūkio ir kaimo gyvenimo (2 .7 lentelė). Šiuose pavyzdžiuose pabrėžiama asmeninio pavyzdžio, autentiško pasakojimo ir šiuolaikinių komunikacijos kanalų svarba, kai kuriamos įkvepiantys, lengvai prieinami ir jaunimui patrauklūs žemės ūkio ir kaimo gyvenimo įvaizdžiai. Atlikus atrinktų individualaus lygmens GPP analizę, buvo identifikuotos juose taikomos jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimo ir išlaikymo kaimo vietovėse priemonės ir suskirstytos į 3 pagrindines grupes:

1. Individualiame lygmenyje žinių ir informacijos priemonės dažniausiai susijusios su aktyviu žinių ir patirties dalijimuisi per įvairius šiuolaikinius komunikacijos kanalus, prieinamus plačiai auditorijai, ypač jaunimui. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima informacijos apie gyvenimą kaime sklaida socialiniuose tinkluose, kasdienio gyvenimo ir darbo žemės ūkyje rodymas socialiniuose tinkluose, dalijimasis darbo ūkyje praktine patirtimi socialiniuose tinkluose, mokyklų

ekskursijų į ūkį organizavimas, suteikiant žinias apie ūkio darbus ir gyvenimą ūkyje, edukacinių takų ir atvirų durų renginių organizavimas kaimuose, suteikiant lankytojams žinias apie ūkio darbus ir gyvenimą ūkyje bei aplinkosaugos praktikų ūkiuose demonstravimas gyvai ir per socialinių tinklus. Žinių ir informacijos priemonės veikia tiesiogiai, per asmeninį pasakojimą ir autentišką kasdienybės demonstravimą įvairiose platformose bei per tiesiogines edukacines veiklas, kas padaro žemės ūkį ir kaimo gyvenimą matomą, suprantamą ir patrauklų jaunajai kartai. Tai tvarios ilgalaikės priemonės, nes sukurtas turinys socialiniuose tinkluose pasiekia platų auditoriją ir gali veikti ilgalaikiai, o nuomonės formuotojo įtaka ir sekėjų bendruomenė stiprėja per laiką, nors reikalauja nuolatinio aktyvumo ir turinio kūrimo.

2. Individualiame lygmenyje motyvacijos ir komunikacijos priemonės dažniausiai susijusios su įkvepiantį, teigiamą ir šiuolaikišką žemės ūkio bei kaimo gyvenimo įvaizdžio formavimą per asmeninį pavyzdį ir įtakingą komunikaciją. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima autentiško kaimo įvaizdžio formavimą, požiūrio į gyvenimą kaime neigiamų stereotipų ardymą, kaimo gyvenimo privalumų demonstravimą, verslumo kaimo vietovėse skatinimą, subjektyvių normų formavimas - kai Šeimos nariai, kolegos ir lyderiai remia kaimo gyvenimą, jaunimas linkęs sekti jų pavyzdžiu, įkvepiančios ūkininkų rolės modelio moderniame ūkininkavime demonstravimą, aktyvizmo ir švietimas prieš neracionalią maisto sistemą, neracionalų ūkininkavimą, prasmingo darbo ūkyje modelio demonstravimas - verslas + socialinė atsakomybė + aplinkosauga viešoje erdvėje bei inspiracijos gyventi kaime ir užsiimti žemės ūkius sklaida per dokumentinius filmus. Jos veikia netiesiogiai, per nuomonės formuotojo asmeninį pavyzdį, gyvenimo būdo demonstravimą ir aktyvų požiūrio keitimą socialinėse medijose bei viešoje erdvėje, kas įkvepia jaunimą matyti žemės ūkį ir kaimą kaip modernią, prasmingą ir atsakingą gyvenimo bei karjeros pasirinkimą. Tai labai tvarios ilgalaikės priemonės, nes įtakingi asmenys, kurie sėkmingai demonstruoja šiuolaikinį, tvarų ir prasmingų kaimo gyvenimą, tampa ilgalaikiais rolės modeliais ir keičia kultūrinius stereotipus, jų sukurtas turinys (dokumentiniai filmai, socialiniai tinklai) pasiekia milijonus žmonių ir veikia ilgalaikiai, formuodamas naują kartą požiūrį į kaimą.

3. Individualiame lygmenyje bendradarbiavimo ir tinklaveikos priemonės dažniausiai susijusios su bendradarbiavimo su įvairiomis organizacijomis, projektais ir tinklais organizavimu bei koordinavimu, siekiant didesnio poveikio ir matomumo. Analizuotuose GPP pateiktos priemonės apima tarptautinių ir vietinių projektų vykdymą, kaimo jaunimo judėjimų organizavimą, partneryščių siekiant realizuoti ūkininkų produkciją internetinėje erdvėje kūrimą. Jos veikia netiesiogiai, per nuomonės formuotojo suorganizuotus projektus ir partnerystes sukuriant platesnį tinklą ir bendradarbiavimo galimybes jauniems žmonėms, kas didina matomumą, prieinamumą ir kolektyvines galimybes. Tai ilgalaikės tvarios priemonės, nes nuomonės formuotojų inicijuoti projektai ir sukurti tinklai gali tapti savarankiškais judėjimais, o partnerystės su organizacijomis užtikrina stabilumą ir tęstinumą net po individualaus projekto pabaigos.

Apibendrinant galima teigti, kad individo lygmenyje efektyvus jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimas į kaimiškas vietoves pasiekiamas per trijų priemonių grupių įgyvendinimą, kuris sukuria įkvepiantį, matomą ir šiuolaikišką žemės ūkio bei kaimo gyvenimo įvaizdį plačiajai visuomenei. Skirtingai nuo visų kitų lygmenų - tarptautinio, nacionalinio, regioninio, bendruomeninio ir šeimos – individo lygmuo veikia kaip galingiausias komunikacijos ir įtakos kanalas, kuris gali greitai pasiekti milijonines auditorijas ir formuoti visuomenės nuomonę. Charakteringa, kad individo lygmenyje labiausiai akcentuojamos komunikacijos ir įvaizdžio formavimo priemonės - aktyvus dalijimasis kasdiene patirtimi socialiniuose tinkluose, stereotipų ardymas, šiuolaikiško ūkininko rolės modelio demonstravimas, edukacinė veikla (ekskursijos, atviros durys, dokumentiniai filmai), prasmingo ir atsakingo verslo kaime pavyzdys, judėjimų organizavimas bei partneryščių kūrimas produkcijos realizacijai. Ilgalaikis tvarumas užtikrinamas per nuomonės formuotojo sukurtą turinį, kuris pasiekia plačias auditorijas ir veikia ilgalaikiai, per kultūrinių stereotipų keitimą visuomenėje, sukurtus tinklus ir judėjimus, kurie gali veikti savarankiškai, bei per rolės modelio įtaką, kuri įkvepia naujas kartas rinktis žemės ūkį ir kaimą kaip modernų ir prasmingą gyvenimo būdą. Individualiame lygmenyje

neidentifikuotos finansinės, materialinės infrastruktūros, teisinės administracinės, palaikymo ir mentorystės bei rinkos komercializacijos priemonės kaip atskiri grupės, nes šis lygmuo koncentruojasi į komunikacijos, įtakos ir įkvėpimo funkcijas, o ne į tiesioginę materialinę ar institucinę paramą – nuomonės formuotojai veikia kaip katalizatoriai ir komunikatoriai, kuriantys sąlygas kitiems lygmenims veikti efektyviau.

Apibendrinant visų lygmenų - tarptautinio, nacionalinio, regioninio, bendruomeninio, šeimos, individualaus - jaunimo pritraukimo į kaimiškas vietoves priemonių analizę, galima teigti, kad efektyviausias rezultatas pasiekiamas per šių lygmenų sąveiką ir papildomumą, kai kiekvienas lygmuo atlieka specifinę funkciją bendroje sistemoje.

Lietuvos GPP analizės rezultatai

Įvertinus atrinktus Lietuvos GPP, pastebėta, kad jie veikia skirtinguose lygmenyse – nuo nacionalinės valstybės paramos programų iki bendruomeninių iniciatyvų, šeimos ūkių perdavimo modelių ir individualių nuomonės formuotojų veiklos – derinant tiesiogines ir netiesiogines priemones jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimui į kaimiškas vietoves bei orientuojantis į ilgalaikį tvarumą. Skirtingai nuo tarptautinių GPP, kurie dažniausiai yra Europos lygmens reglamentaciniai dokumentai, Lietuvos GPP yra konkretūs, praktiškai įgyvendinami pavyzdžiai – tiek valstybės administruojamos schemos, tiek spontaniškos bendruomeninės ar individualios iniciatyvos, atspindinčios realią šalies demografinę ir socialinę situaciją. Atlikus atrinktų Lietuvos GPP analizę, buvo identifikuotos juose taikomos jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimo ir išlaikymo kaimo vietovėse priemonės ir suskirstytos į 7 pagrindines grupes (2.8 lentelė).

2.8 lentelė. Lietuvos GPP taikomos jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimo į kaimiškas vietoves priemonės

GPP priemonių grupė	GPP priemonės
Finansinės	• NMA: Priemonė "Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas" pagal Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 metų strateginį planą teikia iki 60 000 Eur dotacijas + lengvatines paskolas jaunimui naujai ir naudotai žemės ūkio technikai, įrangai, ūkinių gyvūnų įsigijimui, pastatų statybai ir rekonstrukcijai, daugiamečių augalų sodinimui, konsultavimo paslaugoms, apyvartiniam kapitalui. • Hibridinis (dotacija ir paskola) modelis mažina kapitalo stokos barjerą, etapinis išmokėjimas (80 proc. + 20 proc.) užtikrina ne tik finansinę paramą, bet ir rezultatų kontrolę bei tvarumą.
Materialinės ir infrastruktūros	• NMA: Remia investicijas į techniką, įrangą, pastatų statybą, daugiamečių augalų sodinimą. • Karklinių bendruomenė: sportinė infrastruktūra ir renginių erdvės – patrauklios aplinkos kūrimas jaunimui. • Rūta: rodo socialiniuose tinkluose, kad ūkio aplinka (gamta, gyvūnai) yra gyvenimo kokybės išteklius. • Vytenis: Per politinį aktyvizmą siekia geresnių infrastruktūros sąlygų jauniems ūkininkams.
Žinių ir informacijos	• NMA: Teikiamos dotacijos ir konsultavimo paslaugoms; privalomas verslo planas skatina žinių įgijimą. • Rūta: Instagram turinys perteikia praktines žinias apie ūkininkavimą su humoru. • Vytenis: Modeliuoja žinių ir praktikos integraciją; skleidžia žinias per Europos jaunųjų ūkininkų tarybą (CEJA).
Motyvacijos ir komunikacijos	• NMA: Finansinis skatinimas – signalas, kad valstybė siekia pritraukti jaunimą į kaimą. • Karklinių bendruomenė: Jaunimo dienos ir sportiniai renginiai skatina jaunimo aktyvumą ir bendruomeniškumą. • Rūta: Griauna neigiamus stereotipus apie gyvenimą kaime per autentišką Instagram turinį; „gyventi kaime – kaip terapija". • Vytenis: Savo aktyvia visuomenine veikla kuria viziją: kaimas – modernus, intelektualus, tinkamas pasirinkimas jaunimui.
Teisinės ir administracinės	• NMA: Oficiali priemonė, suderinta su Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 metų strateginiu planu, teisine baze nuo 2014 m.; nustatyta aiški paraiškų ir kontrolės tvarka, numatyti jaunimo įsipareigojimai ir teisės. • Vytenis: Per Europos jaunųjų ūkininkų tarybos veiklas daro poveikį ES žemės ūkio politikai ir prisideda prie jaunimui palankių teisinių sąlygų kūrimo.
Bendradarbiavimo ir tinklaveikos	• NMA: Jungia konsultantus, finansų institucijas ir jaunus ūkininkus į paramos ekosistemą, konsultuoja jaunimą paraiškos rengimo ir įgyvendinimo klausimais. • Karklinių bendruomenė: Partnerystės modelis, veikia bendruomenės taryba ir neformali jaunimo grupė „Klubas" bendradarbiavimui, komunikavimui.

	• Rūta: Sukurta neformali bendruomenė Instagram kanale, skatinamas bendradarbiavimas tarp kaimo entuziastų. • Vytenis: dalyvauja ir inicijuoja projektus Jaunųjų ūkininkų sąjungoje ir Europos jaunųjų ūkininkų taryboje, kuri sudaro bendradarbiavimo tinklą nuo nacionalinio iki Europos lygmens.
Palaikymo ir mentorystės	• NMA: Dviejų etapų išmokėjimas (80proc.+20proc.) ir remiamas konsultavimas užtikrina ne tik finansinę paramą, bet ir palaikymą, rezultatų kontrolę bei tvarumą.. • Karklinių bendruomenė: Bendruomenės taryba kaip neformali mentorė jaunimui, įkurta neformali jaunimo grupė „Klubas" prisideda prie palaikymo. • Rūta: Anytos ūkio perėmimas – tarpgeneracinis mentorystės modelis; tradicijų perdavimas vaikams. • Vytenis: Asmeninis pavyzdys: galima derinti akademinę karjerą ir ūkininkavimą, tai pavyzdys ir palaikymas jaunimui.
Rinkos ir komercializacijos	• NMA: Verslo plano poreikis norint gauti dotaciją ar paskolą skatina jaunimą atlikti savo verslo idėjos rinkos analizę; investicijų parama didina jų verslo konkurencingumą. • Rūta: Instagram – asmeninio ūkio prekės ženklo kūrimas ir produktų rinkodaros įrankis prisideda prie produkcijos realizavimo palengvinimo. • Vytenis: Siekia geresnių rinkos sąlygų ir supaprastintų procedūrų jauniems ūkininkams.

Šaltiniai: Nacionalinė mokėjimo agentūra (NMA), Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas pagal Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 metų strateginį planą; Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, Karklinių kaimo bendruomenės projektas „Jaunimo vasara '20", 2020; 15min.lt, Ūkininkė nuomonės formuotoja Rūta Kanapeckienė, 2023; Resilience.org, Letter from the Farm: How a Young Lithuanian Farmer Blends Science, Soil & Community, 2025; Žemės ūkio rūmai (ŽŪR), Lithuanian Young Farmers Stand United with Europe – Joint Declaration Signed on the Future of the CAP, 2025.

1. Lietuvos finansines priemones atskleidžiantis GPP teikia tiesioginę dotaciją jauniems ūkininkams (iki 40 metų) technikai, įrangai, ūkinių gyvūnų įsigijimui, pastatų statybai ir rekonstrukcijai bei konsultavimo paslaugoms, taip pat galimybę gauti lengvatinę paskolą žemės ūkio technikai. Tai užtikrina ne vien finansinę paramą, bet ir rezultatų kontrolę bei tvarumą, tačiau priemonės ilgalaikis gyvybingumas priklauso nuo nuolatinio biudžeto finansavimo. Poveikis – neaiškus: finansinė parama mažina kapitalo stokos barjerą ir yra svarbi įsitvirtinimo sąlyga, tačiau viena neužtikrina jaunimo pasilikimo kaime be papildomo žemės prieinamumo, mentorystės ir rinkos prieigos.

2. Lietuvos materialinės ir infrastruktūros priemonės analizuotų GPP atžvilgiu veikia dviem kryptimis: ūkio modernizavimo infrastruktūra didina jaunų ūkininkų konkurencingumą, o socialinė infrastruktūra kaime gerina gyvenimo kokybę ir mažina emigracijos motyvus. Tai vidutinio tvarumo priemonės, nes sukurta infrastruktūra tarnauja daugelį metų, tačiau reikalauja nuolatinių investicijų palaikymui. Poveikis – neaiškus: infrastruktūros gerinimas sudaro palankesnes gyvenimo ir darbo sąlygas, tačiau pats savaime nesprendžia nei ekonominių, nei kultūrinių kliūčių, trukdančių jaunimui rinktis kaimo gyvenimą.

3. Lietuvos žinių ir informacijos priemonės analizuotų GPP atžvilgiu veikia tiesiogiai – jaunimas įgyja konkrečias kompetencijas, taikytinas nedelsiant. Socialinių tinklų turinys pasiekia plačią auditoriją ir veikia ilgai su minimaliais kaštais, tačiau reikalauja nuolatinio atnaujinimo. Poveikis – neaiškus: žinios ir kompetencijos yra būtina sėkmingo ūkininkavimo sąlyga, tačiau vien jų nepakanka apsisprendimui likti kaime – realų poveikį lemia tik derinys su finansinėmis, infrastruktūros ir motyvacijos priemonėmis.

4. Lietuvos motyvacijos ir komunikacijos priemonės analizuotų GPP atžvilgiu veikia netiesiogiai, keisdamos jaunimo požiūrį į žemės ūkį, ir yra labai tvarios, nes kultūriniai pokyčiai perduodami iš kartos į kartą be nuolatinių investicijų. Poveikis – netiesioginis**:** šios priemonės formuoja ilgalaikį teigiamą ūkininkavimo įvaizdį ir kaimo gyvenimo patrauklumą, tačiau realų jaunimo apsisprendimą lemia tik kartu su finansinėmis ir kitomis priemonėmis. Poveikis – netiesioginis: šios priemonės formuoja ilgalaikį teigiamą ūkininkavimo įvaizdį ir kaimo gyvenimo patrauklumą, tačiau realų jaunimo apsisprendimą lemia tik kartu su finansinėmis ir kitomis priemonėmis.

5. Lietuvos teisinės ir administracinės priemonės analizuotų GPP atžvilgiu kuria palankią sisteminę aplinką – mažina biurokratinius barjerus ir suteikia jaunimui teisinį tikrumą planuojant ilgalaikę veiklą. Institucinio įsipareigojimo tęstinumas rodo valstybės pozicijos stabilumą sprendžiant

kartų kaitos problemą ilguoju laikotarpiu. Poveikis – neaiškus: teisinis tikrumas ir supaprastintos procedūros sudaro būtinas, tačiau nepakankamas sąlygas – jaunimas negali pradėti ūkininkauti vien dėl to, kad sumažėjo administracinė našta, tačiau jos nebuvimas gali tapti lemiamu atgrasomuoju veiksniu. Poveikis – netiesioginis: tinklaveika formuoja palaikančią socialinę aplinką ir mažina su kaimo gyvenimo izoliacija susijusias rizikas, tačiau tiesiogiai nepanaikina struktūrinių ar finansinių kliūčių apsisprendžiant dėl ūkininkavimo.

6. Lietuvos bendradarbiavimo ir tinklaveikos priemonės analizuotų GPP atžvilgiu veikia netiesiogiai per socialinio kapitalo kūrimą – mažina izoliacijos jausmą ir didina sėkmės tikimybę. Vytenio veikla CEJA išsiskiria tuo, kad jungia jaunus ūkininkus tarptautiniu mastu ir daro poveikį Europos žemės ūkio politikos formavimui. Poveikis – netiesioginis: tinklaveika formuoja palaikančią socialinę aplinką ir mažina su kaimo gyvenimo izoliacija susijusias rizikas, tačiau tiesiogiai nepanaikina struktūrinių ar finansinių kliūčių apsisprendžiant dėl ūkininkavimo. Poveikis – tiesioginis: asmeninis palydėjimas ir tarpgeneracinė mentorystė tiesiogiai didina jaunų ūkininkų sėkmės tikimybę pirmuosiuose veiklos metais ir yra vienas efektyviausių išlaikymo kaimo vietovėse mechanizmų.

7. Lietuvos palaikymo ir mentorystės priemonės analizuotų GPP atžvilgiu veikia tiesiogiai per asmeninį palydėjimą ir pavyzdį, tačiau jų tvarumas priklauso nuo aktyvaus įsitraukimo – sistema tampa savarankiška tik tada, kai susiformuoja mentorystės kultūra bendruomenėje. Poveikis – tiesioginis: asmeninis palydėjimas ir tarpgeneracinė mentorystė tiesiogiai didina jaunų ūkininkų sėkmės tikimybę pirmuosiuose veiklos metais ir yra vienas efektyviausių išlaikymo kaimo vietovėse mechanizmų.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos GPP atspindi keturių skirtingų lygmenų – nacionalinio (NMA programa), bendruomeninio (Karklinių projektas), šeimos (Rūta Kanapeckienė) ir individualaus nuomonės formuotojo (Vytenis Grigas) – priemonių derinį, *kuris kartu sudaro nuoseklią, nors neformalizuotą jaunimo pritraukimo į kaimo vietoves ekosistemą*. Visuose septyniuose identifikuotuose priemonių grupėse Lietuvos GPP pasižymi savitu inovatyvumu: hibridinis finansavimo modelis su rezultatų kontrole, partnerystės modelis tarp bendruomenės tarybos ir jaunimo grupių, tradicinių vertybių derinimas su šiuolaikinėmis komunikacijos priemonėmis bei hibridinio karjeros modelio demonstravimas kaip alternatyva migracijai į miestus.

Ilgalaikis tvarumas užtikrinamas tada, kai valstybės sukurtas finansinis ir teisinis pagrindas (pvz. NMA programa), bendruomenių iniciatyvos (pvz. Karkliniai), šeimos vertybių perdavimas (pvz. Rūta) ir įtakingų individų komunikacija (pvz. Vytenis) veikia kartu, sukurdami holistinę ekosistemą, palaikančią jaunimo įsitvirtinimą kaimiškose vietovėse ir kartų kaitą Lietuvos žemės ūkyje.

Įžvalgos, atskleidžiančios užsienio GPP taikomų jaunimo pritraukimo į kaimo vietoves priemonių įgyvendinimo Lietuvoje galimybes, ir rekomendacijos

Nors Lietuvoje egzistuoja tiek valstybės, tiek bendruomeninių, šeimos ir individualaus lygmens iniciatyvos, skirtos jaunimo ir jaunų žmonių pritraukimui į kaimiškas vietoves ir žemės ūkį, demografiniai rodikliai liudija, kad šios priemonės kol kas neužtikrina reikiamo masto pokyčio: kaimo gyventojų skaičius toliau mažėja, ūkininkų amžiaus vidurkis išlieka aukštas, o jaunimas, gavęs išsilavinimą, dažniausiai renkasi miestą arba emigraciją. Lietuvos kultūrinis, demografinis ir ekonominis kontekstas yra kitoks, todėl lyginant Lietuvos GPP su tarptautine geroja praktika, galima identifikuoti keturias pagrindines spragų grupes.

1. Struktūrinės ir sisteminės spragos

Žemės prieinamumo problema lieka nespręsta sisteminiu lygmeniu. Tarptautiniai GPP pavyzdžiai rodo, kad žemės prieigos reguliavimas yra vienas svarbiausių kartų kaitos svertų.

Prancūzijos programa *Terre de Liens* sistemingai išperka žemę iš rinkos ir perduoda ją jauniems ekologinės praktikos ūkininkams ilgalaikės nuomos pagrindu. Flandrijos (Belgija) ūkių nuomos dekrete įtvirtinta jaunų ūkininkų pirmumo teisė nuomotis žemę, o 18 metų saugaus nuomos laikotarpio garantija suteikia ilgalaikio planavimo pagrindą. Airijos sistema numato 30+30+30 metų žemės nuomos galimybę jauniems ūkininkams. Pasirašoma pradinė 30 metų nuomos sutartis, su galimybe ją pratęsti dar 30 metų, o tada – dar 30 metų. Tai duoda ūkininkui iki 90 metų ilgalaikę garantiją dirbti tą pačią žemę (praktiškai – visam gyvenimui ir net kitai kartai), nors formaliai sutartis pasirašoma trumpesniais, pakartotinai atnaujinamais etapais (dokumente minimos ir 10 metų atnaujinimo galimybės kaip variantas). Lietuvoje šiuo metu taikomos sisteminės žemės rinkos reguliavimo priemonės, orientuotos į jaunimą, nepakankamos: žemė koncentruojasi stambių ūkių rankose, o jaunimas, neturintis pradinio kapitalo, negali konkuruoti rinkos sąlygomis net ir gavęs NMA dotaciją.

Finansinė parama yra vienkartinė, o ne ciklinė. NMA programa teikia svarbią pradinę dotaciją, tačiau trūksta kooperatyvų paskolų sistemų, alternatyvių bankiniams kreditams – tokių, kaip Vokietijos *BioBoden* kooperatyvas, leidžiantis jaunimui įsigyti akcijų ir gauti reguliarius dividendus. Taip pat nepakanka nuolatinių papildomų pajamų šaltinių modelių, analogiškų Vokietijos bendruomeninės energetikos projektui *Raa-Besenbek*, kur ūkininkų šeimos gauna stabilias pajamas iš vėjo jėgainių žemės nuomos, finansuojančios ir vietos infrastruktūrą.

Trūksta ūkių inkubatorių sistemos. Ispanijos *RETA* tinklas ir Danijos *Travel to Farm* programa (veikianti nuo 1912 m.) suteikia jauniems žmonėms galimybę mokytis ūkio veiklos per praktiką visiškai įrengtuose ūkiuose, be poreikio iš karto investuoti į infrastruktūrą. Lietuvoje tokia sistemingai organizuota inkubatorių infrastruktūra neegzistuoja – jaunimas turi pats susirasti žemę, techniką ir žinias, o NMA dotacija kompensuoja tik dalį šių kaštų jau po veiklos pradžios.

Administracinės procedūros išlieka sudėtingos. Nors NMA programa nustato aiškias taisykles, privalomas verslo planas ir daugiaetapis paraiškos procesas kelia didelę administracinę naštą jauniems žmonėms, neturintiems ankstesnės ūkininkavimo ar verslo valdymo patirties. Užsienio GPP, pavyzdžiui, Austrijos žemės ūkio politikos reformos ir Flandrijos dekretas, akcentuoja administracinių procedūrų supaprastinimą kaip atskirtą prioritetą, o ne tik finansinę paramą.

2. Kultūrinės ir vertybinės kliūtys

Kaimo ir ūkininkavimo stigma išlieka giliai įsišaknijusi. Sovietmečio kolektyvizacijos patirtis Lietuvoje sukūrė specifinį neigiamą ūkininkavimo įvaizdį, kuris skiriasi nuo Vakarų Europos šalių konteksto. Ūkininkavimas ilgą laiką buvo siejamas su priverstine kolektyvine veikla, žemu socialiniu statusu ir riboto pasirinkimo laisve – tai palikimas, su kuriuo susiduria net šiandieniniai jaunuoliai, priimdami karjeros sprendimus. Užsienio GPP, pavyzdžiui, Nyderlandų aktyvisto Krispijno van den Drieso komunikacija ar Vokietijos *YOUNG FARMERS* projekto TikTok strategija, veikia kultūrinio lauko, kuriame ūkininkavimas tradiciškai vertinamas pozityviau, kontekste. Lietuvoje kultūrinio požiūrio keitimas reikalauja gilesnių ir ilgesnių intervencijų, nei tai, ką šiandien sugebėtų užtikrinti pavieniai nuomonės formuotojai kaip Rūta Kanapeckienė ar Vytenis Grigas.

Subjektyvių socialinių normų spaudimas nukreipia jaunimą į miestą. Tarptautiniai GPP akcentuoja vadinamąjį subjektyvių normų formavimą – kai šeimos nariai, draugai ir lyderiai remia kaimo gyvenimą, jaunimas linkęs sekti jų pavyzdžiu. Lietuvoje šis mechanizmas veikia priešinga kryptimi: tėvai dažnai aktyviai skatina vaikus siekti aukštojo mokslo ir miesto karjeros kaip socialinio mobilumo simbolio. Estijos *Gyvenimo kaime diena* (*Maal elamise päev*) projektas sistemingiausiai sprendžia šią problemą, organizuodamas nacionalines atvirų durų dienas kaimuose ir tiesiogiai eksponuodamas miesto gyventojams kaimo gyvenimo realybę bei galimybes. Lietuvoje tokio nuoseklaus nacionalinio masto kaimo įvaizdžio formavimo mechanizmo nėra.

Trūksta emocinio prisirišimo prie žemės formavimo programų. Šeimos ūkių GPP analizė rodo, kad stipriausias ir ilgalaikis jaunimo prisirišimas prie žemės formuojamas vaikystėje per tiesioginę patirtį. Tačiau Lietuvoje šeimų, galinčių perduoti tokią patirtį, daugėja tik laisvuosiuose ūkiuose. Didžioji dalis kaimo jaunimo auga šeimose, kurios nebėra susijusios su žemės ūkiu, todėl

emocinis ryšys su žeme nėra formuojamas natūraliai. Mokyklų edukacinės programos, skirtos žemės ūkio pažinimui, Lietuvoje nėra sistemingai integruotos į bendrojo ugdymo turinį.

3. Demografinė ir ekonominė konteksto specifika

Lietuvos kaimo demografinė situacija yra kritinė ir skiriasi nuo daugelio Vakarų Europos šalių. Pagal gyventojų tankumą ir migracijos intensyvumą Lietuva priklauso labiausiai nykstančių kaimo vietovių grupei Europoje. Tai reiškia, kad priemonės, veikiančios palyginti gyvybinguose Vakarų Europos kaimuose, kur egzistuoja bazinė socialinė infrastruktūra, neretai negali būti tiesiogiai perkeltos į Lietuvos kontekstą. Prancūzijos *Green Belt Pays de Béarn* programa ar Belgijos Flandrijos dekretas veikia regionuose, kur išlikusi pakankama kritinė gyventojų masė, paslaugų infrastruktūra ir ekonominis aktyvumas – tai sąlygos, kurių daugelyje Lietuvos kaimų šiuo metu nėra.

Bazinės paslaugų infrastruktūros trūkumas yra fundamentali kliūtis. Tarptautiniai GPP nuosekliai pabrėžia, kad jaunimo pritraukimas neįmanomas be užtikrintų bazinių paslaugų – sveikatos priežiūros, susisiekimo ir spartaus interneto. Lietuvos regionuose šios infrastruktūros spragos išlieka reikšmingos, ypač atokiose vietovėse. Jokia finansinė ar motyvacinė priemonė negali kompensuoti situacijos, kai jaunas žmogus su šeima negali kaime gauti kokybiškų medicinos, švietimo ar viešojo transporto paslaugų.

Ekonominis ūkininkavimo gyvybingumas mažuose ūkiuose abejotinas. Daugelyje užsienio GPP rinkos ir komercializacijos priemonės – CSA prenumeratos modeliai, partnerystės su vietiniais restoranais, miesto turgavietės – veikia tankiau apgyventose teritorijose, kur vietinė rinka yra pakankamai didelė. Lietuvoje nedidelio ūkio ekonominis gyvybingumas be papildomų pajamų šaltinių yra ribotas, o vietinės rinkos, ypač atokiose vietovėse, per mažos, kad užtikrintų stabilias pajamas. Tai struktūrinė problema, kurios neišsprendžia nei NMA dotacija, nei socialinių tinklų komunikacija.

4. Palyginimas su konkrečiais užsienio GPP: ko labiausiai trūksta

Lyginant Lietuvos GPP su identifikuotais tarptautiniais pavyzdžiais, išryškėja trys esminiai trūkumai:

Pirma, trūksta kompleksinio lygmenų koordinavimo. Efektyviausi tarptautiniai GPP veikia kaip koordinuotos sistemos, kur kiekvienas lygmuo (tarptautinis, nacionalinis, regioninis, bendruomeninis, šeimos, individualus) atlieka aiškią funkciją ir papildo kitus. Lietuvoje šie lygmenys veikia fragmentiškai ir nekoordinuotai: NMA programa yra atskira valstybės schema, Karklinių projektas – atsitiktinė vietinė iniciatyva, o Rūta ir Vytenis – pavieniai aktyvistai be sisteminės paramos. Nėra jungties tarp šių lygmenų, kuri sudarytų holistinę ekosistemą.

Antra, trūksta ilgalaikio palydėjimo ir mentorystės sistemų. Ispanijos *RETA* tinklas, Airijos konsultacinės tarnybos ir Danijos *Travel to Farm* programa siūlo palaipsnę, struktūruotą integraciją į žemės ūkį – nuo pirmojo susidomėjimo iki savarankiško ūkio valdymo. Lietuvoje tokios nuoseklios, nacionaliniu mastu organizuotos mentorystės sistemos nėra: NMA konsultavimas apsiriboja paraiškos procesu, o tolesnė parama – paties ūkininko atsakomybė.

Trečia, trūksta rinkos prieinamumo garantijų jauniems ūkininkams. CSA modelis (bendruomenės remiamas žemės ūkis), aktyviai taikomas Nyderlanduose, Prancūzijoje ir kitur, suteikia jaunam ūkininkui garantuotą rinką prieš net pradedant gamybą. Lietuvoje tokių struktūrizuotų trumpų tiekimo grandinių, jungiančių jaunus ūkininkus su vartotojais ar viešojo maitinimo įstaigomis, beveik nėra – jauni ūkininkai paliekami vieni spręsti produkcijos realizacijos problemą konkurencinėje rinkoje nuo pat pirmosios dienos.

Apibendrinant galima daryti prielaidą, kad tarptautinė geroji praktika negali būti tiesiogiai perkeliama į Lietuvą dėl skirtingų istorinių, kultūrinių, demografinių ir ekonominių sąlygų. Todėl rekomenduojama perimti ne konkrečias priemones, o jų veikimo principus, adaptuojant juos Lietuvos kontekstui. Didžiausią poveikį kartų kaitai gali sukurti ne pavienės intervencijos, bet tarpusavyje suderinta sistema, jungianti žemės prieinamumą, aukštos pridėtinės vertės ekonomikos plėtrą, kompetencijų ugdymą, mentorystę, regionų gyvybingumą ir pozityvaus kaimo įvaizdžio formavimą. *Svarbu perimti ne pavienes priemones, o jų veikimo logiką.* Užsienio geroji praktika rodo, kad didžiausią poveikį sukuria ne atskiros finansinės priemonės, o tarpusavyje susietos sistemos. Todėl Lietuvoje tikslinga ne kopijuoti konkrečius modelius, bet kurti nacionalinę kartų kaitos sistemą, apjungiančią žemės prieinamumą, kompetencijų ugdymą, mentorystę, rinkos prieigą ir regionų gyvybingumo stiprinimą.

Aktualu žemės prieinamumo priemones pritaikyti Lietuvos žemės rinkai. Kadangi Lietuvoje žemės koncentracija yra didelė, o valstybės finansinės galimybės ribotos, vietoje valstybės žemės banko tikslingiau skatinti konsolidaciją, bendruomeninius žemės fondus, kooperatyvų iniciatyvas, bendradarbiavimą dėl ūkių perėmimo ir ilgalaikės nuomos modelius.

*Finansinę paramą papildyti ilgalaikio verslo vystymo priemonėmis***.** Vienkartinės įsikūrimo išmokos turėtų būti papildomos mentoryste, ūkių inkubatoriais, konsultavimu, bendradarbiavimu per ŽŪŽIS (AKIS) ir pagalba kuriant aukštos pridėtinės vertės veiklas.

Kaimo įvaizdžio stiprinimą grįsti Lietuvos istoriniu ir kultūriniu kontekstu. Kadangi Lietuvoje vis dar juntamas neigiamas sovietinio laikotarpio palikimas, komunikacija turėtų būti orientuota ne į tradicinio ūkininkavimo romantizavimą, o į modernaus, inovatyvaus ir konkurencingo žemės ūkio bei gyvenimo kaime pristatymą.

*Regionų gyvybingumą laikyti būtina kartų kaitos sąlyga***.** Tarptautinė praktika rodo, kad jaunimas renkasi kaimą tik tada, kai kartu užtikrinamas būstas, darbas, paslaugos ir mobilumas. Todėl kartų kaitos priemonės turi būti derinamos su regioninės plėtros politika, taikant "*rural mainstreaming"* ir „*rural proofing"* principus.

Žemės ūkio politiką orientuoti į didesnės pridėtinės vertės kūrimą. Atsižvelgiant į Europos Komisijos *Konkurencingumo kompaso* kryptis, jaunimo pritraukimas turėtų būti siejamas su bioekonomika, mikroperdirbimu, trumpųjų maisto tiekimo grandinių plėtra, skaitmenizacija ir kitomis aukštos pridėtinės vertės veiklomis, kurios užtikrina konkurencingesnes pajamas nei vien pirminė gamyba.

3. JAUNŲ ŽMONIŲ IR ŽEMĖS ŪKIO SUBJEKTŲ NUOSTATŲ KARTŲ KAITOS KLAUSIMAIS BEI JAUNIMO PASKATŲ KURTIS, GYVENTI KAIME IR IMTIS ŪKININKAVIMO VEIKLOS IR / AR VERSLO ANALIZĖ

3.1. Jaunų žmonių ir žemės ūkio subjektų nuostatų kartų kaitos klausimais bei jaunimo paskatų kurtis, gyventi kaime ir imtis ūkininkavimo veiklos ir / ar verslo empirinio tyrimo metodika

Sprendžiant trečiąjį tyrimo uždavinį buvo parengta empirinio tyrimo metodika, apimanti du organizavimo etapus: jaunų žmonių nuostatų tyrimą ir specialistų ir darbininkų kompetencijų poreikio tyrimą. 2025 m. rugsėjo-gruodžio mėnesiais buvo atlikta reprezentatyvi jaunų žmonių (14 - 40 metų) anketinė apklausa, apimanti respondentus iš visų Lietuvos apskričių ir 47 savivaldybių, kuri leido nustatyti jaunimo ketinimus likti/nelikti gyventi kaime, išskirti ketinimų likti gyventi kaime motyvus bei neketinimų priežastis, įvertinti žemės ūkio veiklos patrauklumą ir nenoro dirbti žemės ūkyje priežastis, identifikuoti svarbiausias paskatas likti gyventi kaime ir imtis žemės ūkio ar kito verslo, nustatyti patraukliausias verslo sritis bei įvertinti egzistuojančių paramos priemonių žinomumą ir jaunojo ūkininko įsikūrimo trukdžius. Fokus grupių interviu metodas, vykęs 2026 m. vasario mėn., padėjo atskleisti ne tik jaunų žmonių nuostatas kartų kaitos klausimais, bet ir būsimus žinių bei gebėjimų, reikalingų dirbantiems žemės ūkyje ateityje, poreikius.

Atlikto empirinio tyrimo tikslas - atlikti reprezentatyvią jaunų žmonių ir žemės ūkio subjektų apklausą dėl jų nuostatų kartų kaitos klausimais bei jaunimo paskatų kurtis, gyventi kaime ir imtis ūkininkavimo veiklos ir / ar verslo.

Numatytam tikslui pasiekti buvo iškelti šie **empirinio tyrimo uždaviniai**:

1. Išsiaiškinti jaunų žmonių nuostatas likti kaime ir imtis ūkininkavimo ar kitos veiklos.
2. Išskirti jaunų žmonių nenoro likti kaime ir imtis ūkininkavimo ar kitos veiklos priežastis.
3. Nustatyti priemones skatinančias jaunus žmones rinktis gyvenimą ir veiklą kaime.
4. Ištirti žemės ūkio specialistams/darbuotojams kompetencijų poreikį ateityje.

Tyrimui atlikti parengta tyrimo metodika apimanti du organizavimo etapus (žr. 3.1 lentelę).

3.1 lentelė. Empirinio tyrimo organizavimo etapai

Empirinio tyrimo etapai		Tikslas	Duomenų rinkimo metodas	Informacijos šaltinis
1 etapas	Jaunų žmonių nuostatų gyventi kaime ir imtis verslo tyrimas	Atlikti jaunų žmonių nuostatų kurtis gyventi kaime ir imtis ūkininkavimo veiklos ir / ar kito verslo kaimo vietovėse skatinančių veiksnių tyrimą	Anketinė apklausa	Lietuvos regionuose ar kaimo vietovėse, gyvenantis jaunimas ir jauni žmonės (14–40 metų amžiaus)
2 etapas	Specialistų ir darbininkų bei konkrečių jų kompetencijų poreikis žemės ūkyje Būsimų kompetencijų poreikio žemės ūkyje tyrimas	Išsiaiškinti žemės ūkio specialistų ir darbininkų kompetencijų poreikį	Pusiau struktūruotas Fokus grupės interviu	Ūkininkų ūkių, žemės ūkio verslo įmonių atstovai, savivaldybių ir NVO (VVG, KBO, jaunimo ir su jaunimu dirbančių įstaigų) atstovai

Šaltinis: Sudaryta autorių

Siekiant įgyvendinti pirmąjį empirinio tyrimo etapą, dėl nagrinėjamo objekto kompleksiškumo, buvo nuspręsta taikyti kiekybinio ir kokybinio tyrimų strategijas. Jaunų žmonių nuostatos likti/nelikti gyventi kaime ir imtis/nesiimti ūkininkavimo ar kitos veiklos buvo vertinamos tiek jaunų žmonių, tiek dirbančių su jais (ūkininkų, žemės ūkio verslo įmonių, savivaldybių ir NVO (VVG, KBO) dirbančių su jaunimu) požiūriais. Tam buvo pasitelkti skirtingi informacijos šaltiniai bei informacijos rinkimo būdai, būtent anketinės apklausos metodas ir pusiau struktūruotas tikslinės grupės (*angl. Focus*) interviu metodas.

Siekiant išsiaiškinti **jaunų žmonių nuostatas** likti gyventi kaime ir imtis ūkininkavimo veiklos ir / ar kito verslo ir kas juos paskatintų arba jų neskatina rinktis gyvenimo ir veiklos Lietuvos kaime, buvo taikytas **anketinės apklausos metodas**. Šio metodo pasirinkimas buvo pagrįstas mokslininkų (Kardelis, 2017) rekomendacijomis, kad per gana trumpą laiką ir palyginus su nedidelėmis lėšų sąnaudomis galima apklausti gana daug respondentų. Apklausai vykdyti buvo parengtas klausimynas, jis sudarytas remiantis teorinėmis, praktinėmis bei ekspertinėmis įžvalgomis. Parengto klausimyno detalus aprašymas pateikiamas 3.2 lentelėje.

3.2 lentelė. Jaunų žmonių nuostatų kurtis gyventi kaime ir imtis ūkininkavimo veiklos ir / ar kito verslo kaimo vietovėse klausimyno struktūra

Klausimų grupė	Klausimų pogrupis	Klausimų/ teiginių skaičius	Pagrindimas ir/ar detalizavimas
Ketinimų likti / nelikti gyventi kaimo vietovėje vertinimas	Ketinimai ateityje likti/nelikti gyventi kaime	1	Klausimų grupė skirta respondentų nuostatų pasilikti /nepasilikti ateityje gyventi kaime ir to motyvų/priežasčių išsiaiškinimui. Motyvų bei priežasčių stiprumui vertinti buvo naudota 5 balų skalė.
	Ketinimų likti gyventi kaime motyvai	13	
	Neketinimų likti gyventi kaime priežastys	15	
Ketinimų užsiimti / neužsiimti žemės ūkio veikla vertinimas	Ketinimai dirbti žemės ūkio srityje ar ūkininkauti	1	Klausimų grupė leidžia įvertinti respondento ketinimus bei motyvus sieti savo darbinę veiklą su žemės ūkiu, atskirų tvaraus žemės ūkio ir kitų kaimo verslų patrauklumą bei nenoro dirbti žemės ūkyje priežastis. Motyvų bei priežasčių stiprumui vertinti buvo naudota 5 balų skalė.
	Ketinimų dirbti žemės ūkio versle paskatos	18	
	Tvaraus žemės ūkio ar kitų kaimo verslo sričių patrauklumo vertinimas	15	
	Nenoro dirbti žemės ūkyje priežastys	10	
Paskatų likti gyventi kaime ir imtis žemės ūkio ar kito verslo bei atskirtų jo sričių patrauklumo vertinimas	Pasilikti gyventi kaime skatinantys veiksniai	18	Klausimų grupė leidžia įvertinti respondento nuomonę apie tai, kas paskatintų jį likti gyventi kaimo vietovėje ir imtis žemės ūkio ar kitos veiklos. Paskatų stiprumui vertinti buvo naudota 5 balų skalė. Atskiras klausimų blokas buvo skirtas išsiaiškinti, kokios verslo sritys ar veiklos patrauklios jauniems žmonėms.
	Imtis žemės ūkio ar kitos veiklos kaimo vietovėje skatinantys veiksniai	10	
	Verslo sričių/veiklų patrauklumo vertinimas	18	
Taikomų paramos priemonių pagal Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros planą žinomumas ir vertinimas	Paramos priemonių jaunųjų ūkininkų įsikūrimui, papildomų tiesioginių išmokų jauniesiems ūkininkams ir kt. pagal Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros planą priemonių žinomumo vertinimas	4	Klausimų grupė skirta išaiškinti respondento domėjimąsi taikomomis paramos priemonėmis pagal Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros planą bei šių priemonių reikšmingumą ūkiui/veiklai. Atskiras klausimas buvo skirtas išsiaiškinti jaunojo ūkininko įsikūrimo trukdžius.
	Paramos priemonių reikšmingumo ūkiui/verslui vertinimas	3	

	Jaunojo ūkininko ūkio įkūrimo trikdžiai	8	
Socialinės - demografinės respondento charakteristikos	Lytis, amžius, šeimyninė padėtis, išsilavinimas, gyvenamoji vietovė, veikla/užsiėmimas, darbinės veiklos sąsajos su žemės ūkiu, darbo pobūdis ir darbo sąsajos su įgytu išsilavinimu, darbo vietos lokacija.	11	Ši klausimų grupė skirta respondento profiliui sudaryti. Pagal šias charakteristikas buvo interpretuoti ir vertinti gauti tyrimo rezultatai.

Šaltinis: Sudaryta autorių

Klausimynas anketinei apklausai atlikti buvo skaitmenizuotas, naudojant Microsoft Forms platformą. Respondentams anketa buvo pateikta elektroniniu paštu, išsiunčiant aktyvią nuorodą į apklausą bei QR kodą, kurį nuskenavus buvo galima tiesiogiai patekti į anketos pildymo aplinką. Siekiant apklausti kuo didesnį tikslinių respondentų skaičių, buvo taikytos dvi skirtingos klausimyno sklaidos strategijos. Pirmoji – sniego gniūžtės metodas (*angl. snowball sampling)*, kai tiksliniai respondentai buvo pasiekiami pasitelkiant tyrėjų, jų kolegų ir pažįstamų socialinius bei profesinius ryšius. Antroji – tikslinis respondentų atrankos metodas, kai nuoroda į anketą su kvietimu dalyvauti tyrime buvo siunčiama žemės ūkio specialistus rengiančioms mokymo įstaigoms, Jaunimo reikalų departamento internetiniame puslapyje skelbiamų atvirų jaunimo centrų el. pašto adresais bei regionuose veikiančioms gimnazijoms.

Vidinio klausimyno suderinamumo įvertinimui buvo apskaičiuotas Cronbacho alfa (α) koeficientas kiekvienai tyrime naudotai skalei. Tyrimo instrumentą sudarė šešios daugiateigės skalės: „Motyvuojantys veiksniai likti gyventi kaime“ (13 teiginių), „Stabdantys veiksniai likti gyventi kaime“ (15 teiginių), „Motyvai skatinantys dirbti žemės ūkyje“ (18 teiginių), „Nenoro dirbti žemės ūkyje veiksniai“ (10 teiginių), „Paskatos likti gyventi kaime“ (18 teiginių) ir „Paskatos imtis žemės ūkio veiklos“ (10 teiginių). Skalių patikimumas vertintas taikant Cronbacho alfa kriterijų, laikant, kad $\alpha \geq 0{,}70$ rodo pakankamą vidinį suderinamumą (žr. 3.3 lentelę).

3.3 lentelė. Vidinio klausimyno suderinamumo pagrindimas

Skalė	Cronbach alpha	Teiginių sk.
Motyvuojantys veiksniai likti gyventi kaime	0,81	13
Stabdantys veiksniai likti gyventi kaime	0,89	15
Motyvai skatinantys dirbti žemės ūkyje	0,87	18
Nenoro dirbti žemės ūkyje veiksniai	0,81	10
Paskatos likti gyventi kaime	0,99	18
Paskatos imtis žemės ūkio veiklos	0,97	10

Šaltinis: Sudaryta autorių

Atlikta vidinio suderinamumo analizė parodė, kad visų skalių patikimumo rodikliai svyravo nuo 0,81 iki 0,99, todėl visos skalės atitinka gero ir labai gero vidinio suderinamumo kriterijus. Atsižvelgiant į tai, visos analizėje naudotos skalės laikytinos patikimomis ir tinkamomis tolesnei statistinei duomenų analizei.

Tiriamoji visuma – Lietuvos regionuose ir kaimo vietovėse gyvenantis jaunimas ir jauni žmonės (14–40 metų amžiaus). Remiantis Duomenų agentūros duomenimis, 2025 m. pradžioje jų gyveno apie 268 tūkst. Siekiant užtikrinti 95 proc. patikimumą su 5 proc. paklaida[10] tyrimui reikalinga imtis lygi 384 respondentų (žr. 3.4 lentelę).

3.4 lentelė. Tiriamosios imties pagrindimas

Patikimumas, proc.	Paklaida, proc.	Imtis

[10] https://purecalculators.com/lt/sample-size-calculator

95	5	384
95	5,5	317
95	6	267

Šaltinis: Sudaryta autorių

Anketinė apklausa vykdyta 2025 m. rugsėjo – gruodžio mėn. Dalyvavimas apklausoje buvo savanoriškas, užtikrinant respondentų anonimiškumą ir informuojant, kad surinkti duomenys bus naudojami tik apibendrintai ir mokslo tikslais.

Tyrimo laikotarpiu buvo gautos 547 tinkamai užpildytos anketos. Kadangi surinkta respondentų imtis viršijo apskaičiuotą minimalią imtį, ji laikytina pakankama tyrimo rezultatų analizei ir apibendrintų išvadų formulavimui.

Siekiant išsiaiškinti jaunų žmonių nuostatas likti/nelikti gyventi kaime ir imtis/nesiimti ūkininkavimo ar kitos veiklos ir kokių žinių bei *gebėjimų reikės dirbantiems žemės ūkyje ateityje* buvo vykdytas *fokus grupės interviu***.** Atliekant fokus grupės interviu į tyrimą buvo įtraukti tokių tikslinių grupių nariai: (1) jaunimas, jauni žmonės, ūkininkai, savivaldybių ir NVO (VVG, KBO, jaunimo ir su jaunimu dirbančių įstaigų) atstovai; (2) žemės ūkio įmonių atstovai. Šio informacijos rinkimo metodo pasirinkimas leido lygiagrečiai įgyvendinti ir *antrąjį empirinio tyrimo etapą*.

Fokus grupės taikymo vienas iš esminių motyvų – siekis surinkti nuomonių įvairovę, kuri sudaro prielaidas įžvalgoms formuoti apie jaunų žmonių nuostatas, suvokimą, pasirinkimus bei motyvuojančias priemones. Svarbiu šio metodo pasirinkimo motyvu buvo trumpi tyrimui atlikti numatyti terminai. Organizuojant diskusiją, galima sutaupyti laiko, t. y. per tą patį laiką sužinoti daugelio žmonių nuomonę (Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017). Dar vienas iš šio metodo pasirinkimo motyvų – grupės dalyvių sąveika, atskleidžianti tiriamojo objekto ir/ar problemos suvokimą, įsitikinimus, vertybes. Pripažįstama, kad dažnai fokus grupėje išsirutuliojusi diskusija leidžia pasiekti papildomų, iš anksto nenumatytų tikslų, užtikrindama naujų idėjų gimimą ir plėtrą, įgalindama teigiamus pokyčius. Tyrimo rezultatams nekeliamas reprezentatyvumo klausimas, nes statistinis rezultatų apibendrinimas visai populiacijai nėra pagrindinis tokio pobūdžio tyrimų tikslas (Luobikienė, 2010).

Fokus grupės metodas kaip socialinių tyrimų metodas, rekomenduojamas taikyti siekiant surinkti naują informaciją ar patvirtinti jau turimą (Thelwall ir Nevill, 2021). Ši rekomendacija nuosekliai derėjo su viso empirinio tyrimo logine seka.

Vienas iš pagrindinių fokus grupės metodo uždavinių – skatinti grupinės diskusijos dalyvius atskleisti individualų požiūrį nagrinėjama tema, nes dalyvių atvirumas yra vienas iš fokus grupės sėkmės veiksnių. Todėl didelis dėmesys buvo skiriamas moderatoriui, pasirengimui ir fokus grupės dalyvių pasirinkimui.

Grupės moderatoriumi buvo vienas iš tyrėjų grupės narių, žinantis tyrimo tikslus bei įsigilinęs į tiriamąjį objektą. Moderatoriui buvo keliami ir kiti reikalavimai, tokie kaip gebėjimas išlikti neutraliu, palaikantis diskusijos/pokalbio sklandumą ir tvarką, stebintis ir kontroliuojantis laiką, besilaikantis sudarytos darbotvarkės.

Fokus grupės diskusija buvo fokusuota į šiuos konkrečius klausimus:

1. Kaip manote ar Lietuvos kaimo vietovėje jaunimui, jauniems žmonėms gyventi gera?
2. Kokios priemonės jaunimą ir jaunus žmones motyvuotų, paskatintų rinktis gyvenimą ir žemės ūkio veiklą Lietuvos kaime?
3. Kas, kokios institucijos (šeima KB, seniūnija, savivaldybė, nacionalinės institucijos) gali motyvuoti ir paskatinti labiau rinktis gyvenimą ir žemės ūkio veiklą Lietuvos kaime?
4. Kaip jaunimo, jaunų žmonių kompetencijų ugdymas turėtų/galėtų būti organizuotas (formalaus ugdymo programos/neformalaus ugdymo programos)? Ar jauni žmonės nori mokintis, kodėl? Nenori, kodėl?
5. Kokios yra (bus ateityje) kritinės profesijos / veiklos (be kurių žemės ūkio sektorius neveiks, nebus gyvybingos kaimo vietovės).

6. Kokios jaunimui yra patrauklios profesijos / veiklos?

7. Kokios yra „nišinės“ veiklos ir profesijos dabar stabilizuojančios kaimo vietovės vystymą?

Darbo fokus grupėje planas:

1. Trumpas moderatoriaus prisistatymas.

2. Tikslo pristatymas. Dalyviams trumpai paaiškinama tyrimo svarba. Pabrėžiama, kad labai svarbi kiekvieno nuomonė.

3. Supažindinama, kur bus panaudoti diskusijos rezultatai.

4. Gaunamas sutikimas, ar sutinka, kad diskusija bus įrašinėjama.

5. Dalyviams patariama, kad nebūtina pasakoti apie save. Jei pažįsta kitus bendraminčius, su kuriais dalinasi nagrinėjamos problemos klausimu, tad gali papasakoti ir apie jų problemas.

6. Aptariamos diskusijos taisyklės – kalbėti po vieną, bus išklausomas kiekvienas.

Organizuojant fokus grupės interviu metodą remiamasi mokslininkų (Klagge, J. 2018) rekomendacijomis, sukviesti nuo 6 iki 12 žmonių grupę nuo 1 iki 3 val. diskusijai. Su fokus grupės dalyviais dėl dalyvavimo diskusijoje buvo tartasi komunikuojant el. paštu ir / ar telefonu. Fokus grupės interviu vyko 2026 m. vasario 27 d. MC Teams platformoje, diskusijoje dalyvavo 7 žmonės.

Tyrimo etika. Laikantis tyrimų etikos principų prieš tyrimą respondentams ir informantams buvo pristatytas atliekamo tyrimo tikslas, kur kam bus panaudoti gauti tyrimo duomenys. Užtikrintas tyrimo dalyvių anonimiškumas. Nei respondentams, nei informantams nebuvo daroma įtaka ar kitaip paveikiami jų atsakymai. Atliekant tyrimą buvo laikomasi šių etikos principų: sąžiningumo, tikslaus paaiškinimo, savanoriškumo, privatumo, konfidencialumo bei anonimiškumo.

3.2. Jaunų žmonių ir žemės ūkio subjektų nuostatų kartų kaitos klausimais bei jaunimo paskatų kurtis, gyventi kaime ir imtis ūkininkavimo veiklos ir / ar verslo empirinio tyrimo rezultatai

Anketinės apklausos rezultatai. Tyrimo rezultatai pateikiami prisilaikant anketos struktūros, tik respondentų bendros socialinės demografinės charakteristikos pateikiamos analizės pradžioje, tuo tikslu, kad būtų galima susidaryti bendrą tiriamųjų paveikslą. Anketinė apklausa buvo vykdyta 2025 m. rugsėjo mėn. – 2026 m. sausio mėn.

Respondentų nuostatos buvo matuojamos 5 balų Likerto skale, kur 1 – tikrai ne/visiškai nesutinku/visiškai nesvarbu, 5 – tikrai taip/visiškai sutinku/labai svarbu. Atliekant skaičiavimus skalės buvo perskaičiuojamos į vidurkius, vidurkiai apskaičiuoti konvertavus atsakymus į skaitinę skalę, kur Tikrai ne=1, Ne=2, Nei taip nei ne=3, Taip=4, Tikrai taip=5.

Socialinės - demografinės respondentų charakteristikos. Tyrimo laukas – visa Lietuva, o atlikus gautų duomenų analizę nustatyta, kad tyrime dalyvavo respondentai iš 47 skirtingų Lietuvos rajonų/savivaldybių (3.5 lentelė).

3.5 lentelė. Tyrimo aprėptis pagal Lietuvos rajonus/savivaldybes (N=547)

1. Akmenės r.	17. Kelmės r.	33. Rokiškio r.
2. Alytaus r.	18. Klaipėdos r.	34. Skuodo r.
3. Anykščių r.	19. Kretingos r.	35. Šakių r.
4. Birštono sav.	20. Kupiškio r.	36. Šilalės r.
5. Biržų r.	21. Lazdijų r.	37. Šiaulių r.
6. Druskininkų sav.	22. Marijampolės r.	38. Šilutės r
7. Elektrėnų sav.	23. Mažeikių r.	39. Švenčionių r.
8. Ignalinos r.	24. Molėtų r.	40. Tauragės r.
9. Jonavos r.	25. Pagėgių sav.	41. Telšių r.
10. Joniškio r.	26. Pakruojo r.	42. Trakų r.
11. Jurbarko r.	27. Panevėžio r.	43. Ukmergė r.
12. Kaišiadorių r.	28. Pasvalio r.	44. Utenos r.

13. Kalvarijos sav.	29. Plungės r.	45. Varėnos r.
14. Kauno r.	30. Prienų r.	46. Vilkaviškio r.
15. Kazlų Rūdos sav.	31. Radviliškio r.	47. Vilniaus r.
16. Kėdainių r.	32. Raseinių r.	

Šaltinis: Sudaryta autorių

Anketinė apklausa aprėpia 80 proc. visų šalies rajonų/savivaldybių, tai rodo platų tyrimo geografinį pasiskirstymą, o tokia respondentų sklaida leidžia geriau reprezentuoti skirtingas šalies regionines charakteristikas. Nors respondentai iš kiekvieno rajono/savivaldybės pasiskirstė netolygiai, tačiau respondentų buvo tiek iš centrinės Lietuvos rajonų, tiek iš pasienio bei nuo didžiųjų šalies miestų nutolusių rajonų/savivaldybių.

Bendros respondentų amžiaus, lyties ir išsilavinimo charakteristikos pateiktos 3.6 lentelėje.

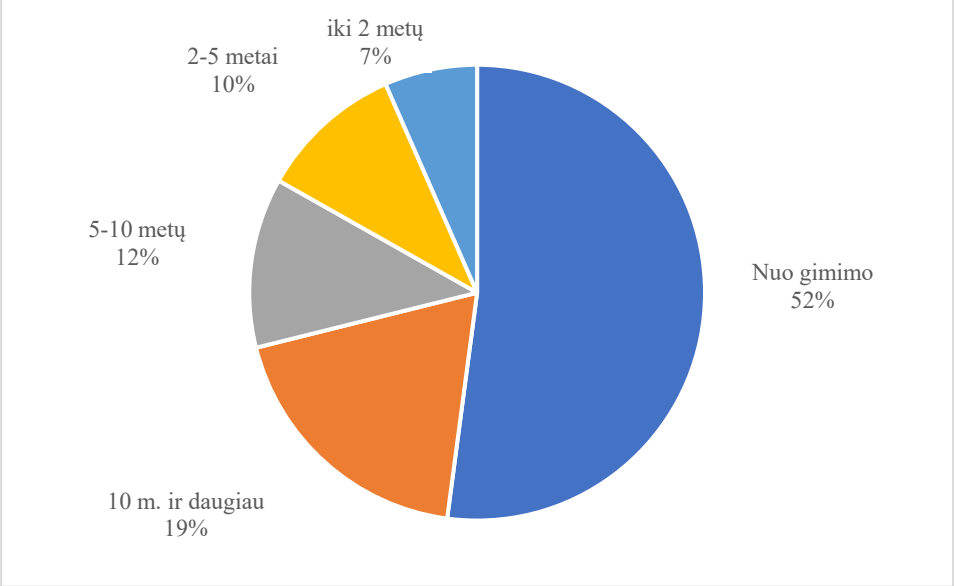
3.6 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį, amžių bei išsilavinimą (N=547)

Charakteristika	Grupės	Respondentų skaičius	Struktūra, proc.
Lytis	Vyras	222	40,6
	Moteris	312	57,0
	Nenoriu nurodyti	13	2,4
Amžius	14–17	128	23,4
	18–24	186	34,0
	25–29	62	11,3
	30–40	171	31,3
Išsilavinimas	Pagrindinis, pagrindinis profesinis	117	21,4
	Vidurinis, vidurinis profesinis	182	33,3
	Profesinis bakalauras	81	14,8
	Universitetinis bakalauras	74	13,5
	Universitetinis magistras	77	14,1
	Mokslų daktaras	16	2,9

Tyrime moterys buvo aktyvesnės. Nors ir su tam tikrais disbalansais, tyrimas aprėpė visas tikslines amžiaus grupes. Kartu su 14–17 m. grupe, jaunimas iki 24 m. sudarė 57 proc. visos imties, tai leidžia teigti, kad tyrimas atspindi įeinančių į darbo rinką požiūrius bei nuostatas.

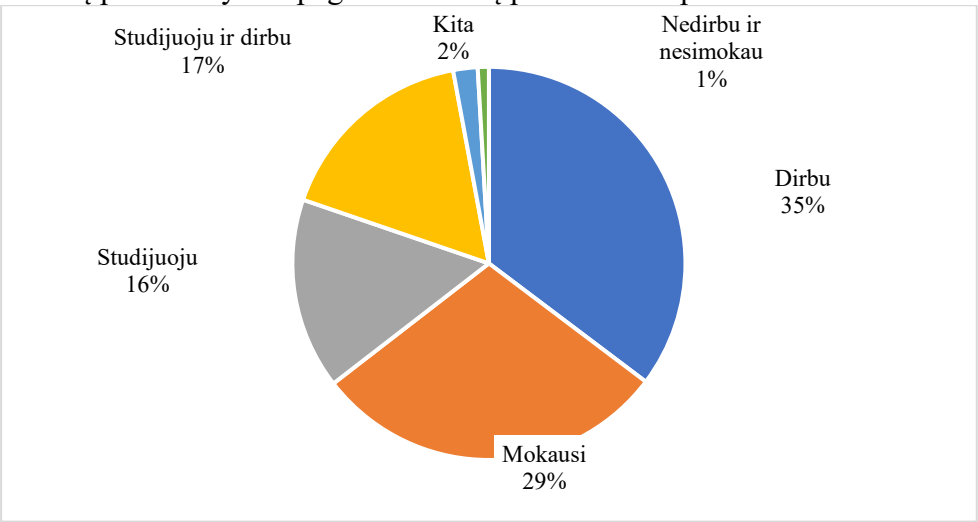
Pagal gyvenamąją vietovę respondentai pasiskirstė taip: 15 proc. nurodė gyvenantys vienkiemyje, 32 proc. – kaimiškojoje gyvenvietėje, 25 proc. – miestelyje, o 28 proc. – mieste. Taigi beveik pusė respondentų (47 proc.) gyveno kaimiškose gyvenamosiose vietovėse (vienkiemiuose ir kaimiškosiose gyvenvietėse), ketvirtadalis – miesteliuose, o kiek daugiau nei ketvirtadalis – miestuose. Pažymėtina, kad dalis respondentų studijų laikotarpiu gyveno miestuose, todėl anketoje nurodė savo faktinę gyvenamąją vietą tyrimo vykdymo metu. Nors dalis respondentų tyrimo metu gyveno miestuose dėl studijų, jie buvo kilę iš Lietuvos regionų ir kaimo vietovių, todėl atitiko tyrimo tikslinę grupę.

Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje trukmę pateiktas 3.1 paveiksle. Pusė respondentų (50 proc.) nurodė dabartinėje gyvenamojoje vietovėje gyvenantys nuo gimimo. Vis dėlto šis rodiklis pats savaime neleidžia spręsti apie respondentų prisirišimą prie gyvenamosios vietovės, nes reikšmingą tyrimo imties dalį sudarė moksleiviai ir studentai, kurių gyvenamoji vieta gali būti susijusi su tėvų gyvenamąja vieta. Kita respondentų pusė buvo pakeitę gyvenamąją vietovę skirtingais gyvenimo laikotarpiais. Atsižvelgiant į tyrimo tikslą ir kontekstą, ši migracinė patirtis yra reikšminga, nes atspindi jaunimo mobilumą. Penktadalis respondentų nurodė migravę per pastaruosius dešimt metų, o tai gali būti susiję su studijomis, darbo paieškomis, karjeros galimybėmis ar šeimos kūrimu.

3.1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietovėje trukmę (N=547), proc.

Respondentų pasiskirstymas pagal užimtumą pateiktas 3.2 pav.

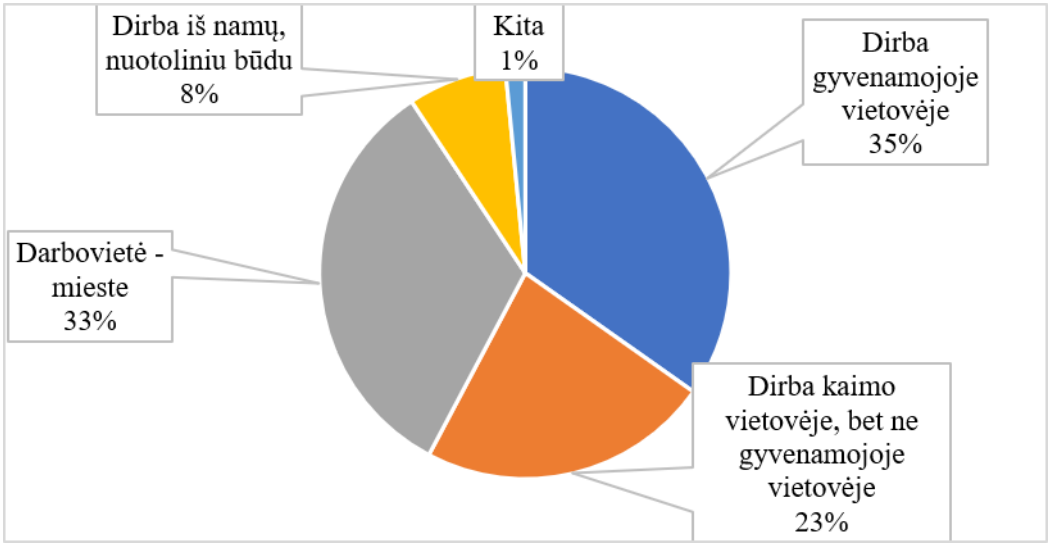
3.2 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal užimtumą, proc. (N=547)

Tyrimo rezultatai atspindi nūdienos jaunų žmonių nuostatas derinti mokymąsi, studijas su darbine veikla. Kad studijuoja/mokosi ir dirba nurodė šiek tiek daugiau kaip penktadalis apklaustųjų. Tokie tyrimo rezultatai atspindi jaunosios kartos nuostatas – ankstyvąjį įsitraukimą į darbo rinką, kurį galima sieti su ne viena priežastimi ar aplinkybe, pvz., noras turėti asmeninių lėšų, galimą finansinį spaudimą siekiant padengti įmokas už studijas arba būsto nuomą, o taip pat galima sieti su jaunimo siekiu įgauti darbinės patirties siekiant įsitvirtinti darbo rinkoje, pagerinti savo konkurencingumą darbo rinkoje. Kad nedirba ir nesimoko nurodė vos keli apklaustieji, tokius rezultatus galima būti aiškinti iš keleto perspektyvų. Visų pirma, Lietuvoje mokymasis privalomas iki 16 metų, t. y. iki kol mokinys baigia pagrindinio ugdymo programą, paprastai 10 klasę. Baigus pagrindinio ugdymo programą, labai dažnai mokomasi profesinėje mokykloje arba gimnazijoje. Ženkli dalis studijuojančių nurodė, kad studijuodami dirba, tad baigę studijas jie labai dažnai jau yra įsitraukę į darbo rinką.

42,1 proc. apklaustųjų nurodė, kad jų darbinė veikla siejasi su žemės ūkiu, likusi dalis, kad ne. Tai rodo, kad mažėja užimtų kaimo vietovių gyventojų priklausomybė nuo vieno sektoriaus. Šiek tiek daugiau kaip pusė (56,6 proc.) apklaustųjų, kurie dirba žemės ūkyje, nurodė, kad dirba nuosavame arba tėvų ūkyje. Tai iš esmės atspindi šeimos ūkininkavimo tradicijų tęstinumą bei jaunimo įsitraukimą į šeimos vykdomą žemės ūkio veiklą. Trečdalis iš jų pažymėjo, kad vienu iš svarbiausių įsitraukimo į žemės ūkio veiklą motyvų - šeimos ūkininkavimo tradicijos, tokia pati dalis pažymėjo, kad išsilavinimas - žemės ūkio krypties. Tokie tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad dalis jaunų žmonių, kurių tėvai ūkininkauja, tikslingai renkasi studijų kryptį ir baigę jas, sugrįžta darbuotis į ūkį. Vos 15 proc. pažymėjo, kad yra skatinami perimti tėvų ūkį. Tai leidžia teigti, kad darbas žemės ūkyje yra sąmoningas jaunų žmonių pasirinkimas.

Dalis dirbančių apklaustųjų nurodė, kad dirba samdomą darbą žemės ūkyje. Tai leidžia daryti tam tikras prielaidas. Visų pirma, kad ūkininkų ūkiai Lietuvoje stambėja, juose didėja samdomų (sezoninių ir nuolatinių) darbuotojų poreikis. Antra, jauni žmonės renkasi samdomą darbą, nes nenori prisiimti 24/7 įsipareigojimų, kurie būdingi ūkininkavimui savame ar šeimos ūkyje. Trečia, siekiant padidinti pajamas, mažesniuose ūkiuose stengiamasi jas diversifikuoti, dirbant sezoninį darbą Lietuvoje arba užsienyje. Tai taip pat gali atspindėti vietos darbo rinkos struktūrą, kai kaimo vietovėse žemės ūkis išlieka viena pagrindinių užimtumo sričių.

Tyrimo rezultatai patvirtina, kad kaimas tampa patrauklesne vieta gyventi jauniems žmonėms. Tai patvirtina gauti atsakymai į klausimą „kur yra darbo vieta?“ (3.3 pav.).

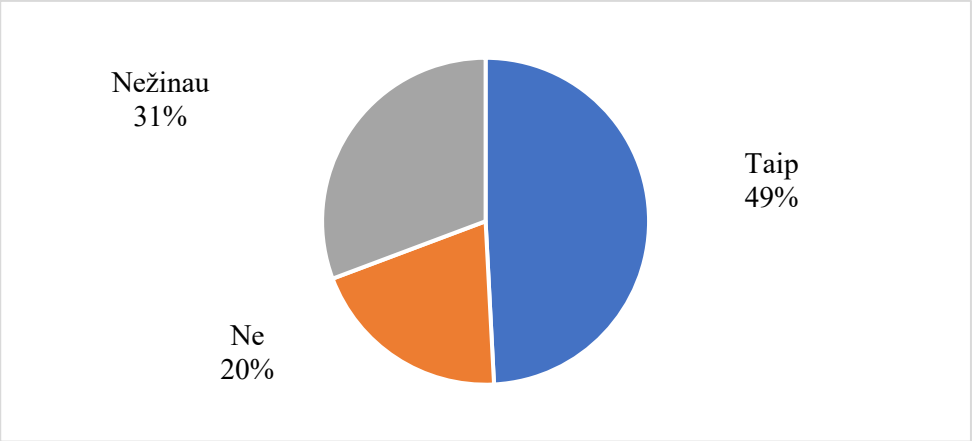

3.3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal jų darbovietės vietą, proc. (N=322)

Tyrimo rezultatai rodo gana ženklų teritorinį dirbančiųjų judumą, 55 proc. apklaustųjų, kurie dirba, nurodė, kad vyksta į darbą, kuris yra kitoje, ne gyvenamojoje vietovėje arba mieste.

Ketinimų (ne)likti gyventi kaimo vietovėje vertinimas. Ši klausimų grupė buvo skirta išsiaiškinti, kas lemia tyrimo dalyvių ketinimus ateityje likti gyventi kaime, kas apsprendžia jų norą ar juos motyvuoja likti gyventi kaime, kokios priežastys stabdo nuo sprendimo likti gyventi kaime?

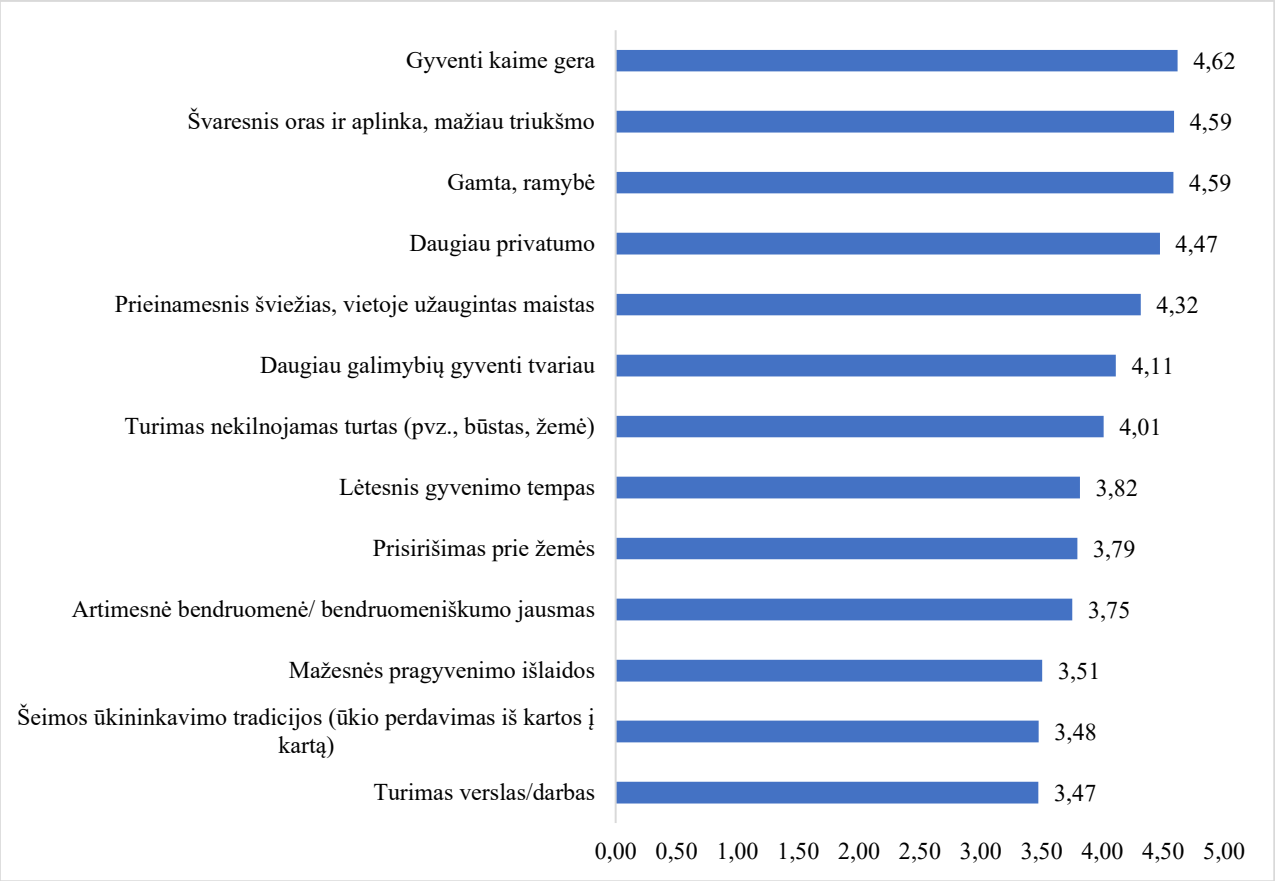
Atliktos anketinės apklausos rezultatai rodo, kad daugiau kaip pusė apklaustųjų ateityje norėtų gyventi kaimo vietovėje (3.4 pav.).

3.4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal ketinimus ateityje gyventi kaime, proc. (N=547)

Beveik pusė respondentų nurodė, kad ketina gyventi kaime. Tai gali atspindėti jų ryšį su gyvenamąja vietove ir teigiamą požiūrį į gyvenimą kaimo vietovėse. Reikšminga dalis (31 proc.) dar nėra apsisprendusi. Tai galima paaiškinti tuo, kad dalis respondentų buvo gana jauno amžiaus, gyvena su tėvais, mokosi bendrojo lavinimo mokykloje ir tikėtina, kad kol kas svarbių ateities sprendimų dar nėra/nebuvo apsvarsčiusi. Penktadalis pažymėjo, kad neketina ateityje gyventi kaime ir tai gali rodyti galimas migracijos į miestus ar kitas vietoves tendencijas. Bendrai vertinant, tokie tyrimo rezultatai rodo gana pozityvią jaunų žmonių nuomonę gyvenimo kaime pasirinkimo atžvilgiu. Tad būtų labai svarbu išlaikyti tą grupę jaunų žmonių, kuri vis dar turi emocinį ryšį su kaimu ir didžiausią dėmesį bei pastangas nukreipti į kol kas neapsisprendusius jaunus žmones, nes artimiausius trejus-penkerius metus jų sprendimams didžiausią įtaką darys realios gyvenimo sąlygos ir perspektyvų kaimo vietovėse matymas. Jų sprendimas gali priklausyti nuo studijų, darbo ar kitų socialinių ir ekonominių galimybių kaimo vietovėje.

Kaip rodo gauti tyrimo rezultatai, apsisprendimą gyventi kaime labiausiai motyvuoja su gyvenimo kokybe ir kasdiene aplinka susiję veiksniai (3.5 pav.). Stipriausi motyvai yra bendra nuostata, kad gyventi kaime gera (vidurkis = 4,62), švaresnė aplinka ir mažesnis triukšmas (vidurkis = 4,59) bei gamta/ramybė (vidurkis = 4,59), ir tam pritaria apie 95 proc. respondentų. Aukšti šių teiginių vidurkiai ir didelė teigiamų atsakymų dalis rodo jaunų žmonių vertybes bei prioritetus, ir tai kad jaunimo ketinimus likti labiausiai lemia gyvenimo kokybės aspektai, o ne tik ekonominiai ar darbo veiksniai. Stipriai veikia ir privatumo aspektas (vidurkis = 4,47) bei šviežio vietinio maisto prieinamumas (vidurkis = 4,32), t. y. kaimas vertinamas kaip patraukli kasdienės gerovės erdvė. Tvarumo galimybės (vidurkis = 4,11) ir turimas nekilnojamas turtas (vidurkis = 4,01) yra svarbūs, bet labiau priklausomi nuo individualių aplinkybių, kaip turimi ištekliai ir galimybė realizuoti norimą gyvenimo būdą, todėl nuomonės čia įvairesnės. Tokie motyvai kaip lėtesnis gyvenimo tempas (vidurkis = 3,82), prisirišimas prie žemės (vidurkis = 3,79) ar bendruomeniškumo jausmas (vidurkis = 3,75), jau veikia vidutiniškai ir labiau diferencijuoja jaunimą. Todėl galima daryti prielaidą, kad jų poveikis ketinimui likti kaime priklauso nuo konkrečių gyvenimo sąlygų, išteklių (pvz., būsto ar žemės turėjimo) ir asmeninių vertybinių orientacijų. Mažiausiai motyvuojančiais nustatyti ekonominis veiksnys, kaip mažesnės pragyvenimo išlaidos (vidurkis = 3,51), tradicijų perėmimo motyvas – šeimos ūkininkavimo tradicijos (vidurkis = 3,48) ir turimas verslas/darbas (vidurkis = 3,47). Šių motyvų reikšmė tikėtina yra labiau segmentinė – aktuali tai respondentų daliai, kuri realiai turi perimamą ūkį, stabilų užimtumą kaime ar aiškiai patiria finansinį skirtumą tarp miesto ir kaimo.

3.5 pav. Pasilikti gyventi kaime respondentus motyvuojančių veiksnių vertinimas, vidurkis (N=268)

Gauti apklausos rezultatai rodo, kad jaunimo motyvacija likti kaime pirmiausia remiasi aplinkos, ramybės ir bendros geros savijautos argumentais, o ne vien ekonomine nauda ar tradicijų tęstinumu.

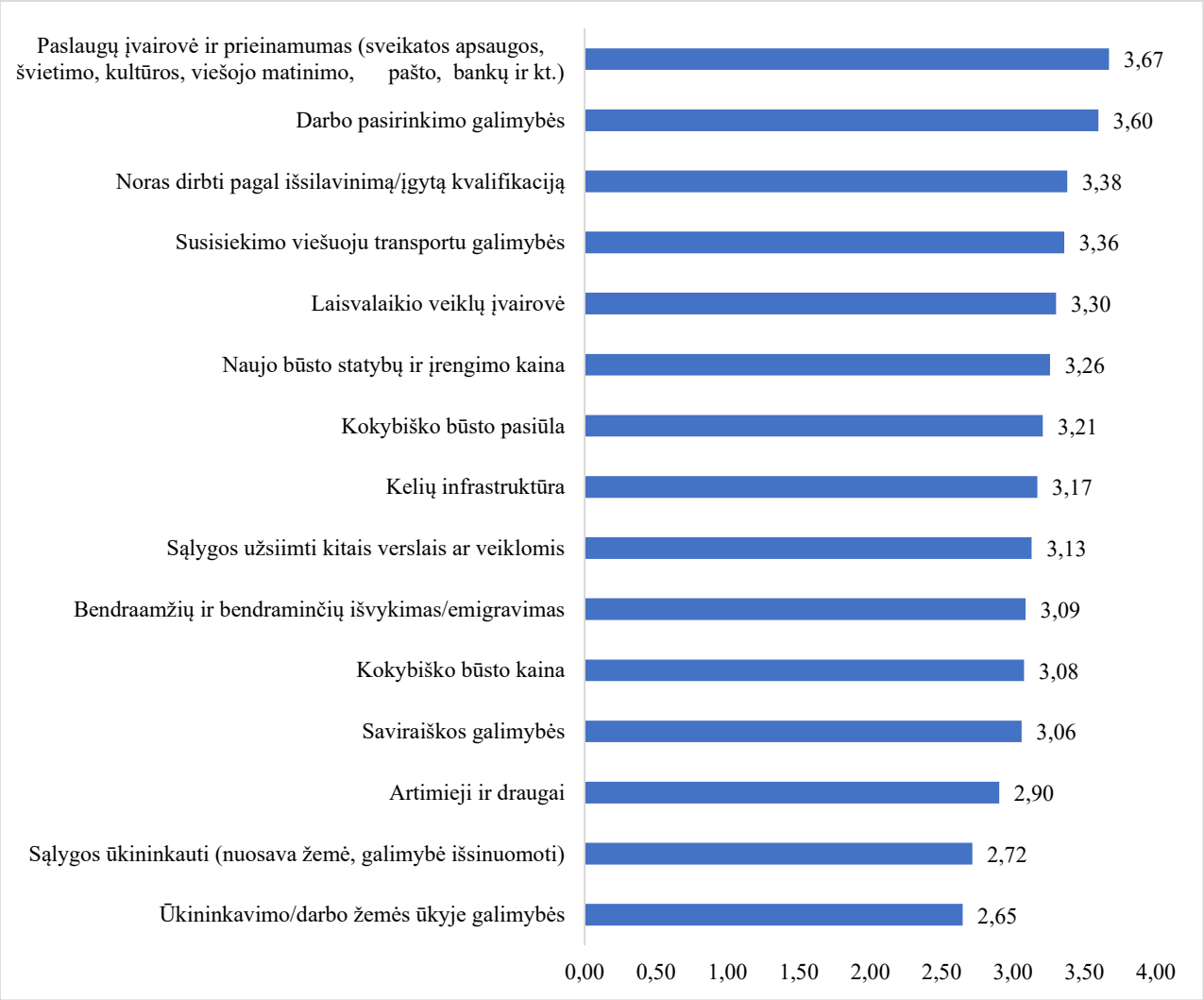
Išanalizavus tyrimo rezultatus demografinių klausimų pjūviais nustatyta, kad moterys reikšmingai labiau vertina tam tikrus kokybinius kaimo gyvenimo aspektus, ypač aplinkos (vidurkis = 4,7) ir privatumo (vidurkis = 4,6) privalumus bei lėtesnį gyvenimo tempą (vidurkis = 4,1). Tai gali reikšti didesnį jautrumą gyvenimo kokybės ir saugumo / komforto aspektams tarp moterų. Tuo tarpu vyrai labiau vertina materialinius ir turto aspektus, verslo galimybes (vidurkis = 4,2). Pagal amžių, vyresnius (30 – 40 m.) labiau motyvuoja turimas turtas (vidurkis = 4,07) ir ūkininkavimo tradicijos, o jaunesnius - lėtesnio gyvenimo (vidurkis = 3,97), švaresnės aplinkos (vidurkis = 4,72), privatumo (vidurkis = 4,61), tvaresnio gyvenimo (vidurkis = 4,72) bei bendruomeniškumo (vidurkis = 3,85) aspektai. Analizuojant atsakymus pagal jaunimo gyvenamąją vietą taip pat pastebimi reikšmingi skirtumai tarp grupių. Šiuo metu mieste gyvenančiam jaunimui svarbiausi veiksniai yra ramybė ir švaresnė aplinka (vidurkis = 4,67), privatumas (vidurkis = 4,55) ir lėtesnis gyvenimo tempas (vidurkis = 4,08). Tuo tarpu vienkiemyje gyvenančio jaunimo ketinimai likti kaime siejami ne tik su gyvenimo kokybės privalumais, bet ir su konkrečiais vietiniais ištekliais, ypač turimu būstu ar žeme (vidurkis = 4,37). Tai rodo jų stipresnį ryšį su gyvenamąja vieta ir didesnį „įsišaknijimą“. Kaimiškojoje gyvenvietėje gyvenantys respondentai stipriausiai akcentuoja bendrą teigiamą požiūrį į gyvenimą kaime - jie stipriausiai sutinka su teiginiu, kad gyventi kaime yra gera (vidurkis = 4,62). Be to, palyginti su kitomis grupėmis, jie aukščiau vertina bendruomeniškumo jausmą (vidurkis = 3,88). Miestelyje gyvenančių atsakymai iš dalies panašūs į kaimiškosios gyvenvietės grupę, tačiau čia išsiskiria kiek aukštesnis lėtesnio gyvenimo tempo vertinimas (vidurkis = 3,98). Visose grupėse mažiausiai reikšmingi pasirodė šeimos ūkininkavimo tradicijų ir turimo verslo ar darbo veiksniai. Tai

leidžia daryti išvadą, kad jaunimo pasilikimą kaime labiausiai gali stiprinti ne vien ekonominės paskatos, bet ir patrauklios gyvenamosios aplinkos bei vietos bendruomenės stiprinimas.

Rezultatai rodo, kad kaimo gyvenimo patrauklumo suvokimas skiriasi pagal lytį ir dabartinę jaunimo gyvenamąją vietą, todėl planuojant kaimo gyvenimo skatinimo priemones verta atsižvelgti į šiuos skirtumus. Politinės ar planavimo intervencijos (pvz., komunikacija apie kaimo gyvenimo privalumus) turėtų būti segmentuotos, nes skirtingos grupės skirtingai reaguoja į motyvacinius aspektus (pvz., jaunimui – švaresnės aplinkos, privatumo bei bendruomeniškumo akcentavimas; vyresniesiems – nuosavybė ir tradicijos).

Respondentų, kurie ateityje neketino ar neapsisprendę pasilikti gyventi kaime (šiame tyrime tokių buvo 279 respondentai), buvo klausiama, kas riboja juos nuo tokio sprendimo (3.6 pav.).

Kaip rodo gauti anketinės apklausos rezultatai, jaunimą labiausiai riboja struktūriniai kaimo gyvenimo apribojimai, ypač susiję su paslaugomis ir darbu, o ne, pavyzdžiui, vien socialiniai aspektai ar su ūkininkavimu susijusios galimybės. Paslaugų (sveikatos, švietimo, kultūros, viešojo maitinimo, pašto, bankų ir kt.) įvairovė ir prieinamumas buvo išskirti kaip vienas iš labiausiai sprendimą likti gyventi kaime ribojančių veiksnių (vidurkis = 3,67). Tai reiškia, kad jaunimas sprendimą pasilikti kaime dažnai vertina per kasdienio funkcionalumo prizmę, o paslaugų trūkumas ar sudėtingesnis pasiekiamumas tampa realiu ribojimu, net jei pats kaimo gyvenimas vertybiškai gali būti patrauklus. Labai panašaus stiprumo ribojimas yra darbo pasirinkimo galimybės (vidurkis = 3,62) kaimo vietovėse, kurį papildo noras dirbti pagal įgytą išsilavinimą/kvalifikaciją (vidurkis = 3,38). Kitaip tariant, ne vien darbo buvimas, o būtent pasirinkimo galimybės (alternatyvos, karjeros keliai) bei profesinės realizacijos aspektas tampa kritiniais veiksniais.

3.6 pav. Pasilikti gyventi kaime respondentus stabdančių veiksnių vertinimas, vidurkis (N=279)

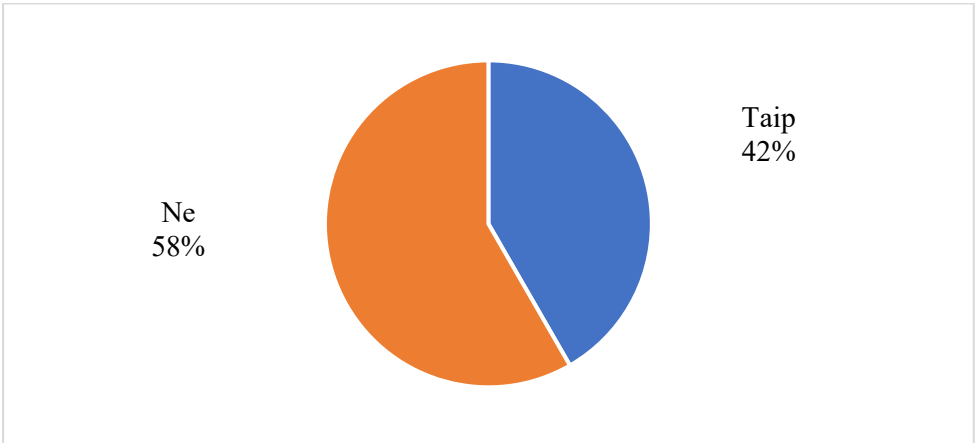
Kiti reikšmingi stabdantys veiksniai siejasi su susisiekimu ir gyvenimo kokybės komponentais. Tyrimas atskleidė, kad ne tik darbo vietų pasiūla ar įsidarbinimo galimybės mažina gyvenimo kaime patrauklumą, bet taip pat viešojo keleivinio transporto galimybės (vidurkis = 3,36) bei menka laisvalaikio veiklų įvairovė (vidurkis = 3,30). Šie rezultatai rodo, kad jauniems žmonėms svarbu ne tik darbas, bet ir aktyvus socialinis gyvenimas bei prasmingas laisvalaikis. Būsto tema (naujo būsto statybų ir įrengimo kaina (vidurkis = 3,26); kokybiško būsto pasiūla (vidurkis = 3,21) labiau veikia kaip vidutinio stiprumo ribojimas, diferencijuojantis atskiras jaunimo grupes. Tikėtina, jog daliai jaunimo būsto klausimas yra labai aktualus, tačiau kitai daliai jis mažiau svarbus (pvz., turint šeimos būstą ar gyvenant tėvų namuose). Tuo tarpu mažiausiai stabdantis veiksnys daugumai jaunimo yra ūkininkavimo/darbo žemės ūkyje galimybės (vidurkis = 2,65).

Išanalizavus respondentų atsakymus pagal lytį, pastebėti skirtumai mobilumo ir būsto temose. Didžiausias skirtumas fiksuojamas susisiekimo viešuoju transportu vertinime – moterų grupėje tai labiau stabdo (vidurkis = 3,53) nei vyrų grupėje (vidurkis = 3,08). Panaši situacija būsto kaštų klausimu, nes naujo būsto statybų ir įrengimo kaina moterims yra didesnis barjeras (vidurkis = 3,40) nei vyrams (vidurkis = 3,03), kaip ir kokybiško būsto kaina. Taip pat moterys kiek labiau vertina kelių infrastruktūros svarbą kaip stabdantį veiksnį. Amžiaus grupėse (14–17, 18–24, 25–29, 30–40 metų) nuomonių skirtumai ryškesni nei pagal lytį. Vadinasi, skirtingo amžiaus žmones nevienodai veikia sprendimai. Jaunesniems svarbesnė paslaugų ir laisvalaikio ekosistema (vidurkis = 3,33),

vyresniems – ypač artėjant prie šeimos kūrimo – didesnę reikšmę įgauna darbas (vidurkis = 3,76), būstas (vidurkis = 3,43) ir susisiekimas (vidurkis = 3,41). Tai rodo, kad prioritetai skiriasi pagal amžių. Vieni ryškiausių skirtumų yra ir pagal išsilavinimą. Kai kurių teiginių vertinimų diapazonas tarp išsilavinimo grupių viršija 1 balą, o tai reiškia labai nevienodą patirčių ir lūkesčių struktūrą. Didžiausi nuomonių išsiskyrimai fiksuojami bendraamžių ir bendraminčių išvykimo/emigravimo vertinime (vidurkiai svyruoja nuo 2,20 iki 3,75), ūkininkavimo/darbo žemės ūkyje galimybėse (vidurkiai svyruoja nuo 1,70 iki 3,25). Turintys pagrindinį profesinį išsilavinimą šiuos veiksnius pažymėjo labiausiai stabdančiais. Tuo tarpu pagrindinį bei vidurinį išsilavinimą įgiję tyrimo dalyviai kaip barjerus pažymėjo norą dirbti pagal išsilavinimą/kvalifikaciją (vidurkiai svyruoja nuo 2,25 iki 3,60) ir susisiekimą viešuoju transportu (nuo 2,69 iki 4,00). Lyginant atsakymus pagal gyvenamosios vietos grupes, matyti, kad visose grupėse svarbiausi stabdantys veiksniai yra paslaugų prieinamumas, susisiekimo galimybės ir darbo pasirinkimo ribotumas. Mieste gyvenantis jaunimas ypač jautriai vertina paslaugų (vidurkis = 3,82), darbo galimybių (vidurkis = 3,62), būsto (vidurkis = 3,30) ir laisvalaikio pasirinkimo (vidurkis = 3,30) stoką. Tai rodo, kad jų požiūriu gyvenimas kaime apsunkintų galimybę išlaikyti įprastą gyvenimo lygį ir pasirinkimų įvairovę. Vienkiemyje gyvenantis jaunimas labiausiai akcentuoja susisiekimo (vidurkis = 3,75) ir paslaugų prieinamumo (vidurkis = 3,62) problemas, kas atitinka jų gyvenamosios aplinkos specifiką. Tuo tarpu kaimiškojoje gyvenvietėje gyvenančių respondentų atsakymai labiau orientuoti į darbo galimybių (vidurkis = 3,45) ir kvalifikacijos realizavimo (vidurkis = 3,30) aspektus, leidžiančius teigti, kad jiems svarbus ne tik gyvenamosios vietos patogumas, bet ir profesinės ateities perspektyva. Miestelyje gyvenančių respondentų atsakymuose ypač išsiskiria darbo pasirinkimo galimybės (vidurkis = 3,78), paslaugų prieinamumas (vidurkis = 3,67) ir naujo būsto ar įsikūrimo kaštai. Tai leidžia teigti, kad ši grupė kaimą labiau mato kaip ribotų galimybių erdvę tiek darbo rinkos, tiek materialinio įsitvirtinimo požiūriu.

Apibendrinant galima daryti prielaidas, kad jaunimo pasilikimą kaime labiausiai riboja paslaugų, darbo ir mobilumo infrastruktūros veiksniai, t. y. tie, kurie tiesiogiai lemia kasdienio gyvenimo patogumą ir ateities perspektyvas. Viešųjų ir privačių paslaugų ekosistemos kūrimas ir stiprinimas, darbo rinkos diversifikavimas turėtų būti vieni iš svarbiausių strateginių kaimo vietovės vystymo tikslų bei krypčių. Laisvalaikio veiklų įvairovės ir saviraiškos galimybių stoka signalizuoja, kad jaunimui svarbi visapusiška gyvenimo kokybė, o ne vien darbo vieta.

Ketinimų (ne)užsiimti žemės ūkio veikla vertinimas. Vienu iš tyrimo uždavinių buvo siekis išsiaiškinti respondentų ketinimus užsiimti/neužsiimti žemės ūkio veikla. 3.7 paveiksle pateikiamas atsakymų į klausimą „Ar svarstote dirbti žemės ūkio srityje ar ūkininkauti?“ pasiskirstymas procentais.

3.7 pav. Respondentų nuomonių apie ketinimus dirbti žemės ūkio srityje ar ūkininkauti pasiskirstymas, proc. (N=547)

Tyrimo rezultatai rodo, kad vis tik mažesnei apklaustų jaunų žmonių daliai žemės ūkis yra patrauklus ir jie ketina dirbti šiame sektoriuje. Ketinančių sieti ar jau susiejusių savo veiklą su žemės ūkiu imtyje (N = 228) dominuoja vyrai (58 proc.), skirtingų amžiaus grupių: 18–24 m. (39,9 proc.) bei 30–40 m. (34,6 proc.).

Veiksniai, kurie skatina rinktis veiklą žemės ūkyje pagal svarbą pateikti 3.8 paveiksle. Dominuojantys veiksniai yra sąlygoti vidinės motyvacijos - veiklos patrauklumas, prasmingumo jausmas, saviraiška ir praktinis santykis su gyvąja gamta. Pagal vidutinį veiksnio raiškos stiprumo balą aukščiausiai buvo įvertinti tokie veiksniai: žemės ūkio veikla įdomi (vidurkis = 4,31), darbą žemės ūkyje prasmingas (vidurkis = 4,24), galimybė save realizuoti (vidurkis = 4,09), noras rūpintis augalais ir gyvuliais (vidurkis = 4,02), šiuolaikinės technologijos, lengvinančios darbą (vidurkis = 3,93) ir galimybė derinti keletą veiklų (vidurkis = 3,92). Tyrimo rezultatai rodo, kad jaunoji karta žemės ūkyje mato ne tik pragyvenimo šaltinį, bet ir galimybes savirealizacijai bei asmeninio identiteto stiprinimui, tai rodo gana stiprią vidinę motyvaciją. Ir toks vertinimo homogeniškumas gali reikšti, kad šie veiksniai tarpusavyje susipina ir papildo vienas kitą, formuodami holistinį jaunų žmonių požiūrį į žemės ūkį. Taigi galima daryti prielaidas, kad žemės ūkio patrauklumą naujai kartai labiausiai lemia vidinė motyvacija (įdomumas, prasmingumas), savirealizacijos galimybės, ryšys su gamta, technologinė pažanga ir veiklų lankstumas. Tai rodo, kad sėkminga kartų kaita žemės ūkyje gali būti skatinama ne tik ekonominėmis priemonėmis, bet ir modernizacijos, inovacijų bei gyvenimo būdo vertybių akcentavimu.

3.8 pav. Dirbti žemės ūkyje respondentus skatinančių veiksnių vertinimas, vidurkis (N=228)

Jaunimas ir jauni žmonės žemės ūkį suvokia kaip potencialiai suderinamą su šeimos gyvenimu ir tvarumo vertybėmis. Tai rodo aukšti įvertinimai, tokių veiksnių kaip darbo-šeimos derinimas (vidurkis = 3,81), lankstus darbo ir/ar gyvenimo būdas (vidurkis = 3,77), atsakomybė už aplinkos saugojimą (vidurkis = 3,79). Šiek tiek žemesniais balais buvo įvertinti tokie socialinės aplinkos ir profesinio pasirengimo veiksniai kaip išsilavinimas žemės ūkio srityje (vidurkis = 3,71), noras gaminti maisto produktus (vidurkis = 3,67), įtraukiančios pažįstamų patirtys ir gerosios praktikos pavyzdžiai (vidurkis = 3,66).

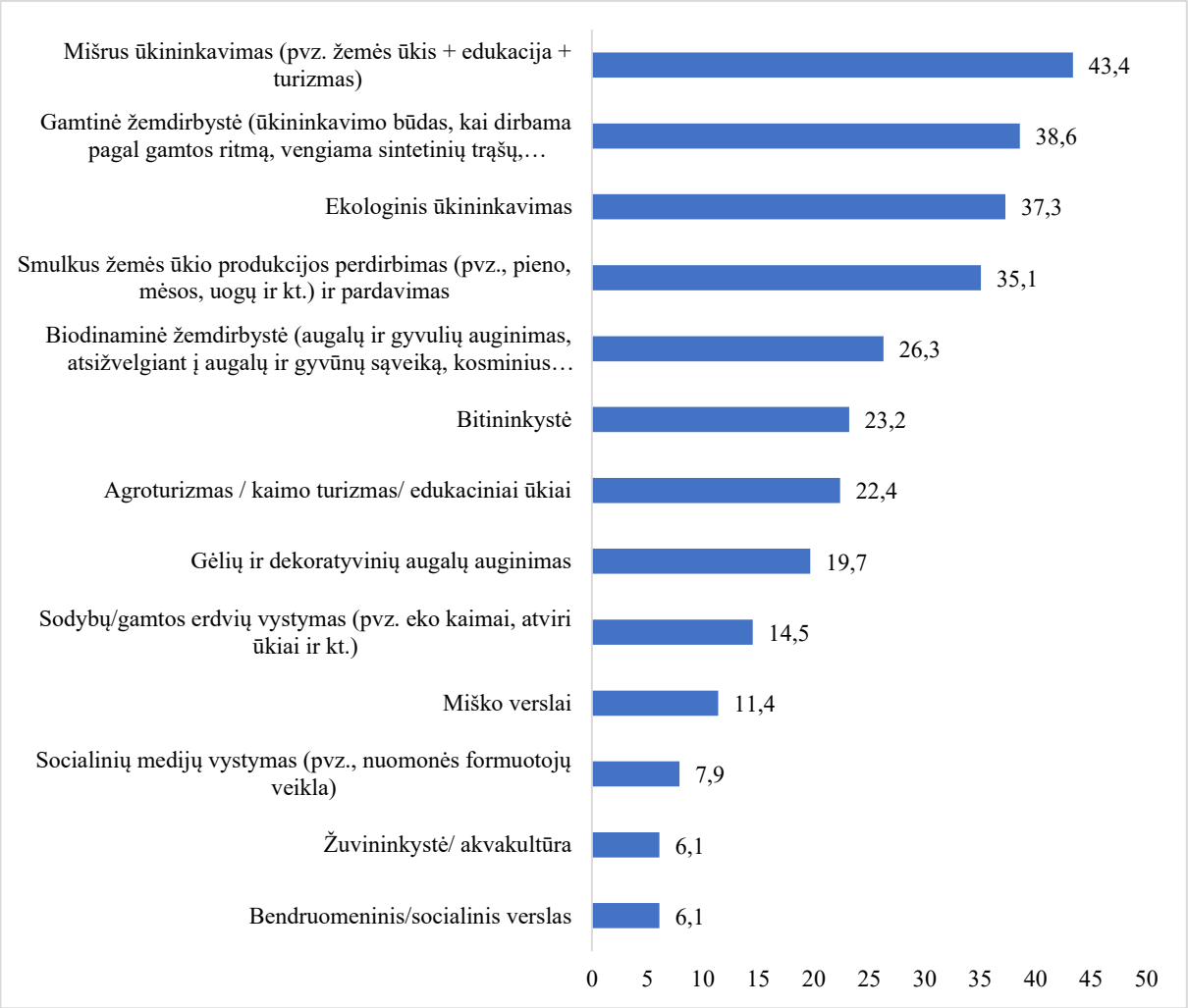
Anketinės apklausos rezultatų analizė pagal respondentų lytį parodė, kad ryškiausi skirtumai (vyrų naudai) yra susiję su šeimos ūkininkavimo tradicijomis (vidurkis = 3,94) ir formaliu pasirengimu, pvz., žemės ūkio krypties išsilavinimas (vidurkis = 3,90), turimas ūkininko pažymėjimas (vidurkis = 3,30). Tai rodo, kad apklausoje dalyvavusių vyrų ketinimai yra susieti su ūkininkavimo tęstinumu bei infrastruktūra. Tuo tarpu, apklausoje dalyvavusių moterų ketinimai yra susieti su prasmingumo ir gyvenimo kokybės aspektais, noru prižiūrėti ir auginti augalus, gyvulius (vidurkis = 4,05), atsakomybės jausmu ir noru prisidėti prie aplinkos saugojimo (vidurkis = 3,97).

Apklausos rezultatų analizė atskleidė, kad „būtinybės“ motyvai, tokie kaip kitų verslo galimybių kaime nematymas (vidurkis =2,92) bei tėvų ūkio perėmimo skatinimas (vidurkis =2,85) yra silpni. Finansinė parama (vidurkis =3,23) ir formalūs reikalavimai (pvz., išsilavinimas žemės ūkio srityje (vidurkis =3,71) ar ūkininko pažymėjimas (vidurkis = 3,06)) veikia labiau kaip sprendimą ūkininkauti lengvinantys, bet ne pirminį motyvą lemiantys veiksniai.

Tyrimo duomenų analizė pagal respondentų amžiaus grupes išryškino pragmatinių motyvų skirtumus. Pavyzdžiui, 25–29 metų apklaustųjų grupėje labiau pabrėžiamas finansinės paramos svarbumas (vidurkis = 3,94), o 30–40 metų grupėje šis veiksnys yra gerokai mažiau svarbus (vidurkis = 3,00). Jaunesnėje apklaustųjų grupėse (14–17 m.) labiau skatinantis veiksnys yra perimti tėvų ūkį (vidurkis = 3,23), tačiau vyresnėse respondentų grupėse šis veiksnys silpnėja. Logiška, nes vyresnio amžiaus respondentai – savarankiškesni priimti sprendimus, dažnu atveju jau juos priėmę.

Apibendrinant gautus apklausos rezultatus, galima teigti, kad jaunus žmones labiau motyvuoja prasmingas veiklos turinys, savirealizacijos galimybės, lankstumas, šiuolaikinės technologijos, savitas ryšys su gyvenamąja aplinka ir gyvąja gamta. Socialinis įtikinėjimas (gerosios praktikos), išteklių, tame tarpe finansavimo priemonių, žemės prieinamumas padeda, bet nėra lemiantys veiksniai.

Tyrimu taip pat buvo siekta išsiaiškinti, kokios tvaraus žemės ūkio ar kitų kaimo verslų sritys jauniems žmonėms yra patrauklios. Respondentai galėjo pažymėti iki penkių veiklų/sričių. Vertinant respondentų pažymėtas veiklos sritis (3.9 pav.), išsiskiria ryškus jaunimo polinkis į mišrias, diversifikuotas ir didesnę pridėtinę vertę kuriančias veiklas (43,4 proc.). Tvarumo aspektas taip pat išsiskyrė, respondentai labiausiai vertino ir teikė pirmenybę gamtinei žemdirbystei (38,6 proc.) ir ekologiniam ūkininkavimui (37,3 proc.). Žemės ūkio produkcijos perdirbimas ūkyje ir pardavimas (35,1 proc.) atskleidžia jaunų žmonių verslumo ir vietos maisto sistemos vystymo potencialą. Nišinės veiklos tyrimo dalyvius domino mažiau, bet reikšmingos jų pasirinkimuose buvo tokios veiklos kaip biodinaminė žemdirbystė (26,3 proc.), bitininkystė (23,2 proc.), agroturizmas /edukaciniai ūkiai (22,4 proc.), dekoratyvinių augalų auginimas (19,7 proc.) ar miško verslai. Tai galėtų būti kryptys specializuotoms ar papildomoms iniciatyvoms. Mažiausiai patrauklios sritys (pvz., eko statyba ar akvakultūra) gali būti siejamos su didesne įėjimo į rinką barjerais, aukštesnėmis pradinių investicijų sąnaudomis, specifinių žinių ir kompetencijų poreikiu bei ribotu šių veiklų matomumu jaunimo informacinėje erdvėje.

3.9 pav. Respondentų nuomonė apie labiausiai juos dominančias tvaraus žemės ūkio ar kitas kaimo verslo sritis, proc. (N=228)

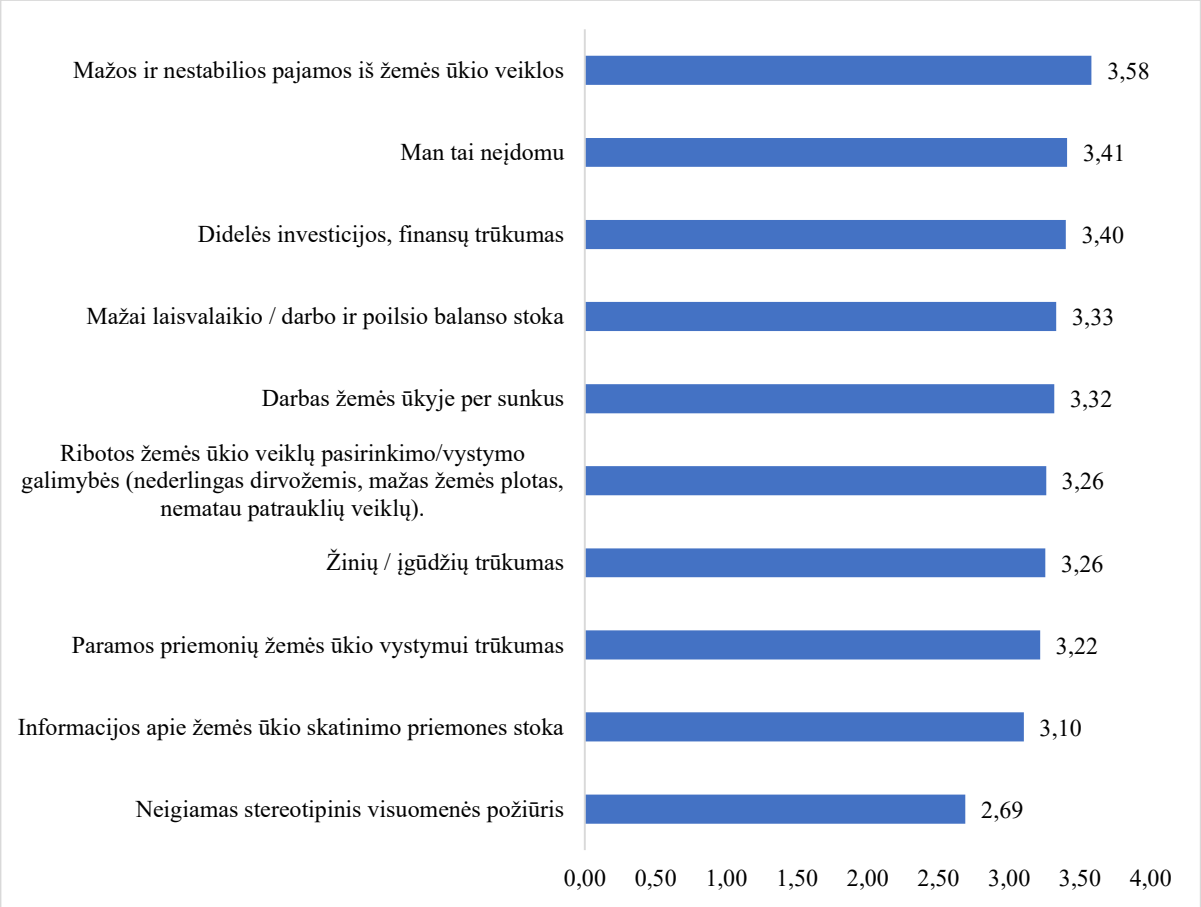
Apibendrinant galima teigti, kad jaunų žmonių požiūris į tvarų ūkininkavimą ir veiklų vystymą kaimo vietovėse skiriasi nuo esamo – tradicinio, specializuoto, masinės gamybos – modelio link daugiafunkcio, vertybėmis ir tvarumu grįsto modelio. Diversifikuotos veiklos vystymas puikiai koreliuoja su ankstesniais atsakymais – galimybe derinti keletą skirtingų veiklų, kas leidžia išvengti tiek monotoniškumo, tiek žemės ūkio veiklai būdingos rizikos. Ekologinis, gamtinis ūkininkavimas koreliuoja su jaunų žmonių tvarumo vertybėmis. Taip pat galima daryti prielaidą, kad jaunimas linkęs orientuotis į didesnės pridėtinės vertės kūrimą, trumpąsias maisto tiekimo grandines bei ūkių veiklos diversifikaciją. Tai rodo potencialą stiprinti vietos maisto sistemas, skatinti inovatyvų ir daugiafunkcinį kaimo ekonomikos vystymąsi.

Vis tik tyrimo rezultatai atskleidė, kad didesnei daliai respondentų (58 proc.) darbas žemės ūkyje nėra patrauklus ir ketinimų dirbti šiame sektoriuje ateityje neturi. Duomenų analizė pagal respondentų lytį rodo, kad moterims žemės ūkis buvo mažiau patrauklus (68 proc. – moterų, 28 proc. – vyrų). Nenoro dirbti žemės ūkyje priežasčių buvo išskirta ne viena, veiksniai pagal jų raiškos stiprumą atvaizduoti 3.10 pav.

Tiek vertinant bendrai tiriamosios imties (vidurkis =3,58) požiūrį, tiek pagal lytį[11] tyrimo rezultatai rodo, kad moterų ir vyrų grupėse dominuoja panašus žemės ūkio patrauklumą mažinančių veiksnių branduolys. Moterų grupė (N= 217) labiausiai ribojančiais veiksniais išskyrė: mažas ir

[11] Dalis respondentų nenorėjo atskleisti savo lyties

nestabilias pajamos iš žemės ūkio veiklos (vidurkis = 3,59), man tai neįdomu (vidurkis = 3,47) ir darbas žemės ūkyje per sunkus (vidurkis = 3,44). Vyrų grupė (N= 90) ribojančiais veiksniais išskyrė: didelės investicijos, finansų trūkumas (vidurkis = 3,55), mažos ir nestabilios pajamos iš žemės ūkio veiklos (vidurkis = 3,53) bei ribotos žemės ūkio veiklų pasirinkimo/vystymo galimybės, pvz., nederlingas dirvožemis, mažas turimas žemės sklypas, nematau patrauklių veiklų (vidurkis = 3,40).

3.10 pav. Respondentų nuomonė apie veiksnius, lemiančius jų nenorą dirbti žemės ūkyje, vidurkis (N=319)

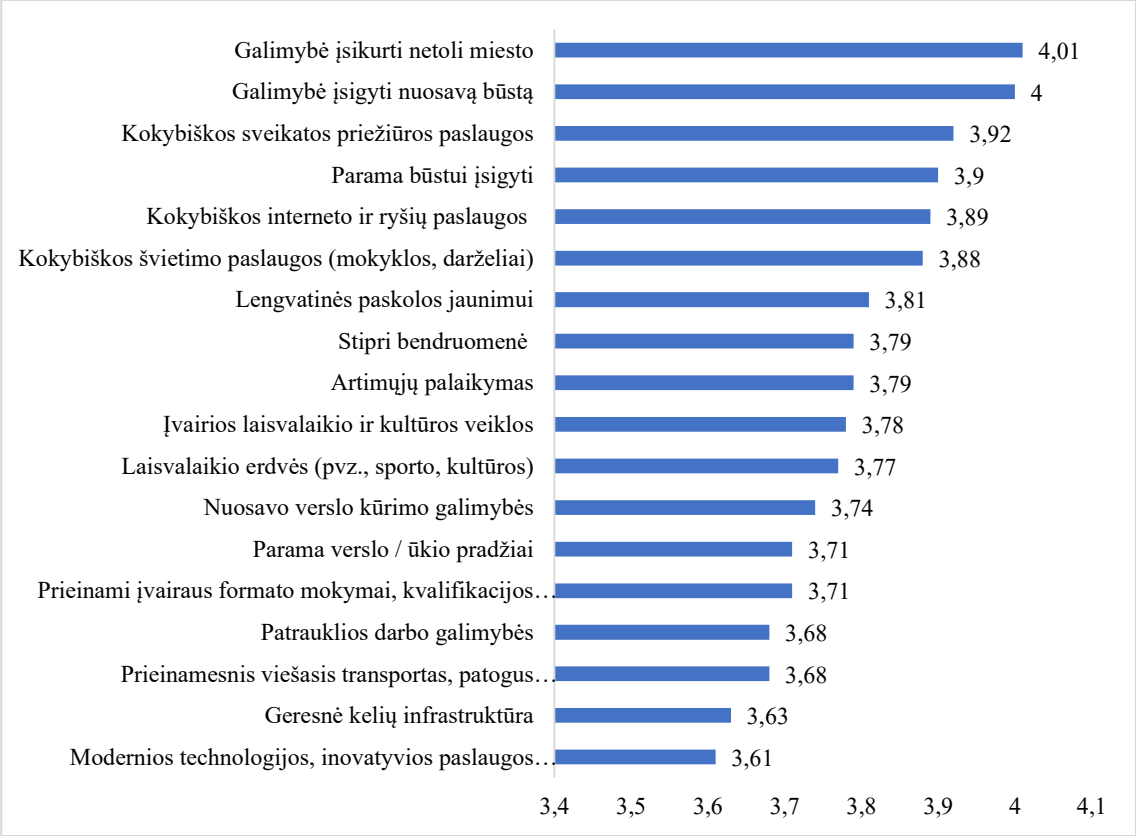
Apklausos rezultatai rodo, kad jaunų žmonių nenorą dirbti žemės ūkyje labiausiai lemia ekonominiai barjerai. Kitas ryškus barjeras sietinas su motyvacijos neturėjimu, beveik pusė apklaustųjų teigia, kad žemės ūkis jiems paprasčiausiai neįdomus (vidurkis = 3,41). Gyvenimo būdo ir darbo sąlygų veiksniai (darbo-poilsio balansas (vidurkis = 3,33) ir darbo žemės ūkyje sunkumas (vidurkis = 3,32)) yra reikšmingi, bet mažiau stiprūs nei pajamų nestabilumo ar investicijų klausimas. Be to, šiai veiksnių grupei būdingas didelis neutralumas, t.y., atsakymo variantą „Nei taip, nei ne“ pasirinko ~30 proc. apklaustųjų, tai gali rodyti priežasčių nevienareikšmiškumą, nevienodą jaunų žmonių patirtį ar įsivaizdavimus apie šiuolaikinį žemės ūkio verslą. Mažiausiai įtakos nenorui dirbti žemės ūkyje turi neigiamas stereotipinis visuomenės požiūris, o tai rodo, kad jaunimo sprendimai grindžiami asmenine patirtimi ar racionaliu situacijos vertinimu, o ne socialinėmis nuostatomis.

Apklausos rezultatai leidžia teigti, kad respondentai, kurie ketina dirbti žemės ūkyje, šią sritį vertina kaip suteikiančią saviraiškos galimybių, artimesnį ryšį su gamta bei galimybę derinti įvairias veiklas, įskaitant profesinį ir šeimos gyvenimą. Priešingai, respondentai, nesiejantys savo profesinės veiklos su žemės ūkiu, ją suvokia kaip reikalaujančią didelių fizinių pastangų, pasižyminčią finansinių išteklių ir pradinio kapitalo stoka, palyginti mažomis ar nestabiliomis pajamomis bei nepakankamu darbo ir poilsio balansu.

Gauti tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad ekonominės ar politinės paskatos tikėtina bus mažai veiksmingos, jei nebus suinteresuotumo ar stiprios vidinės motyvacijos, prasmės matymo žemės ūkio veikloje. Tyrimas taip pat parodė, kad dalis jaunų žmonių ketina likti gyventi kaime ir norėtų kurti bei vystyti inovatyvius, tvarius verslus, tad tolesni sprendimai dėl verslo ekosistemos kaimo vietovėse vystymo pagal tai ir turėtų būti modeliuojami.

Paskatų likti gyventi kaime ir imtis žemės ūkio ar kito verslo bei atskirų jo sričių patrauklumo vertinimas. Šiame tyrime taip pat siekta nustatyti ir įvertinti respondentų nuomonę apie tai, kas paskatintų juos likti gyventi kaimo vietovėje ir imtis žemės ūkio ar kitos veiklos. 3.11 paveikslas iliustruoja tyrimo dalyvių nuomonę apie veiksnius, skatinančius pasilikti gyventi kaime.

Remiantis 3.11 paveiksle pateiktais tyrimo rezultatais galima pastebėti, kad jaunimo apsisprendimą likti kaime labiausiai veikia praktiniai, gyvenimo kokybės ir finansinio prieinamumo veiksniai. Svarbiausi veiksniai, kuriems suteikti aukščiausi įverčiai yra tokie kaip, galimybė įsikurti netoli miesto (vidurkis = 4,01), galimybė įsigyti nuosavą būstą (vidurkis = 4), kokybiškos sveikatos priežiūros paslaugos (vidurkis = 3,92), parama būstui (vidurkis= 3,90) kokybiškos interneto/ryšių (vidurkis = 3,89) bei švietimo paslaugos (vidurkis = 3,88) paslaugos.

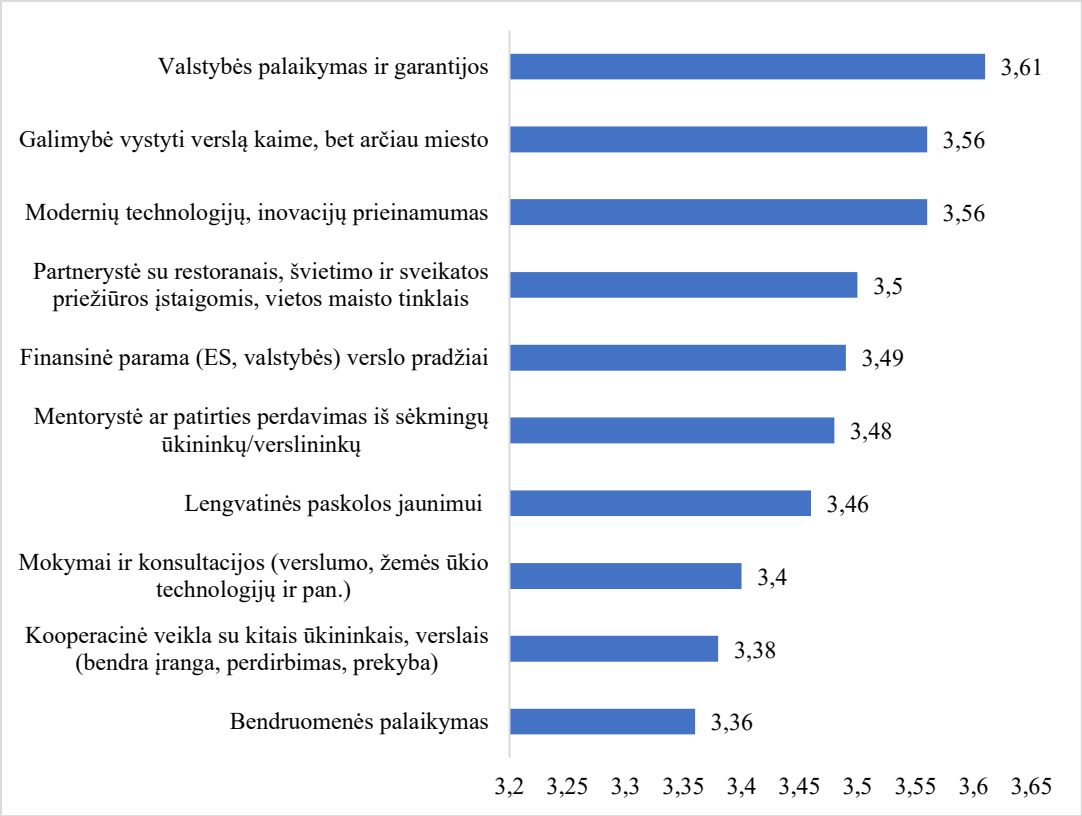
3.11 pav. Respondentų nuomonė apie veiksnius, kurie paskatintų juos pasilikti gyventi kaime, vidurkis (N=320)

Tyrimo rezultatai rodo, kad būsto prieinamumas, lengvatiniai finansiniai instrumentai, patikimas gydymo paslaugų prieinamumas, geros mokyklos ir darželiai yra opūs klausimai ir labai reikšmingi veiksniai jaunimui, ypač planuojantiems šeimas ar jau turintiems vaikų. Tuo tarpu socialinis kapitalas (stipri bendruomenė (vidurkis=3,79), artimųjų palaikymas (vidurkis = 3,79), turiningo laisvalaikio galimybės (vidurkis = 3,78)) ar ekonominės galimybės (paramos verslo/ūkio pradžiai (vidurkis = 3,71)), nors yra svarbūs, jie labiau veikia kaip papildomi traukos likti kaime veiksniai, nes bendrame paveiksle jų įtaka sprendimui likti kaime yra silpnesnė, palyginti su būsto, viešųjų paslaugų ir finansinio prieinamumo veiksniais. Buvo apskaičiuoti kiekvieno teiginio vidurkiai pagal lytį, amžiaus grupes ir išsilavinimą. Moterys daugelį skatinančių veiksnių linkusios vertinti

aukščiau nei vyrai, ypač viešojo transporto (vidurkis = 3,8), interneto ir ryšio paslaugų (vidurkis = 3,99) bei modernių technologijų/inovatyvių paslaugų srityse (vidurkis = 3,72). Išanalizavus tyrimo duomenis pagal amžiaus grupes matyti, kad 30–40 m. grupė dažniau pateikia aukštesnius darbo galimybių vertinimus (vidurkis = 4,02) nei jaunesnės grupės, o 18–24 m. grupė itin aukštai vertina interneto ir ryšių paslaugų kokybę, modernias technologijas ir inovatyvias paslaugas (vidurkis= 3,83). Pagal išsilavinimą didžiausia sklaida matoma pagal du veiksnius: galimybė įsikurti netoli miesto ir kokybiškos švietimo paslaugos (mokyklos, darželiai). Abiem atvejais, respondentų grupė turinti labai aukštą išsilavinimą (mokslų daktaro laipsnį) įvertino labai aukštai (vidurkis = 4,50), o pagrindinio, profesinio išsilavinimo grupė žemiausiai (vidurkis = 3,17; N = 6). Tai suponuoja prielaidą, kad aukštesnio išsilavinimo grupėms ypač svarbi švietimo paslaugų kokybė ir galimybė gyventi kaime, bet išlikti arti miesto paslaugų ir darbo rinkos.

Apibendrinant gautus rezultatus, galima teigti, kad jaunimą ir jaunus žmones likti kaime labiausiai paskatintų su gyvenimo kokybės sąlygomis susijęs veiksniai, t.y. galimybė įsikurti netoli miesto kartu su realia galimybe įsigyti nuosavą būstą. Tai rodo, kad kaimas tampa konkurencingesnis gyvenimo vietos pasirinkime jei būstas įperkamas ir miestas greitai pasiekiamas. Labai svarbios ir bazinės viešosios paslaugos, ypač sveikatos priežiūros kokybė, taip pat interneto/ryšio ir švietimo paslaugų prieinamumas. Finansiniai instrumentai, susiję su būstu ir kreditavimu, taip pat vertinami kaip reikšmingi veiksniai. Socialiniai veiksniai (bendruomenė ir artimųjų palaikymas) yra svarbūs, tačiau pagal vidutinius veiksnių raiškos stiprumo balus jie labiau veikia kaip papildomi stabilizuojantys elementai, o ne pagrindiniai veiksniai. Silpniausiai (nors vis tiek teigiamai) vertinamos modernios technologijos, inovatyvios paslaugos ir kai kurie infrastruktūriniai aspektai, kas leidžia daryti prielaidą, kad pirmiausia jaunimui būtina užtikrinti esmines paslaugas, o inovacijos tampa antruoju žingsniu didinant kaimo patrauklumą. Dėl šių priežasčių *politikos priemonėse prioritetas turėtų būti teikiamas būstui, paslaugoms, ryšiams ir finansiniam prieinamumui.*

Analizuojant gautus tyrimo rezultatus dėl veiksnių, kurie paskatintų jaunimą ir jaunus žmones imtis žemės ūkio ar kitos veiklos kaimo vietovėje (žr. 3.12 pav.), galima teigti, kad valstybės garantijos ir atitinkamas palaikymas (vidurkis = 3,61), inovacijų ir technologijų prieinamumas (vidurkis = 3,56), galimybė veikti arčiau miesto ir ryšiai su rinka (vidurkis = 3,56) yra svarbiausios paskatos.

3.12 pav. Priemonės ir veiksniai, kurie paskatintų respondentus imtis žemės ūkio ar kitos veiklos kaimo vietovėje, vidurkis (N=320)

Bendrai vertinant, galima teigti, kad visos verslo vystymo ekosistemos sukūrimas yra svarbus: finansinė parama verslo pradžiai (vidurkis = 3,49), mentorystė ar patirties perdavimas iš sėkmingų ūkininkų/verslininkų (vidurkis =3,48), lengvatinės paskolos jaunimui (vidurkis = 3,46) ir mokymai bei konsultacijos (vidurkis=3,4) būtų svarbi paspirtis jauniems žmonėms imantis kurti verslą kaimo vietovėse. Iš gautų duomenų aiškėja, kad partneryste ir bendradarbiavimu grįsta veikla (vidurkis =3,38) bei bendruomenės palaikymas (vidurkis = 3,36) yra svarbūs veiksniai, tačiau įvertinti kiek žemiau nei valstybės palaikymas, garantijos, ar technologiniai-ekonominiai veiksniai (inovacijos, finansai, rinkų prieiga).

Gauti tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad kuo aiškesnė ir mažiau rizikinga pradžia (valstybės garantijos, finansai, praktinės žinios), labiau išvystyta technologinė bei rinkos infrastruktūra (inovacijos, partnerystės, artumas miestui), tuo didesnė motyvacija jaunimui ir jauniems žmonėms imtis žemės ūkio ar kitos veiklos kaime.

Atskiras klausimų blokas anketoje buvo skirtas išsiaiškinti, kokios verslo sritys ar veiklos yra/būtų patrauklios tyrimo dalyviams[12] (3.13 pav.).

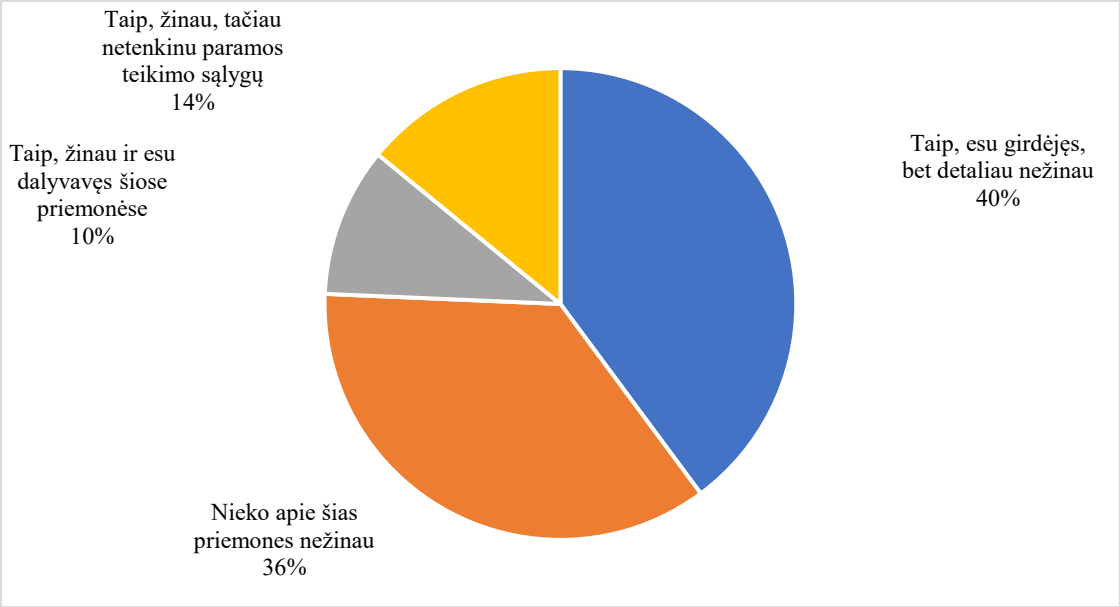
[12] Tyrimo dalyviai galėjo pažymėti iki penkių atsakymo variantų arba įrašyti kitą atsakymą, kuris labiau atliepia respondento nuomonę.

3.13 pav. Tyrimo dalyvių įvardytos patraukliausios verslo sritys/veiklos

Respondentų išreikšta nuomonė apie „svajonių darbą“ atspindi kaimo-miesto dichotomiją: vieni save matytų kaimo vietovėms būdingose veiklose, pvz., tas pats žemės ūkis, darbas su gyvūnais, aplinkos puoselėjimas, kaimo turizmas. Kitų požiūris atspindi profesinių veiklų grupes, kurios kaimo vietovėse mažai tikėtinos, pvz., sveikatos priežiūra ir sportas, grožio paslaugos ir kūryba, inžinerija ir technologijos. Tyrimo rezultatai atspindi aiškų jaunų žmonių ieškojimą kūrybiškų darbo formų bei norą turėti savarankišką (nuosavą) verslą. Tačiau ženkli apklaustųjų dalis dar neturi aiškaus „svajonių darbo“ įsivaizdavimo. Tik 22 proc. apklaustųjų įvardino sritį, kurioje norėtų darbuotis, 10 proc. parašė: „Nėra tokio kol kas“, „Dar tokio nežinau“, „Verslas kuris atneštų daug pelno“, „Kol kas neturiu įsivaizdavimo“, „Neturiu svajonių darbo ar verslo. Tiesiog noriu uždirbti tiek, kad galėčiau oriai gyventi.“, „Nežinau“, „Darbas kuris teiktų malonumą“, „Kol kas neturiu atsakymo“ ir pan. Likusioji dalis į šį klausimą iš viso neatsakė. Labai tikėtina, kad ši respondentų dalis taip pat neturi aiškaus įsivaizdavimo. Todėl ypatingai svarbu skirti daugiau dėmesio kaimo vietovėse gyvenančių jaunų žmonių, ypatingai iki 19 metų amžiaus grupėje, profesiniam orientavimui, kas padėtų jiems susieti asmeninius gebėjimus su kintančios darbo rinkos poreikiais, mažintų studijų/darbo pasirinkimo klaidas ir didintų motyvaciją mokytis.

Taikomų paramos priemonių pagal Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros planą žinomumas ir vertinimas. Tyrimu taip pat buvo siekiama išaiškinti respondentų domėjimąsi/informuotumą apie taikomas paramos priemones jaunųjų ūkininkų įsikūrimui, papildomas tiesiogines išmokas jauniesiems ūkininkams pagal Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros planą bei šių priemonių svarbą (3.14 pav.).

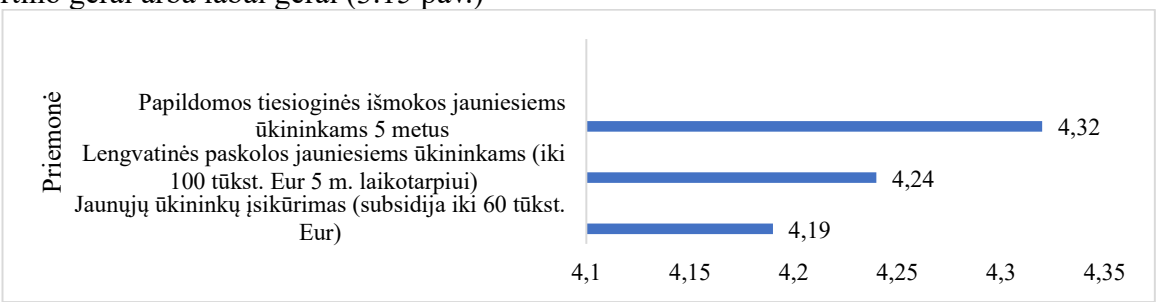

3.14 pav. Respondentų nuomonė apie paramos priemones jaunųjų ūkininkų įsikūrimui, papildomas tiesiogines išmokas jauniesiems ūkininkams pagal Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros planą, proc. (N = 547)

Tyrimo rezultatai parodė, kad bendras paramos priemonių pagal Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 m. strateginį planą žinomumo lygis yra gana žemas. Tokius tyrimo rezultatus galėjo lemti tiek subjektyvios, tiek objektyvios priežastys. Viena esminių ta, kad respondentų iki 24 m. amžiaus dalis reikšminga tiriamojoje imtyje ir iki tokio amžiaus jauni žmonės dažnai mokosi, studijuoja. Tik baigę mokslus/studijas įsilieja į darbo rinką, kuria verslus.

Tyrimo rezultatai atskleidžia tikslingos ir auditorijai pritaikytos komunikacijos svarbą tarp paramos administratorių ir potencialių paramos gavėjų. Siekiant efektyviau pasiekti jaunimo ir jaunų žmonių auditoriją, informacijos apie paramos galimybes sklaida turėtų būti aktyviau vykdoma socialinėse medijose ir kitose šiuolaikinėse skaitmeninėse platformose, kurios yra labiau naudojamos šios tikslinės grupės. Taip pat svarbu užtikrinti, kad komunikacijos turinys ir forma būtų pritaikyti jaunai auditorijai – informacija turėtų būti pateikiama aiškiai, suprantamai ir koncentruotai. Rekomenduojama vengti sudėtingos biurokratinės kalbos ir perteklinės dokumentacijos, nes pernelyg sudėtingi ar gausūs dokumentai gali mažinti jaunų žmonių susidomėjimą paramos galimybėmis ir apsunkinti informacijos prieinamumą.

Tie, kas pasinaudojo paramos priemonėmis pagal Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros planą, jas vertino gerai arba labai gerai (3.15 pav.)

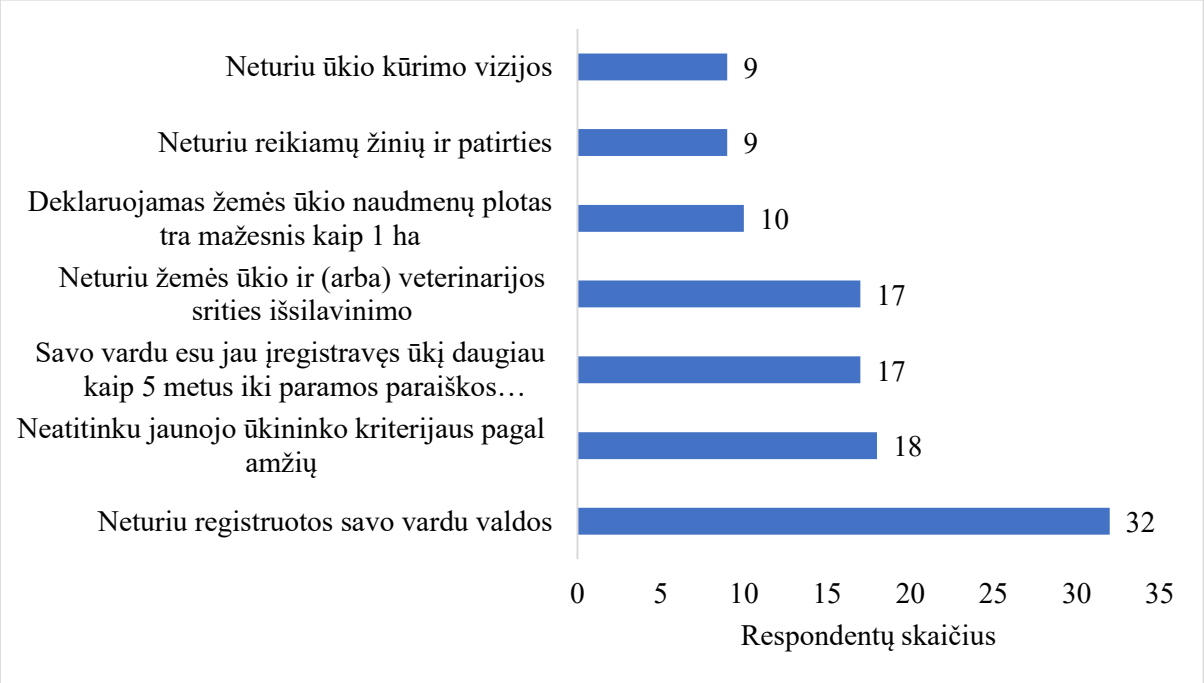
3.15 pav. Respondentų nuomonė apie paramos priemonių reikšmingumą ūkiui, vidurkis (N=56)

Bet kuri finansinės paramos priemonė yra ženkli paskata pradedančiajam ūkininkui, nes finansinių išteklių stoka dažniausiai yra įvardinamas kaip verslo kūrimą/vystymą ribojantis veiksnys. Kapitalas ir investicijos yra itin svarbios ūkininko ūkio kūrimui, jo plėtrai bei gamybos efektyvumo didinimui, tai leidžia užtikrinti didesnį ūkininko ūkio veiklos stabilumą ir jo atsparumą ateityje. Todėl,

tikėtina, kad bet kuri finansinės paramos priemonė daugiau ar mažiau prisideda sprendžiant finansinių išteklių nepakankamumo problemą. Todėl dauguma apklaustųjų, įsisavinusių finansinės paramos jauniesiems ūkininkams priemones pagal Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros planą, vertino gana palankiai (vidurkis nuo ~4,19 iki ~4,32; standartinis nuokrypis apie 0,81–0,86), vadinasi nuomonė gana vieninga, be didelio išsibarstymo.

Pagal vidurkį aukščiausiai buvo vertinama priemonė „Papildomos tiesioginės išmokos jauniesiems ūkininkams 5 metus“ (vidurkis = 4,32, Mediana = 4,5), tai rodo, kad jaunimui labai svarbus stabilus ir tęstinis piniginės paramos srautas verslo pradžioje, o ne tik vienkartinė parama. Daliai jaunų žmonių paskola vis tik gali kelti psichologinį ar finansinį barjerą, todėl ši priemonė buvo įvertinta kiek mažiau palankiai.

Į klausimą, kas jums trukdo įkurti jaunojo ūkininko ūkį, respondentų atsakymai pasiskirstė netolygiai (buvo galima pažymėti iki trijų atsakymų variantų) (3.16 pav.).

3.16 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas dėl jaunojo ūkininko ūkio įkūrimo trukdžių (N = 77)

Gauti tyrimo rezultatai rodo, kad jaunojo ūkininko ūkio įkūrimo trukdžiai yra ne vidinės motyvacijos trūkumas, bet daugiau sisteminės kliūtys, slypinčios išorinėje aplinkoje. Pagrindinė kliūtis yra tai, kad jaunimas neturi registruotos savo vardu žemės ūkio valdos. Parduodamos žemės ar jos nuomos kaina yra aukšta, tėvai/seneliai dar dirba žemę ir nenori jos perleisti vaikams/anūkams, dėl žemės nuomos egzistuoja didelė konkurencija. Tai barjerai, kuriuos jauniems žmonėms sunku įveikti. Keliami reikalavimai išsilavinimui jauniems žmonėms gali atrodyti kaip pertekliniai, nors tik labai nedaug apklaustųjų (6 proc.) pažymėjo, kad neturi reikiamų žinių ir patirties, tačiau, kita vertus, ši problema iš esmės gali būti greičiausiai sprendžiama, nes pakanka išklausyti „Ūkininkavimo pradmenų mokymo programą“, kurios trukmė nėra didelė – iki 3 mėn. Tik po to atsiranda žinių, patirties ir ūkio strategijos klausimai.

Apibendrinant šį klausimų bloką, galima teigti, kad dalyvavimui paramos priemonėse labiausiai trukdo formalūs ir struktūriniai barjerai, o ne jaunų žmonių požiūris ar motyvacijos stoka. Jaunų žmonių lūkesčiai ir požiūris tiek į verslą, tiek į formaliuosius finansinės paramos reikalavimus, tiek į taikomas informacijos sklaidos priemones yra kitoks, ne visai atitinkantis viešąją finansinę paramą administruojančiųjų institucijų.

Apibendrinimai, įžvalgos, prielaidos priemonėms komponuoti. *Ženkli dalis (49 proc.) respondentų nurodė, kad ateityje ketina/norėtų pasilikti gyventi kaime. Tokie tyrimo rezultatai rodo gana pozityvią jaunų žmonių nuomonę gyvenimo kaime pasirinkimo atžvilgiu. Apsisprendimas grindžiamas su gyvenimo kokybe susijusiais veiksniais, tokiais kaip švaresnė aplinka, mažiau triukšmo, didesnis privatumas, labiau prieinamas šviežias, vietoje užaugintas maistas, galimybės gyventi tvariau. Tad būtų labai svarbu išlaikyti tą grupę jaunų žmonių, kuri vis dar turi emocinį ryšį su kaimu. Didžiausią dėmesį bei pastangas tikslinga būtų nukreipti į kol kas neapsisprendusius jaunus žmones, tokių dalis tyrime buvo 31 proc., nes artimiausius 3–5 metus jų sprendimams didžiausią įtaką darys realios gyvenimo sąlygos ir perspektyvų kaimo vietovėse matymas.*

Iš visų tyrime dalyvavusių respondentų 42 proc. nurodė, kad ateityje save sieja su žemės ūkiu, o 58 proc. – ne. Tyrimo dalyvius savo darbinę ateitį sieti su žemės ūkio veikla labiausiai motyvuoja vidiniai veiksniai, t. y. prasmingas veiklos turinys, savirealizacijos galimybės, lankstumas, šiuolaikinės technologijos, savitas ryšys su gyvenamąja aplinka ir gyvąja gamta. Mažiausiai motyvuoja formalūs-administraciniai veiksniai, tokie kaip finansinės paramos priemonės, turimas ūkininko pažymėjimas, nematymas kitų verslo galimybių kaime ar skatinimas perimti tėvų ūkį. Dalyvavusių tyrime jaunų žmonių požiūris į žemės ūkį, ūkininkavimą ir veiklų vystymą kaimo vietovėse skiriasi nuo esamo – tradicinio, specializuoto, masinės gamybos modelio. Jų požiūriu, daug perspektyvesnis – daugiafunkcinis, vertybėmis ir tvarumu grįstas verslo modelis.

Respondentai, neplanuojantys dirbti žemės ūkyje, šios veiklos patrauklumą vertina kritiškiau. Pagrindinės jų nenoro dirbti žemės ūkyje pažymėtos priežastys yra sunkios darbo sąlygos, nepakankami finansiniai ištekliai ir pradinis kapitalas, mažos arba nestabilios pajamos iš žemės ūkio veiklos bei nepakankamas darbo ir poilsio balansas. Remiantis tyrimo rezultatais galima daryti prielaidą, kad vien ekonominės ar politinės paskatos gali būti nepakankamai veiksmingos, jei nėra pakankamai stiprios vidinės motyvacijos įsitraukti į šią veiklą. Todėl formuojant strateginius sprendimus ir kuriant tikslines paramos priemones tikslinga didesnį dėmesį skirti jaunimui ir jauniems žmonėms, pasižymintiems stipresne vidine motyvacija dirbti žemės ūkio sektoriuje.

Tyrimo rezultatai rodo, kad jaunų žmonių sprendimą likti gyventi kaimo vietovėse labiausiai skatintų geresnis nuosavo būsto prieinamumas kartu su aukštos kokybės viešosiomis ir privačiosiomis paslaugomis. Taip pat svarbus veiksnys išlieka gyvenamosios vietos artumas miestui, nes tai sudaro sąlygas pasinaudoti miesto teikiamomis ekonominėmis, švietimo ir socialinėmis galimybėmis neprarandant kaimo gyvenimo privalumų. Jaunų žmonių motyvaciją kurtis kaimo vietovėse papildomai stiprintų išvystyta verslo infrastruktūra bei nuotolinio darbo galimybės. Svarbų vaidmenį taip pat atlieka bendruomeniškumo stiprinimas, socialinės infrastruktūros plėtra ir finansinės paramos priemonės būsto įsigijimui bei verslo ar ūkio veiklos pradžiai. Atsižvelgiant į tai, formuojant politikos priemones tikslinga prioritetą skirti būsto prieinamumo didinimui, verslo aplinkos gerinimui ir socialinės infrastruktūros plėtrai kaimo vietovėse.

Jaunų žmonių apsisprendimą imtis verslo kaimo vietovėse labiausiai skatintų nuoseklus ir sistemiškai organizuotas paramos bei galimybių paketas. Tai apimtų aiškesnes ir labiau koordinuotas veiklos pradžios sąlygas, įskaitant finansines garantijas, prieigą prie finansavimo, praktinių žinių ir mentorystės galimybes. Taip pat svarbus veiksnys būtų labiau išvystyta technologinė ir rinkos infrastruktūra, sudaranti sąlygas diegti inovacijas, plėtoti partnerystes ir didinti verslo konkurencingumą kaimo vietovėse.

Pusiau struktūruoto Fokus grupės interviu rezultatai

Fokus grupės tyrimu buvo siekiama papildyti ir išsamiau atskleisti anketinės apklausos metu gautus rezultatus, identifikuojant jaunų žmonių ir žemės ūkio sektoriaus atstovų požiūrį į kartų kaitos klausimus. Diskusijų metu atsiskleidė ne tik bendros tendencijos, bet ir giluminiai veiksniai, darantys įtaką jaunimo apsisprendimui likti kaimo vietovėse ar iš jų išvykti, taip pat buvo išryškinti ateityje žemės ūkiui reikalingų kompetencijų poreikiai.

Atlikta fokus grupės diskusijų analizė leido išskirti penkias pagrindines temines sritis – gyvenimo kokybę kaime, žemės ūkio veiklos pasirinkimą ribojančius ir skatinančius veiksnius, švietimo sistemos spragas, kaimo įvaizdžio formavimą bei institucinio bendradarbiavimo svarbą (žr. 3.7 lentelę).

3.7 lentelė. Fokus grupės diskusijos turinio analizė

Pagrindinė tema	Potemė	Pagrindžiančios įžvalgos
Gyvenimo kokybė ir iššūkiai kaimo vietovėse	Viešųjų paslaugų ir infrastruktūros trūkumas	Pagrindinės problemos gyvenant kaime yra darželių, ugdymo įstaigų trūkumas, prasta sveikatos apsauga ir laisvalaikio galimybių stoka. Paslaugos dažnai koncentruojasi tik rajonų centruose.
	Logistikos ir laiko planavimo sunkumai	Gyvenimas kaime labai apsunkina logistiką, ypač vežiojant vaikus į mokyklas ar būrelius, kas atima daug laiko ir vargina tiek tėvus, tiek vaikus.
	Vertybinis pasirinkimas ir ramybė	Pasilikimas kaime dažnai matomas kaip „pašaukimas“. Pabrėžiami tokie privalumai kaip švarus oras, ramybė, kokybiškesnis maistas ir mažesnė socialinė rizika.
Žemės ūkio veiklos skatinimas ir kliūtys	Finansinės paramos svarba ir pradinės investicijos	Parama yra pagrindinis veiksnys, pritraukiantis jaunus žmones į žemės ūkį, nes technika ir žemė reikalauja milžiniškų pradinių investicijų.
	Biurokratinė našta ir kontrolė	Jauniesiems ūkininkams trukdo didelė biurokratija, nuolat besikeičiantys teisės aktai ir griežtos sankcijos už menkiausius nusižengimus, nes į juos nežiūrima kaip į startuolius.
	Prieiga prie žemės ir paskolų gavimas	Jaunimui sunku įsigyti žemės, nes pirmenybė teikiama kaimyninių sklypų savininkams. Taip pat kyla problemų gaunant paskolas, nes jauni žmonės neturi ką užstatyti.
Švietimas ir kompetencijų ugdymas	Mokymų poreikis ir kokybė	Jauni ūkininkai nori mokytis, tačiau susiduria su nekokybiškais, pernelyg teoriniais mokymais, kurie neatitinka jų praktinių poreikių.
	Sisteminės kliūtys dalyvauti mokymuose	Mokymai dažnai vyksta ūkininkams nepatogiu metu (darbo dienomis, sezono metu), o grupinių mokymų organizavimas yra pernelyg biurokratizuotas.
	Mentorystė ir ankstyvasis ugdymas	Siūloma diegti pameistrystės ir mentorystės programas, kurios leistų perimti praktinę patirtį. Svarbu ugdyti vaikų supratimą apie kaimą jau nuo darželio per ekskursijas į ūkius.
Kaimo vietovių įvaizdis ir komunikacija	Neigiamų stereotipų laužymas	Kaimo įvaizdis visuomenėje vis dar siejamas su sunkiu darbu ar izoliacija, todėl reikalingas sėkmės istorijų ir teigiamą požiūrį skatinantis viešinimas.
	Informacijos sklaidos spragos	Nors informacijos apie paramą ir gerosios praktikos pavyzdžius yra, ji dažnai nepasiekia galutinio vartotojo dėl netinkamų komunikacijos kanalų.
Institucijų vaidmuo ir bendradarbiavimas	Koordinuoto veikimo trūkumas	Pasigendama sinchronizuoto veikimo tarp šeimos, savivaldos ir švietimo įstaigų. Institucijos turėtų ne tik formuoti politiką, bet ir palaikyti nuolatinį dialogą su praktikai.
	Strateginio požiūrio trūkumas	Politikos krypties ir taikomų priemonių tęstinumo stoka didina neapibrėžtumo jausmą bei mažina motyvaciją pradėti verslą kaimo vietovėse.

Tyrimo dalyviai vieningai pabrėžia, kad neišplėtota socialinė infrastruktūra, apimanti švietimo ir sveikatos apsaugos paslaugų deficitą, yra viena kritinių kliūčių, generuojanti didelius logistinius iššūkius šeimoms. Nepaisant struktūrinių sunkumų, gyvenimas kaime interpretuojamas kaip vertybinis pasirinkimas ar „pašaukimas“, siejamas su ramybe bei aukštesne gyvenimo aplinkos kokybe. Ekonominėje dimensijoje dominuoja finansinės paramos svarbos akcentavimas, nes milžiniškos pradinės investicijos į techniką bei ribota prieiga prie žemės išteklių sudaro esminius barjerus jauniems žmonėms, ketinantiems kurti verslą. Dalyviai ypač kritiškai vertina biurokratinę naštą ir griežtą kontrolės mechanizmą, nurodydami, kad į jaunąjį ūkininką vis dar nėra žiūrima kaip į lankstų „startuolį“. Švietimo srityje identifikuotas ryškus atotrūkis tarp teorinių mokymų turinio ir praktinių poreikių, kartu pabrėžiant nepalankų užsiėmimų laiką sezono metu. Kaip perspektyvi

alternatyva įvardijamas pameistrystės ir mentorystės modelis, kuris leistų perimti patirtį tiesiogiai, bei poreikis ugdyti kaimo suvokimą nuo ankstyvos vaikystės. Komunikacijos lygmenyje išryškėja būtinybė laužyti neigiamus stereotipus apie izoliaciją, pasitelkiant sėkmės istorijas, kurios šiuo metu dažnai nepasiekia tikslinių grupių dėl netinkamų informavimo kanalų. Diskursas apie institucijų vaidmenį atskleidžia sisteminio dialogo bei sinchronizuoto veikimo tarp šeimos, savivaldos ir švietimo grandžių trūkumą. Galiausiai, strateginio tęstinumo stoka ir nuolat besikeičiantys teisės aktai tyrimo dalyvių įvardijami kaip pagrindiniai neapibrėžtumo veiksniai, slopinantys motyvaciją pradėti verslą. Pažymėtina, kad būtent finansinių kliūčių ir biurokratinio spaudimo sankirta fokus grupės dalyvių buvo traktuojama kaip pati reikšmingiausia kaimo plėtros stabdymo ašis. *Apibendrinant tyrimo rezultatus, galima teigti, kad tvari kaimo vietovių raida priklauso ne tik nuo tiesioginių subsidijų, bet ir nuo kompleksinio požiūrio į socialinę infrastruktūrą bei institucinį stabilumą, užtikrinantį palankią ekosistemą jauniems specialistams.*

Ši analizė rodo, kad jaunimo pritraukimas į kaimo vietoves reikalauja **kompleksinio požiūrio**: ne tik finansinės paramos žemės ūkiui, bet ir viešųjų paslaugų kokybės užtikrinimo bei kaimo, kaip patrauklios vietos gyventi ir kurti, įvaizdžio formavimo.

Atlikto fokus grupės tyrimo rezultatai taip pat atskleidžia dalyvių požiūrį į žemės ūkio sektoriaus profesijų patrauklumą, jų nišinį potencialą bei kritinę svarbą kaimo vietovių gyvybingumui (žr. 3.8 lentelę).

3.8 lentelė. Jaunimui patraukliausios, nišinės ir kritinės profesijos/veiklos bei kompetencijos

Profesijų / veiklų grupė	Esminės kompetencijos
Jaunimui patrauklios profesijos / veiklos	Skaitmeninės, technologinės, verslumo, vadybinės kompetencijos
Nišinės profesijos / veiklos	Inovacijų diegimo, tvarumo, specializuotos gamybos kompetencijos
Kritinės ateities profesijos / veiklos	Tarpdisciplininės, agronominės, technologijų valdymo kompetencijos

Jaunimui patraukliausių veiklų vertinime išryškėja žemės ūkio verslo vadybos ir ekonomikos prioritetas, taip pat didelis susidomėjimas aukštosiomis technologijomis grįstu „išmaniuoju“ ūkininkavimu bei žaliąja ekonomika. Tuo tarpu siauresnės specializacijos, tokios kaip akvakultūra ar maisto technologijos, respondentų vertinamos kaip mažiausiai patrauklios jaunajai kartai. Analizuojant tyrimo dalyvių nuomonę apie nišines profesijas, kurios stabilizuoja kaimo plėtrą, pastebimas dvejopas dėsningumas: vienodai reikšmingais laikomi tiek tradiciniai amatai, pavyzdžiui, bitininkystė, tiek inovatyvios sritys – vertikalioji žemdirbystė bei atsinaujinančios energetikos konsultavimas. Verta pastebėti, kad edukacinės veiklos ar specifinės skaitmeninės funkcijos, pavyzdžiui, išmaniųjų fermų dispečerių darbas, šiuo metu vertinamos kaip turinčios minimalią įtaką regioniniam stabilumui. Vertinant ateities kritines profesijas, ryškiausia tendencija tampa poreikis „multi“ specialistams, gebantiems efektyviai veikti keliose susijusiose srityse, o tai rodo augantį tarpdisciplinišKumo poreikį sektoriuje. Greta šio universalaus vaidmens, pamatinės agronomijos, veterinarijos bei melioracijos specialybės išlieka aukščiausio prioriteto zonoje, pabrėžiant bazinių kompetencijų svarbą kaimo gyvybingumui. Priešingai, administracinės bei konsultacinės funkcijos, tokios kaip apskaitos ar verslo konsultavimo paslaugos, tyrimo dalyvių įvardijamos kaip mažiau kritinės tiesioginiam sektoriaus išlikimui. Palyginus skirtingas kategorijas, matyti, kad sumaniųjų technologijų valdymas yra traktuojamas ne tik kaip kritiškai svarbus veiksnys, bet ir kaip viena pagrindinių ašių, užtikrinančių profesijos patrauklumą jaunimui. *Tyrimo duomenys leidžia daryti išvadą, kad žemės ūkio sektorius išgyvena transformaciją, kurioje technologinė pažanga integruojama į tradicinę gamybą, o sėkminga kaimo plėtra siejama su universalių, tvarių ir aukštos pridėtinės vertės kompetencijų derinimu. Apibendrinant galima teigti, kad rezultatai atspindi perėjimą nuo siauros specializacijos prie daugiafunkcio, inovacijomis grįsto modelio, kuris yra būtinas siekiant užtikrinti ilgalaikį kaimo vietovių konkurencingumą ir socialinį gyvybingumą.*

4. SPECIALISTŲ IR DARBININKŲ PROFESIJŲ GRUPIŲ IR KOMPETENCIJŲ POREIKIS ŽEMĖS ŪKYJE

Sprendžiant šio tyrimo 4 uždavinį – identifikuoti žemės ūkio specialistų ir darbininkų profesijų grupes bei jų kompetencijų poreikį, įvertinti, kiek specialistų, baigusių žemės ūkio profesijas, dirba pagal specialybę, buvo vykdomas sisteminis empirinis tyrimas.

Numatyti specialistų ir darbininkų bei konkrečių jų kompetencijų poreikį žemės ūkyje, darbo vietų skaičių ateityje tampa vis sunkiau. Dirbtinio intelekto didėjantis vaidmuo, jo daroma įtaka darbo vietoms, kompetencijoms ir paklausai, talentų konkurencija, ypač technologijų srityse, didėjantis dėmesys reindustrializacijai visoje Europoje bei naujos galimybės, atsirandančios dėl žaliosios ekonomikos, per ateinantį dešimtmetį pakeis darbo rinkas (Rocca, Petrescu, Bettencourt, Koltai, Toth, Braziene ... & Soler-Porta, 2026). Kaimo vietovių jaunimo užimtumas, dėl neatitikimo tarp kompetencijų ugdymo programų ir vietos ekonominių galimybių, steigti tiek jaunimo, tiek darbdavių lūkesčius atitinkančias darbo vietas, arba perėjimo nuo vyraujančių žemos kvalifikacijos darbo vietų prie technologijomis pagrįsto užimtumo žemės ūkyje ir kt., išlieka kritine ir neišspręsta problema Lietuvoje ir visoje ES. Nepaisant politinių pastangų, kaimo vietovių jaunimas išlieka sistemingai nepalankioje padėtyje, susidurdamas su didesne socialinės atskirties rizika ir mažesnėmis kokybiškos karjeros galimybėmis nei jų bendraamžiai miestuose. Kaimo vietovėse gyvenantys jaunuoliai yra labiau prisirišę prie vietos, jų galimybės darbo rinkoje yra mažesnės nei jų bendraamžių mieste, įskaitant didesnę riziką, ribotą prieigą prie švietimo ir mokymo, ribotą mobilumą ir mažiau kokybiškų darbo vietų pasiūlą (Simões, 2025). Pastarieji trūkumai prisideda prie teritorinės nelygybės ir spartina kaimo vietovių gyventojų skaičiaus mažėjimą, kenkdami socialinei sanglaudai ir ilgalaikiam vystymuisi. Pramonės 4.0 žemės ūkyje ir žalioji pertvarka sukuria naujų galimybių kaimo vietovėse, pavyzdžiui, tiksliojo ūkininkavimo, atsinaujinančiosios energijos ir skaitmeninių paslaugų srityse. Tačiau jie taip pat kelia didelę riziką „silpnose“ kaimo vietovių darbo rinkose, kur sunkiau absorbuoti darbo vietų praradimą, o alternatyvių darbdavių trūksta. DI labiau linkęs pakeisti darbo turinį, o ne panaikinti darbo jėgą tokiuose fiziniuose sektoriuose kaip žemės ūkis, techninė priežiūra ir atsinaujinantys energijos šaltiniai, todėl atsiranda hibridinių techninių pareigybių paklausa. Ar šios transformacijos bus naudingos kaimo vietovių jaunimui, priklauso nuo plačiajuosčio ryšio prieigos, švietimo ir mokymo pajėgumų ir to, ar produktyvumo padidėjimas virs vietos investicijomis ir geresne darbo vietų kokybe (Felten & Seamans, 2021).

Neigiamas užsitęsusio ir nenuspėjamo perėjimo iš mokyklos į darbą poveikis yra ryškesnis kaimo vietovėse, įskaitant didesnę ilgalaikio poveikio, pvz., ilgalaikio nedarbo ir nestabilumo, riziką. Ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo ir mokymo įstaigų rodikliai kaimo vietovėse nuolat yra didesni, o tai reiškia, kad 18–24 metų amžiaus asmenų, įgijusių vidurinį išsilavinimą, dalis kaimo vietovėse yra mažesnė, palyginti su miestais. Perėjimas iš mokyklos į darbą kaimo vietovėse yra sudėtingesnis, o pagal daugelį rodiklių yra didesni skirtumai, palyginti su (priemiesčių) regionais (Simões, 2025). Nedirbančių, nestudijuojančių ir nesimokančių jaunų žmonių rodikliai atskleidžia reikšmingus iššūkius (Rocca, Petrescu, Bettencourt, Koltai, Toth, Braziene ... & Soler-Porta, 2026). 2024 m. 11,1 proc. ES 15–29 metų amžiaus jaunuolių buvo nedirbantys, nestudijuojantys ir nesimokantys, o tai viršija ES 2030 m. tikslą – mažiau nei 9 proc. Pažanga ES valstybėse nevienoda, o ypač aukšti rodikliai buvo Rumunijoje, Italijoje ir Lietuvoje. Svarbu tai, kad išlieka nuolatinis kaimo ir miesto skirtumas: 2024 m. nedirbančių, nestudijuojančių ir nesimokančių jaunuolių rodiklis tarp 15–29 metų amžiaus jaunuolių kaimo vietovėse siekė 12,3 proc., palyginti su 10,0 proc. miestuose. Lietuvos kaimo vietovių skirtumas ypač didelis - 19,1 proc., palyginti su 11,3 proc. miestuose[13]. Šie veiksniai tiesiogiai kelia grėsmę ES teritorinės sanglaudos, socialinės įtraukties ir tvaraus vystymosi tikslams, todėl kaimo jaunimo užimtumas yra prioritetas tiek Europos, tiek vietos politikos darbotvarkėse.

[13] Eurostatas, https://doi.org/10.2908/EDAT_LFSE_29

Lietuvos žemės ūkis pereina iš tradicinio ūkininkavimo modelio į inovacijomis, žiniomis ir duomenimis grįstą sektorių, kuriame greta pirminės gamybos vis svarbesnėmis tampa technologijos, perdirbimas, tiesioginė prekyba, alternatyvios tiekimo grandinės ir tvari gamyba. Ši transformacija iš esmės keičia reikalingų kompetencijų struktūrą ir kartų kaitos sąlygas bei turinį: jaunimas į sektorių ateina ne tik per ūkių perėmimą, bet ir per inovacijas, technologijas, trumpąsias tiekimo grandines, perdirbimą bei naujas kaimo ekonomikos nišas. Šis pokytis kelia naujus reikalavimus specialistų ir darbininkų kompetencijoms, kartu sudarydamas palankias sąlygas jaunimo dalyvavimui skirtinguose ekonomikos sektoriuose.

Žemės ūkio profesijų grupės, jų kompetencijų poreikis identifikuotas 2026 m., vidutinės trukmės perspektyvoje iki 2030 ir ilgalaikėje perspektyvoje iki 2050 m. Taip pat aptariamos pagrindinės kliūtys jaunimo pritraukimui į žemės ūkio sektorių ir kaimo vietoves.

4.1. Žemės ūkio specialistų ir darbininkų profesijų grupių bei jų kompetencijų poreikio bei įsidarbinimo įvertinimo empirinio tyrimo metodika

Žemės ūkio specialistų ir darbininkų profesijų grupių bei kompetencijų identifikavimui taikytas sisteminis požiūris, apimantis skirtingus empirinio tyrimo metodus bei informacijos šaltinius: mokslinės literatūros šaltinius, tarptautinius ir nacionalinius strateginius bei politinius dokumentus, darbo skelbimus, antrinius informacijos šaltinius, ekspertus.

Ateities kompetencijų poreikio identifikavimui sąmoningai pasirinktas kokybinis, o ne kiekybinis metodologinis požiūris. Šis sprendimas grindžiamas tarptautine moksline praktika. Bakule et al. (2016) pabrėžia, kad kokybinių įžvalgų metodai yra mažiau priklausomi nuo ilgalaikių duomenų eilučių ir geriau tinka situacijoms, kai duomenų infrastruktūra ribota arba kai ekonomikos, IKT pokyčiai vyksta per sparčiai, kad istoriniai duomenys atspindėtų ateities realybę. Autoriai nurodo, kad jei duomenų infrastruktūra gera, galima svarstyti kiekybinius prognozinius modelius, tačiau kokybinės įžvalgos mažiau priklauso nuo nusistovėjusių ir, pageidautina, ilgalaikių duomenų rinkimų (Bakule et al., 2016). Tai ypač aktualu žemės ūkio sektoriaus kontekste. Wilson (2019) įrodo, kad net aukštos kokybės kiekybiniai modeliai dėl ekonomikos sudėtingumo negali tiksliai prognozuoti ateities kompetencijų poreikio detaliai ar ilgesniam nei kelių metų laikotarpiui. Rekomenduojama koncentruotis ne į tikslų kiekybinį atitikimą, o į augančių ir mažėjančių kompetencijų poreikių tendencijų krypties identifikavimą bei ilgą mokymosi laiką reikalaujančių kompetencijų išskyrimą (Wilson, 2019). Tarptautinė darbo organizacija (ILO, 2024) papildomai atskiria du metodologinius požiūrius: ateities įžvalgos *(angl., foresight)* yra pirmiausia kokybinis metodas, dažnai klaidingai tapatinamas su prognozavimu *(angl., forecasting)*, kuris remiasi kiekybinėmis technikomis. Ateities įžvalgų metodas padeda tobulinti suinteresuotųjų proaktyvų mąstymą, skatina sistemingą duomenų rinkimą bei prognozinių įžvalgų iš įvairių šaltinių integravimą, siejant jas su dabartiniu sprendimų priėmimu (International Labour Organization, 2024).

Remiantis minėtais metodologiniais principais, šiame empiriniame tyrime naudoti skirtingi tyrimo metodai, o tyrimas buvo vykdomas keliais etapais (4.1 lentelė).

4.1 lentelė. Žemės ūkio specialistų ir darbininkų profesijų grupių bei kompetencijų empirinio tyrimo organizavimo etapai

Empirinio tyrimo etapai		Tikslas	Tyrimo metodas	Informacijos šaltinis
1.	Žemės ūkio specialistų ir darbininkų profesijų grupių identifikavimas	Identifikuoti žemės ūkio specialistų ir darbininkų profesijų grupes	Turinio, dokumentų analizė	Mokslinės literatūros šaltiniai. Nacionaliniai, tarptautiniai strateginiai ir politiniai dokumentai.
2.	Žemės ūkio specialistų ir darbininkų skaičiaus ir jų	Identifikuoti žemės ūkio specialistų ir darbininkų	Statistinių duomenų analizė,	Ekspertai

	kompetencijų poreikio identifikavimas	skaičiaus, kompetencijų poreikį	ekspertų apklausa, turinio analizė	Žemės ūkio įmonių darbo skelbimai populiariuose darbuotojų paieškos portaluose Užimtumo tarnybos duomenys
3.	Specialistų, baigusių žemės ūkio profesijas ir dirbančių pagal specialybę, tendencijų įvertinimas	Įvertinti, kiek specialistų, baigusių žemės ūkio profesijas, dirba pagal specialybę.	Administracinių duomenų surinkimas pagal tikslinę institucijų užklausą ir administracinių duomenų analizė	Aukštojo mokslo įstaigos, profesinės mokyklos, profesinio rengimo centrai

Šaltinis: sudaryta autorių

Siekiant identifikuoti žemės ūkio specialistų ir darbininkų profesijų grupes buvo analizuoti tiek mokslinės literatūros šaltiniai, tiek nacionaliniai, tarptautiniai strateginiai bei politiniai dokumentai, tokie kaip politikos santrauka EURYO – Europos kaimo jaunimo observatorija (2026); Pasaulio ekonomikos forumo „Future of Jobs Report (2025); OECD Empowering the Workforce in the Context of a Skills-First Approach (2025); CEDEFOP (2023); Kelias į 2030-uosius. Kas mūsų laukia darbo rinkoje? (2025); Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros strateginis planas 2023-2027 m. Remiantis išvardintais, o taip pat mokslinės literatūros šaltiniais buvo išskirtos profesinės grupės. Profesijų grupių klasifikacijos atspirties tašku buvo pasirinkti kompetencijomis grįsto (*angl. skills-first*) požiūrio principai, profesijas suvokiant ne kaip statinius pareigybių pavadinimus, o kaip dinamiškus kompetencijų rinkinius. Klasifikacija nėra tradicinė profesijų tipologija, o funkcinė kompetencijų sistema. Klasifikuojant neapsiribota tik žemės ūkiu, o buvo siekiama apimti visą vertės grandinę, darant prielaidą, kad jaunimas įsitraukia ne tik į ūkininkavimo veiklas, bet ir į platesnę kaimo ekonomiką. Apimta visa vertės grandinė: gamyba (augalininkystė, gyvulininkystė), technologijos, kokybė ir sauga, ekonomika ir vadyba, paslaugos (agroturizmas ir kt.), vietokūra ir paveldas. Tyrime remtasi prielaida, kad kartų kaitai labai svarbu tai, jog jaunimas nori *gyventi kaimo vietovėse*, bet ne visi sieja savo ateitį su tradiciniu ūkininkavimu. Taikytas sisteminis požiūris leido apimti visą žemės ūkio ir kaimo ekonomikos vertės grandinę.

Remiantis išskirtomis žemės ūkio specialistų ir darbininkų profesijų grupėmis, kitu tyrimo etapu buvo nustatomas žemės ūkio specialistų ir darbininkų kompetencijų poreikis. Šio tyrimo dizainas grindžiamas metodologinės trianguliacijos principu, pagal kurį skirtingi informacijos šaltiniai ir rinkimo metodai taikomi atsižvelgiant į tiriamosios grupės specifiką. Žemės ūkio specialistų kompetencijų poreikis vertintas ekspertų apklausos metodu, nes 1) šios grupės pareigybėms būdingas mažesnis viešų skelbimų intensyvumas, daugiau šių specialistų ieškoma per rekomendacijas ar profesinius tinklus (Choudhary et al., 2017); 2) ekspertai (darbdaviai, sektorių atstovai, švietimo specialistai) turi sisteminį bei perspektyvinį matymą. Ekspertų apklausa leido surinkti tiek retrospektyvią (esamą/dabartinę), tiek prospektyvią (ateities) informaciją apie kompetencijų poreikį. Tuo tarpu darbininkų kompetencijų poreikiui nustatyti pasirinkta darbo skelbimų analizė, leidžianti sistemingai analizuoti didelį kiekį realių darbdavių reikalavimų, fiksuotų natūraliomis sąlygomis. Pagrindinis ekspertų atrankos kriterijus buvo jų praktinė patirtis, ne trumpesnė negu 5 metai, atitinkamoje veiklos srityje. Tyrime dalyvavo skirtingų profesinių grupių atstovai (augalininkystės ir agronomijos specialistai (n=8), gyvulininkystės specialistai (n=8), veterinarijos specialistai (n=8), bitininkystės specialistai (n=8), inžinerijos specialistai (n=5), maisto žaliavų kokybės ir saugos specialistai (n=5), vietokūros ir kaimo plėtros specialistai (n=9) bei žemės ūkio ekonomikos ir vadybos specialistai (n=15)), kurie vertino jų veiklos sričių bendrąsias ir specialiąsias kompetencijas pagal iš anksto sudarytą klausimyną. Tyrime dalyvavo 50 ekspertų. Tyrimo duomenų analizei buvo taikytas Kendallo konkordancijos koeficientas (W) ir Chi kvadrato (χ^2) kriterijus. Kompetencijų svarba vertinta penkiabalėje Likerto skalėje, kur 1 – visiškai nesvarbu, 2 – nesvarbu, 3 – nei svarbu, nei nesvarbu, 4 – svarbu, 5 – labai svarbu. Žemės ūkio darbininkų kompetencijų poreikiui nustatyti pasirinkta darbo skelbimų turinio analizė, leidžianti sistemingai

analizuoti didelį kiekį realių darbdavių reikalavimų, fiksuotų natūraliomis sąlygomis. Kadangi atliekant darbo skelbimų analizę buvo rasti skelbimai ir žemės ūkio specialistų laisvoms vietoms užimti, buvo atlikta ir jų turinio analizė. Lyginamoji-dinaminė darbo skelbimų peržiūrų analizė vykdyta tris kartus, t.y., 2026 m. sausio 13 d., kovo 16 d. ir balandžio 23 d. Iš viso buvo išanalizuoti 100 darbo pasiūlos skelbimų į skirtingas darbo vietas iš CV-Online.lt. Atlikta chronologinė segmentacija, pareigybių grupavimas ir atlygio analizė, kompetencijų profiliavimas.

Dar vienas iš šio plataus empirinio tyrimo tikslų – nustatyti, kiek specialistų, baigusių žemės ūkio profesijas, dirba pagal specialybę. Rinkos struktūrai pažinti buvo taikytas pirminių duomenų rinkimas raštu (žr. 4.2 lentelę), pateikiant užklausą tikslinėms organizacijoms t. y. buvo taikomas administracinių duomenų surinkimas pagal tikslinę institucijų užklausą ir administracinių duomenų analizė.

4.2 lentelė. Duomenų apie specialistų ir darbininkų, baigusių žemės ūkio ir su juo susijusias studijas/mokymo programas skaičius ir dirbančių pagal įgytą specialybę, rinkimo forma

Žemės ūkio ir su juo susijusių studijų/mokymo programų pavadinimas	2020/2021 m.m.		2021/2022 m.m.		2022/2023 m.m.		2023/2024 m.m.		2024/2025 m.m.	
	Baigusių skaičius	Dirbančių pagal specialybę skaičius	Baigusių skaičius	Dirbančių pagal specialybę skaičius	Baigusių skaičius	Dirbančių pagal specialybę skaičius	Baigusių skaičius	Dirbančių pagal specialybę skaičius	Baigusių skaičius	Dirbančių pagal specialybę skaičius

Duomenims rinkti ir kiekybinėms charakteristikoms nustatyti buvo pasirinkti žemės ūkio specialistus ir darbuotojus rengiančių studijų/mokymo įstaigų atstovai:

- VšĮ Alytaus profesinio rengimo centras
- VšĮ Daugų technologijos ir verslo mokykla
- VšĮ Biržų technologijų ir verslo mokymo centras
- VšĮ Kauno kolegija
- VšĮ Marijampolės profesinio rengimo centras
- VšĮ Aukštaitijos profesinio rengimo centras (Alantos)
- VšĮ Plungės technologijų ir verslo mokykla, Rietavo filialas
- VšĮ Švenčionių profesinio rengimo centras
- VšĮ Vilniaus agroekologijos mokymo centras
- Zarasų profesinė mokykla
- Vilniaus kolegijos Agrotechnologijų fakultetas
- Karaliaus Mindaugo profesinio mokymo centras
- Joniškio žemės ūkio mokykla
- Panevėžio mokymo centras
- Radviliškio technologijų ir verslo mokymo
- Šiaulių technologijų mokymo centras
- Šilutės profesinio mokymo centras
- Smalininkų technologijų ir verslo mokykla
- Lietuvos inžinerijos kolegija
- VDU Žemės ūkio akademija

Tikslinėms mokymo ir studijų įstaigoms el. paštu buvo išsiųstas oficialus raštas su prašymu pateikti prašomą informaciją užpildant duomenų lentelę. Apdorojant gautus duomenis buvo siekiama nustatyti specialistų ir darbininkų, baigusių žemės ūkio ir su juo susijusias profesines studijas ir dirbančių pagal įgytą specialybę kitimo tempą 5 metų laikotarpyje.

Tyrimo etika. Laikantis tyrimų etikos principų prieš tyrimą respondentams ir informantams buvo pristatytas atliekamo tyrimo tikslas, kur kam bus panaudoti gauti tyrimo duomenys. Užtikrintas

tyrimo dalyvių anonimiškumas. Nei respondentams, nei informantams nebuvo daroma įtaka ar kitaip paveikiami jų atsakymai. Atliekant tyrimą buvo laikomasi šių etikos principų: sąžiningumo, tikslaus paaiškinimo, savanoriškumo, privatumo, konfidencialumo bei anonimiškumo.

Tyrimo apribojimai. Šiam tyrimui būdingi keli duomenų ribotumai, kurie yra svarbūs ir į kuriuos reikėtų atsižvelgti interpretuojant bei vertinant gautus tyrimo rezultatus:

1) ekspertų apklausos imties struktūra. Nors 50 ekspertų imtis yra tinkama kokybiniam tyrimui, ji negarantuoja proporcingos visų žemės ūkio subsektorių atstovavimo. Statistinis suderinamumo koeficientas W = 0,098 rodo silpną ekspertų nuomonių konvergenciją, kas atspindi natūralų skirtingų profesinių sričių atstovų požiūrių skirtumą, tačiau kartu riboja galimybę daryti absoliučias išvadas dėl atskirų kompetencijų svarbos eilės tvarkos.

2) darbo skelbimų analizės reprezentatyvumas. Darbo skelbimai atspindi tik tuos poreikius, kuriuos darbdaviai viešai deklaruoja, tačiau žemės ūkio sektoriuje didelė dalis įdarbinimo vyksta per neoficialius tinklus – šeimos ryšius, žodinius susitarimus ar tiesiogines rekomendacijas (OECD, 2025). Tai reiškia, kad tikrasis darbo rinkos poreikis gali būti didesnis, nei rodo skelbimų analizė, ypač sezoninių darbininkų grupėje.

3) mokymo įstaigų absolventų užimtumo stebėsenos duomenų stoka. Lietuvoje, kaip ir daugelyje ES valstybių, nėra sisteminės ir vieningos absolventų stebėsenos sistemos, kuri leistų patikimai nustatyti, kokia dalis žemės ūkio specialybių absolventų faktiškai dirba pagal įgytą profesiją. Tai yra reikšmingas metodologinis ribotumas. McGuinness, Pouliakas ir Redmond (2018) pažymi, kad empiriniai tyrimai šioje srityje yra ribojami tinkamų duomenų stygiaus, ypač darbdavių apklausų, apimančių įgūdžių atitikties klausimus, susietų darbdavių ir darbuotojų duomenų rinkinių bei administracinių duomenų apie įmonių veiklą trūkumo. Tarptautinės darbo organizacijos statistikos duomenys (ILOSTAT, 2024) taip pat rodo, kad kvalifikacijos ir įgūdžių atitikties vertinimui reikalingos specializuotos apklausos, kurios daugelyje šalių nėra vykdomos sistemingai.

Tyrimo metu surinkti absolventų užimtumo duomenys patvirtino šią problemą – stebėsenos duomenys yra neišsamūs ir fragmentiški, o tikslinių organizacijų pateikti duomenys yra nepakankami patikimoms išvadoms formuluoti. Pavyzdžiui, VDU duomenimis, iš 75 agronomijos bakalauro studijas baigusių absolventų 2020/2021 m. m. apklausą užpildė tik 7 (9,3 proc.), o 2023/2024 m. m. – tik 2 iš 39 (5,1 proc.). Daugelio kitų žemės ūkio ir su juo susijusių studijų programų, įskaitant miškininkystę ir žemės ūkio inžineriją, absolventų atsakymų stebimu laikotarpiu taip pat buvo itin mažai arba jų visai nebuvo. Atsižvelgiant į duomenų fragmentiškumą ir nepakankamą reprezentatyvumą, absolventų apklausų pagrindu apskaičiuoti užimtumo rodikliai nebuvo įtraukti į projekto ataskaitoje pateikiamus tyrimo rezultatus ir jų pagrindu nebuvo formuluojamos apibendrinančios išvados apie absolventų užimtumą pagal įgytą specialybę.

Atsižvelgiant į šiuos ribotumus, tyrimo rezultatai turėtų būti interpretuojami kaip tendencijų identifikavimas, o ne kiekybiškai tikslūs poreikio ar būklės matavimai.

4.2. Žemės ūkio specialistų ir darbininkų profesijų grupių nustatymas

Pasaulio ekonomikos forumas prognozuoja, kad iki 2030 m. apie 39 proc. kompetencijų darbo rinkoje keisis, o darbdaviai sparčiai pereina prie kompetencijomis grįstos (*angl. skills-first*) darbo jėgos strategijos (World Economic Forum, 2025). OECD (2025) analizė papildomai atskleidžia, kad žemės ūkio sektorius, palyginti su technologijų ar paslaugų sektoriumi, lėčiau atnaujina kompetencijų profilius, o sezoniniame žemės ūkyje dažnai naudojami neoficialūs įdarbinimo tinklai, todėl struktūrizuota informacija apie reikalingas kompetencijas yra mažiau prieinama (OECD, 2025, p. 61). Bone et al. (2025) tyrimai papildomai patvirtina, kad net universitetų laipsniai darbo rinkoje tampa mažiau svarbūs nei konkrečios kompetencijų kombinacijos, ypač technologijų ir žaliosios ekonomikos darbo vietų kontekste. Atsižvelgiant į šias prognozes, profesinių grupių klasifikacija buvo grindžiama Tarptautine standartine profesijų klasifikacija ISCO-08 (*angl., International*

Standard Classification of Occupations)[14], kurią taiko Tarptautinė darbo organizacija (TDO), Europos Sąjungos statistikos tarnyba (Eurostat) bei Lietuvos oficialios statistikos portalas. ISCO-08 profesijos grupuojamos pagal reikalingą išsilavinimo lygį ir užduočių pobūdį – tai leidžia išvengti vertybiškai problematiškų terminų ir vartoti neutralias, tarptautiniu mastu pripažintas kategorijas. Klasifikacija buvo adaptuota tyrimo tikslams, siekiant atskirti aukštesnės kvalifikacijos specialistų ir skirtingo kvalifikacijos lygmens žemės ūkio darbuotojų grupes (4.3 lentelė).

4.3 lentelė. Profesijų grupių klasifikacija (sudaryta autorių remiantis ISCO-08; Klocker ir kt., 2019; kt.)

Kategorija	ISCO-08 grupė	Apibūdinimas
Specialistai		
Žemės ūkio specialistai	2 ir 3 didžiosios grupės (angl., professionals; technicians and associate professionals)	Aukštąjį išsilavinimą arba specializuotą profesinį išsilavinimą turintys specialistai: agronomai, veterinarai, inžinieriai, ekonomistai ir kt.
Darbininkai		
Specializuoti žemės ūkio darbininkai	6 didžioji grupė (*angl., skilled agricultural, forestry and fishery workers*)	Specifinių techninių įgūdžių reikalaujantys darbininkai: mechanizatoriai, melžėjai, gyvulių prižiūrėtojai ir kt.
Nespecializuoti žemės ūkio darbininkai	9 didžioji grupė *(angl., elementary occupations)* darbininkai	Sezoninį ir fizinį darbą dirbantys darbininkai, kurių veikla grindžiama praktiniais patirtiniais įgūdžiais

Svarbu pabrėžti, kad net ir trečiosios grupės – žemės ūkio darbininkų – veikla nėra nekvalifikuota. Moksliniai tyrimai (Klocker et al., 2019; Sennett, 2008; Schon, 1984) įrodo, kad jų praktiniai, situaciniai ir patirtiniai įgūdžiai tiesiogiai veikia produkcijos kokybę ir ūkio pelningumą. Klasifikacija atspindi formalios kvalifikacijos lygį, o ne darbo sudėtingumą ar vertę. Klocker, N. et al. (2019) remdamiesi keturiomis pagrindinėmis įžvalgomis apibrėžė žinias ir įgūdžius sezoniniuose ūkio darbuose:

1) „rankinis“ darbas nėra nekvalifikuotas, net kai (o galbūt ypač kai) jis atrodo atliekamas instinktyviai ar nesąmoningai;
2) kvalifikuotas rankų darbas naudojant medžiagas, įrankius ir mašinas yra ne tik „rankinis“, bet ir žinių reikalaujantis darbas – kadangi įgūdžiai yra daugiau nei „vien mechaninės jėgos pritaikymas“, jie apima „atsargumą, nuovoką ir miklumą“ ;
3) praktinis darbas vyksta per nuolatinį dialogą su medžiagomis ir aplinka, būdais, kurie visada viršija instrukcijas, planus ar projektus. Todėl darbuotojai nuolat samprotauja ir pritaiko savo praktiką.
4) siauri sezoninių darbuotojų žinių apibrėžimai žemina tam tikrus darbuotojus, nustatydami jų išnaudojimo požymius. Priešinimasis jiems yra svarbus politinis darbas.

Klocker et al. (2019) apibrėžia keturias esmines įžvalgas apie sezoninių žemės ūkio darbininkų žinias ir įgūdžius: rankinis darbas nėra nekvalifikuotas net tada, kai atliekamas instinktyviai; kvalifikuotas rankų darbas apima atsargumą, nuovoką ir miklumą; praktinis darbas vyksta per nuolatinį dialogą su aplinka, visada viršijantį instrukcijas; o siauri žinių apibrėžimai žemina darbuotojus ir nustato išnaudojimo požymius. Marchand (2008, p. 254) papildomai teigia, kad kvalifikuotos praktikos, kaip intelektualios veiklos, pripažinimas yra būtinas norint pakelti mokymosi statusą ir patikimumą švietimo sistemose.

[14] Tarptautine standartine profesijų klasifikacija ISCO-08 (angl., International Standard Classification of Occupations

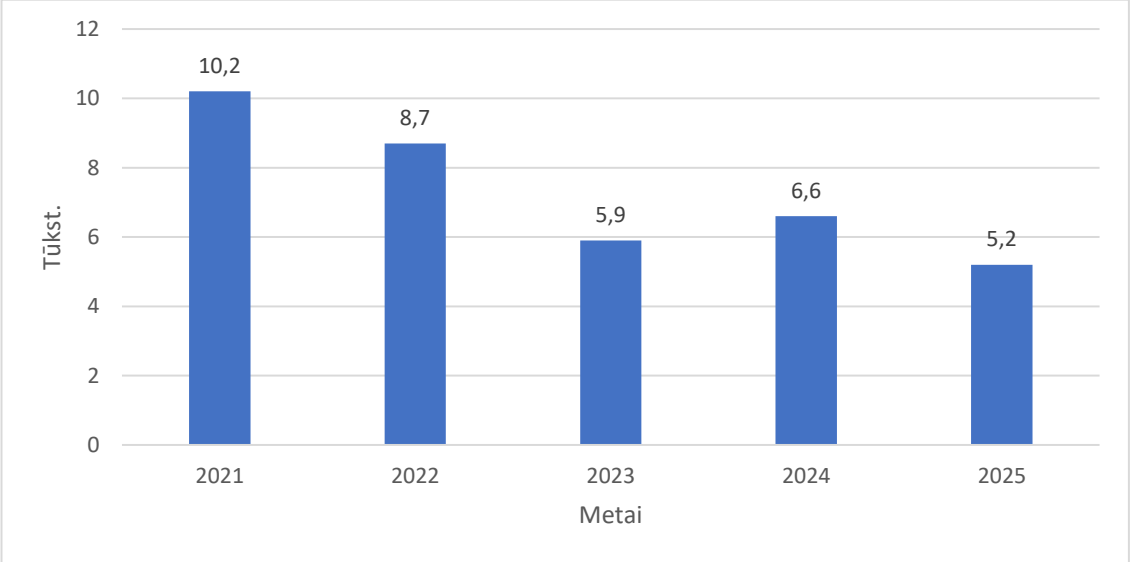
4.3. Žemės ūkio specialistų ir darbininkų kompetencijų poreikio įvertinimo empirinio tyrimo rezultatai

Siekiant įvertinti, kokių bendrųjų ir specialiųjų kompetencijų ateityje reikės specialistams ir darbininkams, savo profesinę veiklą siejantiems su žemės ūkiu ir (ar) kaimo plėtra, buvo vykdyta ekspertų apklausa ir darbo skelbimų turinio analizė.

4.3.1. Žemės ūkio specialistų ir darbininkų poreikis

Žemės ūkio specialistų poreikį galima nustatyti remiantis skirtingais tyrimo metodais bei informacijos šaltiniais. Šiame tyrime buvo pasirinktas rinkos tendencijų vertinimas remiantis Užimtumo tarnybos skelbiamomis darbo rinkos tendencijomis bei prognozėmis[15]. Tai leido suprasti bendrą situaciją dėl specialistų ir darbininkų poreikio žemės ūkio sektoriuje Lietuvoje.

2025 m. IV ketv. žemės ūkyje dirbo 72 tūkst. šalies gyventojų. Tačiau žemės ūkis ir miškininkystė patenka į daugiausiai darbuotojų ieškojusių sektorių dešimtuką (9-a vieta), nors 2025 m. žemės ūkio sektoriuje darbuotojų ieškota beveik perpus mažiau palyginus su 2021 m. (4.1 pav.)[16]

4.1 pav. Laisvų darbo vietų žemės ūkyje ir miškininkystėje skaičius 2021–2025 m., tūkst.
Parengta pagal Užimtumo tarnybos duomenis

2021–2025 m. laisvų darbo vietų skaičius žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuje sumažėjo nuo 10,2 tūkst. iki 5,2 tūkst., t. y. beveik 49 proc. Didžiausias sumažėjimas fiksuotas 2021–2023 m., kai laisvų darbo vietų skaičius sumažėjo nuo 10,2 tūkst. iki 5,9 tūkst. (42 proc.). 2024 m. buvo stebimas laikinas augimas iki 6,6 tūkst., tačiau 2025 m. rodiklis vėl sumažėjo iki žemiausios nagrinėjamo laikotarpio reikšmės – 5,2 tūkst.

Tokia dinamika leidžia daryti prielaidą, kad darbo rinkoje vyksta struktūriniai pokyčiai. Laisvų darbo vietų mažėjimą galėjo lemti ne tik sumažėjusi darbuotojų paklausa, bet ir spartesnė žemės ūkio modernizacija, automatizacija, ūkių stambėjimas, sezoninių darbų mechanizavimas, taip pat mažėjantis ūkių skaičius ir darbo jėgos poreikis pirminėje gamyboje.

[15] https://uzt.lt/data/public/uploads/2026/02/lietuvos-uzimtumo-2025-m.-tendencijos-ir-ateities-prognozes.pdf

[16] Valstybės duomenų agentūros duomenys apie laisvas darbo vietas apima visą žemės ūkio ir miškininkystės sektorių ir neleidžia atskirti, kiek laisvų vietų tenka aukštos kvalifikacijos specialistams, kvalifikuotiems darbininkams ar sezoniniams darbuotojams.

Kita vertus, šių duomenų negalima interpretuoti kaip mažėjančio žmogiškųjų išteklių poreikio. Priešingai, atsižvelgiant į ūkininkų senėjimą, mažėjančią jaunųjų ūkių valdytojų dalį bei augantį demografinės senatvės koeficientą kaimo vietovėse, tikėtina, kad darbo rinkoje didėja ne kiekybinis, o kokybinis poreikis – darbuotojams, turintiems aukštesnę kvalifikaciją ir gebantiems dirbti su pažangiomis technologijomis, bioekonomikos, skaitmenizacijos, mikroperdirbimo, trumpųjų maisto tiekimo grandinių ir kitose aukštos pridėtinės vertės srityse.

Todėl laisvų darbo vietų skaičiaus mažėjimas savaime nerodo, kad sektoriui ateityje reikės mažiau darbuotojų. Jis greičiau atspindi vykstančią darbo rinkos transformaciją, kai mažėja žemos kvalifikacijos darbo poreikis, o didėja kompetentingų specialistų ir įvairiapusių gebėjimų turinčių darbuotojų paklausa.

Žemės ūkio sektoriaus žmogiškųjų išteklių[17] poreikį, kuris apima žemės ūkio sektoriaus specialistų ir kvalifikuotų darbuotojų poreikį buvo siekiama vertinti kompleksiškai, remiantis trimis tarpusavyje susijusiomis dedamosiomis: *pakaitos, plėtros ir kompetencijų transformacijos poreikiu*. Toks vertinimas leidžia įvertinti ne tik darbuotojų skaičiaus pokyčius dėl demografinių procesų, bet ir naujų specialistų poreikį, atsirandantį dėl bioekonomikos, skaitmenizacijos, žiedinės ekonomikos, trumpųjų maisto tiekimo grandinių, atsinaujinančios energetikos ir kitų aukštos pridėtinės vertės veiklų plėtros, taip pat nustatyti kompetencijas, kurių reikės ateities darbo rinkoje (4.4 lentelė).

4.4 lentelė. Žemės ūkio sektoriaus žmogiškųjų išteklių poreikio vertinimo dedamosios

Vertinimo dedamoji	Vertinimo objektas	Duomenų šaltiniai	Rodikliai
1. Žmogiškųjų išteklių pakaitos poreikis	Darbuotojų poreikis dėl išėjimo į pensiją, migracijos, veiklos nutraukimo	Valstybės duomenų agentūra, „Sodra“, ŽŪDC, Ūkininkų ūkių registras	Dirbančiųjų amžiaus struktūra, >55 m. darbuotojų dalis, planuojamas pasitraukimas iki 2035–2040 m., absolventų poreikis pakeisti išeinančius darbuotojus
2. Žmogiškųjų išteklių plėtros poreikis	Papildomas specialistų poreikis dėl sektoriaus transformacijos	BŽŪP strateginis planas, Europos konkurencingumo kompasas, Bioekonomikos plėtros dokumentai, darbdavių apklausos	Naujos darbo vietos bioekonomikoje, mikroperdirbime, trumpose tiekimo grandinėse, atsinaujinančioje energetikoje, skaitmeniniame ūkininkavime, konsultavime
3. Žmogiškųjų išteklių kompetencijų transformacijos poreikis	Esamų darbuotojų kompetencijų atnaujinimas ir naujų profesijų atsiradimas	Ekspertų apklausos	Naujos kompetencijos, mikrokvalifikacijos, kvalifikacijos kėlimo poreikis, naujos profesijos

Plėtros ir kompetencijų transformacijos poreikis. Žmogiškųjų išteklių poreikis žemės ūkio sektoriuje vertintas kompleksiškai, atsižvelgiant į BŽŪP strateginį planą, Europos konkurencingumo kompasą (2025) bei Bioekonomikos plėtros ir kitais strateginiais dokumentais (žr. 4.3.2. poskyrį) ekspertiniu būdu. 5 skyriuje pateiktose rekomendacijose numatyta plėtra: bioekonomikos; mikroperdirbimo; trumpųjų maisto grandinių; kooperacijos; anglies ūkininkavimo; agroturizmo; skaitmeninių technologijų; konsultavimo; EIP grupių ir gyvųjų laboratorijų bei kitos veiklos, kurioms

[17] Terminas geriau atspindi BŽŪP po 2027 m. logiką, kur dėmesys skiriamas ne tik darbo jėgos kiekiui, bet ir kompetencijų, inovacijų, konsultavimo, žinių perdavimo bei prisitaikymo prie technologinių ir ekonominių pokyčių gebėjimams. Jis taip pat apima platesnį kaimo ekonomikos kontekstą, neapsiribojant vien pirmine žemės ūkio gamyba.

reikės papildomų žmogiškųjų išteklių. Tyrimas grindžiamas prielaida, kad kompetencijų transformacija (duomenų valdymas, robotika, ekologija) tampa svarbesnė už vien fizinį darbuotojų skaičių, nes ateityje reikės ne tiek naujų profesijų, kiek naujų kompetencijų (žr. 4.3.2 poskyris). Atliekant tyrimą buvo daroma prielaida, kad kompetencijų poreikis tampa svarbesnis už vien darbuotojų skaičių.

Siekiant išvengti statinio modeliavimo klaidų, skaičiuojant pakaitos poreikį **iki 2030 m. ir 2050 m.,** pritaikytas dinaminis struktūrinės konsolidacijos modelis:

- Bazinė būklė (2025 m.): Lietuvoje registruota apie 84,8 tūkst. ūkininkų ūkių, iš kurių 31 proc. (~26,3 tūkst.) yra pensinio amžiaus, o jaunieji ūkininkai (iki 40 m.) sudaro 12,49 proc.
- Dinaminis ūkių skaičiaus kitimas (2025–2050 m.): dėl natūralios konsolidacijos, automatizacijos, kooperacijos ir produktyvumo augimo. Daroma prielaida, kad bendras ūkių/valdų skaičius kasmet mažėja vidutiniškai po 0,5–1,0 proc. (iki 2050 m. bendras ūkių skaičius susitraukia iki ~66–75 tūkst.).
- Demografinė ūkių struktūra ir pasitraukimas iš ūkininkavimo: pensinio amžiaus ūkininkų dalis bendroje ūkių struktūroje išlaiko santykinį stabilumą (apie 30–31 proc.). Iki 2030 m. iš aktyvios veiklos pasitrauks 40–45 proc. dabartinių pensinio amžiaus ūkių valdytojų, o iki 2050 m. įvyks pilna dabartinės vyresniosios ūkininkų kartos kaita.

Parengti scenarijai remiasi ne tik ūkininkų amžiaus struktūra, bet ir bendromis demografinėmis tendencijomis kaimo vietovėse bei mažėjančia jaunųjų ūkių valdytojų dalimi (žr. 1.6 lentelė, 1.2 – 1.4 pav.).

2025 m. duomenimis Lietuvoje buvo apie 84,8 tūkst. ūkininkų, iš kurių apie 26–27 tūkst. (31 proc.) buvo pensinio amžiaus, o 44 tūkst. (52 proc.) – 40 metų iki pensinio amžiaus. Tuo pačiu laikotarpiu jaunieji ūkininkai (iki 40 m.) sudarė tik apie 17 proc., o jaunųjų žemės ūkio valdų valdytojų dalis sumažėjo nuo 12,7 proc. 2022 m. iki 12,5 proc. 2025 m., rodydama silpnėjančią kartų kaitos dinamiką.

Vertinant kartu su didėjančiu demografinės senatvės koeficientu visose kaimiškose apskrityse, galima daryti prielaidą, kad iki 2030 m. dėl išėjimo į pensiją, veiklos nutraukimo ir kitų demografinių priežasčių iš aktyvios žemės ūkio veiklos pasitrauks apie 40–45 proc. dabartinių pensinio amžiaus ūkininkų, t. y. apie 11–12 tūkst. ūkininkų.

Kadangi jaunųjų ūkininkų dalis nedidėja pakankamai sparčiai, o jaunųjų valdų valdytojų dalis pastaraisiais metais net mažėja, tikėtina, kad natūrali kartų kaita nekompensuos šio pasitraukimo.

1 scenarijus. Orientacinis žemės ūkio sektoriaus žmogiškųjų išteklių pakaitos poreikis iki 2030 m.

Atsižvelgiant į numatomą 0,5–1,0 proc. vidutinį metinį ūkių skaičiaus mažėjimą ir 40–45 proc. pensinio amžiaus ūkininkų pasitraukimą iš ūkininkavimo, iki 2030 m iš žemės ūkio veiklos pasitrauks apie 10,5–11,8 tūkst. ūkių valdytojų.

Pakaitos poreikis: įvertinus mažėjantį bendrą ūkių/valdų skaičių, orientacinis žmogiškųjų išteklių pakaitos poreikis iki 2030 m. sieks apie 10–12 tūkst. naujų ūkių valdytojų ir specialistų, t. y., vidutiniškai 2,0–2,4 tūkst. naujų asmenų kasmet. Šis rodiklis atitinka būtiną tarpinį rodiklį siekiant strateginio tikslo – iki 2035 m. jaunųjų ūkininkų dalį padidinti iki 20 proc.

2 scenarijus. Orientacinis žemės ūkio sektoriaus žmogiškųjų išteklių pakaitos poreikis iki 2050 m.

Iki 2050 m. demografinių pokyčių spaudimas išliks, nes pensinį amžių pasieks dabartinė 40–64 m. ūkininkų karta. Vis dėlto, numatant metinį 0,5–1,0 proc. ūkių skaičiaus mažėjimą, 2050 m. šalies žemės ūkyje funkcionuos maždaug 10–20 tūkst. mažiau ūkių nei šiuo metu.

Pakaitos poreikis: pritaikius dinaminį ūkių skaičiaus mažėjimą, bendras fizinis pakaitos poreikis iki 2050 m. perskaičiuojamas iki 45–55 tūkst. naujų ūkių valdytojų ir specialistų.

Šį poreikį dar labiau didina bendros demografinės tendencijos:

- visose kaimiškose apskrityse didėjantis demografinės senatvės koeficientas;
- mažėjantis vaikų ir jaunimo skaičius;
- mažėjanti jaunųjų žemės ūkio valdų valdytojų dalis;
- ribotas potencialių ūkių perėmėjų skaičius;
- didėjanti konkurencija dėl kvalifikuotos darbo jėgos tarp žemės ūkio ir kitų ekonomikos sektorių.

Kiekybinis prognozavimas 25 metų laikotarpiui pasižymi ribotu patikimumu dėl technologijų kaitos ir geopolitikos ir kt. veiksnių neapibrėžtumo. Dėl šios priežasties 2050 m. rodikliai vertinami ne kaip statiškas užduotasis skaičius, o kaip *adaptyvi valdomų pokyčių kryptis*, kurioje mažesnis, bet aukštas kompetencijas turintis jaunųjų ūkininkų skaičius valdys automatizuotus, tvarius ir skaitmenizuotus ūkius.

Žmogiškųjų išteklių žemės ūkio pakaitos poreikio prognozės pateikiamos kaip indikacinis modelis, remiantis 2025 m. ūkininkų amžiaus struktūra (12,49 proc. jaunųjų ūkininkų dalimi), demografinės senatvės dinamika bei prielaida, kad bendras ūkių skaičius kasmet mažėja po 0,5–1,0 proc. dėl ūkių stambėjimo ir naujų technologijų diegimo. Prognozės atspindi tendenciją, kad ateityje vienam ūkiui valdyti reikės aukštesnio lygio hibridinių kompetencijų, todėl strateginis tikslas turi būti perkeliamas nuo mechaninio ūkių skaičiaus išlaikymo prie savaime besireguliuojančios ūkių ekosistemos ir aukštos pridėtinės vertės kūrimo.

4.3.2. Ekspertų apklausos apie bendrųjų ir specialiųjų žemės ūkio specialistų kompetencijų poreikį rezultatų analizė

Ekspertų buvo prašoma įvertinti tiek bendrųjų, tiek specialiųjų žemės ūkio specialistų kompetencijų poreikį. **Bendrųjų kompetencijų poreikio vertinimo** rezultatų vidurkiai pateikti 4.5 lentelėje.

4.5 lentelė. Bendrųjų žemės ūkio specialistų ir darbininkų kompetencijų vertinimo vidurkiai

Bendrųjų kompetencijų grupės ir kompetencijos	Vidurkis
Tvarumo ir klimato kaitos valdymo kompetencijos	
Klimato kaitos poveikio žemės ūkiui ir rizikų vertinimas	4,64
Vandens ir dirvožemio išteklių tausojimas	4,60
Strateginiai sprendimai didinantys žemės ūkio ir maisto sistemos tvarumą	4,56
Biologinės įvairovės išsaugojimas	4,52
Atsinaujinančio (regeneracinio) ir ekologinio ūkininkavimo principai	4,52
Emisijų ir anglies pėdsako skaičiavimas bei mažinimas	4,42
Skaitmenizavimo ir duomenų valdymo kompetencijos	
Skaitmeninių žemės ūkio platformų (pvz., GIS ir kt.) naudojimas	4,34
Tiksliosios žemdirbystės technologijų taikymas	4,20
Dirbtinio intelekto sprendimų taikymo supratimas	4,14
Nuotolinių stebėjimo technologijų (dronai, palydoviniai duomenys, jutikliai ir kt.) taikymas	4,10
Darbas su didžiaisiais duomenimis	4,06
Kibernetinio saugumo žemės ūkio sistemose užtikrinimas	4,00
Reguliacinių ir politinių priemonių išmanymo kompetencijos	
Maisto saugos, gyvūnų gerovės ir aplinkosaugos reglamentų taikymas	4,48
Paramos ir subsidijų schemų supratimas	4,48
Sertifikavimas (eko, gerovės, tvarumo)	4,26
ES Žaliojo kurso, „Nuo lauko iki stalo“ ir kitų strategijų išmanymas	4,24

Socialinės ir vadybinės kompetencijos	
Mokymasis visą gyvenimą ir žinių sklaida	4,46
Inovacijų ir skaitmeninių transformacijų diegimas	4,42
Pokyčių, rizikų ir transformacijų valdymas	4,38
Konsultavimas ir komunikacija	4,30
Etika ir socialinė atsakomybė	4,16
Atsparumas, lankstumas ir vikrumas (angl., agility)	4,14
Tarpsektorinis bendradarbiavimas ir tinklaveika	4,14
Eksperimentavimas, sumanus transformacijų valdymas	4,06
Vertės grandinės ir suinteresuotųjų šalių valdymas	3,98
Lyderystė ir bendruomenių telkimas	3,96
Įvietinimas (lokalizacija) ir bendrakūra	3,90
Sveikatingumas ir terapija kaime	3,84

Apibendrinant gautus rezultatus, galima teigti, kad toks tvarumo ir klimato kaitos valdymo kompetencijų vertinimas parodo, jog dirbantiesiems žemės ūkyje yra būtinas gebėjimas suprasti ir valdyti aplinkosaugines rizikas, susijusias su netvariu gamtinių išteklių naudojimu, klimato kaitos neigiamomis pasekmėmis, nykstančia biologine įvairove ir pan. Tai tampa vienu svarbiausių atsakingo šiuolaikinio žemės ūkio verslo pagrindu. Vertinant skaitmenizavimo ir duomenų valdymo kompetencijų svarbą, galima teigti, kad Pramonės 4.0 žemės ūkyje elementus tokius kaip skaitmenizavimo ir duomenų valdymo kompetencijas, tiksliosios žemdirbystės technologijų taikymą, DI platesnį pritaikomumą ir kt. ekspertai mato kaip neišvengiamą būtinybę siekiant konkurencingo žemės ūkio sektoriaus. Žemės ūkio specialistams teisės aktų ir politikos krypčių išmanymas yra gyvybiškai svarbus siekiant užtikrinti atitiktį teisės aktams, maksimaliai padidinti finansinį gyvybingumą ir diegti tvarias žemės ūkio praktikas. Šios žinios leidžia politikos pokyčius paversti ne veiklos kliūtimis, o strateginėmis galimybėmis. Ekspertų vertinimai parodė, kad žemės ūkio specialistai turi būti veiksmingi lyderiai ir gebėti bendradarbiauti, kad galėtų įveikti iššūkius, o žemės ūkio produkcijos gamintojų bendruomenės taptų atsparesnėmis. Kadangi žemės ūkis daro tiesioginę įtaką apsirūpinimo maisto saugumui, maisto kokybei, ekonomikai bei gamtinei aplinkai, šie socialiniai-vadybiniai įgūdžiai yra lygiai tokie pat svarbūs kaip ir techninės ar technologinės žinios. Tai lemia pirmiausiai, tvaraus inovacijų diegimo skatinimas. Bendradarbiavimas tarp tyrėjų, konsultantų ir ūkininkų pagreitina tvarių žemės ūkio praktikų diegimą, padedantis žemės ūkio sektoriui prisitaikyti prie klimato kaitos ir tausoti gamtos išteklius; antra, sudėtingos politikos valdymas. Lyderystė bendruomenėje įgalina žemės ūkio specialistus remti maisto ir žemės ūkio politiką bei užtikrinti būtiną finansavimą ar išteklius kaimo vietovių vystymui; trečia, tiekimo grandinių stiprinimas. Pokyčių inicijavimas ir bendradarbiavimas vietos lygmeniu padeda kurti atsparias maisto sistemas, tiesiogiai sujungiančias gamintojus su vartotojais, vietos rinkomis ir pramonės partneriais, siekiant pagerinti ekonominį stabilumą; ketvirta, dalinimasis žiniomis. Veiksmingi lyderiai skatina tarpusavio bendradarbiavimą, nuolatinį mokymąsi, o tai užtikrina, kad naujos technologijos, žemės ūkio tyrimų rezultatai, gerosios praktikos būtų greitai ir tiksliai perduodami visai bendruomenei.

Specialiųjų kompetencijų poreikio vertinimas. Apklausoje dalyvavę ekspertai įvertino specialiąsias kompetencijas pagal skirtingas žemės ūkio specialistų profesijų grupes (4.6 lentelė).

4.6 lentelė. Specialiųjų žemės ūkio specialistų ir darbininkų kompetencijų vertinimo vidurkiai

Specialiųjų kompetencijų grupės ir kompetencijos	
Akvakultūra ir žuvininkystė	
Uždarų ir pusiau uždarų recirkuliacinių sistemų valdymas	5,00
Vandens kokybės ir biologinių parametrų stebėsena realiu laiku	4,67
Žuvų sveikatos ir gerovės užtikrinimas	4,33

Tvarių pašarų naudojimas	4,33
Akvakultūros poveikio aplinkai mažinimas	4,00
Augalininkystė ir agronomija	
Klimatui atsparių augalų veislių parinkimas	4,38
Dirvožemio sveikatos diagnostika ir valdymas	4,25
Integruotos ir tvarios augalų apsaugos sprendimų taikymas	4,25
Augalų genetinių išteklių ir selekcijos rezultatų taikymas	4,25
Augalų ligų ir derliaus prognozavimo modeliai	4,25
Tiksliosios žemdirbystės ir anglies ūkininkavimo technologijų taikymas	4,13
Tikslinio laistymo ir tręšimo valdymas	4,00
Veislių atsparumo klimato kaitai vertinimas ir taikymas	4,00
Inovatyvių ir intensyvių auginimo sistemų (šiltnamiai, vertikalios sistemos) taikymas	3,88
Produkcijos laikymo, kokybės išsaugojimo ir logistikos optimizavimas	3,88
Maisto sistemų integracija miestuose	3,75
Gyvulininkystė, veterinarija ir bitininkystė	
Gyvūnų gerovės stebėsena ir vertinimas taikant skaitmeninius sprendimus	4,75
Skaitmeninė bandos stebėsena ir gamybos procesų valdymas	4,75
Tvarių šėrimo sistemų ir racionų planavimas	4,75
Bioapsaugos ir ligų prevencijos sistemų diegimas	4,75
Gyvulininkystės ir paukštininkystės poveikio aplinkai mažinimas	4,75
Gyvūnų gerovės ir etologijos principų taikymas	4,75
Sportinių žirgų ir rekreacinių žirgų sveikatos bei būklės stebėsena	4,75
Psichologinio pasirengimo metodai, žmogaus–žirgo sąveikos	4,75
Tvarios ir daugiafunkcinės žirgyno veiklos vadyba	4,75
Antimikrobinio atsparumo prevencija ir valdymas	4,75
Skaitmeninės gyvūnų sveikatos stebėsena ir diagnostika	4,75
Epidemiologinės stebėsenos ir rizikų vertinimas	4,75
Biologinio saugumo ir ligų prevencijos planavimas	4,75
Gyvūnų gerovės auditavimas	4,75
Bičių sveikatos ir ligų stebėsena naudojant skaitmenines technologijas	4,75
Apdulkinimo paslaugų planavimas ir valdymas	4,75
Bičių produktų kokybės ir saugos užtikrinimas	4,75
Klimato kaitos poveikio bičių populiacijoms vertinimas ir valdymas	4,75
Biologinės įvairovės ir apdulkintojų buveinių atkūrimas	4,75
Inžinerija	
Tvarių ir atsinaujinančių energijos šaltinių integravimas	4,6
Išmaniųjų žemės ūkio sistemų projektavimas ir diegimas	4,4
Robotikos ir automatikos sistemų diegimas	4,4
Energetiškai efektyvių technologijų diegimas	4
Žemės ūkio technikos diagnostika ir priežiūra	3,8
Maisto žaliavų kokybė ir sauga	
Kokybės ir saugos vertinimas (sensorika ir kita)	4,8
Tvarios gamybos, sertifikavimo ir standartų taikymas	4,8
Maisto autentiškumo ir klastojimo prevencija	4,8
Maisto žaliavų atsekamumo ir skaidrumo sistemų taikymas	4,6
Rizikų analizė ir prevencija (HACCP 4.0)	4,6
Vietokūra ir kaimo plėtra	
Vietos išteklių vertės grandinių kūrimas ir valdymas	4,89
Telkiančioji lyderystė	4,89
Skaitmeninės rinkodaros ir platformų valdymas	4,78
Bendruomenių įtraukimo ir dalyvavimo skatinimas	4,78
Socialinių inovacijų kūrimas ir diegimas	4,78
Kultūrinio ir gamtinio paveldo integravimas	4,67
Regioninių turizmo tinklų ir ekosistemų valdymas	4,67
Autentiškumo ir pridėtinės vertės kūrimas	4,67
Komunikacija ir vietos identiteto stiprinimas	4,67
Kaimo plėtros programų ir projektų valdymas	4,56

Tvarių kaimo turizmo paslaugų ir produktų kūrimas	4,44
Patyriminio turizmo paslaugų dizainas	4,44
Žemės ūkio ir kito kaimo vietovių paveldo vystymas	4,44
Tradicinių technologijų ir šiuolaikinių sprendimų derinimas	4,44
Edukacinių programų, kultūrinių iniciatyvų ir patyriminio turizmo veiklų kūrimas	4,33
Paveldo produktų ir paslaugų sertifikavimas bei rinkodara	4,33
Paveldo produktų sertifikavimas ir rinkodara	4,22
Žemės ūkio ekonomika ir vadyba	
Investicijų į inovacijas ir technologijas vertinimas	4,80
Rizikos, neapibrėžtumo ir krizinių situacijų valdymas	4,73
Duomenimis grįstas sprendimų priėmimas ir prognozavimas	4,67
Viešosios paramos, finansavimo ir politikos instrumentų taikymas	4,47
Tvarių ir bioekonominių verslo modelių kūrimas ir diegimas	4,40
Skaitmeninė rinkodara ir rinkų plėtra žemės ūkyje	4,40
Žiedinės ekonomikos ir tvarumo rodiklių taikymas	4,33
Žemės ūkio politikos poveikio analizė	4,27
Vietos maisto sistemų valdymas	3,87

Apibendrinant atliktos ekspertų apklausos rezultatus galima teigti, kad akvakultūros ir žuvininkystės specialistams reikalingas visas taikomųjų žinių ir įgūdžių derinys, kad galėtų tvariai valdyti vandens išteklius, užtikrintų reikiamą žuvų išteklių sveikatą bei maisto saugą. Augalininkystės ir agronomijos specialistų darbo ir priimamų sprendimų kokybė priklauso nuo praktinių žemės ūkio žinių ir pažangių techninių įgūdžių derinio, leidžiančio optimizuoti žemės ūkio augalų derlingumą ir užtikrinti dirvožemio sveikatą. Šios profesinės grupės specialistų kompetencijos apima: dirvožemio mokslą ir vadybą, tinkamų bei inovatyvių auginimo technologijų diegimą ir taikymą, duomenimis grįstų sprendimų priėmimą, tvarų gamtinių išteklių naudojimą, augalų fiziologijos išmanymą, drėkinimo, tręšimo, kenkėjų kontrolės sistemų projektavimą bei valdymą ir kt. Ekspertų vertinimu, gyvulininkystės specialistams taip pat reikalingas biologinių, techninių ir vadybinių įgūdžių kompleksas, reikalingas efektyviam ūkinių gyvūnų bandos valdymui, gyvūnų gerovės užtikrinimui, siekiant užtikrinti tvarų gyvulininkystės šakos vystymą. Veterinarijos specialistams reikalingi aukšto lygio klinikiniai ir diagnostiniai įgūdžiai, leidžiantys užkirsti kelią gyvūnų ligoms, tinkamai ir laiku jas diagnozuoti bei gydyti. Šios srities specialistai taip pat yra atsakingi už biosaugos ir gyvūninės kilmės maisto saugos užtikrinimą. Bitininkams reikalingos specialios žinios apie bičių biologiją ir bičių ūkio valdymą, kad būtų galima ne tik maksimaliai padidinti medaus gamybą, bet ypatingai užtikrinti žemės ūkio augalų apdulkinimą. Žemės ūkio inžinieriai turi gebėti projektuoti, kurti ir bandyti žemės ūkio techniką, sistemas, perdirbimo įrenginius bei žemės ūkio statinius. Ne mažiau šiems specialistams būtinos žinios bei gebėjimai apie aplinkosaugos reikalavimus, atsinaujinančią energiją, siekiant užtikrinti tvarias žemės ūkio praktikas. Maisto kokybės ir saugos specialistai yra atsakingi už vartotojų apsaugą nuo ligų ir užtikrina, kad maisto produktai atitiktų tarptautinių bei šalies institucijų reikalavimus. Ekspertai išskyrė kokybės ir saugos vertinimo, tvarios gamybos ir sertifikavimo standartų taikymo bei maisto autentiškumo ir klastojimo prevencijos kompetencijas kaip ypač svarbias. Tokie vertinimai atspindi ne tik griežtėjančius maisto kokybės reikalavimus, bet ir augančius vartotojų lūkesčius. Vietokūros ir kaimo plėtros specialistams reikalingos įvairių sričių žinios, kad jie galėtų kurti gyvybingas, įtraukias, telkiančias vietos bendruomenes ir skatintų tvarų vietos ekonomikos augimą. Tokiems specialistams labiausiai reikalingos žinios ir gebėjimai bendradarbiavimo, viešųjų konsultacijų ir projektų valdymo, vietos maisto sistemų ir paveldo vystymo bei kt. srityse. Taip pat labai svarbiomis buvo išskirtos skaitmeninės rinkodaros ir platformų valdymo, bendruomenių įtraukimo bei socialinių inovacijų kūrimo kompetencijos, kas rodo, kad ne tik vietokūros ir kaimo plėtros specialistų kaip tokių, bet ir jų profesinių kompetencijų poreikis bei lūkestis ateityje išliks gana aukštas, nes šių specialistų kompetencijų laukas gana platus, apimantis visą vietos socialinės infrastruktūros bei ekonomikos ekosistemą, jos gerinimą ir atkūrimą. Struktūriniai pokyčiai žemės ūkio sektoriuje formuoja paklausą

žemės ūkio ekonomistų ir vadybininkų kompetencijų. Šioje profesinėje grupėje ekspertai svarbiausiomis išskyrė investicijų į inovacijas ir technologijas valdymo, rizikos, neapibrėžtumo ir krizinių situacijų valdymo bei duomenimis grįstų sprendimų priėmimo ir prognozavimo kompetencijoms. Toks vertinimas rodo, kad žemės ūkio ir vietos ekonomikos tvarumui užtikrinti būtinas strateginis mąstymas ir analitiniai gebėjimai.

4.3.3. Darbo skelbimų turinio analizės rezultatai

Atlikta darbo skelbimų analizė leido įvertinti tiek žemės ūkio specialistų, tiek darbininkų kompetencijų poreikį.

Žemės ūkio specialistų kompetencijų poreikio analizė. Darbo skelbimų analizė atskleidė, kad šios grupės paklausa yra nuolatinė, tačiau akivaizdžiai nepakankama – paklausa buvo nuolat.

Žemės ūkio specialistų grupavimas ir darbo užmokesčio dydžio analizė atskleidžia profesines žemės ūkio specialistų grupes bei sezoniškumo įtaką jų paklausai, jiems siūlomą darbo užmokestį:

- agronomai. Sausio mėn. atlyginimai svyravo nuo 1300–1600 Eur į rankas iki 2900–4200 Eur neatskaičius mokesčių. Kovo mėn. atsirado „vyr. agronomo“ pozicija su 3650–4150 Eur bruto atlygiu. Balandį bazinis agronomo atlyginimas vyrauja apie 1800 Eur į rankas.
- veterinarijos gydytojai. Tai viena stabiliausių darbo vietos pasiūlos pozicijų. Visais laikotarpiais (sausį, kovą, balandį) atlyginimas išlieka 2000–2500 Eur į rankas.
- aukščiausio lygio vadovai. Sausio mėn. skelbimuose „Country Manager“ pozicijai siūloma 5000–6000 Eur bruto. Balandį serviso vadovams buvo siūlomas darbo užmokestis nuo 2500 Eur į rankas.

Tyrimas rodo, kad darbdaviai ypatingai vertina bendrųjų ir specialiųjų kompetencijų turėjimą/sujungimą į vieną derinį ir tai vertina kaip atlygio diferencijavimo pagrindą, o vien aukštasis išsilavinimas negarantuoja aukšto atlygio, pvz., agronomams siūlomas darbo užmokestis (1300–1600 Eur į rankas) yra palyginamas su kvalifikuotų darbininkų atlygiu. Tai leidžia teigti, kad lemiamą reikšmę įgyja specialios, praktiškai išugdytos kompetencijos: gebėjimas dirbti su konkrečiomis technologijomis, siaura specializacija (pvz., žirgininkystė, precizinis ūkininkavimas) ar unikalus bendrųjų ir specialiųjų kompetencijų derinys. Ir patvirtina, kad žemės ūkio specialistų darbo rinkoje atlygis formuojasi ne pagal formalų išsilavinimo lygį, o pagal realių, specifinių kompetencijų paklausą.

Žemės ūkio darbininkų kompetencijų poreikio analizė. Atlikta darbo skelbimų analizė rodo, kad ši darbininkų grupė (ISCO-08 grupė 6) reikalauja specifinių, ypatingai techninių įgūdžių, jai yra būdingas sezoniškumas ir darbo užmokesčio lygio skirtumai (4.7 lentelė).

4.7 lentelė. Žemės ūkio darbininkų ir konkrečių jų kompetencijų poreikis

Profesinė grupė	Darbo skelbimų duomenys	Reikalavimai ir kitos sąlygos
Mechanizatorius / traktorininkas	Skelbimų pikas balandį–rugpjūtį; atlygis 1700–2500 Eur neto piko metu	Darbas su modernia technika (Lexion, Horsch). Reikalinga TR-1, TR-2, SZ kategorija. SM ir CE didelis privalumas. Siūlomas nuolatinis darbas. Technikos priežiūra ir smulkūs remonto darbai;
Melžėjas / gyvulininkystės darbininkas	Stabili paklausa; 2000–2500 Eur bruto moderniuose ūkiuose	Slenkantis grafikas; automatizuotų melžimo sistemų išmanymas. Siūlomas ilgalaikis darbas. Gali priimti šeimą, apgyvendinimas, maitinimas.
Žemės ūkio technikos mechanikas / remontininkas	Poreikis aktyvus pavasarį; servisas – visus metus	Diagnostikos ir skaitmeninių sistemų išmanymas

Gyvulių prižiūrėtojas / žirgininkystės darbininkas	Nišinė, stabili paklausa	Specifiniai įgūdžiai (gebantys ar turintys noro dirbti prie gyvulių), suteikiamas apgyvendinimas, apmokomi. Gali būti su šeima. Robotizuotas ūkis.
Aplinkos tvarkymo / želdinimo darbininkas	Sezoninis pikas kovą–gegužę; 850–1100 Eur neto	Dažnai derinamas su kitomis sezoninėmis darbo funkcijomis

Šaltinis: sudaryta autorių

Kaip rodo surinkti duomenys, žemės ūkio darbininkų paklausa yra sezoniška, tačiau nevienoda visoms profesinėms grupėms, pvz., mechanizatorių ir aplinkos tvarkymo darbininkų paklausa koncentruojasi pavasario–vasaros laikotarpiu (balandis–rugpjūtis ir kovas–gegužė atitinkamai), o melžėjų, gyvulių prižiūrėtojų ir žemės ūkio technikos mechanikų (serviso segmente) poreikis išlieka stabilus ištisus metus. Tai rodo, kad žemės ūkio darbo rinkoje egzistuoja dvi skirtingos paklausos struktūros – sezoninė ir nuolatinė. Darbo skelbimų analizė rodo, kad skaitmeniniai ir technologiniai gebėjimai tampa esminiu kompetencijų reikalavimu. Beveik visose analizuotose profesinėse grupėse stebimas augantis darbdavių dėmesys technologinėms kompetencijoms: modernios žemės ūkio technikos valdymui, automatizuotų melžimo sistemų išmanymui bei skaitmeninių diagnostikos įrankių naudojimui. Tai rodo apie žemės ūkio sektoriaus technologinę transformaciją ir didėjančius kvalifikacinius lūkesčius. Taip pat atliktas tyrimas atskleidžia, kad atlyginimo dydis koreliuoja su technologinių kompetencijų turėjimu ir darbo pobūdžiu. Didžiausias atlyginimų intervalas fiksuojamas tose profesinėse grupėse, kuriose keliami aukštesni technologiniai reikalavimai – mechanizatoriai piko metu uždirba 1700–2500 Eur neto, melžėjai moderniuose ūkiuose – 2000–2500 Eur bruto. Tuo tarpu mažesnius kvalifikacinius reikalavimus keliančių aplinkos tvarkymo darbininkų atlygis yra žymiai mažesnis (850–1100 Eur neto), o tai patvirtina tiesioginę sąsają tarp kompetencijų lygio ir darbo užmokesčio. Gyvulių prižiūrėtojų ir žirgininkystės darbininkų paklausa yra specializuota ir nėra masinė, tačiau pasižymi pastovumu. Šiai grupei keliami specifiniai įgūdžiai, kurių įgijimas reikalauja tikslinės profesinės patirties. Tai rodo, kad darbo rinkoje paklausa nišinėms profesijoms yra, o tai labai svarbu kaimo vietovių vystymui. Atlikta analizė leidžia teigti, kad darbdaviai teikia pirmenybę lankstumui ir gebėjimui atlikti skirtingas užduotis, ypač mažesnio darbo užmokesčio segmente.

Gauti tyrimo rezultatai patvirtina ir kitų mokslininkų atliktus tyrimus. WEF (2025, p. 28) prognozuoja, kad žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje žmonių atliekamų užduočių dalis sumažės nuo 51 proc. (2025 m.) iki 35 proc. (2030 m.) dėl augančios automatizacijos. Tai reiškia, kad specializuoti žemės ūkio darbininkai, ypač mechanizatoriai ir technikos operatoriai, turės persiorientuoti nuo rankinio valdymo prie automatizuotų sistemų stebėsenos ir diagnostikos. Tuo pačiu WEF (2025, p. 83) nurodo, kad, skirtingai nei kituose sektoriuose, žemės ūkyje didesnė pirmenybė bus teikiama darbo jėgos papildymui technologijomis, o ne visiškam automatizavimui.

Sezoninių žemės ūkio darbininkų kompetencijų poreikio analizė. Šiai grupei priskiriami sezoniniai ir fizinį darbą žemės ūkio sektoriuje dirbantys darbininkai (ISCO-08 grupė 9). Moksliniuose tyrimuose (Klocker et al., 2019; Sennett, 2008; Schon, 1984) pažymima, kad šios darbininkų grupės veikla reikalauja praktinių bei patirtinių įgūdžių – rūpestingumo, miklumo ir nuovokos. Ir jokiu būdu negali būti laikoma nekvalifikuota. Darbo skelbimų analizė (4.8 lentelė) rodo, kad sezoniniai darbininkai sudaro reikšmingą darbo rinkos dalį žemės ūkio veiklos sezono metu.

4.8 lentelė. Sezoninių žemės ūkio darbininkų ir konkrečių jų kompetencijų poreikis (sudaryta autorių)

Profesinė grupė	Darbo skelbimų duomenys	Reikalavimai ir kitos sąlygos

Sezoniniai augalininkystės darbininkai	Pikas balandis–rugsėjis; 40–50 Eur/diena arba iki 1500 Eur neto su CE kategorija	Teikiama pavežėjimo/laikino apgyvendinimo paslauga darbuotojams iš miesto ar atokesnių vietovių. Darbas su daigų sodinimo padargais, sėjamąja bei daržovių nuėmimo kombaino valdymas. Ne sezono metu atliekami technikos remonto darbai, sandėlių tvarkymas, įvairūs kiti darbai.
Sezoniniai sodininkystės ir uogininkystės darbininkai	Vasaros sezonas; 60–90 Eur/diena želdintojams	Teikiama pavežėjimo/laikino apgyvendinimo paslauga darbuotojams iš miesto ar atokesnių vietovių. Darbas fiziškai intensyvus
Sezoniniai gyvulininkystės darbininkai	Stabili paklausa visus metus; 950–1100 Eur neto	Slenkantis darbo grafikas. Nuolatinis darbas. Apgyvendinimas. Pagrindiniai darbai su technika ir taip pat gyvulių priežiūra. Traktorininko teisės, neturint „padeda“ išlaikyti. Galimas apgyvendinimas. Gali būti su šeima.
Šiltnamių darbininkai	924–1153 Eur prieš mokesčius, 12 Eur/val	Žemės ūkio darbai šiltnamyje: agurkų/pomidorų/gėlių sėjimas, pikiavimas, auginimas, laistymas, ravėjimas, skynimas. Įvairūs kiti darbai. Vežioja.

Apibendrinant galima teigti, kad sezoninių darbininkų kompetencijų profilis yra praktinio, o ne formalaus pobūdžio. Daugumoje analizuotų darbo skelbimų dominuoja reikalavimai praktiniams, tiesiogiai darbo vietoje taikomiems įgūdžiams – daigų sodinimo padargų valdymui, daržovių nuėmimo kombainų eksploatacijai, gyvulių priežiūrai. Formalaus išsilavinimo reikalavimai nėra akcentuojami, o tai rodo, kad kompetencijos įgyjamos daugiausia per praktinę patirtį. Akivaizdžiausia profesinių kompetencijų diferenciacija matoma žemės ūkio darbininkų augalininkystės šakoje: CE kategorijos vairuotojo pažymėjimas lemia ženkliai aukštesnį atlygį – iki 1500 Eur neto, palyginti su standartiniu 40–50 Eur/diena tarifu. Panašiai gyvulininkystės sektoriuje traktorininko teisių turėjimas yra vertinamas kaip papildoma kompetencija, o darbdaviai netgi siūlo pagalbą jas įgyti. Tai rodo, kad transporto ir žemės ūkio technikos valdymo kompetencijos yra vienas svarbiausių atlygio diferencijavimo veiksnių sezoninių žemės ūkio darbininkų grupėje. Daugiafunkciškumas arba plataus profilio kompetencijų turėjimas irgi vertinamas kaip pranašumas ir didėja poreikis tokiems specialistams. Ne viename darbo skelbime akcentuojamas gebėjimas atlikti įvairius darbus – ne tik pagrindinį sezoninį darbą, bet ir technikos remontą, sandėlių tvarkymą bei kitus darbus ne sezono metu. Gyvulininkystės darbininkams keliamas reikalavimas išmanyti tiek įvairios žemės ūkio technikos, robotų valdymą, tiek gyvulių priežiūrą. Tai rodo, kad darbdaviai vis labiau vertina lankstumą kaip savarankišką kompetenciją, leidžiančią užtikrinti nuolatinį užimtumą, o ne tik sezoninį darbą. Šiltnamių darbininkų grupėje išskirtinis bruožas – dažni ilgalaikiai santykiai su tuo pačiu darbdaviu. Tai rodo, kad šiame segmente kompetencijos kaupiamos ir perduodamos daugiausia neformaliuoju būdu – tiesiogiai darbo vietoje, specifiniam ūkiui pritaikytų žinių ir įgūdžių pagrindu. Tokios kontekstui specifinės kompetencijos tampa sunkiai perkeliamos į kitą darbo vietą, tačiau toje pačioje aplinkoje yra itin vertinamos. Dar svarbu paminėti, kad visose sezoninių žemės ūkio darbininkų grupėse darbdaviai siūlo papildomas socialines sąlygas – pavežėjimą, laikiną ar nuolatinį apgyvendinimą, kai kuriais atvejais galimybę apsigyventi su šeima. Tai rodo, kad darbdaviai, negalėdami pasiūlyti konkurencingo atlygio ar aiškių kompetencijų ugdymo galimybių, kompensuoja trūkumus netiesiogine nauda. Kartu tai atspindi struktūrinę šio darbo rinkos segmento problemą – ribotą galimybę pritraukti darbuotojus vien kompetencijų pripažinimo ar atlygio pagrindu.

4.4. Žemės ūkio specialistų ir darbininkų kompetencijų poreikis 2026 m. ir ateityje

Tyrime dalyvavę ekspertai turėjo galimybę atsakyti į atvirus klausimus, kokių kompetencijų žemės ūkio specialistams labiausiai trūksta šiuo metu (2026 m.) ir ateityje (4.11 lentelė). Jų gauti atsakymai buvo suskirstyti į kelias grupes pagal pasikartojimo dažnumą:

- Skaitmeninių technologijų ir duomenų valdymo spragos. Trūksta ne tik gebėjimo naudotis įrankiais, bet ir mokėjimo interpretuoti duomenis priimant sprendimus, pvz., precizinio ūkininkavimo sistemos, GIS, sensorių duomenys, DI taikymas, robotizacija. Ekspertų įžvalgos rodo, kad žemės ūkio specialistų skaitmeninių kompetencijų spragos siekia giliau nei paviršutiniškas technologinio raštingumo trūkumas. Tai reiškia, kad kompetencijų ugdymo programoms nepakanka mokyti naudotis įrankiais – būtina ugdyti analitinį ir kritinį santykį su duomenimis.
- Tvarumo, aplinkosaugos ir ekonominių tikslų suderinimo iššūkiai. Tvarumo srityje identifikuotas kompetencijų poreikis nėra vien aplinkosauginių žinių stoka. Ekspertai akcentuoja gebėjimą derinti aplinkosauginius reikalavimus su gamybos efektyvumu, t. y. valdyti struktūrinius prieštaravimus tarp ekonominių ir aplinkosauginių tikslų. Klimato kaitos rizikų valdymas ir žiedinės ekonomikos principų diegimas reikalauja ne tik specialių žinių, bet ir gebėjimo priimti sprendimus neapibrėžtumo sąlygomis, tai kompetencijos, kurios šiuo metu žemės ūkio specialistams akivaizdžiai trūksta.
- Verslumo kompetencijų trūkumas riboja žemės ūkio sektoriaus pridėtinės vertės kūrimo potencialą. Identifikuotos verslumo ir strateginio valdymo kompetencijų spragos yra rinkos analizės, trumpųjų maisto tiekimo grandinių valdymo, duomenimis grįsto finansinio planavimo ir kt. rodo, kad žemės ūkio specialistai yra geriau pasirengę gamybos procesų valdymui nei vertės kūrimui ir pozicionavimui rinkoje. Tai struktūriškai riboja sektoriaus ūkių gebėjimą pereiti nuo žaliavų gamybos prie aukštesnės pridėtinės vertės produktų ir verslo modelių.
- Sisteminio ir tarpdisciplininio mąstymo stoka. Gebėjimas sujungti agronomines, ekonomines ir socialines dimensijas bei dirbti su skirtingomis suinteresuotosiomis grupėmis yra ne atskira kompetencija, o horizontalus gebėjimas, reikalingas visose identifikuotose srityse – tiek skaitmeninių sprendimų diegime, tiek tvarumo valdyme, tiek verslo vystyme. Sisteminio ir tarpdisciplininio mąstymo stoka reiškia, kad net ir turimos dalykinės kompetencijos išlieka fragmentiškos ir sunkiai pritaikomos kompleksinėse realaus ūkininkavimo situacijose.
- Ekspertų nurodytas noro savarankiškai kelti kompetenciją, kritinio mąstymo ir asmeninės atsakomybės už profesinį tobulėjimą trūkumas yra bene sisteminė visų kitų kompetencijų spragų priežastis. Sparčiai kintančiame žemės ūkio sektoriuje, kuriame technologiniai, klimatiniai ir rinkos pokyčiai reikalauja nuolatinio mokymosi, saviugdos kompetencija tampa esmine sąlyga išlaikyti profesinį aktualumą. Viso šito stoka reiškia, kad net ir investicijos į formalų kompetencijų ugdymą gali duoti ribotą ilgalaikį efektą, jei specialistai neprisiima asmeninės atsakomybės už savo profesinį tobulėjimą, savišvietą.

4.11 lentelė. Kompetencijų poreikio perspektyvos 2030 ir 2050 metų laikotarpyje

Laikotarpis	Prioritetinė kompetencija	Pagrindinės kryptys	Sektoriaus transformacijos signalas
2026 m. (trūkumas)	Skaitmeninė disciplina ir duomenų valdymas	Skaitmeninės platformos, GIS, sensoriai, tvarumo principai; verslumo gebėjimai	Labiausiai trūksta gebėjimo interpretuoti duomenis, o ne tik juos rinkti
Iki 2030 m.	Skaitmeniniai sprendimai + tvarumas + sisteminis mąstymas	DI ir skaitmeniniai įrankiai taps baziniu standartu, klimato rizikų valdymas, perėjimas nuo agronomo atsakingo už žemės ūkio gamybą prie ūkio stratego	Skaitmenizacija, tvarumas, sisteminis mąstymas, nuolatinis mokymasis

Iki 2050 m.	Metakompetencijos ir strateginis ekosistemų dizainas	DI, nuotoliniai sensoriai, autonominės sistemos; agroekologija ir klimato atsparumas, bioekonomika ir žiedinė ekonomika, etika ir atsakomybė už technologijų diegimą	Specialistas jungs agronomiją, ekologiją, duomenų mokslą ir socialinius mokslus

Ekspertai (n=50) identifikavo penkias pagrindines sparčiausiai kintančias kompetencijų kryptis:

1. Skaitmenizacija ir DI visose profesijose – dažniausiai minima pokyčių kryptis. Agronomijoje tai precizinės technologijos ir duomenų interpretavimas; inžinerijoje – automatizuotų sistemų integravimas; veterinarijoje – biosaugos ir duomenų stebėsenos sprendimai.
2. Tvarumo ir aplinkosaugos kompetencijos – kaimo plėtros specialistų pagrindinė kompetencija taps anglies pėdsako auditas ir biologinės įvairovės monetizavimas.
3. Strateginis valdymas ir verslumas – konsultantai, ūkių vadybininkai ir ekonomistai turės gebėti kurti naujus verslo modelius bioekonomikos srityje.
4. Tarpdisciplininės ir socialinės kompetencijos – fasilitavimo, lyderystės ir tinklaveikos gebėjimai; komunikacija tarp mokslo, verslo ir praktikos.
5. Tradicinių profesijų transformacija – fizinio darbo profesijos taps automatizuotų sistemų operatoriaus vaidmeniu; agronomų vaidmuo keisis nuo produkcijos gamintojo prie sistemų architekto.

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima teigti, kad Lietuvos žemės ūkio sektoriuje vyksta dvi tarpusavyje susijusios transformacijos – kompetencijų turinio kaita ir specialistų pasiūlos mažėjimas. Šie procesai rodo, kad sektorius pereina nuo tradicinio ūkininkavimo modelio prie žiniomis, technologijomis ir duomenimis grįstos veiklos sistemos, kurioje vis svarbesnę reikšmę įgauna skaitmenizacija, tvarumo principų integravimas, sisteminis mąstymas ir gebėjimas dirbti su pažangiomis technologijomis.

Darbo skelbimų analizė parodė, kad net tradicinėse žemės ūkio profesijose darbdaviai vis dažniau tikisi ne tik specifinių profesinių žinių, bet ir gebėjimo valdyti skaitmenines sistemas, analizuoti duomenis bei taikyti aplinkosauginius reikalavimus praktinėje veikloje. Ekspertų vertinimai patvirtino, kad tvarumo, skaitmenizacijos ir sisteminio mąstymo kompetencijos tampa prioritetinėmis visose žemės ūkio subsektorių profesijų grupėse. Šios tendencijos dera su tarptautinėmis prognozėmis, numatančiomis spartų automatizacijos augimą ir reikšmingus darbo funkcijų pokyčius žemės ūkio sektoriuje ateityje.

Kompetencijų turinio transformacijos formuoja procesų valdymo, duomenų analizės ir vertinimo, jų integracijos į sprendimus kompetencijų trūkumo prielaidas, kurios ilgainiui gali tapti viena pagrindinių kliūčių žemės ūkio sektoriaus konkurencingumui, inovatyvumui ir tvariai plėtrai. Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad ši problema nėra laikina ar susijusi vien su darbo rinkos ciklišku – ji pasižymi sisteminiu pobūdžiu ir reikalauja koordinuoto švietimo institucijų, sektoriaus organizacijų ir valstybės institucijų atsako.

Nors taikytas kokybinis, į ateities tendencijų identifikavimą orientuotas metodologinis požiūris neleidžia pateikti tikslių kiekybinių prognozių, nustatytų tendencijų kryptis yra pakankamai aiški. Tyrimo rezultatai pagrindžia poreikį stiprinti studijų programų atitiktį besikeičiantiems sektoriaus poreikiams, sistemingai plėtoti tvarumo ir skaitmenizacijos kompetencijas bei tobulinti absolventų stebėsenos sistemą, kuri sudarytų prielaidas duomenimis grįstiems sprendimams formuojant žemės ūkio žmogiškųjų išteklių politiką.

5. REKOMENDACIJOS DĖL KARTŲ KAITOS LIETUVOS ŽEMĖS ŪKYJE PRIORITETŲ, PRIEMONIŲ IR VEIKSMŲ

Kartų kaita (R.36) nurodoma kaip vienas iš 2023-2027 m. laikotarpio BŽŪP nustatytų 44 rezultatų rodiklių, susijęs su 10 konkrečių tikslų.[18] Todėl atliekant tyrimą buvo siekiama parengti rekomendacijas dėl kartų kaitos užtikrinimo bei jaunimo skatinimo likti kaimo vietovėse ir užsiimti jose žemės ūkio veikla, su konkrečiomis išmatuojamus rodiklius ir siektinus rezultatus turinčiomis priemonėmis, įskaitant ir viešinimo bei motyvacijos kampanijos organizavimo priemones ir veiksmus, įvertinant anksčiau šia tema atliktus tyrimus, tačiau neapsiribojant tik ES paramos galimybių įvertinimu.

5.1. Kartų kaitos Lietuvos žemės ūkyje prioritetų, priemonių ir veiksmų nustatymo procesas

Kartų kaitos Lietuvos žemės ūkyje prioritetų, priemonių ir veiksmų nustatymo procesas buvo daugiapakopis ir iteracinis. Buvo organizuojamos ekspertinės diskusijos, rekomendacijų pristatymus ir aptarimus renginiuose, buvo atliktas ekspertinis vertinimas bei iteracinis tikslinimas.

Išsprendus 4 pagrindinius tyrimo uždavinius buvo identifikuoti pagrindiniai kartų kaitos iššūkiai Lietuvos žemės ūkyje ir kaimo vietovėse:

- *Demografiniai pokyčiai* – jaunų žmonių emigracija į miestus ar užsienį, senėjančios vietos bendruomenės, silpnas šeimos institutas, mažas gimstamumas, mažesnis jaunų moterų skaičius kaime.
- Ekonominiai iššūkiai siejami su silpnėjančiu šalies regionų konkurencingumu, mažėjančia darbo vietų pasiūla kaimo vietovėse dėl automatizacijos, skaitmenizacijos ir kitų technologinių inovacijų, taip pat ribotomis galimybėmis užsitikrinti tvarias pajamas iš tradicinės žemdirbystės ir pirminės žemės ūkio gamybos. Kartų kaitą apsunkina ir vertybiniai bei socialiniai skirtumai – jaunimas dažniau orientuojasi į inovacijas, technologijas, aukštą gyvenimo kokybę ir veiklos įvairovę, o vyresnioji karta neretai laikosi tradicinių ūkininkavimo modelių. Be to, vietos bendruomenėse jaunų žmonių įtraukimas į sprendimų priėmimą ir vietos iniciatyvas vis dar išlieka nepakankamas.
- *Socialiniai ir kultūriniai skirtumai* – jaunimas turi kitokius lūkesčius dėl veiklų kaime, jaunimas mažai pažįsta savo gimtinę ir kaimo aplinką, ją pripažįsta kaip palankią gyventi ateityje.
- *Ūkių paveldėjimo problemos* – pensinio amžiaus ūkininkai, nenori arba neturi kam perduoti ūkių, o jaunoji karta nenori perimti ūkinės veiklos dėl sudėtingų ūkininkavimo sąlygų ar mažų perspektyvų.
- *Išteklių plėtoti žemės ūkio veiklas ir maisto produktų gamybą trūkumas, mažas jaunimo bei jaunų žmonių verslumas, būtinų žemės ūkiui ir kaimo plėtrai kompetencijų trūkumas.*
- *Ribotas paslaugų prieinamumas* – nutolusios nuo gyvenamosios vietovės švietimo, sveikatos apsaugos, kultūros paslaugos, jų trūkumas mažina jaunimo norą pasilikti gyventi ir dirbti kaime.
- *Nepalankus kartų kaitai žemės ūkio ir kaimo vietovių įvaizdis.*
- *Holistinio požiūrio į kaimo vietovių (regiono) vystymą ir kompleksinių priemonių, kurios padėtų užtikrinti kartų kaitą, trūkumas.*

[18] https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/income-support/young-farmers_lt

Atlikus užsienio šalių kartų kaitos procesų gerosios patirties pavyzdžių analizę nustatyta, kad reikalinga kurti ir diegti *holistinį modelį*, nes kartų kaita neįvyksta vien per finansines paskatas. Kartų kaita vyksta tada, kai:

- *Tarptautinė politika* formuoja tinkamus finansinius ir strateginius rėmus (ES, tarptautinės organizacijos).
- *Nacionalinė politika* kuria sisteminę teisinę, finansinę ir socialinę aplinką (*sukuria saugią sistemą).*
- *Regionas (savivaldybė) užtikrina gyvenimo kokybę* ir teritorinį patrauklumą.
- *Vietos bendruomenė kuria socialinį ryšį,* stiprina socialinį kapitalą ir vietos identitetą.
- *Šeima užtikrina demografinį stabilumą, tvarumą.*
- *Asmuo* stiprina individualų apsisprendimą ir motyvaciją, *jaučiasi įgalintas rinktis.*

Todėl buvo daroma prielaida, kad šių šešių lygmenų sinergija leistų pasiekti tvarią kartų kaitą Lietuvos kaime. Taip pat buvo vadovaujamasi nacionaliniais ir ES strateginiais, politiniais dokumentais, naujosios BŽŪP strateginėmis gairėmis.

ES „gyvybingam žemės ūkio sektoriui reikalingi kvalifikuoti ir novatoriški jauni ūkininkai, kad būtų galima reaguoti į visuomenės poreikius – nuo kokybiško maisto iki aplinkos viešųjų gėrybių.“ Kartų atsinaujinimo pagrindinis tikslas **–** pritraukti ir išlaikyti jaunuosius ūkininkus bei naujus ūkininkus ir sudaryti palankesnes sąlygas tvariai verslo plėtrai kaimo vietovėse.[19]

Europos aprūpinimo maistu saugumo ateitis – dinamiškos naujos ūkininkų ir pirminių maisto produktų gamintojų kartos rankose (Kartų kaitos žemės ūkyje strategija, 2025), o ūkininkavimo ir kaimo vietovių ateitis priklauso nuo to, ar jaunimui bus sukurtos tinkamos sąlygos kurti savo gyvenimą ir karjerą šiose vietovėse, kad ūkininkavimas ir toliau galėtų padėti didinti ES atsparumą ir užtikrinti tvarumą (Kartų kaitos žemės ūkyje strategija, 2025, p.5).

ES Kartų kaitos žemės ūkyje strategijoje (2025)[20] *numatytas pagrindinis tikslas* **-** remiant ūkių pajamas užtikrinti ilgalaikį ūkininkavimo sektoriaus atsparumą, kaimo vietovių gyvybingumą, Europos apsirūpinimo maistu saugumą, plėtojant ekonomiškai gyvybingą, tvarų ir perspektyvų verslą, diegiant inovacijas ir ugdant verslumą.

Siūlomi kartų kaitos Lietuvos žemės ūkyje prioritetai, priemonės ir veiksmai yra susieti su Europos Sąjungos (ES) kartų kaitos žemės ūkyje strategija (2025) ir ją atliepia.

1. Finansinis saugumas ir įsikūrimo parama. Išskirtas prioritetas dėl jaunųjų ūkininkų įsikūrimo ir finansinio saugumo tiesiogiai koreliuoja su ES strategijos gairėmis dėl didėjančio finansinio deficito (kuris ES mastu siekia 14,1 mlrd. EUR).

- **Atliepimas į ES kartų kaitos žemės ūkyje strategiją:** naujoji BŽŪP strategija siūlo „*Startinį jaunojo ūkininko paketą“*, kuris apjungia įsikūrimo pagalbą, paramą ūkio perdavimui/perdavimui ir lengvatinius kreditus.
- **Konkreti rekomendacija Lietuvai:** ES siūlo nuo 2028 m. padidinti paramos investicijoms intensyvumą iki 85 proc. ir tris kartus (iki 300 000 EUR) padidinti investicinės paramos lubas, jei ji teikiama per finansines priemones. Tai tiesiogiai sprendžia Lietuvoje nustatytą problemą dėl nuosavų lėšų trūkumo ir brangių ūkio objektų.

2. Kompetencijų hibridizacija ir ŽŪŽIS stiprinimas. Prioritetas dėl *žinių sklaidos ir modernių kompetencijų* (agro-duomenų analitikai, robotikos operatoriai) yra stiprinamas ES siekiu ugdyti jaunimo verslumą ir skaitmeninius įgūdžius.

---

[19] https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-glance/key-policy-objectives-cap-2023-27_lt

[20] Kartų kaitos žemės ūkyje strategija (2025). Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų Komitetui. {SWD(2025) 872 final}Strasbūras, 2025 10 21, COM(2025) 872 final

- **Atliepimas į ES kartų kaitos žemės ūkyje strategiją:** siūloma programa **„***Erasmus jauniesiems verslininkams“,* skirta įgyti verslo valdymo įgūdžių, bei specializuotas geriausios praktikos rinkinys *„Ateities ūkininkai“*.
- **Konkreti rekomendacija Lietuvai:** ES strategija pabrėžia **struktūrizuotas paramos sistemas** (mokymus, konsultacijas ir mentorystę) ne tik prieš jauniesiems ūkininkams įsikuriant, bet ir vėlesniuose ūkininkavimo etapuose, kas atliepia Lietuvos poreikį mažinti studijų ir darbo pasirinkimo klaidas.

3. Žemės prieinamumas ir struktūrizuotas ūkių perdavimas.

Ankstesnėse diskusijose akcentuota **„Struktūrizuota integracija ir kartų partnerystė“** įgauna itin griežtą ES teisinį rėmą.

- **Atliepimas į ES kartų kaitos žemės ūkyje strategiją:** naujoji BŽŪP strategija siūlo iki 2032 m. *tiesiogines išmokas susieti su pensiniu amžiumi*, kad vyresni ūkininkai būtų skatinami perduoti valdas naujai kartai.
- **Konkreti rekomendacija Lietuvai:** Lietuvoje identifikuotas *tėvų/senelių delsimas perleisti ūkius* sprendžiamas per ES siūlomas *ankstyvojo pasitraukimo reformas*, „žemės bankus“, apleistai žemei valdyti, skaitmenines žemės biržas ir paramą ūkio perdavimui/perleidimui.

4. Naratyvo transformacija ir profesinis identitetas.

Pabrėžiama *„Naratyvo transformacija“* (nuo fizinio ūkininkavimo vargo prie ekosistemų valdymo) yra identifikuota kaip esminė ES sąlyga siekiant pritraukti jaunimą į žemės ūkį.

- **Atliepimas į ES kartų kaitos žemės ūkyje strategiją:** inicijuojama programa **„Jaunieji kaimo ambasadoriai“**, kurie per socialinius tinklus keis visuomenės suvokimą apie ūkininkavimą.
- **Konkreti rekomendacija Lietuvai:** ES akcentuoja poreikį skatinti *moterų įsitraukimą* per specialią „Ūkininkaujančių moterų platformą“, kas atliepia Lietuvos SSGG nustatytą silpnybę dėl mažo moterų skaičiaus žemės ūkio sektoriuje.

5. Kompleksinis regionų patrauklumas ir gyvenimo kokybė.

Išskirtas *„Kompleksinis regionų patrauklumas“* atitinka ES strateginį tikslą užtikrinti *„teisę pasilikti“* (*angl., right to stay*) per kokybiškas viešąsias paslaugas.

- **Atliepimas į ES kartų kaitos žemės ūkyje strategiją:** akcentuojama būtinybė gerinti *socialinę infrastruktūrą* (vaikų priežiūra, sveikata, viešasis transportas) bei diegti *ūkininkų pavadavimo paslaugas* (atostogoms ar ligos atveju).
- **Konkreti rekomendacija Lietuvai:** tai tiesiogiai sprendžia Lietuvos problemą, kai jaunimas renkasi **priemiestines teritorijas**, nes periferijoje trūksta bazinių paslaugų ir socialinio saugumo.

Taigi, atsižvelgiant į empirinio tyrimo rezultatus, tyrimo metu identifikuotus pagrindinius kartų kaitos iššūkius Lietuvos kaimo vietovėse, politines prielaidas ir kitus veiksnius tyrėjai, kartu su vietos ekspertais, identifikavo kartų kaitos žemės ūkyje ir kaimo vietovėse prioritetus, priemones ir veiksmus. Jie buvo pristatyti ir vertinami seminaro *„Kartų kaita Lietuvos kaime: jaunimo įsitraukimas, sprendimai ir ateities kryptys“* tarptautinės parodos „*Ką pasėsi...2026*“ (2026-03-26) metu, *Lietuvos bendruomenių organizacijų ir seniūnaičių išplėstinėje sueigoje* (2026-04-25), tiesiogiai susitinkant su suinteresuotaisiais. Iš viso buvo gauta 51 ekspertinio vertinimo anketa. Priemonės ir veiksmo reikšmingumas buvo vertinimas trijų balų skalėje: 3 - labai reikšminga; 2 - vidutiniškai reikšminga; 1 - mažai reikšminga, 0 – nereikšminga (5.1 lentelė). Kai kurie veiksniai ekspertų nebuvo vertinami, nes jie buvo suformuluoti vėliau iš ekspertų pasiūlymų.

5.1 lentelė. Kartų kaitos Lietuvos žemės ūkyje strateginių prioritetų, priemonių ir veiksmų ekspertinis vertinimas

Strateginiai prioritetai, priemonė, veiksmas	Priemonės ir veiksmo reikšmingumo vertinimas: 3 - labai reikšminga; 2 - vidutiniškai reikšminga; 1 - mažai reikšminga, 0 – nereikšminga.
I PRIORITETAS. Finansinio prieinamumo, ekonominio ir socialinio saugumo didinimas	
1.1. Priemonė. Integruoto startinio dalyvavimo žemės ūkio veiklose paketo sudarymas.	**2,634**
1.1.1. Veiksmas. Finansinių paskatų jauniesiems ūkininkams siekiant ES paramos didinimas.	2,76
1.1.2. Veiksmas. Palūkanų kompensavimo (ne mažiau kaip 70 proc.) bei valstybės garantijų mechanizmo jauniesiems ūkininkams sukūrimas.	2,57
1.1.3. Veiksmas: Jaunųjų ūkininkų kreditavimo sąlygų tobulinimas.	2,57
1.2. Priemonė. Socialinio saugumo ir gyvenimo kokybės kaime kaip vertės stiprinimas.	**1,95**
1.2.1. Veiksmas. Ūkininkų pavadavimo paslaugų plėtra.	1,86
1.2.2. Veiksmas. Sugrįžimo į kaimo vietoves skatinimas.	2,04
1.2.3. Veiksmas. Karo pabėgėlių ir migrantų integravimo į kaimo bendruomenę stiprinimas.	Nevertintas
1.3. Priemonė. Žemės prieinamumo užtikrinimas	**2,255**
1.3.1. Veiksmas. Įsteigti nacionalinį žemės banką, kuris supirktų nenaudojamą ar apleistą žemę ir ją prioriteto tvarka lengvatinėmis sąlygomis nuomotų arba parduotų jauniesiems ūkininkams.	2,17
1.3.2. Veiksmas. Sukurti skaitmeninę „žemės biržą“, kurioje būtų viešai prieinama informacija apie laisvus žemės ūkio paskirties sklypus, jų kokybę ir nuomos sąlygas.	2,43
1.3.3. Veiksmas. Taikyti mokestines lengvatas (pvz., atleidimą nuo žemės mokesčio arba mažesnį žemės mokesčio tarifą) savininkams, kurie sudaro ilgalaikes (ne mažiau kaip 10 m.) žemės nuomos sutartis su jaunaisiais ūkininkais.	2,17
1.4. Priemonė: Sisteminio ūkio perdavimo (paveldėjimo) modelio sukūrimas.	**1,90**
1.4.1 Veiksmas. Ūkių perdavimo ir pensijų sistemos sinergijos didinimas	1,90
1.4.2. Veiksmas. Integruotos ūkio perdavimo ir tęstinumo sistemos (el. platformos) sukūrimas, užtikrinant finansinį, teisinį ir socialinį prieinamumą.	1,78
II PRIORITETAS. Integruotų (kompleksinių) kompetencijų plėtra ir ŽŪŽIS gerinimas	
2.1. Priemonė. Darbo rinkai aktualių mikrokvalifikacijų kūrimas ir jaunimui patrauklių profesijų skatinimas.	**2,43**
2.1.1. Veiksmas. Hibridinių kompetencijų ir mikrokvalifikacijų plėtra, skatinant jaunimo įsitraukimą į daugiafunkcę veiklą kaime.	2,35
2.1.2. Veiksmas. „Erasmus“ mainų programos jauniesiems ūkininkams/verslininkams plėtra.	2,31
2.1.3. Veiksmas. Jaunojo ūkininko paso - sisteminio modelio, integracijos į žemės ūkio veiklą (mokymasis–praktika–dalinio įsitraukimo į ūkininkavimą veiklos) diegimas.	2,23
2.2. Priemonė. Mentorystės sistemų stiprinimas ir jaunimo integracijos į žemės ūkio veiklą užtikrinimas	**2,25**
2.2.1. Veiksmas. Nacionalinės mentorystės ir pameistrystės platformų stiprinimas ir įveiklinimas sujungiant patyrusius ūkininkus, konsultantus ir jaunimą regionų „Spiečiuose“.	2,43
2.2.2. Veiksmas. Jaunųjų ūkininkų ūkių inkubatorių steigimas ir mentoryste grįsto startuolių *(angl., start-up*) auginimo sistemos kūrimas	2,09
2.3. Priemonė. Žemės ūkio mokslo inovacijų ekosistemos kūrimas.	**2,153**

2.3.1. Veiksmas. Tiksliniai moksliniai tyrimai kartų kaitos poreikiams ir sisteminiams barjerams šalinti.	2,03
2.3.2. Veiksmas. Jaunųjų ūkininkų įgalinimas per praktinę mokslo ir technologijų bendrakūrą („gyvųjų laboratorijų“ modelis).	2,29
2.3.3. Veiksmas. Piliečių mokslo žemės ūkyje skatinimas, įtraukiant ūkininkus ir kaimo bendruomenes į inovacijų bendrakūrą per ŽŪŽIS.	Nevertintas
III PRIORITETAS. Kompleksinis regionų gyvybingumo stiprinimas kuriant veikiančias gyvenimo sistemas jaunam žmogui ir šeimai	
3.1. Priemonė. Jaunų šeimų įsikūrimą kaime skatinančių integruotų būsto, verslo ir tvarios infrastruktūros sprendimų plėtra.	**2,399**
3.1.1. Veiksmas. Regeneratyvios socialinės ir autonominės (*angl., off-grid*) infrastruktūros plėtra.	2,41
3.1.2. Veiksmas. Pilotinių integruotų gyvenimo ir veiklos modelių kaimo vietovėse diegimas, skatinant jaunų šeimų būsto kūrimą iš vietos žaliavų ir vietos verslų plėtrą.	2,39
3.2. Priemonė. Lanksčios (hibridinės) gyvenamosios ir darbo aplinkos kūrimas bei pajamų diversifikacijos kaimo vietovėse skatinimas.	**2,447**
3.2.1. Veiksmas. Lanksčių gyvenimo ir darbo modelių diegimas (ne „arba kaimas, arba miestas“).	2,48
3.2.2. Veiksmas. Bendradarbiavimu grįstų veiklos modelių diegimas kaimo vietovėse, skatinant jaunimo kooperaciją, veiklų derinimą ir dalijimąsi ištekliais	2,41
3.3. Priemonė. Viešųjų paslaugų planavimo ir organizavimo tobulinimas pagal kaimo gyventojų realius poreikius ir taikant kaimo interesų įvertinimo (angl., rural proofing) principus.	**2,35**
3.3.1. Veiksmas. Jaunų šeimų kaime gyvybingos ekosistemos kūrimas, taikant kaimo interesų įvertinimo (*angl., rural proofing*) principus viešųjų paslaugų planavime.	2,41
3.3.2. Veiksmas. Kritinės jaunimo masės ir socialinio gyvybingumo kaime užtikrinimas per integruotus jaunimo centrų ir tinklaveikos modelius, taikant kaimo interesų įvertinimo (*angl., rural proofing*) principus.	2,38
3.3.3. Veiksmas. Paslaugų dizaino pagal realius kaimo gyventojų poreikius (ne „vienodas visiems“) kūrimas.	2,25
IV PRIORITETAS. Kaimo ir žemės ūkio įvaizdžio bei komunikacijos transformacija (horizontalus)	
4.1. Priemonė. Šiuolaikinio žemės ūkio ir kaimo įvaizdžio formavimas.	**2,085**
4.1.1. Veiksmas. Jaunųjų ūkininkų ir agroverslo atstovų/nuomonės formuotojų ambasadorystės programa.	2,01
4.1.2. Veiksmas. Kaimo moterų įgalinimas ir lygių galimybių didinimas.	2,01
4.1.3. Veiksmas. Patyriminės komunikacijos kampanijos „Išbandyk kaimą“ įgyvendinimas, skatinant jaunimo tiesioginį įsitraukimą į šiuolaikinio žemės ūkio veiklas.	2,23
4.2. Priemonė. Inovatyvaus žemės ūkio pažinimo ir profesinio orientavimo stiprinimas.	**2,44**
4.2.1. **Veiksmas.** Ankstyvojo profesinio orientavimo į žemės ūkio veiklas stiprinimas.	2,47
4.2.2. **Veiksmas.** Inovacijomis ir skaitmeninėmis technologijomis grįsto žemės ūkio demonstravimo iniciatyvų skatinimas.	2,41
4.3. Priemonė. Kultūrinio identiteto raiškos stiprinimas ir vietokūros plėtra.	**1,96**
4.3.1. Veiksmas. Etnožaidynių kaip gyvo kultūrinio identiteto ir vietokūros platformos regionuose plėtra	1,84
4.2.3. Veiksmas. Jaunimo vietokūros (*angl., placemaking*) iniciatyvų plėtra kaimo erdvėse, stiprinant įsitraukimą į aplinkos kūrimą ir modernizavimą	2,23
4.4. Priemonė. Integruota naratyvo transformacijos ir kaimo ateities komunikacijos platforma/ekosistema	n.d.
4.4.1. Veiksmas. Jaunojo ūkininko skaitmeninio paso – personalizuotos integracijos, kompetencijų ugdymo ir įsitraukimo į žemės ūkio veiklas modelio – diegimas ir komunikacinis populiarinimas.	n.d.
4.4.2. Veiksmas. Nuolatinis kartų ryšio stiprinimas ir šeimos bei bendruomenės palaikymas	n.d.

Priemonių ir veiksmų vertinimai svyravo nuo 1,84 iki 2,76 balo. Atsižvelgiant į ekspertų vertinimus kai kurių savarankiškų priemonių ir veiksmų buvo atsisakyta jas apjungiant. Rekomendacijos buvo papildytos viena priemone (4.4) ir dviem veiksmais siekiant geriau susidoroti

su tyrimo metu identifikuotais ir ekspertų paminėtais pagrindiniais kartų kaitos iššūkiais Lietuvos kaimo vietovėse. Pagal prioritetą "Kaimo ir žemės ūkio įvaizdžio bei komunikacijos transformacija„ prie *viešinimo bei motyvacijos kampanijos organizavimo priemonių* buvo svarbu įtraukti „*minkštąjį pamatą*", kuris skirtas įveikti giliai įsišaknijusį identiteto atotrūkį ir profesinio prestižo stoką, įtvirtinant modernaus ūkininko kaip „ekosistemų ir technologijų valdytojo" identitetą.

Diskutuotinų ir ekspertų mažiausiais balais įvertintų veiksmų paaiškinimas. Pagal priemonę *„Socialinio saugumo ir gyvenimo kokybės kaime kaip vertės stiprinimas"* ūkininkų pavadavimo paslaugos gali būti formuojamos ne tik kaip „pagalba ligos atveju", bet kaip *moderni, socialinį saugumą ir ūkio tęstinumą užtikrinanti sistema*. Tyrėjų nuomone ši priemonė turėtų būti pagrįsta labai inovatyviomis veiklomis:

1. Nacionalinė ūkininkų pavadavimo platforma („Ūkio tęstinumo tinklas"): **s**kaitmeninė sistema, jungianti ūkininkus, sertifikuotus pavaduotojus ir studentus; automatizuotas pavadavimo planavimas pagal ūkio profilį, sezoniškumą ir kompetencijas; integruota su ŽŪŽIS duomenimis.

2. Sertifikuotų ūkininkų pavaduotojų tinklas: parengta profesionalių pavaduotojų sistema (praktikai, jauni ūkininkai, studentai); standartizuoti kompetencijų paketai (gyvulininkystė, augalininkystė, technika, administravimas); mobilios „greito reagavimo" komandos regionuose.

3. Socialinio saugumo pavadavimo fondas: Valstybės ir savivaldos bendrai finansuojama schema, subsidijuojanti pavadavimo paslaugas ligos, priežiūros, krizių ar perdegimo atvejais; ypač orientuota į smulkius ir vidutinius ūkius.

4. „Ūkio perdegimo prevencijos" paslauga: laikinas pavadavimas siekiant sumažinti darbo krūvį ir psichosocialinę įtampą; derinama su konsultacijomis (darbo organizavimas, automatizacija, laiko valdymas).

*5. Jaunimo įtraukimo pavadavimo programa***:** žemės ūkio studijų programų studentai ir jauni specialistai įtraukiami į pavadavimą kaip praktikos ir karjeros pradžios forma; skatinamas kartų bendradarbiavimas ir žinių perdavimas.

*6. Mobilios pavadavimo brigados regionuose***:** regioniniai „ūkio išlaikymo vienetai", galintys greitai reaguoti į kritines situacijas; ypač svarbu gyvulininkystės ūkiams, kur veikla negali būti nutraukta.

*7. Skaitmeninis ūkio „dvynys" (angl., digital farm twin) pavadavimui***:** skaitmenizuotas ūkio modelis, leidžiantis pavaduotojui perimti procesus nuotoliniu būdu (duomenys, sensoriai, GPS, valdymo sistemos); mažina įėjimo barjerus pavaduotojams.

Itin jautrus klausimas Lietuvoje yra tiesioginių *išmokų ir pensinio amžiaus susietumas*, kurį siūlo naujojo 2028-2034 m. laikotarpio ES BŽŪP strategija. Nors šia priemone siekiama paspartinti kartų kaitą, ji susiduria su giliais *ekonominiais, socialiniais ir emociniais barjerais*, kurie yra glaudžiai susiję su lietuviška „meilės žemei" kultūra.

Remiantis moksliniai šaltiniais, galima išskirti šias kritines šio susietumo puses:

1. Finansinis nesaugumas ir išmokos kaip „saugumo tinklas".

Daugeliui vyresnio amžiaus ūkininkų Lietuvoje tiesioginės išmokos nėra tik parama – tai *pagrindinis pajamų šaltinis.*

- *Pensijų nepakankamumas:* ūkininkai dažnai atideda išėjimą į pensiją, nes ūkininkų dalyvavimas pensijų sistemoje neužtikrina pakankamų pajamų.
- *BŽŪP išmokų vaidmuo:* šiomis aplinkybėmis tiesioginės išmokos atlieka socialinį vaidmenį ir tampa vienintele apsaugos priemone nesukaupus pakankamai finansinių išteklių ir neturint teisių į pakankamą pensiją. Staigus išmokų nutraukimas be nacionalinių reformų gali sukelti finansinį skurdą senatvėje.

2. Emocinis prisirišimas ir „minkštosios" ūkių perdavimo kliūtys.

Lietuvių svajonė senatvėje gyventi kaime ir puoselėti savo žemę tiesiogiai kertasi su strateginiu tikslu perduoti valdymą jaunimui.

- *Nenoras pasitraukti:* šeimos ūkiuose dažnai kyla sudėtingų *emocinių problemų* – tėvai ir seneliai neskuba perleisti ūkių, o jaunimo siekis dirbti savarankiškai dažnai kertasi su esama ūkių perdavimo kultūra.

- *Veiklos prasmė:* jaunimas žemės ūkį suvokia kaip saviraišką, tačiau vyresniajai kartai tai yra identiteto dalis. Išmokų susiejimas su amžiumi gali būti suvokiamas kaip nelygios galimybės, priverstinis atskyrimas nuo prasmingos veiklos ir žemės.

3. Strateginis svertas prieš socialinį teisingumą.

ES požiūriu, išmokų ribojimas pensinio amžiaus asmenims yra *strateginis svertas*, padedantis užtikrinti žemės nuosavybės judumą.

- *Tikslas iki 2032 m.:* siūloma, kad iki šio termino pensiją gaunantys ūkininkai nebegalėtų gauti tiesioginių išmokų, taip skatinant juos perduoti ūkį naujai kartai.
- *Dvigubas iššūkis:* Lietuvai tai gali būti iššūkis: kaip užtikrinti *orią ūkininkų senatvę* (socialinis teisingumas) ir kartu atlaisvinti žemę jaunimui (ekonominis būtinumas).

4. Reikalingos kompensacinės priemonės.

Kad šis susiejimas netaptų krize, pabrėžiama būtinybė diegti papildomus mechanizmus:

- *Laipsniškas pasitraukimas:* siūloma sudaryti sąlygas vyresniajai kartai pasitraukti pamažu, likti konsultantais ar mentoriais, taip išlaikant pagarbą jų patirčiai.
- *Nacionalinės reformos:* būtina tobulinti mokesčių, paveldėjimo ir socialinės apsaugos sistemas, kad jos remtų laiku vykdomą perdavimą, o ne jį stabdytų.
- *Pameistrystė ir mentorystė:* perdavimo procesas turėtų būti struktūrizuotas, teikiant teisinę ir konsultacinę paramą, kad būtų išvengta šeimos konfliktų.

5.2. Rekomendacijos dėl kartų kaitos užtikrinimo bei jaunimo skatinimo likti kaimo vietovėse ir užsiimti jose žemės ūkio ir kita veikla

Rekomendacijose prioritetai, priemonės ir veiksmai kartų kaitos žemės ūkyje ir kaimo vietovėse užtikrinimui buvo suformuluoti taikant įrodymais grįstos viešosios politikos (angl. *evidence-based policy*) ir sisteminio (holistinio) planavimo, bendrakūros principus.

Rengiant rekomendacijas buvo remtasi:

- atliktų kiekybinių ir kokybinių tyrimų rezultatais, ekspertiniu vertinimu, identifikuojant pagrindinius kartų kaitą skatinančius ir ribojančius veiksnius;
- Lietuvos ir Europos Sąjungos strateginių dokumentų, ypač BŽŪP po 2027 m. reglamento projekto, ES Kartų kaitos strategija (2025), Europos konkurencingumo kelrodžiu (2025) (angl. EU Competitiveness Compass),[21] bei kitų su kartų kaita, ŽŪŽIS, inovacijomis, kompetencijų ugdymu ir regionų plėtra susijusių dokumentų analize;
- mokslinės literatūros ir gerosios užsienio praktikos analize;
- esamų Lietuvos paramos priemonių, institucinių mechanizmų ir jų sąveikos vertinimu;
- ekspertinėmis įžvalgomis bei tarpsektoriniu požiūriu.

Prioritetai suformuluoti kaip ilgalaikės kartų kaitos politikos kryptys, priemonės – kaip pagrindinės intervencijų sritys, o veiksmai – kaip konkrečios įgyvendinimo iniciatyvos. Jie parengti vadovaujantis nuoseklumo, tarpusavio papildomumo, įgyvendinamumo ir orientacijos į rezultatus principais, siekiant užtikrinti jų suderinamumą su nacionaline ir Europos Sąjungos žemės ūkio, kaimo plėtros, švietimo, inovacijų ir regioninės politikos sistema. Ypatingas dėmesys skirtas tam, kad siūlomi sprendimai papildytų, o ne dubliuotų BŽŪP po 2027 m. numatytas intervencijas, stiprintų ŽŪŽIS veikimą, skatintų tarpinstitucinį bendradarbiavimą ir sudarytų prielaidas ilgalaikei kartų kaitai Lietuvos žemės ūkyje ir kaimo vietovėse.

I prioriteto (ekonominis saugumas) ir II prioriteto (kompetencijos / ŽŪŽIS stiprinimas) sąsajų kūrimą, taip pat įveiklina Strategijoje minimas Hibridines kompetencijas (2.1 priemonė). Šis

[21] Europos konkurencingumo kelrodžiu (2025) - https://commission.europa.eu/topics/competitiveness/competitiveness-compass_lt

pasiūlymas suteikia joms aiškesnį turinį: specialistas kaime gali derinti pirminę gamybą su maisto perdirbimo technologijų valdymu ar e-komercijos trumpųjų grandinių administravimu ir pan. Kryptingesnis tampa ir pasiūlymas remti Jaunųjų ūkininkų inkubatorius (2.2 priemonė). Verslo inkubatoriai kaimo vietovėse turi fokusuotis ne tik į agroinovacijų sklaidą, bet turi jauną žmogų „vesti už rankos“, kai jis bando sukurti mikro-perdirbimo startuolį, sugeneruojantį 3–5 kartus didesnę pelno maržą iš to paties žemės hektaro.

Atsižvelgiant į kartų kaitos užtikrinimo bei jaunimo skatinimo likti kaimo vietovėse ir užsiimti jose žemės ūkio veikla Lietuvoje SSGG analizę (6.1 lentelė) bei naująją ES kartų kaitos žemės ūkyje strategiją (2025 m.)[22], Lietuvai rekomenduojama suformuoti *4 strateginius prioritetus iš kurių vienas yra horizontalus.* Horizontaliojo prioriteto – „*Kaimo ir žemės ūkio įvaizdžio bei komunikacijos transformacija*“, poreikis išryškėjo apibendrinus kiekybinių ir kokybinių tyrimų rezultatus, kurie parodė, kad jaunimo sprendimus likti ar sugrįžti į kaimą lemia ne tik ekonominiai, socialiniai ar infrastruktūriniai veiksniai, bet ir susiformavęs kaimo bei žemės ūkio įvaizdis, profesinis prestižas, informacijos prieinamumas ir visuomenėje vyraujantys naratyvai apie žemės ūkio sektorių. Tyrimas atskleidė, kad dalis jaunimo žemės ūkį vis dar sieja su tradiciniu, fiziškai sunkiu ir ribotas profesines galimybes suteikiančiu darbu, nors sektorius sparčiai modernėja, tampa žinioms, inovacijoms ir technologijoms imlia ekonomikos sritimi. Todėl komunikacijos ir įvaizdžio transformacija buvo išskirta kaip horizontalusis prioritetas, integruojantis visus kitus programos prioritetus. Jis orientuotas į šiuolaikinio žemės ūkio ir kaimo gyvenimo naratyvo formavimą, profesinio patrauklumo didinimą, ankstyvą profesinį orientavimą, visuomenės informavimą apie sektoriaus inovacijas, karjeros galimybes ir gyvenimo kokybę kaimo vietovėse. Šis prioritetas nėra savarankiška intervencijų sritis – jis veikia kaip horizontalusis principas, didinantis kitų prioritetų priemonių veiksmingumą, skatindamas jaunimo motyvaciją įsitraukti į žemės ūkio ir kaimo ekonomikos veiklas. Nustatyti prioritetai sujungia ES siekį iki 2040 m. padvigubinti jaunųjų ūkininkų dalį (nuo 12 proc. iki 24 proc.) ir ES rekomendaciją valstybėms narėms kartų kaitos užtikrinimo tikslu investuoti bent 6 proc. žemės ūkiui skiriamų išlaidų, kurias dar gali papildyti nacionalinėmis ir regioninėmis lėšomis, su specifiniais Lietuvos iššūkiais, tokiais kaip prieigos prie žemės užtikrinimas, žemės ūkio/kaimo patrauklumas (įvaizdis) ir socialinis, ekonominis nesaugumas gyvenant ir dirbant kaime ir kitais.

Formuluojant kartų kaitos prioritetų ir priemonių tikslus buvo vadovaujamasi tyrimo rezultatais ir strateginiuose bei politiniuose dokumentuose pateikiamomis įžvalgomis.

Bendra kartų kaitos bei jaunimo skatinimo likti Lietuvos kaimo vietovėse ir užsiimti jose žemės ūkio ir kita veikla vizija – *tvari ir visapusiška kartų kaita Lietuvos žemės ūkyje, sukuriant integruotą ir efektyviai veikiančią ekosistemą, kuri skatintų jaunimą įsitraukti ne tik į žemės ūkio veiklą, bet ir rinktis gyvenimą kaimo vietovėse, stiprintų sektoriaus atsparumą, skatintų tvarių ir inovacijomis grįstų sprendimų taikymą bei užtikrintų gyvenimo kokybę ir regionų socialinį bei ekonominį gyvybingumą.*

Pagrindinis strateginių prioritetų ir priemonių tikslas *– sudaryti sąlygas tvariai kartų kaitai Lietuvos žemės ūkyje ir kaimo vietovėse, kompetencijų, žinių, inovacijų ir konsultavimo sistemą (ŽŪŽIS), didinant jaunimo galimybes pradėti ir plėtoti veiklą žemės ūkio bei kaimo ekonomikos srityse, gerinant finansinį ir socialinį prieinamumą, kuriant patrauklią gyvenamąją aplinką regionuose ir formuojant šiuolaikišką žemės ūkio bei kaimo įvaizdį. Taip siekiama didinti sektoriaus konkurencingumą, atsparumą ir inovatyvumą, užtikrinant ilgalaikį regionų gyvybingumą bei gyvenimo kokybę.*

I PRIORITETAS: Finansinio prieinamumo, ekonominio ir socialinio saugumo didinimas.

[22] Šios rekomendacijos dera su: 2023 m. spalio 19 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl kartų kaitos ES ateities ūkiuose (2022/2182(INI); Tarybos išvadomis dėl ilgalaikės ES kaimo vietovių vizijos (LTVRA), dok. 15631/23 pareikštomis pozicijomis; „Strateginis dialogas dėl žemės ūkio ateities ES. Bendra ūkininkavimo ir apsirūpinimo maistu sistemos perspektyva Europoje“, 2024 m.

Tikslas - didinti jaunimo galimybes pradėti ir plėtoti žemės ūkio, kitas kaimo ekonomikos veiklas, stiprinant finansinį prieinamumą, ekonominį stabilumą ir socialinio saugumo garantijas, mažinančias įėjimo į sektorių riziką ir skatinančias ilgalaikį įsitvirtinimą regionuose, suteikti pradinį kapitalą ir užtikrinti, kad jaunieji ūkininkai proaktyviai veiktų rinkoje. Šis prioritetas tiesiogiai atliepia ES kartų kaitos žemės ūkyje strategijoje siūlomą „startinį jaunojo ūkininko paketą“ ir Lietuvoje jaučiamą jaunų žmonių tarpe ekonominį ir socialinį nesaugumą.

1.1. Priemonė. Integruoto startinio dalyvavimo žemės ūkio veiklose paketo sudarymas.

Tikslas - sukurti jaunimui palankią integruotą finansinės ir institucinės paramos sistemą, sudarančią sąlygas palaipsniui ir saugiai pradėti žemės ūkio veiklas, mažinant finansines kliūtis, veiklos pradžios riziką ir kapitalo prieinamumo netolygumus. Ši priemonė leistų įgyvendinti ES rekomenduojamą paramos jauniesiems ūkininkams modelį, kuris apima jaunųjų ūkininkų įsikūrimo paramą, pagalbą investicijoms ir lengvatinių kreditų bei valstybės garantijų teikimo veiksmus.

1.1.1. Veiksmas. Finansinių paskatų jauniesiems ūkininkams siekiant ES paramos didinimas. Numatoma didinti finansines paskatas jauniesiems ūkininkams, siekiantiems pasinaudoti ES paramos priemonėmis, mažinant nuosavo kapitalo trūkumo ir administracinės naštos keliamus barjerus veiklos pradžiai ir plėtrai. Siūloma padidinti ES struktūrinės paramos jaunųjų ūkininkų investicijoms į žemės ūkio valdas intensyvumą iki 85 proc.

1.1.2. Veiksmas. Palūkanų kompensavimo (ne mažiau kaip 70 proc.) bei valstybės garantijų mechanizmo jauniesiems ūkininkams sukūrimas. Siekiama sukurti jauniesiems ūkininkams palankų kreditavimo modelį, užtikrinant reikšmingą palūkanų kompensavimą ir valstybės garantijas, kurios mažintų finansinę riziką bei gerintų galimybes gauti paskolas veiklos pradžiai ir investicijoms. Taikyti palūkanų kompensavimo (ne mažiau kaip 70 proc.) bei valstybės garantijų mechanizmą be užstato komercinių bankų paskoloms, nes norinčiam pradėti ūkininkauti jaunimui trūksta kredito istorijos.

1.1.3. Veiksmas. Jaunųjų ūkininkų kreditavimo sąlygų per nacionalinį Plėtros banką ILTE tobulinimas. Pereiti nuo vienkartinių išmokų jauniesiems ūkininkams prie naujų kreditavimo modelių, pvz., kooperatinis finansavimas, kurie mažintų pradinę ekonominę ūkininkavimo riziką jauniems ūkininkams, diegimo. Siūloma tobulinti jaunųjų ūkininkų finansavimo priemones per ILTE, kuriant lankstesnes kreditavimo sąlygas, pritaikytas jaunimo poreikiams, veiklos specifikai ir ribotam pradiniam kapitalui.

1.2. Priemonė. Socialinio saugumo ir gyvenimo kokybės kaime kaip vertės stiprinimas.

Tikslas - stiprinti socialinį saugumą ir gyvenimo kokybę kaime kaip esminę viešąją ir strateginę vertę, užtikrinant kompleksinių paslaugų prieinamumą, socialinį atsparumą ir pasitikėjimu grįstą gyvenimo aplinką, kuri sudarytų prielaidas tvariai kartų kaitai kaimo vietovėse.

1.2.1. Veiksmas. Ūkininkų pavadavimo paslaugos. Skatinti ES finansuojamos ūkininkų pavadavimo sistemos diegimą, leidžiančią jauniesiems ūkininkams išeiti atostogų ar pasirūpinti vaikais. Inovatyvios veiklos - ūkininkų pavadavimo paslaugos galėtų būti 1) Skaitmeninė ūkininkų pavadavimo platforma. Ūkių ir pavaduotojų (ūkininkų, studentų, specialistų) sujungimas per skaitmeninę sistemą, leidžiančią greitai organizuoti pavadavimą pagal ūkio poreikius ir kompetencijas. 2) Sertifikuotų pavaduotojų tinklas. Profesionalių ir parengtų pavaduotojų sistema, užtikrinanti kokybišką ūkio veiklos tęstinumą įvairiose situacijose. 3) Socialinio saugumo pavadavimo schema. Viešai remiama paslauga, mažinanti ūkininkų rizikas ligos, perdegimo ar krizių atvejais ir užtikrinanti ūkio veiklos nenutrūkstamumą. 4) Jaunimo įtraukimo į pavadavimą programa. Žemės ūkio studentų ir jaunų specialistų įtraukimas į pavadavimo veiklas kaip praktikos, kompetencijų ugdymo ir kartų kaitos priemonė.

1.2.2. Veiksmas. Sugrįžimo į kaimo vietoves skatinimas. Tikslas - didinti grįžimo į kaimo vietoves patrauklumą ir prieinamumą, sudarant kompleksines socialines, ekonomines ir būsto sąlygas,

kurios užtikrintų sklandžią reintegraciją, šeimų įsikūrimą bei ilgalaikį gyvenimo ir darbo stabilumą kaime. Supaprastinta reintegracijos sistema grįžtantiems į kaimą (vieno langelio principas dėl registracijos, socialinių garantijų, konsultacijų), finansinės ir būsto įsigijimo/įkūrimo priemonės (lengvatinės paskolos, subsidijos, nuomos–išsipirkimo modeliai), šeimų įsikūrimo paketai kaime (integruotos paslaugos: darbas, vaikų ugdymas, sveikata, mobilumas); karjeros ir veiklos galimybių platforma grįžtantiems (darbo vietos, savarankiško verslo, ūkinės veiklos starto galimybės).; bendruomeninės integracijos programos (mentorystė, vietos bendruomenių įtraukimas, socialinių tinklų kūrimas).

1.2.3. Veiksmas. Karo pabėgėlių ir migrantų integravimo į kaimo bendruomenę stiprinimas. Tikslas - užtikrinti sklandžią karo pabėgėlių ir migrantų socialinę, ekonominę bei kultūrinę integraciją į kaimo bendruomenes, stiprinant socialinę sanglaudą, mažinant atskirtį ir prisidedant prie kaimo vietovių demografinio, darbo jėgos ir bendruomeninio gyvybingumo. Integracijos kaime „vieno langelio“ modelis (administracinė, socialinė ir teisinė pagalba atvykstantiems); kalbos, darbo ir gyvenimo įgūdžių programos kaimo aplinkoje (derinant su realia praktika ūkiuose ir vietos verslu); įdarbinimo ir savanorystės integracija kaimo ekonomikoje (žemės ūkis, perdirbimas, paslaugos); būsto ir įsikūrimo pagalbos mechanizmai (laikinas apgyvendinimas, nuomos subsidijos, bendruomeniniai būstai); bendruomeninės integracijos ir mentorystės programos (vietos šeimų, bendruomenių ir atvykusiųjų partnerystės); kultūrinio tarpininkavimo ir socialinės sanglaudos iniciatyvos (bendros veiklos, renginiai, neformalios mokymosi erdvės).

1.3. Priemonė. Žemės prieinamumo užtikrinimas

Tikslas - pašalinti kliūtis jaunų žmonių patekimui į žemės ūkio sektorių ir užtikrinti žemės mobilumą. Padės įveikti vieną didžiausių kliūčių naujakūrystei kaime: dirbamos žemės trūkumas ir jos įsigijimo arba nuomos kaina (2024 m. pagal Žemės ūkio duomenų centro duomenis, Lietuvoje vidutinė vieno žemės ūkio naudmenų hektaro kaina – 5452 eurai, o vieno hektaro nuomos kaina – 247 eurai). Priemonė atitinka šiuolaikinę ES politikos kryptį – bendruomeninį žemės valdymą (*angl. community land stewardship*), žemės fondus (*angl. land funds*) ir partnerystėmis grįstą žemės konsolidaciją. Turėtų remtis „iš apačios į viršų“ iniciatyvomis, dera su LEADER, vietos veiklos grupių ir socialinės ekonomikos principais, atitinka ES praktikas, kuriose svarbų vaidmenį atlieka žemės fondai, fondai ir bendruomeninės organizacijos.

1.3.1. Veiksmas. Skatinti partnerystėmis grįstų žemės fondų ir savanoriškos žemės konsolidacijos modelių plėtrą, **didinant žemės prieinamumą jauniesiems ūkininkams.** Rekomenduojama sudaryti sąlygas asociacijoms, fondams ir kooperatyvams įsigyti ar konsoliduoti nenaudojamą žemės ūkio paskirties žemę ir ją lengvatinėmis sąlygomis perduoti naudotis, nuomoti arba įsigyti jauniesiems ūkininkams. Siekiama didinti jaunųjų ūkininkų galimybes pradėti žemės ūkio veiklą, mažinant žemės įsigijimo barjerus ir užtikrinant efektyvesnį nenaudojamos ar apleistos žemės panaudojimą žemės ūkio ir kaimo gyvybingumo stiprinimui.

1.3.2. Veiksmas. Sukurti skaitmeninę „žemės biržą“, **kurioje būtų viešai prieinama informacija apie laisvus žemės ūkio paskirties sklypus, jų kokybę ir nuomos galimybes.** Rekomenduojama sukurti skaidrią ir lengvai prieinamą skaitmeninę platformą, kuri didintų informacijos apie žemės prieinamumą sklaidą, palengvintų jaunųjų ūkininkų galimybes rasti žemę veiklai pradėti ir skatintų efektyvesnį žemės rinkos veikimą.

1.3.3. Veiksmas. Taikyti mokestines lengvatas (pvz., atleidimą nuo žemės mokesčio arba mažesnį žemės mokesčio tarifą) savininkams, kurie sudaro ilgalaikes (ne mažiau kaip 10 metų) žemės nuomos sutartis su jaunaisiais ūkininkais. Siekiama skatinti ilgalaikį žemės prieinamumą jauniesiems ūkininkams, kuriant palankesnes sąlygas stabiliai veiklos plėtrai, investicijoms ir ūkių tęstinumui bei mažinant trumpalaikės nuomos neapibrėžtumą.

1.4. Priemonė. Integruotos ūkių perdavimo ir perėmimo sistemos stiprinimas.

Tikslas - stiprinti integruotą ūkių perdavimo ir perėmimo sistemą, apimančią nemokamą teisinių ir mediacijos paslaugų paketą (pvz., ūkio perdavimo paslaugų krepšelis) bei nacionalinę elektroninę ūkių perdavimo platformą, kuri užtikrintų sklandų ūkio perleidimo procesą tarp šeimos narių ar trečiųjų šalių ir sujungtų ūkių tęsėjų neturinčius savininkus su jaunais, žemės ūkio studijas baigusiais absolventais, siekiant sumažinti finansines ir administracines kliūtis, didinti kartų kaitą bei stiprinti kaimo vietovių ekonominį ir socialinį stabilumą. Priemonė atitinka ES kartų kaitos politikos kryptį ir apima visas ūkių tęstinumo formas – šeimos perdavimą, perdavimą kitiems ūkininkams, partnerystes ir naujų ūkininkų įsitraukimą

1.4.1. Veiksmas. Ūkių perleidimo ir pensijų sistemos sinergijos didinimas. Sukurti „Išėjimo į pensiją premiją“ sistemą, teikiančią vienkartinę ar periodinę finansinę išmoką vyresnio amžiaus ūkininkams, kurie perduoda savo ūkį ne vėliau kaip per 2 m. po pensinio amžiaus pasiekimo. Siekiama sudaryti palankesnes sąlygas vyresnio amžiaus ūkininkams perduoti ūkius jaunajai kartai, stiprinant ūkio perdavimo ir socialinio saugumo priemonių sąveiką bei mažinant ekonomines kliūtis pasitraukti iš aktyvios ūkinės veiklos.

1.4.2. Veiksmas. Integruotos ūkio perdavimo ir tęstinumo sistemos (el. platformos) sukūrimas, užtikrinant finansinį, teisinį ir socialinį prieinamumą. Numatoma sukurti centralizuotą skaitmeninę sistemą, kuri palengvintų ūkių perdavimo procesus, užtikrintų prieigą prie aktualios teisinės, finansinės ir konsultacinės informacijos bei skatintų sklandų kartų kaitos procesą žemės ūkyje.

II PRIORITETAS. Integruotų (kompleksinių) kompetencijų, žinių ir inovacijų sistemos plėtra ir ŽŪŽIS[23] (angl., AKIS) stiprinimas

Tikslas - stiprinti žemės ūkio sektoriaus ir kaimo gebėjimą prisitaikyti prie technologinių, ekonominių, socialinių ir aplinkosauginių pokyčių, plėtojant integruotą kompetencijų ugdymo, žinių mainų, konsultavimo ir inovacijų sistemą, orientuotą į jaunimo pritraukimą, profesinį tobulėjimą, inovacijų diegimą ir kartų kaitos užtikrinimą.

Prioritetas orientuotas į šiuolaikinio žemės ūkio ir kaimo ekonomikos kompetencijų sistemos stiprinimą, pereinant nuo siaurų profesinių gebėjimų prie kompleksinių technologinių, vadybinių, verslumo, skaitmeninių, aplinkosauginių ir socialinių kompetencijų ugdymo. Siekiama stiprinti ŽŪŽIS kaip integruotą žinių, inovacijų, konsultavimo, mokymosi visą gyvenimą ir praktinio kompetencijų ugdymo ekosistemą, kuri skatintų veiksmingą žinių mainų procesą, inovacijų diegimą ir glaudų bendradarbiavimą tarp ūkininkų, mokslo ir studijų institucijų, profesinio mokymo įstaigų, konsultavimo tarnybų, verslo, vietos bendruomenių bei kitų žemės ūkio ir kaimo plėtros dalyvių. Tokia sistema sudarytų sąlygas ugdyti darbo rinkos poreikius atitinkančias kompetencijas, didinti jaunimo pasirengimą įvairioms žemės ūkio ir kaimo ekonomikos veikloms bei užtikrinti ilgalaikę kartų kaitą.

2.1. Priemonė. Darbo rinkos poreikius atitinkančių mikrokvalifikacijų[24] ir kompetencijų ugdymo, žinių perdavimo sistemos stiprinimas

Tikslas - darbo rinkai aktualių mikrokvalifikacijų kūrimas ir integruotų (kompleksinių) kompetencijų ugdymas, skatinant daugiafunkcių veiklų plėtrą ir jaunimui patrauklias profesijas kaimo vietovėse.

2.1.1. Veiksmas. Plėtoti darbo rinkai aktualias mikrokvalifikacijas ir kompleksinių kompetencijų ugdymą, integruojant mokymą, praktinių įgūdžių formavimą, konsultavimą, inovacijų sklaidą ir kitas žinių perdavimo formas, siekiant skatinti jaunimo įsitraukimą į

[23] ŽŪŽIS - žemės ūkio žinių ir inovacijų sistema

[24] Mikrokvalifikacija apima konkrečią kompetenciją (pvz., dronų naudojimas ūkyje, ekologinio ūkio sertifikavimas, precizinis ūkininkavimas), įgyjama per trumpą laiką (nuo kelių dienų iki kelių mėnesių), yra formaliai pripažįstama (sertifikatas, pažymėjimas), gali būti kaupiama (modulinės, kelios mikrokvalifikacijos gali sudaryti aukštesnę kvalifikaciją).

daugiafunkcę žemės ūkio ir kaimo ekonomikos veiklą. Regioninių kompetencijų centrų tinklo stiprinimas, orientuotas į specialistų kompleksinių vaidmenų (pvz., agro-duomenų analitikų, robotikos/agrodronų operatorių) ugdymą, regionų darbo rinkai aktualias mikrokvalifikacijas, jungiant žemės ūkį su IT, biologija ir kt. Pristatomi nauji profesiniai modeliai: „ūkininkas–kūrėjas“, „agrotechnologijų specialistas“, „maisto inovatorius“, „nuotolinis profesionalas kaime“ ir kt. Lanksčios mikro-kvalifikacijų sistemos diegimas, sudarys sąlygas bet kurio amžiaus ūkininkams nuolat atnaujinti skaitmeninius ir verslumo įgūdžius, būtinus šiuolaikiniam agroverslo valdymui.

2.1.2. Veiksmas. „Erasmus“ mainų programos jauniesiems ūkininkams/verslininkams plėtra. Skatinti jaunųjų ūkininkų dalyvavimą ES mainų programose, siekiant perimti gerąją žemės ūkio verslo valdymo patirtį kitose ES šalyse. Stažuotės ir „šešėliavimo“ (*angl. job shadowing*) programos ūkiuose[25].

2.1.3. Veiksmas. Sukurti ir įdiegti Jaunojo ūkininko pasą[26] – personalizuotą kompetencijų ugdymo, praktinės patirties, konsultavimo ir profesinės pažangos stebėsenos modelį, integruojantį mokymosi, praktikos, mentorystės ir dalinio įsitraukimo į žemės ūkio bei kaimo ekonomikos veiklas etapus. Kuriama personalizuota jaunojo ūkininko paso sistema, jungianti mokymąsi, mikrokvalifikacijas, praktinį mokymąsi, konsultavimą, mentorystę ir nuoseklų profesinės pažangos stebėjimą. Projektiniai sprendimai orientuojami į lankstaus ir jaunimo įsitraukimo į žemės ūkio ir kaimo ekonomikos veiklas modelio kūrimą, integruojant mikrokvalifikacijas, praktikas, konsultavimo paslaugas, skaitmeninius įrankius ir etapines profesinės integracijos formas. Skatinami įvairūs praktinio įsitraukimo modeliai –dalinis ūkininkavimas(pvz., savaitgalinis ar sezoninis ūkininkavimas), demonstraciniai ir eksperimentiniai ūkiai, galimybė jaunimui derinti samdomą darbą su ūkininkavimu bei palaipsniui pereiti prie savarankiškos ūkinės veiklos.

2.2 Priemonė. Mentorystės, konsultavimo ir profesinės integracijos sistemos stiprinimas.

Tikslas - sudaryti sąlygas nuosekliam jaunimo įsitraukimui į žemės ūkio ir kaimo ekonomikos veiklas, stiprinant **ŽŪŽIS konsultavimo**, mentorystės, praktinio mokymosi, **žinių perdavimo sistemą**, kuri skatintų jaunų žmonių profesinių kompetencijų ugdymą, praktinės patirties kaupimą, i profesinį pasitikėjimą ir palaipsninę integraciją į sektorių. Priemonė orientuota į mentorystės integravimą į ŽŪŽIS konsultavimo ir žinių perdavimo sistemą, stiprinant bendradarbiavimą tarp patyrusių ūkininkų, konsultantų, mokslo ir studijų institucijų, profesinio mokymo įstaigų bei jaunųjų ūkininkų. Mentorystė[27] siūloma kaip viena iš konsultavimo ir praktinio mokymosi formų, papildanti profesinį rengimą ir konsultavimo paslaugas. Ji padėtų jaunimui įgyti praktinių kompetencijų, lengviau pasirengti ūkio perėmimui ar veiklos pradžiai, spręsti organizacinius, teisinius ir socialinius iššūkius bei stiprinti verslumo, inovacijų diegimo ir kartų bendradarbiavimo gebėjimus.

2.2.1. Veiksmas. Nacionalinės mentorystės ir pameistrystės platformų stiprinimas ir įveiklinimas sujungiant patyrusius ūkininkus, konsultantus ir jaunimą „Spiečiuose“ („Ūkininkas–mentorius–jaunasis ūkininkas“ modelis, skaitmeninė platforma (per ŽŪŽIS) mentorystės poroms formuoti, mentorystės programos (3–12 mėn.), įtraukiami konsultantai, mokslo institucijos, inovacijų centrai. Integracija į ŽŪŽIS: skaitmeninių kompetencijų

[25] „Šešėliavimo“ programos ūkiuose (angl. *job shadowing*)/ - veiklos stebėjimu grįstos programos ūkiuose– tai trumpalaikė praktinio mokymosi forma, kai jaunas žmogus stebi ir seka patyrusio ūkininko kasdienę veiklą (sprendimų priėmimą, darbus, organizavimą, gali atlikti paprastas užduotis, bet pagrindinis tikslas – suprasti veiklą iš vidaus), dalyvauja procesuose ir mokosi realioje darbo aplinkoje, tačiau dar neprisiima pilnos atsakomybės.

[26] Jaunojo ūkininko pasas – individualus kompetencijų ugdymo ir profesinės pažangos ir integracijos instrumentas, o ne papildoma finansinė priemonė; padeda koordinuoti ir dokumentuoti jauno žmogaus profesinį kelią, nepriklausomai nuo to, kokiomis nacionalinėmis ar BŽŪP priemonėmis jis naudojasi.

[27] https://mentoriai.inovacijuagentura.lt/

stiprinimas, įtraukimas į kooperacijos, tiekimo ir konsultavimo tinklus, pagalba pereinamuoju laikotarpiu nuo inkubavimo prie savarankiško ūkininkavimo.

2.2.2. Veiksmas. Jaunųjų ūkininkų ūkių inkubatorių ir mentoryste grįsto startuolių *(angl., start-up)* kūrimo bei akceleravimo sistemos kūrimas. Siūloma kurti regioninius jaunųjų ūkininkų ūkių inkubatorius, kurie veiktų kaip praktinio mokymosi, mentorystės, verslo vystymo ir inovacijų akceleravimo centrai. Inkubatoriuose jaunimas galėtų praktiškai išbandyti ūkininkavimą ir verslo idėjas visiškai įrengtuose demonstraciniuose ar bandomuosiuose ūkiuose, neprisiimdamas didelės pradinės investicinės rizikos. Pagrindinis inkubatorių tikslas – ne tik perduoti technologines žinias, bet ir nuosekliai lydėti jauną žmogų nuo verslo idėjos iki konkurencingo agroverslo sukūrimo, padedant kurti aukštos pridėtinės vertės veiklas, leidžiančias iš to paties žemės ploto generuoti didesnes pajamas. Prioritetas teikiamas mikroperdirbimo, vietos maisto produktų kūrimo, bioekonomikos, žiedinės ekonomikos, trumpųjų maisto ir žaliavų tiekimo grandinių, skaitmeninių sprendimų bei kitų inovatyvių verslo modelių plėtrai. Inkubatoriuose būtų teikiamos kompleksinės paslaugos – mentorystė, verslo konsultacijos, technologinis konsultavimas, rinkodaros ir prekės ženklo kūrimo pagalba, finansavimo pritraukimas, pasirengimas investicijoms ir dalyvavimui akceleravimo programose, bendradarbiaujant su mokslo institucijomis, konsultavimo tarnybomis, verslo partneriais, EIP-AGRI veiklos grupėmis ir kitais ŽŪŽIS dalyviais.

2.3. Priemonė. Žemės ūkio mokslo, inovacijų ir žinių perdavimo ekosistemos stiprinimas.

Tikslas - stiprinti žemės ūkio mokslo, inovacijų ir žinių perdavimo ekosistemą, užtikrinant glaudų bendradarbiavimą tarp mokslo, konsultavimo, švietimo, verslo ir ūkininkų, kad moksliniai tyrimai, inovacijos ir pažangios technologijos būtų greičiau pritaikomos praktikoje, didintų sektoriaus konkurencingumą, tvarumą ir patrauklumą jaunimui.

Priemonė orientuota į ŽŪŽIS stiprinimą, skatinant veiksmingą žinių mainų, inovacijų kūrimo ir jų diegimo procesą tarp mokslo institucijų, konsultavimo tarnybų, ūkininkų, verslo ir kitų žemės ūkio bei kaimo plėtros dalyvių. Siekiama, kad moksliniai tyrimai ir technologinės inovacijos taptų neatsiejama ūkininkavimo praktikos dalimi, didintų ūkių atsparumą ekonominiams ir klimato iššūkiams, skatintų pažangių technologijų taikymą bei prisidėtų prie darbo našumo ir pridėtinės vertės augimo. Kartu sudaromos sąlygos jaunimui aktyviai dalyvauti inovacijų kūrimo, išbandymo ir diegimo procesuose, stiprinant jų kompetencijas, verslumą ir profesinį patrauklumą žemės ūkio bei kaimo ekonomikos srityse.

2.3.1. Veiksmas. Vykdyti tikslinius mokslinius tyrimus ir inovacijų bandomuosius projektus, orientuotus į kartų kaitos iššūkių sprendimą ir moksliškai pagrįstų sprendimų diegimą žemės ūkio bei kaimo ekonomikoje. Užtikrinti nuoseklų tikslinių mokslinių tyrimų ir taikomųjų inovacijų finansavimą, pasitelkiant ES programas („Europos horizontas“, Europos konkurencingumo fondą (EKF) ir kitas ES bei nacionalines MTEP priemones), siekiant tirti ir šalinti sisteminius kartų kaitos barjerus – jaunimo galimybes patekti į žemės ir kapitalo rinkas, ūkių perdavimo procesus, reguliacinę aplinką, finansinių instrumentų prieinamumą, kompetencijų poreikius ir socialinius veiksnius. Remiantis tyrimų rezultatais, kurti, išbandyti ir per ŽŪŽIS diegti inovatyvius, ekonomiškai ir aplinkosauginiu požiūriu tvarius ūkininkavimo bei agroverslo modelius (bioekonomikos, trumpųjų maisto tiekimo grandinių, kooperacijos, skaitmenizuoto ir klimatui atsparaus ūkininkavimo), stiprinant jaunųjų ūkininkų konkurencingumą, ūkių atsparumą ir ilgalaikį sektoriaus gyvybingumą.

2.3.2. Veiksmas. Stiprinti jaunųjų ūkininkų ir kitų jaunimo grupių dalyvavimą EIP-AGRI veiklos grupėse, taikant praktinės mokslo, inovacijų ir technologijų bendrakūros (įskaitant „gyvųjų laboratorijų“) modelius. Skatinti jaunųjų ūkininkų, studentų, jaunųjų tyrėjų ir kitų jaunimo grupių aktyvų dalyvavimą EIP-AGRI veiklos grupių projektuose , sudarant galimybes kartu su ūkininkais, mokslo ir studijų institucijomis, konsultavimo tarnybomis bei verslu kurti, išbandyti ir diegti inovatyvius sprendimus. Siekiant paspartinti inovacijų pritaikymą praktikoje, rekomenduojama EIP-AGRI projektų įgyvendinime plačiau

taikyti bendrakūros metodus, įskaitant „gyvųjų laboratorijų“ (*Living Labs*), demonstracinių ūkių ir bandomųjų ūkių modelius. Tai prisidėtų prie spartesnės inovacijų sklaidos per ŽŪŽIS, jaunimo kompetencijų stiprinimo ir didesnio jų įsitraukimo į inovacijų kūrimą bei diegimą.

2.3.3. Veiksmas. Skatinti piliečių mokslo iniciatyvas ŽŪŽISsistemoje, įtraukiant jaunuosius ūkininkus ir kaimo bendruomenes į žinių kūrimą, inovacijų bendrakūrą ir EIP-AGRI projektų įgyvendinimą. Plėtoti piliečių mokslo (*angl. citizen science*) iniciatyvas[28] kaip vieną iš ŽŪŽIS žinių mainų ir inovacijų kūrimo formų, sudarant galimybes jauniesiems ūkininkams, kaimo bendruomenėms, mokslo ir studijų institucijoms, konsultavimo tarnyboms bei verslo atstovams kartu rinkti duomenis, testuoti inovatyvius sprendimus ir prisidėti prie EIP-AGRI veiklos grupių projektų įgyvendinimo. Rekomenduojama taikyti skaitmenines platformas, atvirų duomenų sprendimus, demonstracinius ir bandomuosius projektus bei temines iniciatyvas (pvz., dirvožemio sveikatos, biologinės įvairovės, klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo srityse). Tai stiprintų praktinių kompetencijų ugdymą, skatintų pasitikėjimu grįstus žinių mainus tarp mokslo ir praktikos bei didintų jaunimo dalyvavimą inovacijų kūrimo ir diegimo procesuose.

III PRIORITETAS. Kompleksinis regionų gyvybingumo stiprinimas kuriant veikiančias gyvenimo sistemas jaunam žmogui ir šeimai.

Tikslas **-** kurti jaunimui ir jaunoms šeimoms patrauklią, funkcionuojančią ir ilgalaikį gyvenimą regionuose užtikrinančią gyvenimo sistemą, integruojant būsto, darbo, verslo, paslaugų, mobilumo, bendruomeniškumo ir gyvenimo kokybės sprendimus. Prioritetu siekiama sudaryti sąlygas ne tik jaunimo įsikūrimui kaimo vietovėse, bet ir tvariam ekonominiam, socialiniam bei profesiniam įsitvirtinimui, stiprinant regionų konkurencingumą, socialinį atsparumą ir kartų kaitą.

Prioritetas grindžiamas požiūriu, kad jaunimo apsisprendimą gyventi ir kurti ateitį kaimo vietovėse lemia ne pavienės paramos priemonės, o tarpusavyje suderinta ir veikianti gyvenimo sistema, apimanti kokybišką būstą, įvairias užimtumo ir verslumo galimybes, prieinamas viešąsias paslaugas, lankstų mobilumą, skaitmeninę infrastruktūrą, stiprias bendruomenes ir saugią gyvenamąją aplinką. Todėl siekiama, kad kaimas būtų visavertė gyvenimo, darbo, verslo ir šeimos kūrimo vieta, suteikianti jaunam žmogui realią galimybę pasirinkti pasilikti arba sugrįžti. Vadovaujantis požiūriu, kad svarbu ne „geresnės sąlygos“, o „veikianti gyvenimo sistema jaunam žmogui ir šeimai“ siekiama, kad kaimas būtų pilnavertė gyvenimo, darbo ir ateities kūrimo vieta jaunam žmogui, kad jaunimas liktų kaime. Siekiama užtikrinti „teisę pasilikti“ per kokybiškas paslaugas[29]. Prioritetas įgyvendinamas užtikrinant ne tik paslaugų prieinamumą, bet ir jų suderinamumą su jaunų žmonių ir šeimų gyvenimo poreikiais, stiprinant socialinį gyvybingumą, lanksčius gyvenimo modelius bei grįžimo į kaimo vietoves galimybes.

Prioritetas orientuotas į regionų ekonominio konkurencingumo stiprinimą („Europos konkurencingumo kompasas“, 2025), sudarant sąlygas kurti aukštos pridėtinės vertės darbo vietas ir verslus, skatinti kooperaciją, bioekonomikos sprendimų diegimą, trumpųjų maisto ir žaliavų tiekimo grandinių plėtrą, vietos išteklių panaudojimą bei pajamų diversifikaciją. Siekiama, kad jauni žmonės galėtų kurti konkurencingus verslus ne tik pirminėje žemės ūkio gamyboje, bet ir platesnėje kaimo ekonomikoje – maisto perdirbimo, paslaugų, bioekonomikos, žiedinės ekonomikos, skaitmeninių technologijų ir kitose aukštą pridėtinę vertę kuriančiose srityse.

Prioritetas įgyvendinamas užtikrinant ne tik viešųjų paslaugų prieinamumą, bet ir jų pritaikymą realiems jaunų žmonių ir šeimų poreikiams, taikant kaimo interesų integravimo (angl. *rural mainstreaming*) ir kaimo interesų įvertinimo (angl. *rural proofing*) principus. Tokiu būdu siekiama

[28] piliečių mokslas pateikiamas kaip ŽŪŽIS metodas

[29] The right to stay, the right to move: Young people's views on the future of im/mobility in rural areas (2025). EURO Policy Breaf. Prieiga internete: https://www.euryo.org/web/policy-brief-wg1-2025-the-right-to-stay-the-right-to-move-young-peoples-views-on-the-future-of-im-mobility-in-rural-areas/

stiprinti regionų socialinį ir ekonominį gyvybingumą, didinti jų patrauklumą gyventi, dirbti ir kurti verslą bei sudaryti ilgalaikes prielaidas kartų kaitai Lietuvos kaimo vietovėse.

3.1. Priemonė. Jaunų šeimų įsikūrimą kaime skatinančių integruotų būsto, verslo ir tvarios infrastruktūros sprendimų plėtra.

Tikslas - sudaryti sąlygas jaunoms šeimoms kurtis kaimo vietovėse, plėtojant integruotus būsto, ekonominės veiklos ir tvarios infrastruktūros sprendimus, kurie didintų gyvenimo kokybę, ekonominį savarankiškumą ir ilgalaikį įsitvirtinimą regionuose. Priemonė orientuota į vienu metu užtikrinamą būsto prieinamumą, vietos ekonominės veiklos galimybes ir reikalingą infrastruktūrą, sudarant sąlygas jaunoms šeimoms įsikurti ir kurti gyvenimą kaimo vietovėse. Modelio „Būstas ir vietos ekonomika (verslas / žaliavos) ir tvari infrastruktūra (pvz., off-grid sprendimai)“ diegimas /pilotavimas. Tai ne pavienė priemonė, o transformacinis modelis.

3.1.1. **Veiksmas. Regeneratyvios socialinės[30] ir autonominės (*angl., off-grid*) infrastruktūros plėtra.** Regeneratyvi socialinė infrastruktūra orientuota į paslaugų teikimą ar funkcijų užtikrinimą: kuria pridėtinę socialinę vertę (stiprina pasitikėjimą, bendradarbiavimą, įtrauktį); mažina socialinę atskirtį ir atkuria silpnėjančius ryšius tarp kartų, grupių ar teritorijų; prisitaiko ir evoliucionuoja kartu su bendruomenės poreikiais (ne tik reaguoja, bet ir prognozuoja); skatina vietos bendruomenių saviorganizaciją ir dalyvavimą sprendimų priėmime; dažnai veikia per hibridinius modelius (fizinės erdvės + skaitmeninės platformos + tinklinis bendradarbiavimas). Lankstaus susisiekimo ir mobilumo, gamta grįstų sprendimų diegimas, investicijos į viešojo transporto ir kelių infrastruktūrą, plačiajuostį ryšį, sveikatos priežiūrą ir vaikų priežiūros paslaugas kaimo vietovėse. Svarbu ne tik paslaugos, bet jų suderinamumas su realiu gyvenimu ir jų dinamiška kaita. Gyvenimo ciklui pritaikytų paslaugų modeliai: lankstūs darželių laikai, būrelių laiko derinimas, sinchronizuotos paslaugos („vieno kiemo“ principas).

3.1.2. **Veiksmas. Pilotinių integruotų gyvenimo ir veiklos modelių kaimo vietovėse diegimas, skatinant jaunų šeimų būsto kūrimą iš vietos žaliavų ir vietos verslų plėtrą.** Žiediniu principu veikiančių jaunų šeimų ūkių įsikūrimo modelių[31] kūrimas kaimo vietovėse, jungiant vietos žaliavų panaudojimą būsto statyboje, naujų ekonominių veiklų kūrimą ir energetinį savarankiškumą *(„off-grid“)* sprendimus.

3.2. **Priemonė. Lanksčios (hibridinės) gyvenamosios ir darbo aplinkos kūrimas bei** aukštos pridėtinės vertės **pajamų diversifikacijos kaimo vietovėse skatinimas.**

Tikslas - sudaryti sąlygas jaunimui ir jaunoms šeimoms kurti tvarią profesinę veiklą ir gyvenimą kaimo vietovėse, plėtojant lanksčius darbo ir verslo modelius, įvairinant pajamų šaltinius bei skatinant aukštą pridėtinę vertę kuriančią ekonominę veiklą. Priemone siekiama stiprinti kaimo vietovių ekonominį gyvybingumą ir konkurencingumą, didinti jaunimo galimybes derinti samdomą darbą, nuotolinį darbą, verslumą ir žemės ūkio veiklą bei kurti atsparius ir įvairialypius pragyvenimo modelius.

Priemonė orientuota į lankstaus gyvenimo ir darbo modelio kūrimą, kai kaimo vietovės tampa ne tik žemės ūkio gamybos, bet ir inovatyvios verslo, paslaugų bei bioekonomikos plėtros erdve. Skatinama kurti aukštos pridėtinės vertės veiklas, grindžiamas vietos išteklių panaudojimu,

[30] Regeneratyvi socialinė infrastruktūra – tai socialinių, bendruomeninių ir viešųjų sistemų visuma (pvz., švietimo, sveikatos, kultūros, užimtumo, bendruomeninių paslaugų infrastruktūra), kuri ne tik palaiko esamą socialinę gerovę, bet ir aktyviai atkuria, stiprina bei ilgainiui gerina socialinį kapitalą, bendruomenių atsparumą ir tarpusavio ryšius; ne tik teikia paslaugas, bet ir stiprina bendruomenės gebėjimą pačiai kurti savo socialinę ir ekonominę ateitį.

[31] Kaip vyksta praktikoje: statomi ekologiniai būstai iš vietos žaliavų (pvz., kanapių kompozitų), kuriamas vietos statybinių medžiagų verslas, diegiama autonominė energetika (saulė, šilumos sprendimai), kuriamos gyvenimo ir darbo vietos vienoje teritorijoje. Vienu metu sprendžia: būsto prieinamumą, darbo vietų kūrimą, vietos ekonomikos stiprinimą, inovacijų skatinimą kaime, tvarumo politiką. Tokios priemonės Europoje dažnai vadinamos: *rural innovation villages, regenerative rural development, gyvosios laboratorijos (living labs) kaime.*

kooperacija, trumpųjų maisto ir žaliavų tiekimo grandinių plėtra, pirminiu žemės ūkio produkcijos perdirbimu, žiedinės bioekonomikos sprendimais ir skaitmeninėmis technologijomis. Taip pat remiami įvairūs pajamų diversifikavimo modeliai – agroturizmas, agromiškininkystė, bioenergijos gamyba, socialinis, bendruomeninis ir terapinis ūkininkavimas, anglies kaupimo bei ekosisteminių paslaugų teikimas, amatai, kūrybinės industrijos ir kitos veiklos, didinančios vietos ekonomikos atsparumą. Kartu skatinama jaunimo kooperacija, dalijimasis ištekliais, bendrų darbo ir verslo erdvių kūrimas bei galimybė derinti įvairias profesinės veiklos formas, sudarant prielaidas kurti konkurencingus, inovatyvius ir ilgalaikėje perspektyvoje tvarius verslo modelius kaimo vietovėse.

3.2.1. **Veiksmas. Lanksčių gyvenimo, darbo ir ūkinės veiklos modelių diegimas sudarant sąlygas derinti gyvenimą kaime su įvairiomis profesinės veiklos formomis.** Skatinti hibridinius gyvenimo ir darbo modelius, leidžiančius jaunimui ir jaunoms šeimoms derinti gyvenimą kaimo vietovėse su samdomu darbu, nuotoliniu darbu, savarankiška veikla, verslu ir daliniu ūkininkavimu. Plėtoti sprendimus, kurie mažina priešpriešą tarp miesto ir kaimo („ne arba miestas, arba kaimas“), sudarant galimybes lanksčiai derinti darbą skirtingose vietose, periodiškai grįžti į kaimą, kurti mišrius užimtumo modelius ir palaipsniui įsitraukti į žemės ūkio ar kitas kaimo ekonomikos veiklas. Siekti, kad gyvenimas kaime būtų suderinamas su šiuolaikiniais darbo organizavimo principais, skaitmeninėmis technologijomis ir įvairiais profesinės veiklos modeliais. Pvz., projektinė iniciatyva „Gyvenu kaime – veikiu plačiau“, skatinanti hibridinius gyvenimo ir darbo modelius: nuotolinį darbą, dalinį ūkininkavimą, verslumą, mobilumą ir įvairių pajamų šaltinių derinimą.

3.2.2. **Veiksmas. Kooperacija ir bendradarbiavimu grįstų aukštos pridėtinės vertės verslo modelių diegimas skatinant jaunimo įsitraukimą į perdirbimą, bioekonomiką, trumpąsias maisto tiekimo grandines ir paslaugų kūrimą** Veikla orientuota į sąlygų sudarymą jaunimui kurti ekonomiškai gyvybingus ir konkurencingus verslo modelius kaimo vietovėse, derinant kelias tarpusavyje susijusias veiklas ir pajamas generuojančius šaltinius. Skatinama kurti kooperacijos ir bendradarbiavimo tinklus, leidžiančius bendrai naudotis technika, perdirbimo įranga, sandėliavimo, logistikos, skaitmeninėmis platformomis, prekybos kanalais ir kitais ištekliais. Remiamos iniciatyvos, orientuotos į pirminį žemės ūkio produkcijos perdirbimą, vietos maisto produktų kūrimą, trumpųjų maisto ir žaliavų tiekimo grandinių vystymą, bioekonomikos, žiedinės ekonomikos ir ekosisteminių paslaugų plėtrą, taip pat bendrų prekės ženklų, rinkodaros ir eksporto sprendimų kūrimą. Siekiama sudaryti sąlygas jaunimui pereiti nuo pirminės žemės ūkio gamybos prie didesnę pridėtinę vertę kuriančių veiklų, didinti ūkių konkurencingumą ir kurti tvarias darbo vietas regionuose.
*Galimi projektiniai sprendimai***:** jaunųjų ūkininkų ir kaimo verslų kooperatyvai; bendri maisto perdirbimo, fasavimo ir sandėliavimo centrai; dalijimosi technika ir įranga platformos (angl. *sharing hubs*); bendri logistikos ir elektroninės prekybos sprendimai; trumpųjų maisto tiekimo grandinių ir vietos produktų rinkodaros platformos; bioekonomikos ir žiedinės ekonomikos verslo iniciatyvos (pvz., bioproduktai, kanapių, vilnos, medienos, šalutinių žemės ūkio produktų panaudojimas); bendri regioniniai prekės ženklai ir eksporto iniciatyvos.

3.3. **Priemonė. Viešųjų paslaugų planavimo ir organizavimo tobulinimas pagal kaimo gyventojų realius poreikius ir taikant kaimo interesų įvertinimo (*angl., rural proofing*)[32] principus.**

[32] Kaimo interesų įvertinimas (*angl., rural proofing*) – tai sistemingas politikos formavimo ir įgyvendinimo procesas, kuriuo užtikrinama, kad visos viešosios politikos priemonės būtų įvertintos pagal jų poveikį kaimo vietovėms ir, prireikus, pritaikytos jų specifikai**.** Įgyvendinant kartų kaitos programą taikomas „*rural proofing"* principas, užtikrinant, kad visos politikos priemonės būtų vertinamos ir pritaikomos atsižvelgiant į kaimo vietovių specifiką, jaunų žmonių ir šeimų poreikius bei realias gyvenimo sąlygas.

Tikslas - užtikrinti, kad viešosios paslaugos kaimo vietovėse būtų planuojamos ir organizuojamos pagal realius gyventojų poreikius, gerinant jų prieinamumą, kokybę ir funkcionalumą bei sistemingai vertinant viešosios politikos poveikį regionų gyvybingumui, jaunų šeimų gyvenimo kokybei ir kartų kaitos galimybėms. Labai svarbi priemonė, kuri dažnai nereikalauja didelių finansinių investicijų, tačiau reikalaujanti viešojo sektoriaus specialistų kompetencijos. Viešojo transporto grafiko geresnis pritaikymas (pvz., autobusai, traukiniai), viešųjų paslaugų koncentravimas vienoje vietoje, kaimo interesų įvertinimo (*angl., rural proofing*) principų taikymas, kai kartų kaitos politikoje pereinama nuo sektoriaus politikos prie gyvenimo realybės politikos.

3.3.1. **Veiksmas. Jaunų šeimų kaime gyvybingos ekosistemos kūrimas, taikant kaimo interesų įvertinimo (*angl., rural proofing*) principus viešųjų paslaugų planavime.** Sukurti integruotą, tarpusavyje susietų viešųjų paslaugų, infrastruktūros, užimtumo, švietimo, būsto ir bendruomeninių sprendimų sistemą, orientuotą į jaunų šeimų įsikūrimą ir ilgalaikį gyvenimą kaimo vietovėse. Taikant kaimo interesų įvertinimo (*angl., rural proofing*) principus, užtikrinamas visų viešųjų paslaugų planavimas pagal realius jaunų šeimų poreikius, stiprinant prieinamumą, kokybę ir tarpusavio suderinamumą. Ekosistema apima integruotą paslaugų koordinavimą, daugiafunkces erdves, šeimos ir darbo derinimo sprendimus bei bendruomeninius paramos tinklus, sudarant sąlygas tvariam regionų demografiniam ir socialiniam atsinaujinimui. Kaimas turi veikti kaip sistema jaunai šeimai, vaikai yra pagrindinis sprendimo veiksnys. Reikia ne pavienių sprendimų, o viso paslaugų jaunai šeimai „paketo“: darželis ir mokykla, ir būreliai, ir sveikata, ir saugumas, ir kad viskas „veiktų kartu“ kaip sistema.

3.3.2. **Veiksmas. Kritinės jaunimo masės ir socialinio gyvybingumo kaime užtikrinimas per integruotus jaunimo centrų ir tinklaveikos modelius, taikant kaimo interesų įvertinimo (*angl., rural proofing*) principus.** Plėtoti tarpusavyje susietą jaunimo bendruomeninių centrų, veiklų ir tinklaveikos sistemą kaimo vietovėse, orientuotą į kritinės jaunų žmonių ir jaunų šeimų masės išlaikymą bei augimą. Užtikrinti, kad viešosios paslaugos ir bendruomeninės iniciatyvos būtų planuojamos pagal realius kaimo gyventojų poreikius, taikant Kaimo interesų įvertinimas (*angl., rural proofing*) principus. Skatinti nuolatinę jaunų šeimų, jaunimo grupių ir iniciatyvų sąveiką per bendras veiklas, renginius, bendradarbystės erdves ir skaitmeninius tinklus, stiprinant socialinį kapitalą, vietos identitetą ir ilgalaikį regionų gyvybingumą.

3.3.3. **Veiksmas. Paslaugų dizaino pagal realius kaimo gyventojų poreikius (ne „vienodas visiems“) kūrimas.** Siekiama spręsti problemą – ne paslaugų kiekio, o netinkamo jų dizaino (autobusas važiuoja netinkamu laiku, neveikia vaikų dienos centras ryte t. y. iki pietų nenaudojamas). Vartotojo patirtimi grįstas paslaugų planavimo diegiamas padėtų spręsti klasikinio valdymo problemas, kai nuolat akcentuojamas išteklių trūkumas. Hakatonų organizavimas, kai jaunimas įsitraukia į planavimą, prototipų kūrimą, siekia didinti vietos verslų žinomumą, ieško būdų ir sprendimų vietos paslaugų teikimo tobulinimui.

IV PRIORITETAS. Kaimo ir žemės ūkio įvaizdžio bei komunikacijos transformacija (horizontalus).

Tikslas **-** formuoti šiuolaikišką, inovatyvų ir jaunimui patrauklų kaimo bei žemės ūkio įvaizdį, stiprinant visuomenės supratimą apie kaimo daugiafunkciškumą, profesines galimybes ir gyvenimo kokybę kaimiškuose regionuose. Prioritetas siekia spręsti Lietuvos specifinę problemą – stigmatizuotą žemės ūkio ir ūkininko įvaizdį. Siekiama pakeisti esamą kaimo įvaizdžio naratyvą: nuo „pasakoti apie kaimą“ pereiti prie iki „patirti kaimą“. Pagal prioritetą atsiranda galimybės transformuoti komunikaciją iš pasyvaus informavimo į kaimo patyrimą, kur vienu pagrindinių praktinės integracijos įrankių tampa „Jaunojo ūkininko pasas“ – sisteminis modelis, sutiekiantis įvairias galimybes derinti samdomą darbą su daliniu ūkininkavimu, jaunam žmogui saugiai išbandyti

save sektoriuje ir praktiškai užpildyti kompetencijų spragas. Strateginė ašis remiasi holistine šešių lygmenų sąveika (nuo tarptautinių gairių iki šeimos vertybių perdavimo), kuri per patyrimines kampanijas, inovacijų festivalius bei jaunimo įgalinimą vietokūros iniciatyvose formuoja emocinį ryšį su vieta ir užtikrina jauno žmogaus teisę pasilikti savo gimtajame regione.

4.1. **Priemonė. Šiuolaikinio žemės ūkio įvaizdžio formavimas.**

Tikslas - didinti žemės ūkio sektoriaus patrauklumą jaunimui, pristatant jį kaip inovatyvią, technologijomis, verslumu ir tvarumu grįstą veiklos sritį. Priemonė orientuota į šiuolaikinio ūkininko ir kaimo profesionalo įvaizdžio stiprinimą, akcentuojant technologijas, pažangą, tvarumą, gyvenimo kokybę ir įvairias karjeros galimybes kaimo ekonomikoje.

4.1.1.Veiksmas. Jaunųjų ūkininkų, agroverslo, gyvenimo kaime atstovų/nuomonės formuotojų ambasadorystės programa. Įgyvendinti iniciatyvą, kurioje atrinkti jaunuoliai per socialinius tinklus (TikTok, Instagram, FB) populiarintų ūkininkavimą kaip modernų „ekosistemų valdymą“, kurtų besidominančių ūkininkavimu tinklus.

4.1.2. Veiksmas. Moterų įgalinimas ir lygių galimybių didinimas. Ūkininkaujančių moterų ir jaunų žmonių įsitraukimas į veikiančias ES mastu platformas[33]**.** Skatinti jaunas ūkininkes ir jaunus žmones prisidėti prie ES „Kartų kaita žemės ūkio sektoriuje“ internetinės platformos kūrimo, dalijimosi patirtimi, ūkininkavimo populiarinimo, siekio atverti ūkininkavimo galimybes jauniesiems ūkininkams. Ugdyti verslumą ir lyderystę, kurti specifines tinklaveikos ir mentorystės priemones moterims, kurios jaunimo grupėje sudaro tik nedidelę dalį ūkininkų.

4.1.3. **Veiksmas. Patyriminės komunikacijos kampanijos „Išbandyk kaimą“ įgyvendinimas, skatinant jaunimo tiesioginį įsitraukimą į šiuolaikinio žemės ūkio veiklas.** Patyriminio pažinimo veiklų, skatinančių jaunimo įsitraukimą į kaimo gyvenimą ir žemės ūkio veiklą, plėtra: „*Miestas susitinka su kaimu*“ formatas (miesto jaunimas suporuojamas su ūkininkais), „*Kaimo inovacijų festivaliai*“ (renginiai, skirti jaunimui, kur susijungia: technologijos, muzika, maistas, verslas); realybės šou „Jaunojo ūkininko kelias“ (*angl., storytelling*), kai stebima reali jaunų žmonių kelionė: iš miesto į ūkį, su iššūkiais, abejonėmis, sprendimais, simuliatoriaus (skaitmeninis) „Kaimo gyvenimas“/ „Ūkis“ plėtra. Interaktyvi platforma / žaidimas: „Sukurk savo ūkį / gyvenimą kaime“.

4.2. Priemonė. Inovatyvaus žemės ūkio pažinimo ir profesinio orientavimo stiprinimas

Tikslas - sudaryti jaunimui galimybes anksti pažinti šiuolaikinį žemės ūkio sektorių, jo profesijas, inovacijas ir karjeros perspektyvas. Priemonė apima patyriminio pažinimo, ankstyvojo profesinio orientavimo, praktinių veiklų, demonstracijų ir technologijų pristatymo iniciatyvas, skatinančias jaunimo susidomėjimą žemės ūkiu ir kaimo ekonomika.

4.2.1. **Veiksmas. Ankstyvojo profesinio orientavimo į žemės ūkio veiklas stiprinimas.** Ankstyvojo profesinio orientavimo į žemės ūkio veiklas integravimas į mokyklų programas, karjeros dienos su agro sektoriaus atstovais, „Pažink žemės ūkio profesijas“ moduliai, vykdyti žemės ūkio švietimo programas darželiuose ir bendrojo ugdymo mokyklose (pvz., projektas „Jaunieji ūkininkai“/ „Mažieji ūkininkai“[34]).

4.2.2. **Veiksmas. Inovacijomis ir skaitmeninėmis technologijomis grįsto žemės ūkio demonstravimo iniciatyvos.** Šiuolaikinių agrotechnologijų (dronai, robotika, automatika, IT) pristatymai demonstraciniuose („atviruose“) ūkiuose, „ateities ūkio“ modeliai.

[33] Kartų kaita žemės ūkio sektoriuje: https://agriculture.ec.europa.eu/overview-vision-agriculture-food/generational-renewal_lt

[34] https://www.kaimotinklas.lt/lt/projektas-mazieji-ukininkai

4.3. Priemonė. Kultūrinio identiteto raiškos stiprinimas ir vietokūra[35].

Tikslas - stiprinti jaunimo ryšį su kaimo vietovėmis, vietos tapatumu ir bendruomeniniu gyvenimu, kuriant patrauklią gyvenimo ir saviraiškos aplinką regionuose. Priemonė skirta vietos identiteto, kultūros, tradicijų, kūrybiškumo ir bendruomeninių iniciatyvų stiprinimui, skatinant jaunimo įsitraukimą į vietokūros procesus ir kaimiškų regionų gyvybingumą.

4.3.1. **Veiksmas. Etnožaidynių kaip gyvo kultūrinio identiteto ir vietokūros platformos regionuose plėtra.** Tai ne tiesiog sporto varžybos, o gyvosios tradicijos ir fizinės kultūros sintezė. Tai renginiai, kuriuose atgaivinami senoviniai, autentiški tam tikro šalies etnografinio regiono žaidimai (pvz., ripka, muštukas, jėgos žaidimai), derinant juos su edukacija, amatais ir bendruomeniškumu. Tai vienas iš „minkštųjų“ veiksmų, kuris papildo kitus Kartų kaitos strategijoje numatytus veiksmus, nes padeda kaimą paversti ne tik darbo, bet ir įdomaus gyvenimo vieta jaunimui, suteikia jauniems žmonėms daugiau prasmės ir praturtina jų socialinį gyvenimą. Organizuoti regionines etnožaidynes, integruojančias tradicinius kaimo žaidimus, amatus, bendruomenines praktikas ir šiuolaikinius patyriminius formatus, siekiant stiprinti kultūrinį identitetą ir transformuoti kaimo įvaizdį. Etnožaidynės vystomos kaip vietokūros (placemaking) įrankis, įtraukiantis skirtingas kartas, bendruomenes ir svečius, kuriant gyvą, patrauklų ir šiuolaikiškai interpretuojamą kaimo naratyvą. Tai prisideda prie teigiamos kaimo ir žemės ūkio komunikacijos, stiprina socialinius ryšius bei regionų matomumą.

4.3.2. **Veiksmas. Jaunimo vietokūros (angl., placemaking) iniciatyvų plėtra kaimo erdvėse, stiprinant įsitraukimą į aplinkos kūrimą ir modernizavimą.** Skatinti jaunų žmonių aktyvų dalyvavimą kuriant ir atnaujinant viešąsias kaimo erdves, suteikiant jiems galimybę inicijuoti, projektuoti ir įgyvendinti vietokūros projektus (pvz., lauko kino zonas, riedlenčių parkus, skaitmenines stoteles, menines instaliacijas). Vietokūra taikoma kaip metodas, leidžiantis jaunimui „įsižeminti“, formuoti ryšį su vieta ir matyti save kaip aktyvius kaimo kūrėjus, o ne tik gyventojus. Procesas stiprina projektų valdymo, derybų, dizaino mąstysenos ir bendradarbiavimo su vietos savivalda kompetencijas, kartu modernizuojant kaimo aplinką ir mažinant miesto–kaimo patrauklumo atotrūkį.

4.4. **Priemonė. Integruota naratyvo transformacijos ir kaimo ateities komunikacijos ekosistemos vystymas.**

Tikslas - kurti nuoseklią ir ilgalaikę komunikacijos sistemą, formuojančią pozityvų, ateities perspektyvomis grįstą kaimo ir žemės ūkio naratyvą. Priemonė orientuota į koordinuotą komunikaciją, jaunimo įtraukimą, skaitmeninius sprendimus, istorijų pasakojimą ir inovatyvių kaimo ateities modelių viešinimą, stiprinant visuomenės pasitikėjimą kaimiškų regionų ateitimi ir kartų kaitos galimybėmis.

4.4.1. **Veiksmas. Jaunojo ūkininko skaitmeninio paso – personalizuoto kompetencijų ugdymo, profesinės integracijos ir pažangos stebėsenos instrumento sukūrimas ir diegimas ŽŪŽIS platformoje.** Sukurti Jaunojo ūkininko skaitmeninį pasą[36] kaip ŽŪŽIS platformos dalį – personalizuotą kompetencijų ugdymo ir profesinės integracijos instrumentą, padedantį planuoti, fiksuoti ir pripažinti jauno žmogaus mokymosi, praktinio pasirengimo, mentorystės, konsultavimo ir profesinės patirties etapus. Pasas nesukurtų naujų administracinių prievolių, o integruotų informaciją iš esamų švietimo, profesinio mokymo, konsultavimo, praktikos ir

[35] Vietokūra (angl., placemaking) - tai daugiasluoksnis viešųjų erdvių planavimo, kūrimo ir valdymo procesas kaime, kurio centre yra vietos bendruomenė. Kaimo vietovėms vietokūra yra svarbus įrankis siekiant stabdyti depopuliaciją, nes jos dėka kaimas paverčiama ne tik gamybos zona, bet ir patrauklia erdve gyventi jaunimui.

[36] Jaunojo ūkininko paso techninis sprendimas galėtų būti plėtojamas integruojant jį į esamą ŽŪŽIS skaitmeninę platformą, o jos koordinavimą užtikrintų Žemės ūkio ministerija kartu su ŽŪŽIS partneriais.

paramos sistemų, sudarydamas individualų jaunojo ūkininko profesinės pažangos planą. Į paso formavimą galėtų būti įtraukiami profesinio mokymo ir aukštojo mokslo teikėjai, konsultavimo įstaigos, mentoriai, praktikas organizuojantys ūkiai, EIP-AGRI veiklos grupės ir kiti ŽŪŽIS dalyviai, kurie fiksuotų jauno žmogaus įgytas kompetencijas, atliktas praktikas, dalyvavimą mokymuose, konsultavimo veiklose, inovacijų projektuose ir kitose profesinio tobulėjimo veiklose. Sukaupta informacija sudarytų pagrindą individualiam profesinės pažangos stebėjimui ir rekomendacijoms dėl tolesnių kompetencijų ugdymo bei įsitraukimo į žemės ūkio ir kaimo ekonomikos veiklas. Komunikacinės veiklos būtų orientuotos į Jaunojo ūkininko paso žinomumo didinimą, jaunimo informavimą apie mokymosi, praktikos, mentorystės ir profesinės veiklos galimybes bei sėkmės istorijų sklaidą, stiprinant šiuolaikinio žemės ūkio ir kaimo ekonomikos įvaizdį. Duomenis teikia esami ŽŪŽIS dalyviai (mokymo įstaigos, konsultavimo tarnybos, praktikos vietos, mentoriai, EIP-AGRI projektai ir kt.). Kaupiami ne visi administraciniai duomenys, o tik tie, kurie susiję su jaunojo ūkininko kompetencijų ugdymu ir profesine pažanga. Pagrindinė funkcija – padėti jaunam žmogui planuoti ir dokumentuoti profesinį kelią.

4.4.2. **Veiksmas. Nuolatinis kartų ryšio stiprinimas ir šeimos bei bendruomenės palaikymas.** Siekiant suformuoti aplinką, kurioje ūkininkavimas būtų prestižinis ir visapusiškai palaikomas šeimos bei bendruomenės pasirinkimas, svarbu keisti ne tik jaunimo, bet ir jų artimiausios aplinkos (tėvų, mokytojų ir kt.) nuostatas, kurios dažnai nukreipia jaunimą tik į miestą. Tam reikalingos programos, skatinančios kaimo gyvenimo privalumų viešinimą per asmeninius pavyzdžius ir emocinį prisirišimą prie žemės nuo vaikystės integruojant žemės ūkio pažinimą į bendrojo ugdymo turinį.

Rekomendacijose pateikiamos labai svarbios priemonės, kurios dažnai nereikalauja didelių investicijų, tačiau reikalauja aukštos kaimo interesų įvertinimo (*angl., rural proofing*) principų (5.2. lentelė) taikymo kompetencijos, kai kartų kaitos politikoje pereinama *nuo sektoriaus politikos prie gyvenimo realybės politikos***,** kai visos politikos priemonės vertinamos ir pritaikomos atsižvelgiant į kaimo vietovių specifiką, jaunų žmonių ir šeimų poreikius bei realias gyvenimo sąlygas**.**

5.2 lentelė. Kaimo interesų įvertinimo (angl., rural proofing) pagrindiniai principai

1. Ankstyvas poveikio vertinimas Politika vertinama dar kūrimo stadijoje: ar priemonė veiks kaime taip pat kaip mieste? ar nesukurs neigiamų pasekmių?	**2. Teritorinis jautrumas** Pripažįstama, kad kaimas ≠ miestas: atstumai, mažesnis gyventojų tankis, paslaugų prieinamumas.
3. Diferencijuotas taikymas „Vienas dydis netinka visiems“: leidžiamos išimtys, lankstesni reikalavimai, pritaikyti modeliai.	**4. Paslaugų prieinamumo užtikrinimas** Vertinama ne tik ar yra paslauga, bet ar ji **pasiekiama realiai:** laikas, transportas, kaina.
5. Tarpsektorinė integracija Skirtingos politikos sritys derinamos tarpusavyje: švietimas + transportas + socialinė politika; žemės ūkis + verslas + gyvenimo kokybė.	**6. Vietos poreikių įtraukimas** Sprendimai remiasi realiais gyventojų poreikiais: konsultacijos, bendruomenių įtraukimas.
7. Nuolatinis stebėjimas ir koregavimas Politika nėra „vienkartinė“: stebimi rezultatai, koreguojama pagal poveikį.	

Kaimo interesų įvertinimo (*angl., rural proofing*) principų taikymo ypatumai sprendžiant Kartų kaitos klausimus ypač svarbūs, nes kartų kaita priklauso ne nuo vienos - BŽŪP, bet ir kitų įvairių politikų, nuo visos socialinės ekonominės sistemos veikimo kaime. Todėl svarbu pereiti:
1) nuo „paramos jaunimui“ prie „gyvenimo sistemos kūrimo“, nes tradiciniai politikos sprendimai yra parama jaunam ūkininkui, o pagal Kaimo interesų įvertinimo principą būtina vertinti ar yra kaimo vietovėje darželis; ar galima nuvežti vaiką; ar suderinamas darbas ir gyvenimas.

2) paslaugų dizaino pritaikymas realiam gyvenimui, nes nepakanka turėti mokyklą ar autobusą. Labai svarbu: ar autobusas atvyksta laiku, ar darželis dirba visą dieną.
3) jaunų šeimų poreikių integravimas, nes kartų kaita = šeimos sprendimas. Todėl vertinama: vaikų priežiūra, ugdymas, sveikata, darbo galimybės.
4) lankstūs veiklos modeliai: darbas + ūkis, miestas + kaimas, politika turi tai leisti, o ne riboti.
5) sugrįžimo logikos įtraukimas. Kaimo interesų įvertinimas *(angl., rural proofing)* principų taikymas leidžia suvokti, kad normalu išvykti, tačiau svarbu išugdyti jaunimo motyvaciją ir sudaryti sąlygas grįžti.
6) skirtingų kaimo tipų pripažinimas, nes ne visos kaimo vietovės vienodos: arti miesto, nutolę regionai, todėl politika turi būti diferencijuota.
7) ne tik infrastruktūra, bet ir patirtis, nes sprendimą lemia ir subjektyvus jausmas, „ar gera gyventi?“ todėl svarbus ir naratyvas, įsitraukimas į bendruomenę, gyvenimo kokybė.

5.3. Strateginių prioritetų, priemonių ir veiksmų dėl kartų kaitos užtikrinimo bei jaunimo skatinimo likti Lietuvos kaimo vietovėse ir užsiimti jose žemės ūkio ir kita veikla siektini rezultatai

Remiantis atliktu tyrimu, ES (Kartų kaitos žemės ūkyje strategija ir kt.) ir nacionalinių strateginių dokumentų (Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023-2027 m. strateginis planas, Nacionalinės jaunimo politikos 2023–2027 metų veiksmų planas, Žemės ūkio ir kaimo plėtros iki 2030 m. Baltoji knyga) analize, 5.3 lentelėje nurodytų kartų kaitos prioritetų, priemonių, veiksmų rodiklių ir siektinų rezultatų parinkimas 2028-2034 m. laikotarpiui yra pagrįstas kompleksiniu metodologiniu, ekspertiniu bei strateginiu įvertinimu.

Šis rodiklių ir siektinų rezultatų metodologinis ir sisteminis pagrindimas susideda iš šių esminių argumentų:

- **suderinamumas su BŽŪP ir nacionalinių strategijų tikslų pasiekimo rodikliais:** siūlomi kartų kaitos prioritetų, priemonių, veiksmų rodikliai yra tiesiogiai integruoti į esamo 2023–2027 m. ir būsimo 2028-2034 m. BŽŪP laikotarpių kontekstą. Jie tiesiogiai atitinka Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 m. strateginiame plane numatyto kartų kaitos rezultato rodiklį (R.36). Šiame strateginiame plane, įgyvendinant priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“, per visą penkerių metų laikotarpį planuojama paremti **daugiau kaip 4 600 jaunųjų ūkininkų** arba vidutiniškai 920 jaunųjų ūkininkų per metus. Siekiant užtikrinti, kad parama pasiektų numatytą jaunųjų ūkininkų skaičių, 2023-2027 m. laikotarpiu buvo numatytas beveik dvigubai didesnis finansavimas jauniesiems ūkininkams nei 2014–2020 m. laikotarpiu. Pasiekus šį rodiklį 100 proc. jaunųjų ūkininkų dalis pasibaigus dabartiniam programiniam laikotarpiui sudarytų **apie 15 proc. nuo visų ūkių pagal žemės ūkio valdų registrą**. Pagal Lietuvos žemės ūkio valdų registrą duomenis 2025 m. pabaigoje jaunesni nei 40 metų ūkininkai sudarė **tik 12,49 proc. nuo visų registruotų ūkių.** Jeigu Lietuva per būsimą 2028-2034 m. laikotarpį išlaikytų panašų paramos jaunųjų ūkininkų įsikūrimui, įskaitant ir paramą ūkių perdavimui/perėmimui, rodiklį (**6400 ūkių**), tai tuomet pasibaigus būsimam laikotarpiui, 2035 m. jaunųjų ūkininkų dalis galėtų padidėti **iki 20 proc. nuo bendro visų ūkių skaičiaus pagal žemės ūkio valdų registrą**. Tačiau tam, kad būtų įmanoma pasiekti tokį rodiklį Lietuva turėtų numatyti jauniesiems ūkininkams pagal EK rekomendacijas ne mažiau 5,5-6 proc. viso būsimo programinio laikotarpio finansavimo, skirto žemės ūkiui ir kaimo plėtrai.
- **identifikuotų kartų kaitos iššūkių sprendimas:** kiekvienas rodiklis pasirinktas atliepiant į tyrimo metu nustatytas struktūrines žemės ūkio ir kaimo vietovių problemas: neigiamus demografinius pokyčius, ūkių paveldėjimo/perėmimo barjerus, išteklių (ypač žemės ir finansų) trūkumą, ribotą paslaugų prieinamumą bei nepalankų kaimo įvaizdį;

- **realistiškas planavimo ciklas:** siektini rodiklių dydžiai suformuoti 2028–2034 m**.** laikotarpiui, nes tai sutampa su logišku ir prognozuojamu ES politikos planavimo bei stebėsenos ciklu;
- **atsisakymas kiekybiškai planuoti iki 2050 m.:** kiekybinis prognozavimas iki 2050 m. atmestas kaip metodologiškai nepatikimas dėl pernelyg aukšto socialinių, ekonominių, technologinių ir geopolitinių pokyčių neapibrėžtumo. Ilgalaikiame laiko horizonte (iki 2050 m.) rekomendacijos suprantamos ne kaip fiksuotas planas, o kaip adaptyvi pokyčių kryptis.

Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 m. strateginio plano stebėsenos ir vertinimo rodiklių sistema yra grįsta **naujuoju BŽŪP valdymo modeliu**, kuris orientuotas ne į procedūrų atitikimą, o į **rezultatus ir veiklą** (*angl. Performance-based model*) ir apima 4 lygių rodiklių sistemą. Kartu kaitos prioritetų, priemonių ir veiksmų įgyvendinimo stebėsenai ir vertinimui siūloma taikyti du pagrindinius rodiklių lygmenis, patvirtintus ES reglamentuose ir integruotus į Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 m. strateginį planą:

1. **Rezultato rodikliai (angl. Result Indicators – žymimi „R“).** Tai yra pagrindinė rezultatų valdymo ašis, sujungianti konkrečias kartų kaitos priemonių ir veiksmų plano intervencijas su siekiamais prioritetų tikslais. Jie dažniausiai išreiškiami santykiu arba aprėptimi procentais (pvz., paramos gavėjų dalis, tam tikrą bendro žemės ūkio naudmenų ploto dalį užimantys plotai).
2. **Produkto rodikliai (angl. Output Indicators – žymimi „O“.** Šie rodikliai parodo tiesioginius atliktus veiksmus ir paramą gavusių ūkių skaičių arba plotą (ha), kuriame įgyvendinta konkreti priemonė ar veiksmas. Jie tiesiogiai susieti su finansiniu plano vykdymu ir paraiškų administravimu.

Apibrėžiant kiekvieno prioriteto, priemonės ir veiksmo įgyvendinimo siektinus rezultatus, buvo nustatyti konkretūs rezultato arba produkto rodikliai, identifikuoti jų matavimo vienetai, nurodytas siektinas/laukiamas suminis rodiklio dydis 2028 - 2034 metais (5.4. lentelė).

Kartų kaitos prioritetų rezultatų rodikliai (R) ir jų reikšmės nustatytos atsižvelgiant į svarbiausią ES kartų kaitos žemės ūkyje strateginį siekį iki 2040 m. padvigubinti jaunųjų ūkininkų dalį (nuo 12 iki 24 proc.) ir Lietuvos faktinius rodiklius. Pvz., pagal ŽŪDC duomenis 2025 m. pabaigoje jaunesni nei 40 m. ūkininkai sudarė tik 12,49 proc. nuo visų registruotų ūkių. Kiti **I prioriteto (finansinis ir socialinis saugumas)** rodikliai (pvz., startinių paketų jauniesiems ūkininkams ar ILTE kreditų jauniesiems ūkininkams skaičius) parinkti reaguojant į ES mastu identifikuotą 14,1 mlrd. EUR finansinį deficitą ir poreikį didinti paramos jauniesiems ūkininkams intensyvumą iki 85 proc. Ūkių perleidimo/perėmimo rodiklio dydis pagrįstas ES siūlymu iki 2032 m. tiesiogines išmokas susieti su pensiniu amžiumi, taip skatinant žemės rinkos mobilumą ir ankstyvą žemės ūkio valdų perdavimą.

II prioriteto (Kompetencijos ir ŽŪŽIS stiprinimas) rodikliai, pvz., mikrokvalifikacijų, „Erasmus“ mainų bei „jaunojo ūkininko paso“ rodikliai grindžiami būtinybe ugdyti kompleksines jaunųjų ūkininkų kompetencijas (duomenų analitika, robotika, valdymas). Tai leidžia stiprinti Žemės ūkio žinių ir inovacijų sistemą (ŽŪŽIS) bei sumažinti jaunimo karjeros pasirinkimo klaidas.

III prioriteto (Regionų gyvybingumas), pvz., jaunų šeimų skaičiaus pokyčio kaimo vietovėse ir paslaugų pasiekiamumo rodikliai remiasi ES pripažintu principu – „teise pasilikti“ (angl., right to stay) ir kurio tikslas – kaimo vietovėse sukurti veikiančią gyvenimo ekosistemą (lankstūs darželiai, transportas, būstas iš vietos žaliavų), o ne tik investuoti į pavienes infrastruktūros priemones.

IV prioriteto (Įvaizdžio transformacija) rodikliai, pvz., žemės ūkio/kaimo prestižo ir ambasadorių programų rodikliai pasirinkti siekiant spręsti specifinę Lietuvos problemą – kaimo ir ūkininko profesijos įvaizdžio stigmatizaciją. Todėl naratyvas iš pasyvaus informavimo („pasakoti apie kaimą“) turi būti keičiamas į aktyvų patyrimą („patirti kaimą“).

Siektini rodiklių dydžiai numatyti 2028–2034 m. laikotarpiui, nes tai kaip jau buvo pažymėta atitinka realistišką BŽŪP ir kitų viešosios politikos sričių planavimo ir stebėsenos laiko horizontą.

Ilgesnio laikotarpio – iki 2050 m. – rezultatų kiekybinis prognozavimas būtų labai riboto patikimumo arba nepatikimas dėl aukšto socialinių, ekonominių, technologinių, geopolitinių ir demografinių pokyčių neapibrėžtumo lygio.

Taip pat pažymėtina, kad ne visų siūlomų kartų kaitos prioritetų, priemonių ir veiksmų siektinus rezultatus kartų kaitos kontekste galima tiksliai ir tiesiogiai pamatuoti ir laikotarpiu iki 2030 m. Tokius rodiklius irgi būtų sudėtinga tiksliai nustatyti, nes dalies siūlomų kartų kaitos priemonių ir veiksmų projektų įgyvendinimas gali trukti du ar tris metus, todėl jei jų įgyvendinimas ir prasidėtų laiku - 2028 ar 2029 m., tikėta, kad 2030 m. dalis projektų dar nebūtų baigti įgyvendinti. Be to dalis siūlomų priemonių ir veiksmų yra kompleksinio, sisteminio ir ilgalaikio pobūdžio, todėl jų poveikis pasireiškia per netiesioginius socialinius, ekonominius, teritorinius ir kultūrinius pokyčius. Daugelio priemonių ir veiksmų įgyvendinimo rezultatai priklauso nuo tarpusavyje susijusių veiksnių – viešųjų paslaugų prieinamumo, gyvenimo kokybės, jaunimo vertybinių nuostatų, regionų infrastruktūros, darbo rinkos pokyčių ir visuomenėje vyraujančio kaimo bei žemės ūkio naratyvo. Todėl daliai siūlomų priemonių ir veiksmų sudėtinga nustatyti tikslius rodiklius ar prognozuoti jų galimo poveikio mastą. Jų stebėsenai ir vertinimui ateityje reikės atlikti papildomų tyrimų. Visgi rodiklių stebėsenos ir vertinimo sistema ateityje galėtų būti papildyta adaptuojantis prie naujai kaupiamų duomenų, stebėsenos rezultatų ir įgyvendinimo praktikos. Taip pat reikia pažymėti, kad rekomendacijos yra sistemiškos ir orientuotos į ilgalaikius pokyčius, todėl būtų metodologiškai neteisinga bandyti viską „supaprastinti“ į lengvai pamatuojamus rodiklius.

Kaip jau buvo pabrėžta, kartų kaitos procesai yra ilgalaikiai ir priklausomi nuo daugelio tarpusavyje susijusių veiksnių, todėl dalies priemonių ir veiksmų poveikis gali pasireikšti tik po ilgesnio laikotarpio. Dėl šios priežasties siūlomos priemonės ir veiksmai orientuoti į vidutinio laikotarpio (iki 2034 m.) siektinus rezultato ir produkto rodiklius, numatant galimybę ateityje šių rodiklių sistemą adaptuoti pagal priemonių ir veiksmų įgyvendinimo stebėsenos rezultatus, papildomus tyrimus ir kintančią šalies regionų bei žemės ūkio situaciją.

Iki 2050 m. rekomendacijos (6 skyrius) labiau suprantamos kaip adaptyvi valdomų pokyčių kryptis, o ne statiškas iš anksto nekintančių rodiklių sistema.

Kartų kaitos prioritetų, priemonių ir veiksmų rodikliai parinkti taip, kad pradinei jų stebėsenai pakaktų jau dabar valstybės institucijose ir savivaldybėse kaupiamų pirminių duomenų. Taip išvengiama poreikio kurti naujas, brangias ir apkraunančias informacines sistemas, o esamos stebėsenos metodikos tiesiog papildomos regioninio poveikio ir kartų kaitos kriterijais.

Siekiant užtikrinti kartų kaitą Lietuvos žemės ūkyje ir kaimo vietovėse, rekomenduojama viešojoje politikoje nuosekliai taikyti „rural mainstreaming“[37] ir Kaimo interesų įvertinimas (*angl., rural proofing*) principus. „*Rural mainstreaming*“ užtikrina, kad kaimo vietovių ir jaunų žmonių interesai būtų sistemiškai integruojami į valstybės politikos tikslus, strateginius dokumentus ir sprendimų priėmimo procesus, o Kaimo interesų įvertinimas leidžia įvertinti, kaip konkrečios politikos priemonės paveiks kaimo teritorijas, jaunų šeimų gyvenimo kokybę, viešųjų paslaugų prieinamumą, užimtumo galimybes ir regionų gyvybingumą bei prireikus koreguoti priimamus sprendimus. Kitaip tariant, *„rural mainstreaming“* nustato strateginę kryptį, o Kaimo interesų įvertinimas padeda įvertinti praktinį priemonių ir veiksmų poveikį kaimo vietovėms.

Atsižvelgiant į ekspertų siūlymą integruoti į kaimo plėtros sprendimų priėmimą Kaimo interesų įvertinimą (*angl. rural proofing*), paslaugų ir paslaugų dizaino rodikliai parinkti vadovaujantis *„rural proofing“* (kaimo interesų įvertinimo) ir *„rural mainstreaming“* principais. Tokiu atveju vertinama, ar priemonės ir veiksmai kaimo vietovėse veikia taip pat efektyviai kaip mieste ir ar jos pritaikytos specifiniam kaimo vietovių atvejams (pvz., galimybei jaunam žmogui derinti samdomą darbą su daliniu ūkininkavimu).

[37] Kaimo dimensijos integravimas į viešosios politikos formavimą (*angl., rural mainstreaming*) – sistemingas kaimo interesų ir regionų poreikių integravimas į įvairių viešosios politikos sričių planavimą ir sprendimų priėmimą, siekiant užtikrinti teritorinį balansą, regionų gyvybingumą ir gyvenimo kokybę kaimo vietovėse.

Šių principų įgyvendinimas galėtų būti pradėtas ir be papildomų finansinių išteklių, pasitelkiant jau veikiančius institucinius, administracinius ir analitinius mechanizmus. „Rural mainstreaming“ ir kaimo interesų įvertinimas galėtų būti integruojami į esamas teisėkūros, valstybės strateginio planavimo ir poveikio vertinimo procedūras, vertinant, kaip priimami sprendimai paveiks jaunimo galimybes gyventi, dirbti ir kurti šeimą kaimo vietovėse.

Prie siūlomo kartų kaitos priemonių ir veiksmų plano įgyvendinimo galėtų prisidėti n etik Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, bet ir Vidaus reikalų ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Ekonomikos ir inovacijų ministerija, Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Aplinkos ministerija, savivaldybės ir seniūnijos, nacionalinis plėtros bankas ILTE, mokslo ir studijų institucijos, Žemės ūkio rūmai, Lietuvos jaunųjų ūkininkų ir jaunimo organizacijos, vietos veiklos grupės bei kaimo bendruomeninės organizacijos. Svarbus vaidmuo tenka ir ŽŪŽIS sistemos dalyviams – konsultavimo, mokslo, mokymo ir inovacijų institucijoms, kurios galėtų prisidėti prie duomenimis grįsto sprendimų vertinimo ir kaimo interesų integravimo į skirtingas viešosios politikos sritis.

Kadangi dauguma duomenų apie žemės ūkį ir kaimo vietoves jau kaupiami valstybės institucijose, savivaldybėse ir mokslo organizacijose, kartų kaitos priemonių ir veiksmų plano įgyvendinimo stebėsenai nebūtina kurti naujų duomenų sistemų – pakaktų papildyti esamas stebėsenos metodikas kartų kaitos rodikliais. Vis dėlto esminė sąlyga efektyviam šių rekomendacijų taikymui yra stipri politinė valia, aiški institucinė atsakomybė ir nuoseklus požiūris į kaimiškų regionų gyvybingumą bei kartų kaitą kaip horizontalų valstybės politikos prioritetą.

Nors 5.3 lentelėje numatytos priemonės apima platų institucijų ratą, pagrindinis strateginio koordinatoriaus vaidmuo tenka Žemės ūkio ministerijai, kuri ne tik administruoja specifinę žemės ūkio paramą, bet ir telkia kitas ministerijas (EIM, ŠMSM, VRM, SADM) bendram tikslui – Lietuvos kaimo ekonomikos transformacijai. Institucijų prieskyra kartų kaitos žemės ūkyje strateginiams prioritetams grindžiama svarbiu poslinkiu: kaimo kartų kaitos programa transformuojasi iš specifinės socialinės paramos į šalies regionų ekonomikos transformacijos programą. Tai reikalauja bendro žinybų veiklos koordinavimo pagal jų kompetencijas, nes sėkminga kartų kaita yra kompleksinis reiškinys, priklausantis nuo tinkamos gyvenimo sistemos jaunai šeimai sukūrimo ir plėtojimo.

5.3 lentelė. Kartų kaitos Lietuvos žemės ūkyje strateginiai prioritetai, priemonės, veiksmai ir rodikliai 2028-2034 m.

Strateginiai prioritetas, priemonė, veiksmas	Prioriteto, priemonės ir veiksmo įgyvendinimo rodiklio apibūdinimas: (R) - rezultato rodiklis; (O) - produkto rodiklis	Rodiklio matavimo vienetas	Siektinas/laukiamas rodiklio (suminis) dydis, 2028- 2034 m.	Atsakingos ir prisidedančios institucijos*
I PRIORITETAS. Finansinio prieinamumo, ekonominio ir socialinio saugumo didinimas	1.Jaunųjų ūkininkų (iki 40 m.) dalis bendroje ūkininkų ūkių struktūroje (R)	Proc.	20	ŽŪM
1.1.Priemonė. Integruoto startinio dalyvavimo žemės ūkio veiklose paketo sudarymas.	1.1.Jaunųjų ūkininkų, pasinaudojusių integruotu startiniu paketu, skaičius (O)	Asmenys	6400	ŽŪM, ILTE, NMA
1.1.1. Veiksmas. Finansinių paskatų jauniesiems ūkininkams siekiant ES investicinės paramos didinimas.	1.1.1. ES investicinę paramą, gavusių jaunųjų ūkininkų, skaičius (O)	Asmenys	7000	ŽŪM, NMA
1.1.2. Veiksmas. Palūkanų kompensavimo (ne mažiau kaip 70 proc.) bei valstybės garantijų mechanizmo jauniesiems ūkininkams sukūrimas.	1.1.2. Jaunųjų ūkininkų, pasinaudojusių palūkanų už kreditus kompensavimo ir valstybės garantijų mechanizmu, skaičius (O)	Asmenys	5000	ŽŪM, ILTE
1.1.3. Veiksmas. Jaunųjų ūkininkų kreditavimo sąlygų per nacionalinį Plėtros banką ILTE tobulinimas.	1.1.3.Jaunųjų ūkininkų, gavusių kreditą iš nacionalinio plėtros banko ILTE, skaičius (O)	Asmenys	3500	ILTE, ŽŪM
1.2.Priemonė. Socialinio saugumo ir gyvenimo kokybės kaime kaip vertės stiprinimas.	1.2.Jaunųjų ūkininkų šeimų, vertinančių savo socialinį saugumą ir gyvenimo kokybę kaime kaip „gerą“ arba „labai gerą“, dalis (O).	Proc.	80	SADM, VRM, ŽŪM, Savivaldybės
1.2.1. Veiksmas. Ūkininkų pavadavimo paslaugų plėtra.	1.2.1. a) Jaunųjų ūkininkų, pasinaudojusių ūkininkų pavadavimo paslaugomis (bent 1 kartą per visą 2028-2034 m. laikotarpį), skaičius (O); b)	Asmenys Asmenys	a) 700 b) 250	ŽŪM, NMA

	b) Žemės ūkio studijų krypties studentų ir jaunų specialistų, dalyvaujančių ūkininkų pavadavimo programoje, skaičius . (O)			
1.2.2. Veiksmas. Sugrįžimo į kaimo vietoves skatinimas.	1.2.2.Jaunų asmenų (iki 40 m.), sugrįžusių pastoviam gyvenimui ir darbui į kaimo vietoves, skaičius . (O)	Asmenys	3500	VRM, SADM, VRM, EIM, Savivaldybės
1.2.3. Veiksmas. Karo pabėgėlių ir migrantų integravimo į kaimo bendruomenę stiprinimas.	1.2.3.Paremtų projektų, skirtų karo pabėgėlių ir migrantų integravimui į kaimo bendruomenes, skaičius . (O)	Vnt.	70	VRM, SADM, Savivaldybės
1.3. Priemonė. Žemės prieinamumo užtikrinimas	1.3.Jaunųjų ūkininkų (iki 40 m.) naudojamas žemės ūkio naudmenų (ŽŪN) plotas šalies mastu . (O)	Proc.	20	ŽŪM, NMA, Savivaldybės
1.3.1. Veiksmas. Skatinti partnerystėmis grįstų žemės fondų ir savanoriškos žemės konsolidacijos modelių plėtrą, didinant žemės prieinamumą jauniesiems ūkininkams.	1.3.1.Per visuomeninius žemės fondus jauniesiems ūkininkams išnuomotos/parduotos žemės plotas (O).	Ha	10 000	ŽŪM
1.3.2. Veiksmas. Sukurti skaitmeninę „žemės biržą“, kurioje būtų viešai prieinama informacija apie laisvus žemės ūkio paskirties sklypus, jų kokybę ir nuomos galimybes.	1.3.2.Aktyvių unikalių skaitmeninės žemės biržos, vartotojų (iš pasiūlos ir paklausos pusių) skaičius . (O)	Asmenys	1000	VRM, ŽŪM, Savivaldybės
1.3.3. Veiksmas. Taikyti mokestines lengvatas (pvz., atleidimą nuo žemės mokesčio arba mažesnį žemės mokesčio tarifą) savininkams, kurie sudaro ilgalaikes (ne mažiau kaip 10 m) žemės nuomos sutartis su jaunaisiais ūkininkais.	1.3.3.Žemės savininkų, kurie sudarė ilgalaikes (ne mažiau kaip 10 m.)) žemės nuomos sutartis su jaunaisiais ūkininkais, skaičius . (O)	Asmenys	800	ŽŪM
1.4. Priemonė. Integruotos ūkių perdavimo ir perėmimo sistemos stiprinimas	1.4. Jaunųjų ūkininkų, tapusių savininkais per integruotą ūkio	Asmenys	500	ŽŪM, EIM

	perdavimo ir tęstinumo sistemą (platformą), skaičius (O).			
1.4.1. Veiksmas. Ūkių perleidimo ir pensijų sistemos sinergijos didinimas**.**	1.4.1.Asmenų, perleidusių savo ūkį (ne vėliau kaip per 2 m. po pensinio amžiaus pasiekimo) asmenims iki 40 m. amžiaus, skaičius (O)	Asmenys	500	ŽŪM, NMA
1.4.2. Veiksmas. Integruotos ūkio perdavimo ir tęstinumo sistemos (el. platformos) sukūrimas, užtikrinant finansinį, teisinį ir socialinį prieinamumą.	1.4.2. Per el. platformą įvykdytų (teisiškai įformintų) ūkių perdavimo atvejų skaičius (O)	Vnt.	500	ŽŪM
II PRIORITETAS. Integruotų (kompleksinių) kompetencijų, žinių ir inovacijų sistemos plėtra ir ŽŪŽIS stiprinimas	2.Jaunųjų ūkininkų, kurie po mokymų/mentorystės programų savo ūkiuose įdiegė bent vieną technologinę ar procesinę inovaciją, dalis (R)	Proc.	50	ŽŪM, ŽŪR, ŠMSM, ŽŪŽIS dalyviai
2.1.Priemonė. Darbo rinkos poreikius atitinkančių mikrokvalifikacijų ir kompetencijų ugdymo, žinių perdavimo sistemos stiprinimas.	2.1. Jaunųjų ūkininkų, įgijusių bent vieną mikrokvalifikaciją (pvz., tikslusis ūkininkavimas, agrodronai, bioekonomika), dalis (O)	Proc.	40	ŽŪM, ŠMSM, EIM, ŽŪR
2.1.1. Veiksmas. Plėtoti darbo rinkai aktualias mikrokvalifikacijas ir kompleksinių kompetencijų ugdymą.	2.1.1. Jaunų asmenų (iki 40 m.), įgijusių kompleksines kompetencijas ir mikrokvalifikacijas, skaičius (O)	Asmenys	1100	ŽŪM, ŠMSM, ŽŪŽIS dalyviai
2.1.2. Veiksmas. „Erasmus“ mainų programos, skirtos jauniesiems ūkininkams pritaikymas.	2.1.2. Mainų programoje sudalyvavusių jaunųjų ūkininkų skaičius (O)	Asmenys	300	ŠMSM, ŽŪŽIS dalyviai
2.1. Veiksmas. Sukurti ir įdiegti jaunojo ūkininko pasą – personalizuoto kompetencijų ugdymo, praktinės patirties, konsultavimo ir profesinės pažangos stebėsenos modelį	2.1.3. Asmenų, gavusių jaunojo ūkininko pasą, skaičius (O)	Asmenys	5000	ŽŪM, ŽŪŽIS dalyviai
2.2. Priemonė. Mentorystės, konsultavimo ir profesinės integracijos sistemos stiprinimas	2.1.Jaunųjų ūkininkų ir pameistrių, sėkmingai baigusių mentorystės ar inkubavimo	Asmenys	800	ŽŪM, EIM, ŽŪŽIS dalyviai

	programas ir pradėjusių savarankišką veiklą (įregistravusių veiklą, naują ūkį arba oficialiai perėmusių ūkio valdymą), skaičius (O)			
2.2.1. Veiksmas. Nacionalinės mentorystės ir pameistrystės platformų stiprinimas ir įveiklinimas sujungiant patyrusius ūkininkus, konsultantus ir jaunimą regionų „Spiečiuose“.	2.2.1. Sukurtų ir aktyviai veikiančių „mentorius-pameistrys“ atvejų skaičius (O)	Vnt.	500	EIM, ŽŪM, ŽŪŽIS dalyviai
2.2.2. Veiksmas. Jaunųjų ūkininkų ūkių inkubatorių ir mentoryste grįsto startuolių (angl., start-up) kūrimo bei akceleravimo sistemos kūrimas.	2.2.2. a) Veikiančių jaunųjų ūkininkų ūkių inkubatorių skaičius (regioniniu principu) (O) ; b) Ūkių inkubavimo programą baigusių ir veiklą po 3 m. tęsiančių naujų ūkių skaičius(O) .	Vnt. Vnt.	a) 10; b) 300	ŽŪM, ŠMSM, EIM
2.3. Priemonė. Žemės ūkio mokslo, inovacijų ir žinių perdavimo ekosistemos stiprinimas.	2.3.Jaunų asmenų, įgalintų per praktinę mokslo ir technologijų bendrakūrą kaimo vietovėse, skaičius (O)	Asmenys	1000	ŽŪM, ŠMSM, ŽŪŽIS dalyviai
2.3.1. Veiksmas. Vykdyti tikslinius mokslinius tyrimus ir inovacijų bandomuosius projektus, orientuotus į kartų kaitos iššūkių sprendimą ir moksliškai pagrįstų sprendimų diegimą žemės ūkio bei kaimo ekonomikoje.	2.3.1. a) Mokslo tyrimų pagrindu inicijuotų ir priimtų sisteminių pokyčių (teisės aktų pataisos, paramos jaunimui schemų modifikacijos) dalis(O) ; b) Jaunųjų ūkininkų dalis, kurie tyrimų rezultatus vertina kaip „labai aktualius“ sprendžiant jų ūkio barjerus (O).	Proc. Proc.	70 80	ŽŪM, ŠMSM, ŽŪŽIS dalyviai
2.3.2. Veiksmas. Stiprinti jaunųjų ūkininkų ir kitų jaunimo grupių dalyvavimą EIP-AGRI veiklos grupėse, taikant praktinės mokslo, inovacijų ir technologijų bendrakūros (įskaitant „gyvųjų laboratorijų“) modelius	2.3.2. a) Įsteigtų ir veikiančių praktinių agroinovacijų bendrakūros centrų skaičius visoje Lietuvoje(O) ; b) Įsteigtų ir veikiančių praktinių kaimo plėtros bendrakūros centrų skaičius visoje Lietuvoje(O) ;	Vnt. Vnt. Asmenys	a) 5 b) 5 c) 500	ŽŪM, EIM, ŽŪŽIS dalyviai.

	c) Jaunųjų ūkininkų ir kitų jaunimo grupių, dalyvaujančių „Gyvosiose laboratorijose“ ar inovacijų grupėse, skaičius (O).			
2.3.3. Veiksmas. Skatinti piliečių mokslo iniciatyvas ŽŪŽIS sistemoje, įtraukiant jaunuosius ūkininkus ir kaimo bendruomenes į žinių kūrimą, inovacijų bendrakūrą ir EIP-AGRI projektų įgyvendinimą.	2.3.3. Jaunųjų ūkininkų, teikiančių duomenis moksliniams tyrimams arba dalyvaujančių (piliečių mokslo iniciatyvose), skaičius(O) .	Asmenys	500	ŽŪM, ŽŪŽIS dalyviai, KBO
III PRIORITETAS. Kompleksinis regionų gyvybingumo stiprinimas kuriant veikiančias gyvenimo sistemas jaunam žmogui ir šeimai.	3. Jaunų šeimų (asmenų iki 40 m.) skaičiaus pokytis kaimo vietovėse, lyginant su šalies vidurkiu (R).	Proc.	>1	AM, VRM, SADM, EIM, Savivaldybės, VVG
3.1. Priemonė. Jaunų šeimų įsikūrimą kaime skatinančių integruotų būsto, verslo ir tvarios infrastruktūros sprendimų plėtra	3.1. Jaunų šeimų, įsikūrusių kaimo vietovėse pasinaudojant integruotu paramos paketu būstui, verslo pradžiai ir žaliajai infrastruktūrai, skaičius (O).	Vnt.	300	SADM, VRM, Savivaldybės
3.1.1. Veiksmas Regeneratyvios socialinės ir autonominės (*angl., off-grid*) infrastruktūros plėtra.	3.1.1.Įgyvendintų autonominių „off-grid“ ir regeneratyvios infrastruktūros plėtros sprendimų projektų skaičius kaimo vietovėse (O)	Vnt.	150	VRM, Savivaldybės
3.1.2. Veiksmas. Pilotinių integruotų gyvenimo ir veiklos modelių kaimo vietovėse diegimas, skatinant jaunų šeimų būsto kūrimą iš vietos žaliavų ir vietos verslų plėtrą.	3.1.2. a) Sėkmingai veikiančių pilotinių integruotų gyvenimo ir veiklos ekosistemų (pvz., kaimo bendradarbystės centrų su gyvenamosiomis zonomis) skaičius (O); b) Jaunų šeimų būstų, pastatytų ar renovuotų naudojant ne mažiau kaip 50 proc. vietinės kilmės atsinaujinančias žaliavas (medienos, molio, pluoštinių kanapių, šiaudų ar kt.), skaičius	Vnt.	a) 20; b) 100; c) 30	VRM, ŽŪM, EIM, Savivaldybės, VVG

	c) Naujai sukurtų vietos verslų, tiesiogiai susijusių su vietos žaliavų perdirbimu ar paslaugų teikimu, skaičius(O) .			
3.2. Priemonė. Lanksčios (hibridinės) gyvenamosios ir darbo aplinkos kūrimas bei aukštos pridėtinės vertės pajamų diversifikacijos kaimo vietovėse skatinimas.	3.2. Jaunųjų ūkininkų, derinančių žemės ūkio veiklą su nuotoliniu darbu kituose sektoriuose, dalis (O)	Proc.	30	ŽŪM, EIM, SADM, VRM, ŽŪR
3.2.1. Veiksmas. Lanksčių gyvenimo, darbo ir ūkinės veiklos modelių diegimas sudarant sąlygas derinti gyvenimą kaime su įvairiomis profesinės veiklos formomis.	3.2.1. Jaunųjų ūkininkų, derinančių žemės ūkio veiklą su nuotoliniu darbu kituose sektoriuose, skaičius (O)	Asmenys	5000	EIM, VRM, SADM
3.2.2. Veiksmas. Kooperacija ir bendradarbiavimu grįstų aukštos pridėtinės vertės verslo modelių diegimas skatinant jaunimo įsitraukimą į perdirbimą, bioekonomiką, trumpąsias maisto tiekimo grandines ir paslaugų kūrimą.	3.2.2. Jaunųjų ūkininkų, kurie yra kooperatyvų nariai arba aktyviai dalyvauja dalijimosi ištekliais (technika, sandėliavimo plotais, darbo jėga) tinkluose/platformose, dalis (O).	Proc.	40	ŽŪM, EIM, ŽŪR
3.3. Priemonė. Viešųjų paslaugų planavimo ir organizavimo tobulinimas pagal kaimo gyventojų realius poreikius ir taikant Kaimo interesų įvertinimas (angl., rural proofing) principus.	3.3.Viešųjų paslaugų plėtros planų, kuriems pritaikytas kaimo interesų įvertinimo principas, dalis (O)	Proc.	80	VRM, SADM, ŠMSM, Savivaldybės
3.3.1. Veiksmas. Jaunų šeimų kaime gyvybingos ekosistemos kūrimas, taikant kaimo interesų įvertinimo (*angl., rural proofing*) principus viešųjų paslaugų planavime.	3.3.1. Viešųjų paslaugų pasiekiamumo indeksas: Jaunų šeimų dalis, kurioms bazinės viešosios paslaugos (ikimokyklinis ugdymas, pirminė sveikatos priežiūra) kaimo vietovėse yra pasiekiamos per nustatytą maksimalų laiką (pvz., 15–20 min.) (O) .	Proc.	80	VRM, ŠMSM, SADM, Savivaldybės
3.3.2. Veiksmas. Kritinės jaunimo masės ir socialinio gyvybingumo kaime užtikrinimas per integruotus jaunimo centrų ir tinklaveikos	**3.3.2.** a) Tinklaveikos aprėptis: Jaunimo (iki 40 m) dalis, aktyviai dalyvaujanti bent viename integruotame jaunimo centre,	Proc.	a) 60;	SADM, VRM, Jaunimo o-jos.

modelius, taikant kaimo interesų įvertinimo (angl., rural proofing) principus.	tinklaveikoje ar kaimo bendruomeninėje organizacijoje(O); b) Per jaunimo centrus/tinklus inicijuotų ir savivaldos lygmeniu įgyvendintų sprendimų (specifinių kaimo jaunimo paslaugų) skaičius(O) .	Vnt.	b) 300	
3.3.3. Veiksmas. Paslaugų dizaino pagal realius kaimo gyventojų poreikius (ne „vienodas visiems“) sukūrimas.	3.3.3. a) Viešųjų paslaugų, kurios buvo modifikuotos ar sukurtos iš naujo taikant paslaugų dizaino metodikas (įtraukiant pačius kaimo gyventojus į kūrimą), dalis; b) Paslaugų, teikiamų ne „stacionariai“, o lanksčiais modeliais (pvz., paslauga į namus, mobilieji centrai, skaitmeniniai hibridai), dalis kaimo vietovėse(O).	Proc. Proc.	a) 80 b) 50	VRM, Savivaldybės
IV PRIORITETAS. Kaimo ir žemės ūkio įvaizdžio bei komunikacijos transformacija (horizontalus).	**4.Žemės ūkio sektoriaus prestižo ir patrauklumo rodiklis:** Jaunimo (14–29 m.), laikančių žemės ūkį moderniu, perspektyviu ir prestižiniu sektoriumi, dalis (R).	Proc.	75	ŽŪM, ŠMSM, VVG, Jaunimo o-jos
4.1. Priemonė. Šiuolaikinio žemės ūkio įvaizdžio formavimas.	**4.1. Profesinio pasirinkimo aspiracijos rodiklis:** moksleivių, kurie žemės ūkį ir agroinovacijas nurodo tarp 5 patraukliausių ateities karjeros sričių, dalis (O)	Proc.	20	ŽŪM, SADM, ŽŪR, ŠMSM, Jaunimo o-jos
4.1.1. Veiksmas. Jaunųjų ūkininkų, agroverslo, gyvenimo kaime atstovų/nuomonės formuotojų ambasadorystės programa.	4.1.1. Aktyvių ambasadorių (nuomonės formuotojų) skaičius (O)	Asmenys	150	ŽŪM, Jaunimo o-jos
4.1.2. Veiksmas. Moterų įgalinimas ir lygių galimybių didinimas.	4.1.2.Moterų (iki 40 m.), vadovaujančių jaunųjų ūkininkų ūkiams, dalis augimas (O)	Proc.	40	ŽŪM, SADM, ŽŪR

4.1.3. Veiksmas. Patyriminės komunikacijos kampanijos „*Išbandyk kaimą*“ įgyvendinimas, skatinant jaunimo tiesioginį įsitraukimą į šiuolaikinio žemės ūkio veiklas.	4.1.3. a) Nuostatų lūžio rodiklis: kompanijos dalyvių dalis, kurių požiūris į žemės ūkį kaip į patrauklų sektorių po *„Išbandyk kaimą“* programos pasikeitė teigiamai(O) ; b) Santykinės karjeros konversijos rodiklis: dalyvių, kurie po patyriminės programos pasirinko agromokslų studijas, profesinį mokymą arba pradėjo praktiką ūkyje, dalis. c) dalyvių, kurie po patyriminės programos pasirinko gyventi kaime, dalis (O).	Proc. Proc. Proc.	a) 90 b) 40 c) 20	ŽŪM, ŠMSM, VVG, KBO
4.2. Priemonė. Inovatyvaus žemės ūkio pažinimo ir profesinio orientavimo stiprinimas.	4.2.Moksleivių, dalyvavusių ankstyvojo profesinio orientavimo programose, pasirinkusių su žemės ūkiu susijusias studijas ar profesinį mokymą, dalis (O).	Proc.	20	ŠMSM, ŽŪM, savivaldybės
4.2.1.Veiksmas. Ankstyvojo profesinio orientavimo į žemės ūkio veiklas stiprinimas.	4.2.1. a) Mokyklų tinklo aprėpties rodiklis: bendrojo ugdymo mokyklų, kurios į ugdymo procesą integruoja inovatyvaus žemės ūkio pažinimo modulius ir bendradarbiauja su agroverslo subjektais, skaičius (O); b) Moksleivių įsitraukimas: 5–12 klasių moksleivių, dalyvavusių specializuotose agroedukacijose, pažintinėse ar „šešėliavimo“ programose ūkiuose, skaičius (O) .	Vnt. Asmenys	200 12 000	ŠMSM, ŽŪM, savivaldybės
4.2.2.Veiksmas. Inovacijomis ir skaitmeninėmis technologijomis grįsto žemės ūkio demonstravimo iniciatyvų skatinimas.	4.2.2. a) Technologijų skvarbos rodiklis: Jaunųjų ūkininkų, kurie po apsilankymo demonstravimo	Proc.	50	ŽŪM, ŽŪŽIS dalyviai

	iniciatyvose savo ūkiuose įdiegė bent vieną skaitmeninį ūkininkavimo sprendimą, dalis (O); b) Tikslinis lankytojų srautas: Asmenų (studentų, moksleivių), dalyvavusių demonstravimo renginiuose ir agroinovacijų dienose, skaičius (O) .	Asmenys	12 000	
4.3.Priemonė. Kultūrinio identiteto raiškos stiprinimas ir vietokūra.	4.3.Vietokūros ir identiteto poveikio rodiklis**:** dalyvių dalis, nurodanti, kad dalyvavimas vietokūros ir identiteto stiprinimo veiklose padidino jų didžiavimąsi savo kraštu ir sustiprino bendruomeninį priklausomybės jausmą (O).	Proc.	75	VRM, ŽŪM, VVG, KBO
4.3.1. Veiksmas. Etnožaidynių kaip gyvo kultūrinio identiteto ir vietokūros platformos regionuose plėtra.	4.3.1. a) Etnožaidynių dalyvių, savanorių ir lankytojų skaičius regionuose (O); b) Aktyvių etnožaidynių bendruomenių/komandų tinklas: Reguliariai (metiniuose cikluose) etnožaidynėse dalyvaujančių komandų skaičius regionuose (O).	Asmenys Vnt.	15 000 50	ŠMSM, ŽŪM, Savivaldybės, VVG, KBO
4.3.2. Veiksmas. Jaunimo vietokūros (angl., placemaking) iniciatyvų plėtra kaimo erdvėse, stiprinant įsitraukimą į aplinkos kūrimą ir modernizavimą.	4.3.2. a) Įgyvendintų jaunimo vietokūros projektų, kurių iniciatoriai yra patys jauni žmonės, skaičius(O) ; b) Aktyvių turinio kūrėjų (jaunųjų ūkininkų, nuomonės formuotojų, specialistų), reguliariai transliuojančių platformos žinutes savo bendruomenėms, skaičius (O);	Vnt. Asmenys Proc.	300 500 40	SADM, VRM, VVG, KBO

	c) Kaimo vietovėse gyvenančio jaunimo dalis, teigianti, kad turi tiesioginę įtaką gyvenamosios vietos aplinkos formavimui ir sprendimų priėmimui (O)			
4.4.Priemonė. Integruota naratyvo transformacijos ir kaimo ateities komunikacijos ekosistemos vystymas.	4.4. Naratyvo dominavimo rodiklis: teigiamo, į ateitį ir inovacijas orientuoto turinio apie žemės ūkį ir kaimą dalis bendrame viešajame informaciniame sraute (O).	Proc.	80	ŽŪM, ŠMSM, SADM, VRM, EIM
4.4.1. Veiksmas. Jaunojo ūkininko skaitmeninio paso – personalizuoto kompetencijų ugdymo, profesinės integracijos ir pažangos stebėsenos instrumento sukūrimas ir diegimas ŽŪŽIS platformoje	4.4.1.a) Jaunųjų ūkininkų naudojančių skaitmeninį pasą, dalis (O); b) Jaunojo ūkininko paso komunikacijos kampanijų skaičius (O)	Proc. Vnt.	90 7	ŽŪM, ŽŪŽIS dalyviai
4.4.2. Veiksmas. Nuolatinis kartų ryšio stiprinimas ir šeimos bei bendruomenės palaikymas.	4.4.2. a) Bendruomeninio palaikymo vertinimo rodiklis: Jaunųjų ūkininkų, teigiančių, kad vietos bendruomenė ir šeima palankiai vertina jų veiklą bei teikia reikiamą emocinį/socialinį palaikymą (O) ; b) Bendrų kartų projektų (pvz., amatai, perdirbimas, agroturizmas), kuriuose dalyvauja bent dvi šeimos kartos, skaičius (O) .	Proc. Vnt.	a) 80 b) 100	SADM, ŽŪM, KBO

***Institucijų ir organizacijų santrumpos ir paaiškinimai**

ŽŪM – Žemės ūkio ministerija. Tai pagrindinė institucija, atsakinga už kartų kaitos strategijos formavimą, paramos priemonių administravimą ir bendriosios žemės ūkio politikos įgyvendinimą.

VRM – Vidaus reikalų ministerija. Atsakinga už regionų politiką, kaimo infrastruktūros gerinimą ir „Rural Proofing“ (Kaimo interesų įvertinimo) principo integraciją į viešąsias paslaugas.

SADM – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Prisideda prie jaunųjų ūkininkų socialinio saugumo užtikrinimo, šeimų integravimo kaime ir pensijų sistemos sinergijos su ūkių perdavimu.

EIM – Ekonomikos ir inovacijų ministerija. Partnerė skatinant regioninį smulkųjį verslą, inovacijas, eksporto vertės grandines ir mentorių tinklus (pvz., „Spiečius“).

ŠMSM – Švietimo, mokslo ir sporto ministerija. Atsakinga už žemės ūkio studijų programų transformaciją, profesinį orientavimą ir mokslo tyrimų finansavimą.

ILTE – Nacionalinis plėtros bankas. Teikia tikslinį kreditavimą jauniesiems ūkininkams, valstybės garantijas ir palūkanų kompensavimo mechanizmus.

ŽŪDC – Žemės ūkio duomenų centras. Pagrindinė institucija, kaupianti statistinius duomenis apie ūkių struktūrą, valdas ir jų registraciją.

ŽŪR – Žemės ūkio rūmai. Dalyvauja ūkių perdavimo procesuose, mentorystės programose ir atstovauja ūkininkų interesams.

VVG – Vietos veiklos grupės, kurios rengia ir administruoja vietos plėtros strategijų įgyvendinimą.

KBO – Kaimo bendruomeninės organizacijos, kurios įgyvendina vietos plėtros ir vietokūros projektus.

ŽŪŽIS – Žemės ūkio žinių ir inovacijų sistema. Tai ekosistema, jungianti mokslo, mokymo, konsultavimo institucijas ir ūkininkus. Už jos stiprinimą atsakinga ŽŪM kartu su mokslo ir konsultavimo įstaigomis.

Nors 5.3 lentelėje numatytos priemonės apima platų institucijų ratą, pagrindinis strateginio koordinatoriaus vaidmuo tenka Žemės ūkio ministerijai, kuri ne tik administruoja specifinę žemės ūkio paramą, bet ir telkia kitas ministerijas (EIM, ŠMSM, VRM, SADM) bendram tikslui – Lietuvos kaimo ekonomikos transformacijai. Institucijų prieskyra kartų kaitos žemės ūkyje strateginiams prioritetams grindžiama svarbiu poslinkiu: kaimo kartų kaitos programa transformuojasi iš specifinės socialinės paramos į šalies regionų ekonomikos transformacijos programą. Tai reikalauja bendro žinybų veiklos koordinavimo pagal jų kompetencijas, nes sėkminga kartų kaita yra kompleksinis reiškinys, priklausantis nuo tinkamos gyvenimo sistemos jaunai šeimai sukūrimo ir plėtojimo.

Kartų kaitos modelis Lietuvoje grindžiamas šešių lygmenų sinergija (tarptautinio, nacionalinio, regioninio, bendruomeninio, šeimos ir asmens), kur privatus sektorius, šeima ir individas atlieka specifinius, tarpusavyje susijusius vaidmenis.

Privataus sektoriaus įsitraukimas. Privatus sektorius GPP analizėje ir strateginėse rekomendacijose matomas ne tik kaip darbdavys, bet kaip investicijų ir inovacijų partneris: kur akcentuojamas bendradarbiavimas (regioniniuose GPP pabrėžiama partneryščių svarba, kur susijungia miestas, žemės ūkio rūmai, ES fondai ir privatūs investuotojai), vertės grandinių kūrimas (privatus verslas (pvz., vietiniai restoranai, perdirbimo įmonės) įsitraukia per partnerystes, užtikrindamas jauniesiems ūkininkams stabilią rinką ir trumpąsias tiekimo grandines), socialinis verslas (skatinami nauji verslo modeliai kaimo vietovėse, kur privatūs subjektai derina pelną su socialine nauda bendruomenei), finansiniai instrumentai (verslo įsitraukimas matomas per kooperatines paskolų sistemas (pvz., „BioBoden“ modelis), kurios tampa alternatyva tradiciniams bankams).

Šeimos instituto ir asmens vaidmuo. Šie lygmenys GPP analizėje įvardijami kaip patys artimiausi ir emociškai stipriausi, užtikrinantys sistemos tvarumą. Šeimos institutas (5 lygmuo) svarbus vertybių perdavimu (šeima formuoja darbo etiką, atsakomybės jausmą ir ryšį su žeme nuo vaikystės), praktiniu mokymųsi (šeimos ūkiuose taikomas *"learning by doing"* metodas, kai žinios perduodamos kartu dirbant ir gyvenant), ūkio tęstinumu (Šeima užtikrina sklandų išteklių (žemės, įrangos) perdavimą ir mentorystę). Tuo tarpu asmuo (6 lygmuo) neatsiejamas nuo vidinės motyvacijos (jaunimo sprendimą likti kaime lemia ne tik pinigai, bet asmeninė saviraiška, prasmės pajutimas ir noras būti „sistemų architektu“, o ne tik vykdytoju) ir ambasadorystės (individai veikia kaip nuomonės formuotojai (pvz., per „TikTok“, „Instagram“), kurie savo asmeniniu pavyzdžiu griauna kaimo stereotipus ir kuria modernų ūkininko identitetą).

LKBS ir LVBOS vaidmuo. LKBS (Lietuvos kaimo bendruomenių sąjunga) ir LVBOS (Lietuvos vietos bendruomenių organizacijų sąjunga) šiame modelyje užima kritinę vietą Bendruomeniniame (4 lygmenyje) ir veikia kaip socialinio kapitalo telkėjai. Geruųjų praktikų analizė atskleidžia, kad šios organizacijos (KBO – kaimo bendruomeninės organizacijos) dalyvavo vertinant strategines priemones ir yra tiesiogiai integruotos į įgyvendinimo mechanizmą. Be to, bendruomeninės organizacijos kuria socialinį tinklą, kuris mažina jaunimo izoliaciją, formuoja vietos identitetą ir „teisę pasilikti“ ir veikia kaip neformalios mentorės, per projektus (pvz., LEADER, „Sumanūs kaimai“) įtraukia jaunimą į vietos savivaldą ir sprendimų priėmimą. LKBS ir LVBOS atstovauja kaimo interesus derybose su nacionalinėmis institucijomis, užtikrindamos, kad „rural proofing“ principas būtų taikomas praktiškai.

Apibendrinant galima teigti, kad privatus sektorius suteikia ekonominį turinį, šeima ir asmuo – vertybinį ir emocinį pamatą, o LKBS/LVBOS (per bendruomeninį lygmenį) – socialinę infrastruktūrą, be kurios pavienės ministerijų priemonės liktų fragmentiškos.

6. KARTŲ KAITOS LIETUVOS ŽEMĖS ŪKYJE SCENARIJAI 2030 IR 2050 METAMS

6.1. Scenarijų sudarymo procesas

Siekiant sintezuoti atlikto tyrimo metu gautas įžvalgas ir, remiantis nustatytais kartų kaitos Lietuvos žemės ūkyje prioritetais bei SSGG analize, sumodeliuotos trys galimos kartų kaitos raidos alternatyvos – scenarijai - Lietuvos žemės ūkyje. Scenarijų analizė leidžia prognozuoti, kaip įvairios politinės intervencijos ir sisteminiai pokyčiai paveiks ne tik ūkininkų struktūros demografinius rodiklius, bet ir kaimo vietovių socialinį bei ekonominį gyvybingumą ilguoju laikotarpiu.

Tyrime buvo taikomas scenarijų metodas (*angl. scenario method*), kuris mokslinėje literatūroje priskiriamas prie svarbiausių strateginio numatymo (*angl. strategic foresight*) priemonių, leidžiančių modeliuoti alternatyvias ateities vystymosi kryptis ir vertinti ilgalaikių sprendimų pasekmes neapibrėžtumo sąlygomis (Bouhalleb & Tapinos, 2023; OECD, 2025).

Šis metodas sudaro galimybę ne prognozuoti vieną tikėtiną ateities variantą, bet formuoti kelias alternatyvias vystymosi trajektorijas, atsižvelgiant į skirtingų socialinių, ekonominių, technologinių, demografinių ir politinių, aplinkosauginių, infrastruktūros, švietimo veiksnių sąveiką. Scenarijų modeliavimas šiame tyrime remiasi sisteminio lygmens strateginės prognozėmis (2030 m. ir 2050 m.): vertinama, kaip nustatyti keturi strateginiai kartų kaitos Lietuvos žemės ūkyje prioritetai (finansinis prieinamumas, kompetencijų hibridizacija, regionų gyvybingumas ir įvaizdžio transformacija) sąveikauja tarpusavyje, numatant optimistines, subalansuotas arba pesimistines kartų kaitos šalies žemės ūkyje ateities perspektyvas. Pateikiami scenarijai grindžiami prielaida, kad sėkminga kartų kaita žemės ūkyje nėra savaime suprantamas procesas – tai kompleksinis reiškinys, priklausantis nuo tinkamos „gyvenimo sistemos“ sukūrimo jaunai šeimai, Kaimo interesų įvertinimas (*angl. rural proofing)* (kaimo interesų vertinimo) principų taikymo viešosiose paslaugose bei sėkmingos ŽŪŽIS plėtros. Scenarijų modeliavimas leidžia identifikuoti kritines takoskyras tarp žemės ūkio ir kaimo regionų modernizacijos ir galimos stagnacijos, kartu pagrindžiant tokių priemonių kaip „jaunojo ūkininko pasas“ ar „žemės bankas“ būtinybę siekiant išvengti neigiamų demografinių tendencijų žemės ūkyje ir kaimo vietovėse.

Scenarijų rengimas buvo grindžiamas ankstesniuose šio tyrimo etapuose atlikta Lietuvos kartų kaitos žemės ūkyje situacijos analize, SSGG analize (6.1 lentelė), jaunimo ir jaunų žmonių požiūrio į žemės ūkį ir kaimą tyrimo rezultatais, ekspertinių interviu ir focus grupių analizės, darbo skelbimų analizės, statistinės analizės, užsienio šalių gerosios praktikos pavyzdžių (GPP) analizės, parduodamų ūkių rinkos analizės įžvalgomis, bei nacionaliniais, Europos Sąjungos strateginiais ir politiniais dokumentais, susijusiais su kartų kaitos stiprinimu, kaimo plėtra ir jaunimo įtrauktimi į žemės ūkio sektorių.

Remiantis numatytais kartų kaitos Lietuvos žemės ūkyje prioritetais, priemonėmis ir veiksmais, buvo formuojami trys alternatyvūs jų įgyvendinimo scenarijai:

1. **Optimistinis scenarijus**, numatantis sėkmingą sisteminių numatytų priemonių įgyvendinimą, efektyvią paramos politiką, inovacijų plėtrą bei teigiamą jaunimo požiūrio į gyvenimą kaime ir žemės ūkį transformaciją. Šiame scenarijuje po 5 metų (2030 m.) būtų stebimi pirmieji ryškūs kartų kaitos žemės ūkyje stiprėjimo rezultatai, o po 25 metų (2050 m.) – susiformuotų gyvybingos, inovatyvios ir konkurencingos kaimo vietovės.
2. **Pesimistinis scenarijus**, grindžiamas prielaida, kad nepavyksta įveikti pagrindinių sisteminių kliūčių: riboto žemės prieinamumo, kompetencijų trūkumo, silpnos infrastruktūros, nepatrauklaus žemės ūkio sektoriaus įvaizdžio bei neefektyvios paramos politikos. Šio scenarijaus atveju po 5 metų (2030 m.), jaunųjų ūkininkų dalis visoje ūkininkų demografinėse struktūroje nustotų augti, didėtų jaunimo migracija iš kaimo vietovių, o po 25 metų (2050 m.)

stiprėtų regioninė diferenciacija, mažėtų kaimo teritorijų gyvybingumas bei augtų socialinės ir ekonominės rizikos nacionaliniu mastu.

3. **Subalansuotas scenarijus**, laikomas labiausiai tikėtinu, kuriame kartų kaitos žemės ūkyje pažanga vyksta, tačiau netolygiai. Šiame scenarijuje dalis priemonių duoda teigiamų rezultatų, tačiau struktūrinės problemos sprendžiamos fragmentiškai. Po 5 metų (2030 m.) būtų stebimi pavieniai pozityvūs pokyčiai tam tikruose regionuose, o po 25 metų (2050 m.) išliktų reikšmingi regioniniai skirtumai bei netolygi jaunų žmonių ir jaunimo įtrauktis į veiklą kaimo vietovėse.

6.2. Kartų kaitos užtikrinimo bei jaunimo skatinimo likti kaimo vietovėse ir užsiimti jose žemės ūkio veikla Lietuvoje SSGG analizės rezultatai

Kartų kaitos užtikrinimo bei jaunimo skatinimo likti kaimo vietovėse ir užsiimti jose žemės ūkio veikla Lietuvoje SSGG analizė (6.1 lentelė) atlikta pagal tyrimo apimtyje atliktas: statistinę analizę, 2026; focus grupės analizę, 2026; anketinę apklausą, 2025; parduodamų ūkių rinkos analizę, 2026; darbo skelbimų analizę, 2026; ekspertų apklausą, 2026).

6.1 lentelė. Kartų kaitos užtikrinimo bei jaunimo skatinimo likti kaimo vietovėse ir užsiimti jose žemės ūkio veikla Lietuvoje SSGG analizės rezultatai

Stiprybės (vidinės, statiška, būklė - dabar, +)	**Silpnybės (vidinės, statiška, būklė - dabar, -)**
Demografinės: • Santykinai reikšminga jaunųjų ūkininkų dalis - 12,5 proc. (2025 m.) bendrame ūkininkų skaičiuje, gana aukštas jaunųjų ūkininkų ūkių skaičiaus augimo tempas 8,5 proc. per 2021–2024 m. Pensinio amžiaus ūkininkai sudarė 30,7 proc. (2025 m.) visų ūkininkų skaičiaus, jų dalis 2021–2025 m. mažėjo 1,5 proc. (Statistinė analizė, 2026). ***Ekonominės:*** • Taikomi populiarėjantys ekologinio, tausojamojo ūkininkavimo būdai, skatina jaunimą užsiimti žemės ūkiu tausojamasis žemės dirbimo metodas išaugo ~9 kartus per 2021–2024 m. (Statistinė analizė, 2026). ***Politinės:*** • Institucionalizuota finansinės paramos jauniesiems ūkininkams užsiimti žemės ūkiu sistema (faktas: veikia nuo 2014 m., pratęsta 2023–2027 m.) (GPP analizė, 2025). ***Socialinės:*** • Vertybinis virsmas: patiriama ir aiškiai suvokiama gyvenimo kaime gerovė (privatumas, lėtesnis gyvenimo tempas,	***Ekonominės:*** • Jaunimas ir jauni žmonės jaučiasi socialiai ir ekonomiškai nesaugūs, neturi nuosavų lėšų įsigyti ūkį ar žemės plotą. (Parduodamų ūkių rinkos analizė, 2026) (Focus grupės analizė, 2026) (Anketinė apklausa, 2025). • Mažas vidutinio dydžio ūkių pasirinkimas rinkoje: vienu metu 17 – 25 objektai visoje Lietuvoje pagal skelbimus (Parduodamų ūkių rinkos analizė, 2026). • Mažas jaunimo ir jaunų žmonių verslumas, didelis atsargumas, mažo rizikos lygio toleravimas. (Anketinė apklausa, 2025). • Mažas žemės ūkio sektoriaus patrauklumas jaunimui dėl stiprios aplinkos veiksnių įtakos, nestabilių pajamų, didelių pradinių investicijų poreikio ir menko žemės ūkio, profesinio patrauklumo įvaizdžio (Anketinė apklausa, 2025). • Ryškus darbo užmokesčio sezoniškumas mažina finansinį stabilumą ir atbaido jaunimą nuo ilgalaikio įsipareigojimo žemės ūkiui: tame pačiame ūkyje atlyginimas kinta nuo 1 000 Eur žiemą iki 2 000 Eur derliaus sezono metu, o tai nesuderinama su jaunimo poreikiu planuoti finansus ir vykdyti mokėjimus (paskolos, nuoma) (Darbo skelbimų analizė, 2026). ***Demografinės:***

šviežias maistas). (Focus grupės analizė, 2026) (Anketinė apklausa, 2025). • Lūžis jaunimo ir jaunų žmonių vertybinėse nuostatose: pozityvus požiūris į ūkininkavimą ir verslų vystymą kaimo vietovėse orientuotas į daugiafunkcinį, vertybėmis ir tvarumu grįstą žemės ūkio modelį (Anketinė apklausa, 2025). • Stiprus jaunimo ir jaunų žmonių emocinis ryšys su kaimo vietovėmis: gamta, ramybė, švaresnis oras ir aplinka, mažiau triukšmo, bendruomeniškumas (Focus grupės analizė, 2026), (Anketinė apklausa, 2025). • Jaunimas ir jauni žmonės žemės ūkio verslą suvokia kaip individualios saviraiškos būdą, prasmingą veiklą, kaip galimybę savirealizacijai bei asmeninio identiteto stiprinimui, o ne tik kaip pragyvenimo šaltinį (Anketinė apklausa, 2025). • Jaunimas ir jauni žmonės veiklas žemės ūkyje suvokia kaip potencialiai suderinamas su šeimos gyvenimu, galimybėmis integruoti keletą veiklų ir puoselėti tvarumo vertybes (Anketinė apklausa, 2025). • Stipri jaunų žmonių vidinė motyvacija ir suinteresuotumas lemia sąmoningus pasirinkimus: likti gyventi kaime, vystyti verslus (Anketinė apklausa, 2025). ***Ekonominės:*** • Nuotolinio darbo galimybės, augančios būstų kainos mieste ir kokybiškesnio gyvenimo siekis skatina gyventojus / jaunimą keltis iš miestų į kaimo vietoves. (Statistinė analizė, 2026), (Focus grupės analizė, 2026), (Anketinė apklausa, 2025). • Žemės ūkio sektoriuje kvalifikuotų specialistų atlyginimai piko sezono metu (balandis–rugsėjis) viršija daugelio kitų sektorių vidurkius ir gali tapti finansine pritraukimo priemone jaunimui: agronomams siūloma iki 4 200 Eur bruto, mechanizatoriams – 1 700–2 500 Eur į rankas, serviso vadovams – nuo 2 500 Eur į rankas (Darbo skelbimų analizė, 2026). • Jaunimas gyvendami kaime turi galimybes dirbti ir ne su žemės ūkiu susijusiose srityse tai juos skatina gyventi kaimo vietovėse (Statistinė analizė, 2026). • Jaunimas kaimo vietovėse turi įgūdžius kompiuterinėse technologijose, kas leidžia jiems lengvai komunikuoti, naudotis nuotolinėmis viešosiomis paslaugomis ir	• Dirbančių žemės ūkyje moterų skaičius mažesnis nei vyrų. (2023 m. moterų buvo beveik 30 000 mažiau nei vyrų (98 726 vyrai ir 68 913 moterų) (Statistinė analizė, 2026). • Žemės ūkyje dominuoja dirbančių vyresniojo amžiaus moterų dalis (Jaunų moterų iki 40 metų 2020 metais buvo 8861, o nuo 40 iki 65 metų 48973 moteru) (Statistinė analizė, 2026). ***Socialinės:*** • Jaunimas nori gyventi ir kuriasi priemiestinėse kaimo vietovėse, o ne periferinėse (Focus grupės analizė, 2026) (Anketinė apklausa, 2025). • Jaunimo siekis ir sprendimai gyventi ir dirbti savarankiškai ne visada dera su ūkių perėmimo ir kartų kaitos procesais kaimo vietovėse (Anketinė apklausa, 2025). ***Infrastruktūros:*** • Nepakankamai išvystyta infrastruktūra, ribotas socialinės infrastruktūros paslaugų prieinamumas jaunimui ir jauniems žmonėms kaimo vietovėse mažina gyvenimo ir veiklos kokybę (Focus grupės analizė, 2026), (Anketinė apklausa, 2025). • Jaunimas ir jauni žmonės neturi reikiamos informacijos apie žemės ūkio veiklą, ją skatinančias priemones ir galimybes (Focus grupės analizė, 2026), (Anketinė apklausa, 2025). • Jaunieji ūkininkai teikia prioritetą priemiestinėms kaimo vietovėms dėl miesto, viešųjų paslaugų ir socialinės infrastruktūros lengvo pasiekimo. (Statistinė analizė, 2026). • Jaunimui nepatrauklios arba neprieinamos kaimo vietovėse esančios įprastos darbo pozicijos (Statistinė analizė, 2026). • Užsiėmimas žemės ūkio veiklomis tik sąlyginai patrauklus jaunimui (Statistinė analizė, 2026). ***Švietimo:*** • Jaunimo kompetencijos ne visada atitinka sektoriaus transformaciją į technologijų, duomenų ir tvarumo kryptį (Darbo skelbimų analizė, 2026). • Regionuose trūksta modernių mokymo programų ir praktinio mokymo vietų, o esamos programos nebeatitinka naujos kartos ūkininkavimo poreikių (Ekspertų apklausa, 2026). • Nepakankamas žemės ūkio įvaizdis mažina sektoriaus patrauklumą jaunimui, net ir esant realiai sektoriaus modernizacijai (Ekspertų apklausa, 2026).

taikyti pažangius ūkininkavimo metodus (Statistinė analizė, 2026). • Didėjanti jaunimo orientacija į lanksčias, autonomiškas darbo formas (nuotolinis darbas, freelance, hibridinė karjera) padeda suderinti gyvenimą kaimo vietovėse su šiuolaikiniais darbo rinkos modeliais) (GPP analizė, 2025). ***Švietimo:*** • Jaunimo technologinis imlumas ir greitas gebėjimas perprasti pažangias ūkininkavimo technologijas (robotika, duomenų analitika) (Darbo skelbimų analizė, 2026) • Pozityvus jaunų žmonių požiūris į tvarumą, ekologiją ir žiedinę ekonomiką, kas sutampa su modernios žemės ūkio transformacijos kryptimis (Anketinė apklausa, 2025) • Hibridinių karjeros modelių priėmimas (kelios veiklos, savarankiškumas derantis su daugiafunkciu ir inovatyviu ūkių modeliu) (Darbo skelbimų analizė, 2026). • „Aukštos traukos“ profesijų formavimasis: Jaunimas vis labiau domisi moderniomis sritimis, tokiomis kaip žemės ūkio inžinerija, agrotechnologijos ir verslo vadyba, kurios leidžia realizuoti save per technologijas (Darbo skelbimų analizė, 2026). • Hibridinių vaidmenų atsiradimas: Sektorius natūraliai transformuojasi į technologijų ir biologijos bei IT derinius, kurie atitinka jaunimo saviraiškos poreikius (Darbo skelbimų analizė, 2026). • Platus požiūris į vertės grandinę: Jaunimas į kaimo ekonomiką ateina ne tik ūkininkauti, bet ir per paslaugas, ekonomiką bei kokybės valdymą (Darbo skelbimų analizė, 2026). • Vertybinis virsmas ir saviraiška: Jaunimas žemės ūkio verslą suvokia kaip individualios saviraiškos būdą ir prasmingą veiklą, orientuotą į daugiafunkcinį ir tvarumu grįstą modelį, o ne tik kaip pragyvenimo šaltinį (Anketinė apklausa, 2025). • Hibridinis mąstymas: auga karta, kuri kaimo ekonomiką mato plačiai – ne tik kaip gamybą, bet ir kaip technologijų, ekonomikos, paslaugų (pvz., žirgininkystės) bei vietokūros derinį (Darbo skelbimų analizė, 2026).	• Ribotos galimybės regionuose įsitraukti į inovacijų ir technologijų veiklas, kas skatina jaunimą migruoti į miestus (Ekspertų apklausa, 2026). • Tradicinių profesijų stagnacija: agronomų, veterinarijos gydytojų ir gyvulininkystės technologų grupės išlieka rizikingos kartų kaitai dėl prestižo stokos ir sunkių darbo sąlygų (Darbo skelbimų analizė, 2026). • Identiteto atotrūkis: Jaunimas nesitapatina su siaurais, tradiciniais profesijų pavadinimais (iki 2025 m. modelis), kas riboja jų įsitraukimą į sektorių (Ekspertų apklausa, 2026). • Skaitmeninių ir verslumo kompetencijų deficitas: Net ir „aukštos traukos“ profesijose trūksta specifinių įgūdžių, būtinų moderniam verslo valdymui (Ekspertų apklausa, 2026). • Kompetencijų transformacijos trūkumas: Specialistai, baigę tradicines studijas, dažnai nedirba pagal specialybę, nes jų turimos žinios nėra transformatyvios ir nepritaikytos visai vertės grandinei (Ekspertų apklausa, 2026). • Dabartinis specialistų rengimas ugdo vykdytojus, o ne sprendimų priėmėjus: labiausiai trūksta ne techninių įgūdžių, o gebėjimo interpretuoti duomenis ir priimti jais grįstus sprendimus, taip pat verslumo, strateginio valdymo ir sisteminio mąstymo kompetencijų (Ekspertų apklausa, 2026).
Galimybės (išorinės, ateitis, tendencija, +)	**Grėsmės (išorinės, ateitis, tendencija, -)**
Aplinkosauginės: • Švarus oras, ramybė ir kokybiškas, vietoje užaugintas maistas skatina jaunus žmones rinktis gyvenimą kaime (Anketinė apklausa, 2025).	***Politinės:*** • Pernelyg didelis pasikliovimas išoriniais ištekliais siekiant gerinti gyvenimo kokybę, o ne pirmenybė teikiama pažangių ir prisitaikančių vietos valdžios veikimo modelių optimizavimui, kelia didelį susirūpinimą, nes dalis kaimo

- Tausojamųjų žemės dirbimo metodų, ekologinio ūkininkavimo populiarumo augimas turi potencialo pritraukti jaunimą užsiimti žemės ūkiu, nes atitinka jų vertybes (Anketinė apklausa, 2025).
- Ekologinio ir regeneratyvaus ūkininkavimo principai yra aukščiausio prioriteto ateities kompetencija žemės ūkyje (vidurkis ≥ 4,56), kurios tvarumo vertybinis sutapimas su jaunimo orientacijomis sudaro tvirtą pagrindą jaunimui įsijungti į modernų žemės ūkį (Ekspertų apklausa, 2026).

Politinės:

- Valstybės palaikymas (pvz. tikslinės paramos priemonės), garantijų mechanizmai ir technologijų prieinamumas sukurtų verslo vystymo kaimo vietovėse potencialą (GPP analizė, 2025).
- Valstybės politika orientuota į kompleksinį „būsto prieinamumo ir verslo vystymo bei infrastruktūros“ integracijos modelį (GPP analizė, 2025).
- ES finansiniai instrumentai, paramos priemonės gerina sąlygas jaunimui įsikurti kaimo vietovėse ir užsiimti žemės ūkio veiklomis. (GPP analizė, 2025).
- Užsienio šalių gerosios praktikos jaunimo pritraukimui į kaimo vietoves ir žemės ūkį adaptavimas Lietuvoje gali paskatinti jaunimą keltis į kaimo vietoves (GPP analizė, 2025).
- Grįžtamosios migracijos skatinimas, valstybinėmis priemonėmis pritraukiant grįžtančius iš užsienio emigrantus į kaimo vietoves (GPP analizė, 2025).
- Regioninės politikos modernizavimas pagal skirtingus regionų vystymosi tempus (GPP analizė, 2025).
- Kaimo infrastruktūros gerinimas: ES ir nacionalinės investicijos į plačiajuostį ryšį, sveikatos priežiūrą ir švietimą kaimo vietovėse didina jų patrauklumą gyventi jauniems žmonėms ir šeimoms (GPP analizė, 2025).
- ES regioninės politikos priemonės, užtikrina jauniesiems galimybę kurti ir plėsti verslą savo kaimiškuose regione (GPP analizė, 2025).

Ekonominės:

- Daugiafunkcinių ir lanksčių (kelių paskirčių) ūkių daugėjimas pardavimo rinkoje gali būti patrauklu jaunimui, nes tokiuose ūkiuose jie gali užsiimti įvairesne veikla, mažinti sezoniškumą ir turėti alternatyvius pajamų šaltinius (žemės ūkis ir turizmas). (Parduodamų ūkių rinkos analizė, 2026) (Anketinė apklausa, 2025).

vietovių, nepaisant didelės ES ir nacionalinės struktūrinės paramos patenka į nuosmukį (GPP analizė, 2025).

- Neprofesionalus finansinės paramos administravimas ir viešųjų institucijų komunikacija, ydinga viešosios paramos praktika pasenusi kultūra ir mentalitetas, tęstinumo nebuvimas, nes viešoji finansinė parama yra traktuojama/suprantama kaip tikslas, o ne priemonė (Focus grupės analizė, 2026).
- Finansinė parama yra vienkartinė, o ne ciklinė. Viešosios paramos, finansavimo priemonių jaunimui užsiimti žemės ūkiu fragmentiškumas ir trumpalaikiškumas be ilgalaikio tęstinumo neužtikrina ilgalaikio palaikymo jaunimui užsiimti žemės ūkiu, todėl jaunimas nesiryžta to imtis (pvz. GPP Vokietijos BioBoden kooperatyvų paskolų sistema) (GPP analizė, 2025).
- Trūksta kompleksinio jaunimo pritraukimo priemonių lygmenų (tarptautinis, nacionalinis, regioninis, bendruomeninis, šeimos, individualus) priemonių planavimo ir koordinavimo. Kol kas šiuose lygmenyse įgyvendinamos priemonės vykdomos skirtingų subjektų fragmentiškai ir neplanuotai (GPP analizė, 2025).
- Paramos, paskolų, projektų skirtų jaunimo skatinimui užsiimti žemės ūkiu administracinės procedūros sudėtingos, todėl jaunimas nenori jomis naudotis, bijo prisiimti įsipareigojimus (pvz.: Austrijos žemės ūkio politikos reformos ir Flandrijos dekretas, akcentuoja administracinių procedūrų supaprastinimą kaip atskirtą prioritetą, o ne tik finansinę paramą) (GPP analizė, 2025).
- Transformacijos fragmentacija – be koordinuotos politikos inovacijos liks pavienės (GPP analizė, 2025).

Švietimo:

- Mažėjantis besirenkančių ir norinčių studijuoti su žemės ūkio sistema ir kaimo plėtra susijusias studijų programas (Ekspertų apklausa, 2026).
- Kompetencijų atotrūkis tarp švietimo sistemos ir naujų sektoriaus poreikių (Ekspertų apklausa, 2026).
- Sparčiai didėja reikalavimas valdyti specifines skaitmenines sistemas (i.VAZ, i.SAF, i.MAS, CRM, Agro 24/7), kurios žemės ūkio studijų programose nėra dėstomos — dėl šios spragos absolventai iš karto tampa nekompetentingi administracinėse ir logistikos funkcijose, kurioms keliami aukšti reikalavimai jau dabar (Darbo skelbimų analizė, 2026).
- Kritinių profesinių grupių nykimas: Be tikslinio modernizavimo ir prestižo didinimo sektorius gali prarasti bazinius specialistus (agronomus,

• Bendruomenės remiamas žemės ūkis ir trumpų tiekimo grandinių modelių, bendradarbiavimo su viešojo, privačiojo maitinimo organizacijomis, turgavietėmis, pardavimo platformų diegimas suteiktų galimybes jaunimui lengviau realizuoti savo gaminamą produkciją, suteiktų jauniems ūkininkams garantuotą rinką ir sumažinant ekonominę riziką (GPP analizė, 2025). • Kaimo ekonomikos diversifikacija: nišinės, bet perspektyvios sritys (vietokūra, žemės ūkio paveldas, agroturizmas, žirgininkystė) gali tapti kaimo vietovių stabilizavimo ašimi (GPP analizė, 2025). • „Naujų hibridinių vaidmenų“ plėtra (2030 m. vizija): Perėjimas prie kompetencijų rinkinių (Žemės ūkis + IT / Turizmas / Edukacija) leidžia kurti modernų kaimo naratyvą (GPP analizė, 2025). • Tikslinė parama nišinėms sritims: specialistų poreikio vertinimas leidžia kurti diferencijuotą paramą jaunimui, siekiančiam įsitvirtinti platesnėje kaimo ekonomikoje (GPP analizė, 2025) • Ūkio veiklos žemės ūkyje diversifikavimas: potencialas didinti kaime dirbančių jaunų žmonių pajamas per kaimo ir agroturizmą, perdirbimą ūkyje, bioenergijos gamybą ir anglies dioksido sekvestraciją (GPP analizė, 2025). • Nauji hibridiniai vaidmenys: Iki 2030 m. sparčiai daugės technologijų ir biologijos, IT bei turizmo derinių, kurie gali tapti pagrindiniu traukos tašku talentams (GPP analizė, 2025). ***Socialinės:*** • Socialiniuose tinkluose (TikTok, Instagram) veikiantys nuomonės formuotojai kuria teigiamą naratyvą apie gyvenimą kaime ir taip gerina jaunimo nuomonę ir skatina keltis į kaimo vietoves (GPP analizė, 2025) (Focus grupės analizė, 2026) • Jaunimo pritraukimo strategijos ir modernus naratyvas apie žaliąjį ir technologinį žemės ūkį (Anketinė apklausa, 2025). • Naratyvo transformacija – perėjimas nuo „fizinio darbo“ prie „ekosistemų ir technologijų sektoriaus“ (Darbo skelbimų analizė, 2026). • Ankstyvasis integravimas: Galimybė formuoti teigiamą nuostatą per įtraukimą į kaimo paveldą ir vietokūrą, parodant, kad kaimo vystymasis nevyks savaime be jaunimo pastangų (Focus grupės analizė, 2026). ***Švietimo:*** • Profesinis orientavimas, pameistrystės programos padėtų kaime gyvenančiam jaunimui susieti asmeninius gebėjimus su kintančios darbo rinkos poreikiais, mažintų studijų/darbo	veterinarijos gydytojus), be kurių jis neveiks (Ekspertų apklausa, 2026). • Tradicinės fizinio darbo profesijos žemės ūkyje (mechanizatoriai, melžėjos, traktorininkai) sparčiausiai transformuojasi į automatizuotų sistemų operatorių vaidmenį — be tikslinės kompetencijų atnaujinimo sistemos ši karta taps struktūriškai bedarbė, o sektorius neteks bazinio darbo jėgos sluoksnio dar prieš išauginant pakaitą (Ekspertų apklausa, 2026). ***Infrastruktūros:*** • Socialinės infrastruktūros ir bazinių paslaugų silpnas išvystymas, nykimas kaimo vietovėse jaunus žmones skatina rinktis gyvenimą miestuose ar priemiesčiuose (Focus grupės analizė, 2026) (Anketinė apklausa, 2025). • Mažesnė norimų, atitinkančių jaunų žmonių lūkesčius darbo vietų pasiūla, saviraiškos galimybių stoka mažina kaimo vietovių patrauklumą (pasirinkimo platumas (alternatyvos, karjeros keliai) bei profesinės realizacijos) (Statistinė analizė, 2026). • Darbo vietų pasiūla didžiausia ekonomiškai stipriausiuose priemiestinėse kaimo vietovėse, todėl jaunimas renkasi jas, o ne periferines (Statistinė analizė, 2026), (Anketinė apklausa, 2025). • Netolygi regionų plėtra ir „skirtingų greičių“ žemės ūkis, galintis gilinti regioninę nelygybę (Statistinė analizė, 2026). ***Ekonominės:*** • Aukšta parduodamos ar nuomojamos žemės kaina lemia jaunų žmonių pasirinkimus rinktis kitą, ne žemės ūkio veiklą (Anketinė apklausa, 2025). • Tinkamiausių jaunimui nebrangių ir gerai įrengtų ūkių greitas išnykimas iš rinkos (vidutinio dydžio 100–250 tūkst. EUR objektai dingsta pirmiausiai) (Parduodamų ūkių rinkos analizė, 2026). • Trūksta žemės ūkio produktų rinkos prieinamumo, sąsajų su vartotojais užtikrinimo jauniems ūkininkams, todėl sudėtinga realizuoti savo produkciją ir tai juos sulaiko nuo užsiėmimo žemės ūkiu (pvz. centralizuotas CSA modelis (bendruomenės remiamas žemės ūkis), centralizuotos sutartys su viešojo maitinimo įstaigomis, restoranais, turgavietėmis ir pan.) (GPP analizė, 2025). • Nepakankamos galimybės/sąlygos įsigyti žemės: tai viena didžiausių kliūčių, trukdančių jaunimui įsitvirtinti žemės ūkyje ir plėsti savo ūkių veiklą (Focus grupės analizė, 2026). • Sunkumai gaunant finansavimą: Jauniems ūkininkams dažnai trūksta užstato ar kredito istorijos, todėl gauti kreditus pradinėms

pasirinkimo klaidas ir didintų motyvaciją mokytis (Anketinė apklausa, 2025). • Darbdaviai žemės ūkyje vis dažniau tiesiogiai kviečia paskutinio kurso studentus ir apmoko mechanizatorius be patirties ūkyje — tai rodo augantį sektoriaus atvirumą jaunimui ir galimybę kurti struktūruotus studijų–praktikos–darbo perėjimo modelius (Darbo skelbimų analizė, 2026). • Palaipsninės mentorystės, dalijimosi patirtimi, mokymų ir konsultacijų projektai ir programos suteiktų žinių, palaikymo jauniesiems ūkininkams kurtis kaimo vietovėse ir užsiimti žemės ūkiu. (Focus grupės analizė, 2026) (GPP analizė, 2025) (Anketinė apklausa, 2025). • Naujos kompetencijų sistemos kūrimas, mikro-kvalifikacijos, regioniniai kompetencijų centrai (Ekspertų apklausa, 2026). • Naujos profesijos ir karjeros keliai: agro-duomenų analitikai, agro-technologai, robotikos operatoriai ir kt. (Darbo skelbimų analizė, 2026). • Žemės ūkio specialistų rengimo programų transformacija nuo siauro „gamybinio agronomo" modelio prie „sistemų architekto" — jungiančio agronomiją, duomenų mokslą, bioekonomiką ir socialinę lyderystę — atveria galimybę kurti naujas, tarpdisciplinines studijų programas ir taip pritraukti jaunimą, ieškantį plataus profilio karjeros (Ekspertų apklausa, 2026). ***Technologinės:*** • Inovacijų ir skaitmenizacijos žemės ūkyje plėtra suteikia stiprius įrankius didinti jaunųjų ūkininkų ūkių veiklos efektyvumą ir jų atsparumą (Darbo skelbimų analizė, 2026). • Nauji bendradarbiavimo modeliai: partnerystės, dalijimosi žeme, žemės ūkio technika schemos ir kartų mainai padeda mažinti patekimo į rinką pradedantiems ūkininkauti kliūtis (GPP analizė, 2025).	investicijoms į ūkio kūrimą yra itin sudėtinga (Focus grupės analizė, 2026). ***Demografinės*** • Mažėjantis gyventojų skaičius Lietuvoje neigiamai veikia gyventojų skaičių ir Lietuvos kaimo vietovėse (Statistinė analizė, 2026). Kaimo vietovėse dominuoja vyresni nei 65 metų gyventojai ir mažas gyventojų tankumas, dėl to neįmanoma vystyti paslaugų infrastruktūros ir skatinti ekonominio aktyvumo kaip analizuotų GPP šalyse ir pritraukti jaunimą (Statistinė analizė, 2026), (GPP analizė, 2025). • Kaimo vietovėse dominuojanti vyresnio amžiaus karta mažiau apsirūpinusi ir menkai orientuojasi į naujausias technologijas, kas nepatrauklu ir nepatogu jaunimui dėl mažesnių bendradarbiavimo ir šiuolaikinių technologijų taikymo žemės ūkyje galimybių (Statistinė analizė, 2026). ***Socialinės:*** • Tėvai/seneliai neskuba perleisti ūkio jauniems žmonėms (Anketinė apklausa, 2025). • Trūksta jaunimo emocinio prisirišimo prie žemės formavimo programų vykdomų šeimos ūkių edukacijų, mokyklų edukacijų, formuojamų šeimos. (kaip šeimos, bendruomenių GPP pavyzdžiai užsienyje) (Focus grupės analizė, 2026), (GPP analizė, 2025). • Jaunimui tėvų ir visuomenės formuojama gyvenimo vizija daugeliu atveju susijusi su aukštuoju išsilavinimu, emigracija į miestus ar kitas šalis, o ne likimu ar kėlimusi į kaimą. Ūkininko profesija neprestižinė, paremta sovietmečio kolektyvizacijos ir žemesnio statuso stigmomis (Focus grupės analizė, 2026). • Naratyvo stagnacija – sektorius gali išlikti nepatrauklus jaunimui, nepaisant realios modernizacijos (Anketinė apklausa, 2025). • Socialiniai ir emociniai sunkumai perduodant ūkius: dažnai iškyla socialinių ir emocinių sunkumų šeimos ūkiuose perduodant ūkius iš vyresnės kartos jaunesnei (Anketinė apklausa, 2025). ***Technologinės:*** • Jaunimo trūkumas – nebus kam valdyti modernių technologijų, regionai praras konkurencingumą (Darbo skelbimų analizė, 2026). ***Mentorystės:*** • Trūksta besikeliančio į kaimo vietoves ir norinčio užsiimti žemės ūkio veiklomis jaunimo ilgalaikio palydėjimo ir mentorystės sistemų (kaip GPP Ispanijos *RETA* tinklas, Airijos konsultacinės tarnybos ir Danijos Travel to Farm programa siūlo palaipsninę, struktūruotą integraciją į žemės ūkį.) (GPP analizė, 2025).

	• Trūksta ūkių inkubatorių sistemos, kuri jauniems žmonėms suteiktų galimybę mokytis ūkio veiklos per praktiką visiškai įrengtuose ūkiuose, be poreikio iš karto investuoti į infrastruktūrą (GPP analizė, 2025). ***Aplinkosauginės*** • Klimato kaitos poveikis: Ekstremalūs oro reiškiniai ir gaivalinės nelaimės ypač skaudžiai paveikia pradedančius jaunus ūkininkus (Focus grupės analizė, 2026). ***Geopolitinės*** • Geopolitinis spaudimas: karas Ukrainoje ir sudėtinga tarptautinė aplinka sukelia socialinį bei ekonominį spaudimą jauniems žmonėms kurtis ir gyventi šalies kaimo vietovėse (Focus grupės analizė, 2026).

Kartų kaitos užtikrinimo bei jaunimo skatinimo likti kaimo vietovėse ir užsiimti jose žemės ūkio veikla Lietuvoje SSGG analizės rezultatai leido identifikuoti *ryškų vertybinį virsmą: jaunimas žemės ūkį pradeda suvokti ne tik kaip pragyvenimo šaltinį, bet ir kaip prasmingą saviraiškos būdą, suderinamą su technologine pažanga, tvarumu ir aukšta gyvenimo kokybe kaime.* Nors žemės ūkis pasižymi augančiu jaunųjų ūkininkų aktyvumu ir technologiniu imlumu, sėkmingą jaunimo pritraukimą į žemės ūkį ir jo integraciją vis dar stabdo struktūriniai barjerai: dideli produktų patekimo į rinką kaštai, nepakankamai išvystyta socialinė infrastruktūra kaimo vietovėse bei atotrūkis tarp tradicinio švietimo ir modernaus verslo poreikių.

Apibendrinant SSGG analizės rezultatus galima daryti tokias išvadas apie veiksnius, kurie turi esminės įtakos (kritiniai) kartų kaitos žemės ūkyje scenarijų sudarymui:

1. ***Vertybinis lūžis ir naujas kaimo naratyvas.*** Jaunimas kaimo vietoves renkasi dėl emocinio ryšio, ramybės ir lėtesnio gyvenimo tempo, o ūkininkavimą vertina kaip daugiafunkcį, tvaresnį veiklos modelį. Socialinių tinklų formuojamas pozityvus įvaizdis apie gyvenimą kaime tampa svarbia pritraukimo priemone.
2. ***Žemės ūkio sektoriaus technologinė transformacija.*** Vyksta perėjimas nuo sunkaus fizinio darbo prie **aukštųjų technologijų ir duomenų valdymo**. Jaunimo technologinis imlumas leidžia jiems lengvai perimti robotikos ir skaitmenizacijos naujoves, tačiau tam būtina iš esmės keisti studijų programas, jas orientuojant į „sistemų architektų“, o ne tik vykdytojų parengimą.
3. ***Ekonominiai barjerai ir finansinis nesaugumas.*** Pagrindinės kliūtys jaunimui įsitvirtinti žemės ūkyje yra **nuosavų lėšų trūkumas**, aukštos žemės kainos bei ribota vidutinio dydžio ūkių pasiūla rinkoje. Situaciją komplikuoja ir ryškus darbo užmokesčio sezoniškumas, kuris neatitinka jaunų žmonių poreikio turėti stabilias pajamas finansiniams įsipareigojimams vykdyti.
4. ***Infrastruktūros ir viešųjų paslaugų kritinė reikšmė.*** Jaunieji ūkininkai pirmenybę teikia priemiestinėms vietovėms dėl geresnio viešųjų paslaugų prieinamumo. Kaimiškų regionų patrauklumui didinti būtinas kompleksinis valstybės požiūris, jungiantis būsto prieinamumą, kokybišką švietimą bei sveikatos priežiūrą, nes vien tik finansinės paramos žemės ūkio veiklai plėtoti nepakanka.
5. ***Mentorystės ir inovatyvių valdymo modelių poreikis.*** Lietuvoje trūksta ūkių perėmimo schemų, jaunųjų ūkininkų ūkių inkubatorių bei ilgalaikės mentorystės programų, kurios padėtų sušvelninti socialinę ir ekonominę riziką pradedantiems ūkininkauti.

SSGG analizės išvados rodo, kad *Lietuvos žemės ūkis yra transformacijos etape*, kur sėkmė priklausys nuo to, kaip efektyviai pavyks suderinti jaunimo vertybes su ES ir valstybės paramos mechanizmais ir moderniu profesiniu parengimu.

Remiantis pateiktais ataskaitos 5 skyriuje 2028-2034 m. laikotarpio kartų kaitos Lietuvos žemės ūkyje prioritetų, priemonių ir veiksmų rodikliais, parengta 6.2. lentelė, kurioje pateikiami pagrindiniai visų keturių kartų kaitos prioritetų sėkmės rodikliai (po tris kiekvienam prioritetui) ir jų siektinos reikšmės 2035 metams.

6.2 lentelė. Kartų kaitos Lietuvos žemės ūkyje prioritetų įgyvendinimo pagrindiniai sėkmės rodikliai 2035 m.

Strateginis prioritetas	**Pagrindiniai sėkmės rodikliai**	**Siektinas sėkmės rodiklio dydis (2035 m.)**
I PRIORITETAS. Finansinis prieinamumas, ekonominis ir socialinis saugumas	1.1. Jaunųjų ūkininkų dalis bendroje ūkių struktūroje, proc.	**20**
	1.2. Jaunųjų ūkininkų (iki 40 m.) naudojamo ŽŪN ploto dalis, proc.	**20**
	1.3. Šeimų, vertinančių savo gyvenimo kokybę kaime kaip „gerą“ arba „labai gerą“, dalis, proc.	**80**
II PRIORITETAS. Integruotų (kompleksinių) kompetencijų, žinių ir inovacijų sistemos plėtra ir ŽŪŽIS (angl., AKIS) stiprinimas	2.1. Jaunųjų ūkininkų, savo ūkiuose įdiegusių bent vieną inovaciją, dalis, proc.	**60**
	2.2. Jaunųjų ūkininkų, įgijusių bent vieną mikrokvalifikaciją (pvz., tikslusis ūkininkavimas), dalis	**40**
	2.3. Asmenų, gavusių „jaunojo ūkininko pasą“, skaičius	**8 000**
III PRIORITETAS. Kompleksinis regionų gyvybingumo stiprinimas kuriant veikiančias gyvenimo sistemas jaunam žmogui ir šeimai.	3.1.Jaunų šeimų skaičiaus pokytis kaimo vietovėse (lyginant su šalies vidurkiu), proc.	**> 1**
	3.2.Viešųjų paslaugų pasiekiamumo kaimo vietovėse per 15–20 min. rodiklis, proc.	**90**
	3.3.Viešųjų paslaugų planų, kuriems pritaikytas Kaimo interesų įvertinimas (*angl., rural proofing*) principas, dalis, proc.	**90**
IV PRIORITETAS. Kaimo ir žemės ūkio įvaizdžio bei komunikacijos transformacija (horizontalus).	4.1. Žemės ūkio sektoriaus prestižo rodiklis tarp jaunimo (14–29 m.), proc.	**75**
	4.2. Teigiamo, į ateitį orientuoto naratyvo apie žemės ūkį dalis viešajame naujienų sraute, proc.	**75**
	4.3. Viešinimo kompanijos dalyvių dalis, nurodanti, kad vietokūros veiklos padidino didžiavimąsi savo krašto, proc.	**75**

6.2. lentelėje pateikti siektini pagrindiniai rodikliai 2035 m. rodo, kad numatyti kartų kaitos žemės ūkyje strateginiai prioritetai siekia *visapusiško balanso*: ne tik didinti jaunųjų ūkininkų skaičių ir jų valdomą žemės ūkio naudmenų plotą (I prioritetas), bet ir užtikrinti aukštą technologinį lygį (II prioritetas), kokybišką gyvenamąją aplinką (III prioritetas) bei stiprų žemės ūkio sektoriaus prestižą visuomenėje (IV prioritetas). Kartų kaitos žemės ūkyje scenarijai ir jų prognozės 2030 ir 2050 metams remiasi nustatytais konkrečiais 2035 m. siektinais rodikliais, kurie tarnauja kaip „sėkmės matas“. 2030 m. scenarijai sudaryti taikant tarpinio progreso analizę: pavyzdžiui, jei 2035 m. tikslas yra 20 proc. jaunųjų ūkininkų dalis (nuo 12,5 proc. 2025 m.), tai 2030 m. optimistinis scenarijus prognozuoja ~15,0–15,5 proc. ribą kaip būtiną tarpinį laiptelį. Toks scenarijaus metodas leidžia įvertinti, ar

siūlomų paramos priemonių ir veiksmų (pvz., ILTE jaunųjų ūkininkų kreditavimas ar ES finansinė parama) dydis ir intensyvumas yra pakankamas pasiekti galutinį tikslą.

Prioritetų tarpusavio priklausomybė (sisteminė analizė). Scenarijai sudaryti ne vertinant rodiklius atskirai, o analizuojant jų sinergiją. Pavyzdžiui, II prioriteto priemonė „Jaunojo ūkininko pasas“ (8 000 asmenų) gali būti įvardijama kaip „komunikacijos ašis“, tiesiogiai veikianti IV prioriteto (prestižo) rodiklius. Scenarijų sudarymo metodika pagrindžia, kad sėkmė viename prioritete (pvz., žemės banko sukūrimas ir veikla I prioritete) yra būtina sąlyga kito prioriteto sėkmei (pvz., regionų gyvybingumui III prioritete). Pesimistinis scenarijus modeliuojamas per „domino efektą“: jei stringa finansinis prieinamumas jauniesiems ūkininkams, negalima tikėtis inovacijų diegimo ar žemės ūkio prestižo augimo.

Kaimo interesų įvertinimas (angl. rural proofing) ir kokybinė transformacija. Metodikoje 2050 m. prognozės grindžiamos kaimo interesų įvertinimo (*angl.rural proofing*) koncepcijos ir „off-grid“ infrastruktūros sprendimų taikymu. Numatoma, kad iki 2035 m. net 90 proc. viešųjų paslaugų planų turi būti pritaikyti kaimo interesams. Scenarijus leidžia projektuoti, kaip šis kaimo interesų principų taikymas transformuos žemės ūkį ir kaimą per artimiausius 25 metus (iki 2050 m.), paverčiant jį prestižine gyvenimo ir darbo vieta, kas atitinka siektiną 80 proc. šeimų pasitenkinimo rodiklį.

Rizikų ir galimybių valdymas. Naudojamas trijų scenarijaus alternatyvų (optimistinis, subalansuotas, pesimistinis) modelis, kuris pagrindžia viešųjų intervencinių priemonių ir veiksmų svarbą:

- **Optimistinis:** visos siūlomos priemonės ir veiksmai (pvz., „žemės birža“ ar pameistrystės platformos) veikia maksimaliai efektyviai;
- **Subalansuotas:** nurodyti kartų kaitos žemės ūkyje prioritetų pasiekimo rodikliai yra pasiekiami, tačiau be didesnio proveržio;
- **Pesimistinis:** identifikuojami sisteminiai barjerai (pvz., lėtas mokslo tyrimų pagrindu priimamų pokyčių įgyvendinimas), ir modeliuojama stagnacija.

6.3. 2030 m. ir 2050 m. kartų kaitos Lietuvos žemės ūkyje prioritetų palyginamieji scenarijai

Remiantis kartų kaitos užtikrinimo bei jaunimo skatinimo likti kaimo vietovėse ir užsiimti jose žemės ūkio veikla Lietuvoje SSGG analizės rezultatais ir strateginiais prioritetais, parengti 2030 m. ir 2050 m. palyginamieji scenarijai. Pagrindiniai scenarijų alternatyvų rodikliai 2030 metams apskaičiuoti kaip tarpiniai siekiai (pažanga link 2034 m. tikslų), o 2050 m. scenarijai numato ilgalaikį šių priemonių poveikį Lietuvos žemės ūkiui ir visam kaimui.

2030 m. laikotarpis yra kritinis „*jaunojo ūkininko paso*“, „*žemės banko*“ ir kaimo interesų įvertinimo *(angl., rural proofing)* principų praktiniam išbandymui. 6.3. lentelėje pateiktas 2030 m. kartų kaitos žemės ūkyje scenarijus, kurį galima sąlyginai apibūdinti kaip „*sistemų įtvirtinimas*“.

6.3 lentelė. 2030 m. kartų kaitos žemės ūkyje scenarijus: sistemų įtvirtinimas

Scenarijus	I prioritetas: Finansai ir žemės rodikliai	II prioritetas: Kompetencijos ir inovacijos rodikliai	III prioritetas: Regionų gyvybingumas rodikliai	IV prioritetas: Prestižas ir identitetas rodikliai

Optimistinis	Jaunųjų ūkininkų dalis – 20 %. Pasinaudojusių startiniu paketu skaičius viršija 6 000. Žemės bankas išnuomojo jauniesiems ūkininkams ~10 000 ha.	„Jaunojo ūkininko pasą“ turi 6 000 asmenų. Inovacijas diegia 55 % jaunųjų ūkių. Mikrokvalifikacijas įgyja nemažiau kaip 30 % ūkininkų.	Viešųjų paslaugų pasiekiamumas (15–20 min.) užtikrintas 80 % šeimų. Įgyvendinta 100 „off-grid“ projektų. 30 % jaunųjų ūkininkų sėkmingai derina ūkį su nuotoliniu darbu kituose sektoriuose.	Žemės ūkio prestižas pasiekė 65 %. 25 % moksleivių renkasi agrosektorių kaip prioritetinę karjerą.
Subalansuotas	Jaunųjų ūkininkų dalis – 18,5-19 %. Pasinaudojusių startiniu paketu skaičius viršija 4 000. Per „žemės biržą“ aktyviai veikia 1 200 vartotojų.	Jaunojo ūkininko pasą“ turi 4 000 asmenų. Inovacijas diegia 45 % jaunųjų ūkių. Mikrokvalifikacijas įgyja nemažiau kaip 25 % ūkininkų.	Viešųjų paslaugų pasiekiamumas (15–20 min.) užtikrintas 70 % šeimų. 20 % jaunųjų ūkininkų sėkmingai derina ūkį su nuotoliniu darbu kituose sektoriuose.	Žemės ūkio prestižas pasiekė 55 %. 15 % moksleivių renkasi agrosektorių kaip prioritetinę karjerą.
Pesimistinis	Jaunųjų ūkininkų dalis „užstringa“ ties 18 %. Pasinaudojusių startiniu paketu skaičius < 2000. Ūkių perdavimo platforma sulaukia tik pavienių užklausų.	Jaunojo ūkininko pasą“ turi <2 000 asmenų. Inovacijas diegia <20 % jaunųjų ūkių. Mikrokvalifikacijas įgyja mažiau nei 15 % ūkininkų dėl lėtos studijų programų adaptacijos.	Viešųjų paslaugų pasiekiamumas (15–20 min.) užtikrintas <50 % šeimų. Kaimo interesų įvertinimas (angl., rural proofing) principas lieka „ant popieriaus“; paslaugų indeksas kaimo vietovėse nedyla. <10 % jaunųjų ūkininkų sėkmingai derina ūkį su nuotoliniu darbu kituose sektoriuose.	Sektoriaus įvaizdis išlieka neigiamas; tik pavieniai moksleiviai renkasi agrosektorių kaip prioritetinę karjerą. agroambasadorių veikla nepasiekia tikslinės auditorijos.

2030 m. scenarijai - Sistemų įsitvirtinimo etapas. Šis laikotarpis identifikuojamas kaip kritinis taškas „Jaunojo ūkininko pasui“, „Žemės bankui ir savanoriškam žemės konsolidacijos modeliui“ ir Kaimo interesų įvertinimo (*angl., rural proofing*) principams įgyvendinti.

- **Optimistiniu atveju** 2030 m. Lietuva tampa regiono lydere pagal žemės ūkio skaitmenizaciją, kur per „Jaunojo ūkininko pasą“ sėkmingai integruojasi apie 6 000 asmenų, o inovacijas diegia 55 proc. jaunųjų ūkių.
- **Pesimistiniu atveju** išryškėja „skaitmeninė atskirtis“, o kaimo interesų įvertinimo (*angl., rural proofing*) principas lieka tik popieriuje, negerinant paslaugų pasiekiamumo, dėl ko tęsiasi regionų depopuliacija.
- **Subalansuotas scenarijus** (laikomas labiausiai tikėtinu) veikia kaip realistiškiausia raidos alternatyva, kurioje jaunųjų ūkininkų dalis pasiekia ~14,0–14,5 %. Šio scenarijaus privalumas – užtikrinamas stabilus progresas visuose keturiuose prioritetuose (pvz., pasą jau turi 4 000

asmenų, o viešųjų paslaugų pasiekiamumas siekia 70 % šeimų) be nerealaus sistemos perkaitimo.

Optimistinio scenarijaus atveju 2030 m. Lietuva tampa regiono lydere pagal žemės ūkio skaitmenizaciją – „Jaunojo ūkininko pasas“ veikia kaip visapusiška ekosistema, o žemės prieinamumas per valstybės garantijas nebetrukdo startuoti naujiems ūkiams.

Pesimistinio scenarijaus atveju išryškėja „skaitmeninė atskirtis“ – nors priemonės kartų kaitai žemės ūkyje sukurtos, jomis naudojasi tik iš esmės stambieji ūkiai, o kaimiškų regionų depopuliacija tęsiasi dėl lėto infrastruktūros (pvz., hibridinio darbo vietų) kūrimo.

Subalansuotas scenarijus leidžia pasiekti užsibrėžtus 2035 m. sėkmės rodiklius pripažįstant regionų „skirtingų greičių“ plėtrą ir išvengiant optimistiniam scenarijui būtino maksimalaus visų priemonių efektyvumo.

Akcentuotina ir tai, kad „Jaunojo ūkininko pasas“ yra labai svarbi priemonė, veikianti kaip sisteminis integracijos modelis ir komunikacijos ašis, kuri tiesiogiai sprendžia pesimistinio 2030 m. scenarijaus problemas: skaitmeninį nepasitikėjimą, lėtą jaunųjų ūkininkų kompetencijų augimą ir prastą žemės ūkio sektoriaus įvaizdį.

Žemiau pateikiami konkretūs būdai, kaip ši priemonė padėtų išvengti pesimistinio scenarijaus:

1. **Sisteminis perėjimas nuo teorijos prie praktikos.** Pesimistiniame scenarijuje kompetencijos auga lėtai, tačiau „jaunojo ūkininko pasas“ užtikrina nuoseklų procesą: mokymasis–praktika–dalinis įsitraukimas. Tai leidžia jaunuoliui ne tik įgyti teorinių žinių, bet ir realiai išbandyti ūkininkavimą dar prieš prisiimant pilną finansinę atsakomybę.
2. **Skaitmeninio nepasitikėjimo mažinimas.** Siektinas rodiklis yra 90 proc. jaunųjų ūkininkų, aktyviai naudojančių skaitmeninį jaunojo ūkininko pasą. Jei ši elektroninė paslaugų platforma tampa kasdieniu įrankiu, ji natūraliai panaikina pesimistiniame scenarijuje prognozuojamą barjerus dėl technologijų baimės, nes pasas veikia kaip vieninga skaitmeninė ekosistema.
3. **Kompetencijų proveržis.** Jaunojo ūkininko pasas yra tiesiogiai susietas su mikrokvalifikacijų įgijimu (pvz., tikslusis ūkininkavimas, agrodronai). Tai užtikrina, kad jaunimas į sektorių ateina ne tik su noru ūkininkauti, bet ir su aukštos pridėtinės vertės įgūdžiais, kurie pesimistiniame scenarijuje lieka neišvystyti.
4. **Įvaizdžio transformacija.** Jaunojo ūkininko skaitmeninis pasas įvardijamas kaip **naratyvo apie žemės ūkį transformacijos ašis**. Jis padeda keisti senąjį įvaizdį apie žemės ūkį kaip sunkų fizinį darbą į modernią, moderniomis technologijomis grįstą veiklą, taip pritraukiant 2030 m. užsibrėžtą 6 000 asmenų auditoriją.
5. **Mentorystės ir tinklaveikos skatinimas.** Ši priemonė integruoja jaunimą į mentorystės programas ir regioninius inkubatorius („Spiečius“), užtikrinant, kad jaunas žmogus neliktų vienas su savo problemomis. Tai užkerta kelią pesimistiniam scenarijui, kuriame ūkio perdavimo platformos praktiškai neveikia dėl socialinio ryšio trūkumo tarp kartų.

„Jaunojo ūkininko pasas“ veikia ne kaip paprasta skaitmeninė priemonė, o kaip visapusiška pagalbos jauniesiems ūkininkams sistema, kuri užtikrina, kad jaunas žmogus sėkmingai įveiktų pradinį įsitraukimo į žemės ūkio veiklą etapą, kuris pesimistiniame scenarijuje yra laikomas pačiu rizikingiausiu.

2050 m. scenarijų prognozės (žr. 6.4. lentelė) numato, kaip 2030 m. prognozės, t. y., užsibrėžti rodikliai transformuojasi į tvarią ir ilgalaikę valstybės socialinę ir ekonominę sandarą.

6.4 lentelė. 2050 m. kartų kaitos žemės ūkyje scenarijus: ilgalaikė transformacija

Scenarijus	**I prioritetas: Struktūrinė kaita rodikliai**	**II prioritetas: ŽŪŽIS stiprinimas rodikliai**	**III prioritetas: Kaimo gyvybingumas rodikliai**	**IV prioritetas: Kultūrinis identitetas rodikliai**
Optimistinis	Jaunųjų ūkininkų dalis stabiliai viršija 25 proc. Ūkių	100 proc. jaunųjų ūkių yra pilnai automatizuoti.	Kaimas – prestižinė gyvenamoji zona. Įgyvendintas visiška	Darbas žemės ūkio sektoriuje – vienas

	perdavimas vyksta automatiškai per kelis dešimtmečius veikiančią sistemą.	„Gyvosios laboratorijos“ tapo pagrindiniu inovacijų eksporto šaltiniu.	Kaimo interesų įvertinimas *(angl., rural proofing)* integracija (95 proc. pasiekiamumas).	iš 3 populiariausių karjerų. Žemės ūkio ir kaimo identitetas stipriausias ES.
Subalansuotas	Išlaikomas ne mažiau kaip 20 proc. jaunųjų ūkininkų rodiklis. Žemės ūkio naudmenų valdymas subalansuotas (20 proc. priklauso jauniesiems ūkinkams).	80 proc. ūkininkų nuolat atnaujina hibridines kompetencijas. Jaunųjų ūkininkų mentorystė integruota į verslo standartus.	50 proc. kaimo gyventojų dirba hibridiniu būdu. Viešųjų paslaugų kokybė kaime prilygsta miestui.	Žemės ūkio sektoriaus ir kaimo prestižas siekia 80 proc.. Moterų vadovaujamų ūkių dalis išaugo iki 50 proc..
Pesimistinis	Po 2030 m. piko jaunimo dalis krenta iki 12 proc.. Žemės ūkio naudmenos koncentruojasi stambiųjų ūkių ir įmonių „rankose“.	Inovacijų diegimas sustoja ties 2030 m. lygiu dėl lėšų trūkumo organizacinių sistemų išlaikymui.	Atokios kaimo vietovės lieka be viešųjų paslaugų; „off-grid“ sprendimai nepasiteisino dėl prastos priežiūros.	Žemės ūkio sektorius ir kaimas laikomas „socialinės paramos“ zona. Naratyvas grįžta į „išlikimo“ režimą.

2050 m. scenarijai: ilgalaikė transformacija. Šio laikotarpio įžvalgos numato, kaip numatyti kartų kaitos žemės ūkyje prioritetai ir juos apibūdinantys rodikliai gali transformuotis į tvarią ir ilgalaikė valstybės socialinę ir ekonominę sandarą.

- **Optimistinė vizija.** Jaunųjų ūkininkų dalis viršija 25 proc., o jų ūkiai yra 100 proc. automatizuoti. Kaimas tampa prestižine gyvenamąja zona, kurioje viešųjų paslaugų kokybė prilygsta miestui, o žemės ūkis patenka tarp 3 populiariausių karjeros pasirinkimų.
- **Subalansuotas kelias.** Sistema pasiekia „savaiminio reguliavimosi“ lygį, kur ūkių perdavimo platforma ir žemės bankas užtikrina nuolatinę kartų kaitą be papildomų valstybės intervencijų.
- **Pesimistinė prognozė.** Jei paramos jauniesiems ūkininkams ir jaunimui priemonės nebus tvarios, po 2030 m. piko jaunimo dalis bendroje ūkininkų struktūroje gali nukristi iki 12 proc., o žemės kontrolė vėl koncentruotis stambių ūkininkų ir įmonių rankose, grąžinant žemės ūkio sektorių į „išlikimo“ režimą.

Optimistinis scenarijus numato, kad 2030 m. siektas 80 proc. šeimų pasitenkinimas gyvenimo kokybe taps realybe, nes buvo sėkmingai suderintas „off-grid“ gyvenimo būdas su aukščiausio lygio skaitmeninėmis paslaugomis. Kaimas nebekonkuruoja su miestu, o papildo jį kaip aukštos gyvenimo kokybės zona.

Subalansuotas scenarijus rodo, kad sistema pasiekė „savaiminio reguliavimosi“ lygį – ūkių perdavimo platforma ir žemės bankas veikia be papildomų intervencijų, užtikrindami nuolatinę kartų kaitą.

Pesimistinis scenarijus įspėja, kad jei 2030 m. priemonės (pvz., agroambasadoriai) nebus tvarios, žemės ūkio sektoriaus prestižas vėl smuks, o jaunimas kaime liks tik kaip „pasyvūs gyventojai“, o ne aktyvūs kūrėjai.

Pateikti ateities scenarijai rodo, kad sėkmė priklauso nuo to, ar „jaunojo ūkininko pasas“ ir Kaimo interesų įvertinimas (*angl., rural proofing*) 2030 m. taps ne tik sėkmingais pavieniais projektais, bet ir įstatymiškai įtvirtinta sistema. Scenarijai rodo, kad Lietuvos žemės ūkio kartų kaita priklauso nuo sisteminio proveržio per artimiausią dešimtmetį ir ilgalaikės sektoriaus transformacijos iki 2050 metų. Scenarijų analizė atskleidžia kritinę takoskyrą tarp kaimiškų regionų modernizacijos ir galimos stagnacijos.

Tad sėkminga transformacija ir optimistinis 2050 m. žemės ūkio ir viso Lietuvos kaimo vaizdas yra pasiekiami tik tuo atveju, jei „Jaunojo ūkininko pasas“ ir Kaimo interesų įvertinimas *(angl., rural proofing)* principai iki 2030 m. taps ne tik bandomaisiais projektais, bet ir įstatymiškai įtvirtinta sistema. Tik sinerginis finansinio prieinamumo, kompetencijų ugdymo ir gyvenimo kokybės kaimo regionuose užtikrinimas leis žemės ūkiui tapti prestižiniu, moderniomis technologijomis ir vertybėmis grįstu sektoriumi.

Lietuvos žemės ūkio kartų kaita priklauso nuo sisteminio proveržio per artimiausią dešimtmetį. Remiantis tyrimo duomenimis, 2025 m. pabaigoje jaunieji ūkininkai sudarė tik 12,49 % visų registruotų ūkių. Strateginis tikslas – iki 2035 m. šią dalį padidinti iki 20 %, tam numatant bent 5,5–6 % viso sektoriaus finansavimo. Sėkminga transformacija pasiekiama tik tuo atveju, jei Žemės ūkio ministerija veikia kaip strateginis telkėjas, koordinuojantis derybas su kitomis ministerijomis (EIM, ŠMSM, VRM, SADM) dėl kaimo ekonomikos transformacijos. „Jaunojo ūkininko pasas“ ir „Kaimo interesų įvertinimas“ (*rural proofing*) iki 2030 m. privalo tapti ne tik bandomaisiais projektais, bet ir įstatymiškai įtvirtinta sistema. Jaunimas sektorių renkasi dėl emocinio ryšio ir technologinio imlumo, todėl būtina transformuoti švietimą iš „vykdytojų“ rengimo į „sistemų architektų“ ugdymą. Vien finansinės paramos nepakanka – būtina užtikrinti „teisę pasilikti“ per kokybiškas viešąsias paslaugas, socialinį saugumą, prieinamą būstą ir kt. Tik sinerginis finansinio prieinamumo, kompetencijų hibridizacijos ir regionų gyvybingumo užtikrinimas leis Lietuvos žemės ūkiui tapti moderniu, prestižiniu ir aukštą pridėtinę vertę kuriančiu sektoriumi iki 2050 m.

Realistiškiausias scenarijus. Subalansuotas scenarijus laikomas labiausiai tikėtinu (ne idealiausiu), nes jis pripažįsta, kad dalis priemonių duos puikių rezultatų, tuo pačiu pripažįstant, kad struktūrinės problemos (pvz., žemės prieinamumas ar regioninė atskirtis) vis dar bus sprendžiamos tik dalinai arba ne visur tolygiai.

IŠVADOS

Pagal 1 uždavinį

1. Remiantis atlikta analize, formuluojama prielaida, kad kartų kaitos tvarumas žemės ūkyje ir kaimo vietovėse priklauso ne nuo atskirų paramos priemonių, bet nuo tarpusavyje suderintos skirtingų politikos sričių ir valdymo lygmenų veikimo sistemos. *Kartų kaitą tiesiogiai veikia ne tik žemės ūkio ir kaimo plėtros politika, bet ir švietimo, užimtumo ir darbo rinkos, šeimos ir demografinė, būsto, transporto ir mobilumo, sveikatos bei socialinė, skaitmeninės infrastruktūros, regioninės plėtros ir verslumo politika*. Šių sričių sprendimai formuoja jauno žmogaus galimybes ne tik perimti ūkį ar pradėti žemės ūkio veiklą, bet ir kurti šeimą, gauti darbą ir pajamas, įsigyti būstą, naudotis paslaugomis, mokytis, kurti verslą ir dalyvauti vietos bendruomenės gyvenime. Kartų kaitą konceptualizuoti kaip sisteminį reiškinį, o ne kaip sektoriškai izoliuotą problemą.
2. Empiriniai duomenys leidžia kelti prielaidą, kad demografinė senėjimo inercija kaimo vietovėse pasiekė struktūrinį lygį, kuriame natūrali gyventojų reprodukcija nebėra pakankama darbo jėgos atsinaujinimui užtikrinti. Formuluojama prielaida, kad skirtingos apskritys pasižymi nevienodu kartų kaitos rizikos intensyvumu, todėl vienodas nacionalinės politikos taikymas gali didinti regioninę diferenciaciją. Tai suponuoja būtinybę kurti teritoriniu požiūriu diferencijuotas kartų kaitos intervencijas, taikyti holistinį požiūrį, kaimo interesų įvertinimo (*angl., rural proofing*), kaimo dimensijos integravimo į viešosios politikos formavimą (*angl., rural mainstreaming*), vietokūros ir kitus naujus principus.
3. Jaunimo ekonominio aktyvumo mažėjimas gali būti interpretuojamas ne tik kaip darbo rinkos ciklišku mo, bet ir kaip struktūrinės ekonominės transformacijos rezultatas. Keliama prielaida, kad jaunimo investicijos į išsilavinimą ir kvalifikacijos kėlimą sudaro potencialą aukštos pridėtinės vertės žemės ūkio ir kaimo ekonomikos modernizacijai, tačiau šis potencialas realizuojamas tik esant atitinkamai inovacijų ekosistemai kaimo vietovėse. Jei tokia ekosistema nesusiformuoja, išsilavinęs jaunimas tampa migracijos veiksniu, o ne vietos transformacijos ištekliumi ar varomąja jėga.
4. Formuluojama prielaida, kad skaitmeninė infrastruktūra kaimo vietovėse veikia kaip multiplikacinis veiksnys, galintis sustiprinti arba susilpninti kitų politikos priemonių poveikį. Esant aukštoms jaunimo skaitmeninėms kompetencijoms ir žemai infrastruktūros aprėpčiai, formuojasi struktūrinis disbalansas, kuris riboja: inovatyvaus ūkininkavimo plėtrą, tiesioginių rinkų kūrimą, duomenimis grįstų sprendimų taikymą, nuotolinio darbo galimybes. Todėl daroma prielaida, kad skaitmenizacija yra būtina, bet nepakankama sąlyga kartų kaitos stabilizavimui.
5. Empiriniai duomenys leidžia teigti, kad lyčių struktūros išsibalansavimas jaunesnėse amžiaus grupėse gali tapti ilgalaikiu kartų kaitos destabilizavimo veiksniu. Formuluojama prielaida, kad moterų migracija yra jautresnė socialinės infrastruktūros, paslaugų kokybės ir karjeros galimybių veiksniams nei vyrų migracija. Todėl lyčių dimensija turėtų būti integruota į kartų kaitos modelį kaip sisteminis parametras, o ne kaip antrinis socialinis indikatorius.
6. Tyrimo pagrindu formuluojama prielaida, kad kaimo vietovės gali būti transformuojamos iš „technologinio atsilikimo zonų“ į „technologinių eksperimentų laboratorijas“, jei: jaunimo aukštos IT kompetencijos integruojamos su vyresnės kartos praktine patirtimi, sudaromos sąlygos eksperimentuoti su išmaniosiomis, regeneratyviomis ir duomenimis grįstomis ūkininkavimo sistemomis. Tai keičia kartų kaitos problemos interpretaciją — nuo kompensacinės paramos modelio prie inovacijomis grįsto transformacijos modelio.
7. Kartų kaita Lietuvos žemės ūkyje kol kas vyksta daugiau kaip ūkių valdytojų pasikeitimas, o ne kaip ekonominė ar struktūrinė sektoriaus transformacija. Jaunieji ūkininkai dažniausiai tęsia tradicinę augalininkystės specializaciją, tačiau jų ūkiuose sukuriama mažesnė grynoji pridėtinė vertė vienam darbo vienetui nei vyresnių ūkininkų ūkiuose. Tai rodo, kad vien jaunimo pritraukimo į žemės ūkį nepakanka – kartų kaitos politika turėtų būti orientuota į jaunųjų ūkininkų

gebėjimą kurti didesnę pridėtinę vertę, diegti inovacijas, plėtoti perdirbimą, bioekonomikos sprendimus, trumpąsias maisto tiekimo grandines ir kitus konkurencingumą didinančius verslo modelius.

8. Remiantis tyrimo rezultatais, galima kelti bendrąją mokslinę prielaidą, kad kartų kaitos tvarumas kaimo vietovėse priklauso nuo struktūriškai integruotos, teritoriniu požiūriu diferencijuotos ir inovacijomis grįstos politikos sistemos, kurioje demografiniai, ekonominiai, technologiniai ir socialiniai veiksniai veikia kaip tarpusavyje susiję elementai, o ne kaip izoliuotos intervencijų sritys.

Pagal 2 uždavinį

9. ES pavyzdžių lyginamoji analizė leidžia formuluoti prielaidą, kad tarptautinių gerųjų praktikų efektyvumas priklauso nuo jų adaptacinio suderinamumo su nacionaliniu instituciniu ir kultūriniu kontekstu. Mechaninis praktikų perkėlimas į Lietuvos kaimo vietoves gali neduoti laukiamo poveikio, jei nėra: regioninio įgyvendinimo gebėjimų, ilgalaikio finansinio stabilumo, mentorystės ir žinių perdavimo organizacinių sistemų. Tai suponuoja, kad *sėkminga kartų kaitos politika turi būti kuriama kaip kontekstualizuota inovacija.*

10. Tyrimas leidžia formuluoti prielaidą, kad jaunimo apsisprendimą pasilikti arba grįžti į kaimo vietoves lemia ne vieno lygmens intervencijos, o skirtingų valdymo ir socialinės aplinkos lygmenų kumuliacinis poveikis. Nustatyta, kad tarptautinio ir nacionalinio lygmens priemonės sudaro institucinį ir finansinį pagrindą kartų kaitai, tačiau jų poveikis tampa reikšmingas tik tada, kai regioniniu, bendruomeniniu ir šeimos lygmeniu sukuriamos realios sąlygos jaunam žmogui gyventi, dirbti ir kurti ateitį kaime. Tai leidžia kelti prielaidą, kad kartų kaitos efektyvumą lemia ne atskirų priemonių kiekis, bet jų tarpusavio papildomumas ir nuoseklumas.
11. Atlikta analizė atskleidė, kad skirtingų lygmenų intervencijos sprendžia nevienodas kartų kaitos problemas. Tarptautinio ir nacionalinio lygmens priemonės daugiausia mažina struktūrinius ir ekonominius barjerus, regioninio lygmens priemonės didina teritorijų konkurencingumą ir prieinamumą, o bendruomenės, šeimos ir individualūs veikėjai formuoja socialinį pasitikėjimą, profesinį identitetą ir emocinį ryšį su vietove. Tai leidžia formuluoti prielaidą, kad jaunimo įsitraukimas į žemės ūkį priklauso ne tik nuo ekonominio racionalumo, bet ir nuo socialinio bei kultūrinio kapitalo, todėl kartų kaitos politika turi apimti ne tik ekonomines, bet ir socialines bei kultūrines intervencijas.
12. Tarptautinių gerosios praktikos pavyzdžių analizė leidžia daryti prielaidą, kad kartų kaita vyksta ne atskiruose ūkiuose, bet teritorinėse ekosistemose. Sėkminguose pavyzdžiuose jaunųjų ūkininkų rėmimas buvo derinamas su žemės prieinamumo užtikrinimu, konsultavimo sistemomis, mentoryste, bendruomeniniu palaikymu, technologinių inovacijų prieinamumu ir rinkų vystymu. Todėl galima teigti, kad kartų kaitos procesų rezultatyvumą lemia ne pavienės paramos priemonės, o vietos ekosistemos gebėjimas vienu metu generuoti ekonominę, socialinę ir institucinę naudą jaunam žmogui.
13. Lietuvoje taikomos kartų kaitos ir jaunųjų ūkininkų rėmimo priemonės sudaro reikšmingą paramos sistemą, tačiau tyrimo rezultatai leidžia kelti prielaidą, kad jų poveikį riboja *nepakankama tarpinstitucinė integracija.* Nustatyta, kad dauguma priemonių orientuotos į atskirų problemų sprendimą (finansavimą, mokymus, konsultacijas ar infrastruktūrą), tačiau nėra pakankamai susietos į vientisą jaunimo įsitvirtinimo kaimo vietovėse sistemą. Tai leidžia daryti prielaidą, kad didžiausias kartų kaitos politikos rezervas slypi ne naujų priemonių kūrime, bet esamų priemonių koordinavime ir integravime.
14. Tyrimas leidžia formuluoti prielaidą, kad jaunimo sprendimą kurti gyvenimą kaime vis mažiau lemia tradiciniai žemės ūkio veiksniai ir vis labiau – gyvenimo kokybės veiksniai: paslaugų prieinamumas, skaitmeninė infrastruktūra, profesinio augimo galimybės, socialinis aktyvumas ir galimybė dalyvauti inovacijų kūrime. Todėl galima teigti, kad kartų kaitos politika turi būti

orientuota ne vien į ūkininko statuso stiprinimą, bet ir į kaimo kaip konkurencingos gyvenamosios ir profesinės aplinkos kūrimą.

15. Tyrimas atskleidė, kad individualaus lygmens priemonės – nuomonės formuotojų veikla, sėkmės istorijos, socialiniai tinklai ir viešoji komunikacija – tampa svarbiu jaunimo požiūrį formuojančiu veiksniu. Taigi kartų kaitos procesus veikia ne tik ekonominiai ir instituciniai veiksniai, bet ir visuomenėje vyraujantis žemės ūkio bei kaimo gyvenimo naratyvas. Teigiamo ir inovatyvaus žemės ūkio įvaizdžio formavimas gali būti reikšmingas veiksnys didinant jaunimo motyvaciją rinktis profesinę veiklą žemės ūkyje.
16. Kartų kaitos procesų tvarumas priklauso nuo įvairaus lygmens institucinių gebėjimų sujungti ekonomines, socialines, kultūrines, technologines ir teritorines politikos priemones į vieningą valdymo sistemą. Efektyviausios kartų kaitos strategijos bus tos, kurios orientuosis ne į pavienį jaunąjį ūkininką kaip paramos gavėją, bet į jauną žmogų kaip visos kaimo socialinės-ekonominės sistemos dalyvį, kuris būtų įgalintas ir vienu metu būtų profesinės, socialinės, kultūrinės ir gyvenimo kokybės galimybės.

Pagal 3 uždavinį

17. Jaunimas *išlaiko emocinį ryšį su kaimu,* tačiau apsisprendimas (ne)likti dar neįvykęs. Beveik pusė (49 proc.) apklaustų jaunų žmonių norėtų ateityje gyventi kaime – tai rodo iš esmės teigiamą jų požiūrį į kaimo gyvenimą. *Apsisprendimą lemia gyvenimo kokybės veiksniai*: švaresnė aplinka, privatumas, tvarus gyvenimo būdas ir prieiga prie vietinio maisto. Itin svarbi grupė – 31 proc. dar neapsisprendusiųjų, kurių pasirinkimą artimiausius 3–5 metus lems realios gyvenimo sąlygos ir matomos perspektyvos kaime. Būtent į šią grupę tikslinga nukreipti prioritetines politikos priemones.
18. Jaunimą imtis *žemės ūkio veiklos labiau skatina vidinė motyvacija*, o ne administracinės paskatos. 42 proc. respondentų savo ateitį sieja su žemės ūkio veikla, o juos labiausiai motyvuoja prasmingas veiklos turinys, savirealizacija, lankstumas ir ryšys su gamta, bet mažiau finansinės paramos priemonės. Jaunimas orientuojasi į daugiafunkcį, tvarumo ir vertybių grįstą verslo modelį, besiskiriantį nuo esamo gamybos modelio. Tai reiškia, kad politikos priemonės, orientuotos vien į ekonomines paskatas, bus nepakankamai veiksmingos be vidinę motyvaciją stiprinančių priemonių.
19. Jaunų žmonių apsisprendimą kurtis kaime labiausiai skatintų prieinamas nuosavas būstas, aukštos kokybės viešosios ir privačiosios paslaugos bei gyvenamosios vietos artumas miestui – tai leidžia derinti kaimo privalumus su miesto teikiamomis galimybėmis. Papildomai svarbūs veiksniai – nuotolinio darbo galimybės, išvystyta verslo infrastruktūra, bendruomeniškumas ir socialinės infrastruktūros plėtra. Politikos formuotojams rekomenduotina *prioritetą skirti būsto prieinamumo didinimui ir socialinės bei verslo infrastruktūros stiprinimui kaimo vietovėse.*
20. Jaunimo verslumui ir verslo kūrimui kaimo vietovėse skatinti nepakanka pavienių paramos priemonių – reikalinga nuosekli ir tarpusavyje suderinta paramos sistema, apimanti aiškias veiklos pradžios sąlygas, finansines garantijas ir prieigą prie kapitalo, mentorystę bei praktinių žinių ir patirties perdavimą. Kartu svarbu plėtoti technologinę ir rinkos infrastruktūrą, sudarančią palankias sąlygas inovacijoms, bendradarbiavimui, patekimui į rinkas ir konkurencingumui. Tokia integruota paramos aplinka gali sudaryti prielaidas ilgalaikiam jaunimo įsitraukimui į kaimo ekonomiką ir prisidėti prie kartų kaitos kaimo vietovėse.
21. Tvari kaimo vietovių raida priklauso ne vien nuo finansinės paramos priemonių, bet ir nuo kompleksiškai vystomos socialinės infrastruktūros bei stabilios institucinės aplinkos, sudarančios palankias sąlygas jaunų specialistų pritraukimui ir išlaikymui kaimo vietovėse.
22. Žemės ūkio sektoriaus plėtra vis labiau grindžiama technologinių inovacijų integracija, universalių kompetencijų ugdymu ir aukštos pridėtinės vertės veiklų plėtra, todėl ilgalaikis kaimo vietovių konkurencingumas ir socialinis gyvybingumas siejamas su *perėjimu prie daugiafunkcio ir inovacijomis grįsto vystymosi modelio.*

Pagal 4 uždavinį

23. Orientacinis žmogiškųjų išteklių pakaitos poreikio vertinimas rodo, kad artimiausiais dešimtmečiais Lietuvos žemės ūkio sektorius susidurs su reikšmingu žmogiškųjų išteklių atsinaujinimo iššūkiu. Iki 2030 m. dėl ūkininkų senėjimo ir pasitraukimo iš veiklos gali prireikti pakeisti apie 10–12 tūkst. ūkių valdytojų, o iki 2050 m. – daugiau kaip 45–55 tūkst. naujų ūkių valdytojų ir specialistų, t.y. didžiąją dalį šiandien aktyviai ūkininkaujančių asmenų. Esant mažėjančiai jaunųjų ūkių valdytojų daliai ir didėjančiam demografinės senatvės koeficientui kaimo vietovėse, natūrali kartų kaita šio poreikio neužtikrins, todėl būtinos sisteminės priemonės jaunimo pritraukimui, kompetencijų ugdymui ir ūkių perdavimo skatinimui.
24. Žmogiškųjų išteklių pakaitos poreikio vertinimas patvirtina, kad kartų kaita negali būti sprendžiama vien didinant jaunųjų ūkininkų skaičių ar finansinę paramą įsikūrimui. Atsižvelgiant į spartų ūkininkų senėjimą, mažėjančią jaunųjų ūkių valdytojų dalį ir nepalankias kaimo demografines tendencijas, būtina formuoti kompleksinę kartų kaitos politiką, apimančią žmogiškųjų išteklių planavimą, kompetencijų ugdymą, ūkių perdavimo sistemas, aukštos pridėtinės vertės veiklų plėtrą ir kaimo gyvenimo kokybės gerinimą.
25. Pakaitos poreikis neturėtų būti suprantamas tik kaip poreikis pakeisti pasitraukiančius ūkių valdytojus. Ateities žemės ūkiui reikės platesnio spektro žmogiškųjų išteklių – agronomų, veterinarijos specialistų, inžinierių, bioekonomikos, maisto technologijų, skaitmenizacijos, konsultavimo ir verslo plėtros specialistų. Todėl kartų kaitos politika turi būti orientuota ne tik į ūkininkų skaičiaus atnaujinimą, bet ir į visos žemės ūkio ir kaimo ekonomikos kompetencijų sistemos stiprinimą.
26. Laisvų darbo vietų mažėjimas 2021–2025 m. neturėtų būti vertinamas kaip mažėjantis žemės ūkio sektoriaus žmogiškųjų išteklių poreikis. Priešingai, kartu su ūkininkų senėjimu, nepalankiomis demografinėmis tendencijomis ir sektoriaus technologine transformacija jis rodo, kad keičiasi darbuotojų poreikio struktūra – mažėja nekvalifikuoto darbo poreikis, tačiau didėja aukštos kvalifikacijos specialistų, gebančių kurti didesnę pridėtinę vertę, diegti inovacijas ir prisitaikyti prie naujų verslo modelių, paklausa.
27. Tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad dabartinė žemės ūkio specialistų rengimo sistema pasižymi pakankamu funkciniu stabilumu ir gebėjimu ugdyti bazines profesines kompetencijas, tačiau jos transformacinis potencialas tampa nepakankamas sparčiai kintančių technologinių, aplinkosauginių ir socialinių pokyčių kontekste. Ekspertų vertinimai rodo, kad pagrindiniai iššūkiai susiję ne su atskirų sistemos elementų neveiksnumu, bet su nepakankamu studijų turinio, praktinio rengimo ir bendradarbiavimo su verslu prisitaikymu prie naujų sektoriaus poreikių.
28. Nustatyta, kad didžiausias kompetencijų trūkumas siejamas ne su technologijų naudojimu, bet su gebėjimu interpretuoti duomenis, integruoti skirtingų sričių žinias ir priimti duomenimis grįstus sprendimus. Tai leidžia formuluoti prielaidą, kad ateityje konkurencingumą žemės ūkio sektoriuje vis labiau lems ne technologijų prieinamumas, o žmogiškasis gebėjimas valdyti ir panaudoti jų generuojamą informaciją.
29. Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad skaitmenizacija, dirbtinio intelekto sprendimai, precizinės technologijos ir duomenų analitika tampa ne papildomomis, o bazinėmis profesinėmis kompetencijomis. Daroma prielaida, kad iki 2030 m. skaitmeninis raštingumas ir duomenų valdymo gebėjimai taps universaliu profesiniu standartu daugumoje žemės ūkio specialybių, nepriklausomai nuo veiklos srities.
30. Nustatyta, kad klimato kaitos, biologinės įvairovės nykimo ir žiedinės bioekonomikos iššūkiai keičia tradicinę profesinių kompetencijų struktūrą. Tai leidžia formuluoti prielaidą, kad ateities specialistams bus būtinas gebėjimas vienu metu vertinti ekonominius, aplinkosauginius ir socialinius sprendimų padarinius, o tvarumo kompetencijos taps lygiaverte profesinio pasirengimo dalimi greta technologinių ir gamybinių gebėjimų.

31. Sparčiausiai kintančių profesijų analizė leidžia teigti, kad didžiausia kompetencijų transformacija vyksta tose veiklose, kuriose automatizacija ir skaitmenizacija keičia tradicinį darbo turinį. Daroma prielaida, kad ateityje mažės rutininio vykdymo funkcijų reikšmė, o didės poreikis specialistams, gebantiems valdyti kompleksines sistemas, interpretuoti informaciją ir koordinuoti technologinių, biologinių bei socialinių procesų sąveiką.
32. Ekspertų vertinimai leidžia identifikuoti naują žemės ūkio specialisto kompetencinį profilį, kuriame tradicinės agronominės ar gyvulininkystės žinios integruojamos su skaitmeninėmis technologijomis, klimato kaitos valdymu, bioekonomika, sisteminiu mąstymu, socialine lyderyste ir rizikų valdymu. Tai leidžia formuluoti prielaidą, kad iki 2050 m. sektoriuje formuosis tarpdisciplininis specialisto modelis, jungiantis agronomijos, ekologijos, duomenų mokslo, vadybos ir socialinių mokslų kompetencijas.
33. Tyrimo rezultatai rodo, kad efektyvus specialistų rengimo sistemos atnaujinimas negali būti grindžiamas pavienių studijų dalykų modernizavimu. Daroma prielaida, kad ilgalaikį poveikį sektoriaus konkurencingumui turės tik sisteminė kompetencijų modelio pertvarka, kurioje skaitmeninės, tvarumo, verslumo, lyderystės ir tarpdisciplininės kompetencijos būtų integruojamos kaip lygiavertės profesinio rengimo dedamosios. Žemės ūkio specialistų rengimo sistemos ateities raida turėtų būti orientuota ne į konkrečių profesijų rengimą, bet į gebėjimą veikti nuolat kintančioje technologinėje, ekonominėje ir aplinkosauginėje sistemoje. Ši prielaida sudaro pagrindą kurti naujos kartos žemės ūkio kompetencijų modelį, kuris galėtų tapti orientyru planuojant specialistų rengimo, kvalifikacijos tobulinimo ir kartų kaitos politiką Lietuvoje.

Pagal 5 uždavinį

34. Kartų kaita žemės ūkyje nebėra tik demografinis klausimas – tai kritinis Lietuvos ir ES strateginio savarankiškumo ir apsirūpinimo maistu saugumo komponentas ir sisteminis regionų gyvybingumo klausimas. Tyrimo rezultatai ir suformuoti prioritetai rodo, kad kartų kaita negali būti suprantama vien kaip jaunųjų ūkininkų skaičiaus didinimas ar ūkių perėmimas. Jaunimo sprendimą likti, grįžti ar kurtis kaime lemia kompleksinė gyvenimo sistema: būsto prieinamumas, paslaugų infrastruktūra, mobilumas, darbo galimybės, socialinis saugumas ir gyvenimo kokybė regionuose.
35. Sėkminga kartų kaita Lietuvoje priklauso nuo to, ar pavyks sukurti *sinergiją tarp trijų ramsčių:* nuspėjamos finansinės paramos, skaitmeninių inovacijų ir oraus, struktūrizuoto ūkių perdavimo modelio, kuriame skirtingos kartos veiktų kaip partneriai, o ne konkurentai. Socialinio saugumo sistemos ir struktūrizuoto ūkių perdavimo modelis, tiesioginis išmokų susiejimas su amžiumi gali sukelti socialinę įtampą, nes jis kėsinasi į giliai įsišaknijusią lietuvio vertybę – ryšį su savo žeme iki gyvenimo pabaigos. Be nacionalinių reformų, kurios užtikrintų pajamas ne tik iš BŽŪP išmokų, orus pasitraukimas iš ūkio išliks didžiausia struktūrine kliūtimi.
36. Vien tik finansinė parama jauniesiems ūkininkams neužtikrina ilgalaikės kartų kaitos, nes nepašalina kitų sprendimą gyventi ir veikti kaimo vietovėje lemiančių kliūčių. Todėl būtina pereiti nuo atskirų paramos priemonių prie integruotos kartų kaitos sistemos, kurioje finansinė parama būtų derinama su žemės ir būsto prieinamumu, mentoryste, praktinių ir verslumo kompetencijų ugdymu, pajamų diversifikavimo galimybėmis, prieinamomis viešosiomis paslaugomis ir mobilumu. Kartu svarbu stiprinti kaimo vietovių patrauklumą kaip gyvenimo, darbo ir verslo erdvę. Integruota kartų kaitos politika turėtų būti orientuota ne tik į jaunojo ūkininko įsikūrimą, bet į jo ir jo šeimos galimybes ilgalaikiai gyventi bei kurti veiklą kaimo vietovėje, pasitelkiant daugiafunkcio kaimo vystymo ir tarpsektorinio politikos derinimo principus. *Sisteminė ir integruota paramos aplinka turėtų būti grindžiama ne atskirų priemonių sumavimu, bet jų tarpusavio papildomumu,* kai finansinis instrumentas susiejamas su žemės prieinamumu, mentoryste ir kompetencijų ugdymu, o ūkinės veiklos rėmimas – su šeimai reikalingų paslaugų, mobilumo, būsto, skaitmeninės infrastruktūros ir vietos ekonomikos vystymu. *Šios sistemos įgyvendinimas turėtų tapti ne tik Žemės ūkio ministerijos, bet ir Socialinės apsaugos ir darbo,*

Švietimo, mokslo ir sporto, Ekonomikos ir inovacijų, Susisiekimo, Sveikatos apsaugos, Aplinkos bei Vidaus reikalų ministerijų bendru prioritetu, jų priemones koordinuojant regioniniu ir vietos lygmenimis.

37. Jaunimo pasirinkimus reikšmingai veikia visuomenėje vyraujantis kaimo ir žemės ūkio įvaizdis. Todėl prioritetai, orientuoti į šiuolaikinio žemės ūkio įvaizdžio formavimą, profesinį orientavimą, vietokūrą ir komunikacijos ekosistemų kūrimą, tampa svarbia ilgalaikės kartų kaitos politikos dalimi. Kaimo ir žemės ūkio naratyvo transformacija yra strateginė kartų kaitos prielaida.
38. Siekiant pritraukti jaunimą į žemės ūkį ir kaimo ekonomiką, būtina transformuoti žinių ir inovacijų sistemą į lankstesnį, praktika ir kompetencijomis grįstą modelį. Mikrokvalifikacijos, mentorystė, praktinis mokymasis, skaitmeniniai įrankiai ir personalizuoti integracijos modeliai sudaro prielaidas palaipsniam ir mažesnės rizikos jaunimo įsitraukimui į sektorių, todėl ŽŪŽIS stiprinimas tampa esmine kartų kaitos sąlyga.
39. *Kartų kaitos politika turėtų būti orientuota į palaipsnę integraciją, o ne tik į galutinį rezultatą, nes* jaunimas dažnai į žemės ūkį ateina etapais: per pažinimą, praktiką, dalinį įsitraukimą, papildomas veiklas ar šeimos tradicijas. Todėl siūlomos priemonės pagrįstai orientuojamos į „kelionės į sektorių“ logiką, kuri mažina įėjimo riziką ir sudaro lankstesnes integracijos galimybes.
40. Jaunų šeimų sprendimus stipriai veikia viešųjų paslaugų prieinamumas, jų organizavimo logika ir infrastruktūros kokybė. Todėl kaimo interesų įvertinimo (Kaimo interesų įvertinimas (angl., rural proofing) principų integravimas į viešosios politikos formavimą yra būtina sąlyga siekiant, kad regionų politika būtų orientuota ne tik į teritorijų administravimą, bet ir į realiai veikiančių gyvenimo sistemų kūrimą jaunam žmogui ir šeimai. *Kertiniu instrumentu užtikrinant kartų kaitą regionuose gali tapti kaimo interesų įvertinimo (angl., rural proofing) ir principų taikymas.*
41. Rekomendacijose siektini rodikliai numatyti 2028–2034 m. laikotarpiui, nes kartų kaitos, jaunimo pasirinkimų ir regionų gyvybingumo procesai yra kompleksiniai, ilgalaikiai ir priklausomi nuo kintančių socialinių, ekonominių, demografinių bei technologinių veiksnių. Dėl aukšto neapibrėžtumo lygio dalies priemonių poveikį iki 2050 m. sudėtinga tiksliai prognozuoti ir kiekybiškai pamatuoti, todėl orientuojamasi į vidutinio laikotarpio stebėseną, numatant galimybę ateityje rodiklių sistemą tikslinti remiantis papildomais tyrimais ir stebėsenos rezultatais.
42. Konkrečių sprendimų poveikio kaimo vietovėms vertinimo (*angl., rural proofing*) ir kaimo interesų integravimo į politikos tikslus ir planavimą (*angl., rural mainstreaming*) principų įgyvendinimas galėtų būti pradėtas naudojant jau veikiančius institucinius, administracinius ir analitinius mechanizmus, todėl didelę reikšmę įgyja ministerijų, savivaldybių, ŽŪŽIS (AKIS) sistemos dalyvių, mokslo institucijų, vietos veiklos grupių ir socialinių partnerių gebėjimas veikti koordinuotai. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija galėtų atlikti koordinuojantį vaidmenį, tačiau ilgalaikis kartų kaitos užtikrinimas priklausytų nuo tarpsektorinio bendradarbiavimo, įtraukiant švietimo, socialinės politikos, regioninės plėtros, infrastruktūros ir ekonomikos politikos formuotojus.

Pagal 6 uždavinį

43. Sėkmės pagrindas yra sisteminė priemonių sinergija. Kartų kaita Lietuvos žemės ūkyje nėra savaiminis procesas – tai kompleksinis reiškinys, tiesiogiai priklausantis nuo keturių strateginių prioritetų (finansinio prieinamumo, kompetencijų hibridizacijos, regionų gyvybingumo ir įvaizdžio transformacijos) sąveikos. Tyrimas rodo, kad sėkmė vienoje srityje yra būtina sąlyga kitiems tikslams pasiekti, o fragmentiškas priemonių įgyvendinimas vestų prie pesimistinio scenarijaus, kuriame žemė koncentruotųsi stambiuose ūkiuose, o regionų depopuliacija tęstųsi.
44. Kritinė transformacijos ašis yra „Jaunojo ūkininko pasas“, o priemonė identifikuojama kaip esminis saugiklis, leidžiantis pereiti nuo teorinio mokymosi prie praktinio įsitraukimo ir mažinantis skaitmeninį nepasitikėjimą. Iki 2030 m. siekiama, kad šį „pasą“ turėtų apie 5 000

asmenų (optimistinis scenarijus), kas taptų pagrindiniu naratyvo keitimo įrankiu, transformuojant žemės ūkio įvaizdį iš „fizinio vargo“ į modernią, technologijomis grįstą veiklą.

45. Scenarijai atskleidžia kritinę takoskyrą tarp Lietuvos kaimiškų regionų modernizacijos ir galimos stagnacijos. Modeliuojant ateitį iki 2050 m., išskiriamos trys raidos kryptys: nuo optimistinės vizijos, kurioje kaimas tampa prestižine, pilnai automatizuota gyvenamąja zona su daugiau nei 25 proc. jaunųjų ūkininkų dalimi, iki pesimistinės prognozės, įspėjančios apie galimą jaunimo dalies nuosmukį iki 12 proc., jei paramos priemonės nebus tvarios. Laikotarpis iki 2030 m. yra esminis, kuris yra lemiamas sistemų įtvirtinimui. Kad būtų pasiektas optimistinis scenarijus, tokie instrumentai kaip „Jaunojo ūkininko pasas“ ir kaimo interesų vertinimo (angl., „rural proofing“) principas turi tapti ne tik bandomaisiais projektais, bet ir įstatymiškai įtvirtinta sistema. Tik užtikrinus aukštą gyvenimo kokybę kaime (pasiekiant 80 proc. šeimų pasitenkinimą) ir transformavus švietimą į „sistemų architektų“ rengimą, žemės ūkio sektorius ir kaimo vietovė galės tapti vienu iš trijų populiariausių karjeros pasirinkimų šalyje.
46. Tvari kartų kaita įmanoma tik nuosekliai taikant kaimo interesų įvertinimo (*angl., rural proofing*), kaimo dimensijos integravimo į viešosios politikos formavimą (*angl., rural mainstreaming*), vietokūros ir kitus naujus principus visose valstybės politikos srityse, užtikrinant, kad kaimas taptų lygiaverte erdve gyventi ir kurti. Pagrindiniai ateities scenarijai dėl kartų kaitos Lietuvos žemės ūkyje:

Pesimistinis (negatyvusis) scenarijus (be kompleksinių politinių intervencijų), kai nebus imtasi esminių permainų, gresia žemės ūkio sektoriaus nykimas ir kaimo bendruomenių išnykimas. Dabartinė kartų kaita vyksta per lėtai, kad kompensuotų visuomenės senėjimą – kai kuriose apskrityse vienam vaikui jau tenka daugiau nei du senjorai. Be jaunimo pritraukimo programų, patyrę specialistai pasitrauks iš rinkos greičiau, nei atsiras įpėdinių, o tai sukels darbuotojų trūkumą ir mažins ekonominį regionų potencialą.

Optimistinis (pozityvusis) transformacijos scenarijus (įgyvendinus rekomendacijas) laikantis holistinio požiūrio gali padėti ES strateginius tikslus, iki 2040 m. jaunųjų ūkininkų skaičius galėtų padvigubėti. Kaimas taptų patrauklia vieta kurti ateitį dėl pagerinto paslaugų prieinamumo, modernios infrastruktūros ir supaprastintos prieigos prie žemės ūkio naudmenų bei finansavimo. Jaunoji karta į sektorių atneštų skaitmenizavimą, tikslųjį ūkininkavimą ir tvarias technologijas, taip užtikrinant žalesnę ir atsparesnę šalies ekonomiką.

Subalansuotas (hibridinis) gyvenimo būdo scenarijus gali padėti užtikrinti, kad ateities kaimas būtų matomas kaip vieta, kurioje dominuoja lankstūs darbo modeliai. Jaunimas vis dažniau renkasi derinti samdomą darbą mieste (nuotoliu) su daliniu ūkininkavimu ar kitu verslu kaime. Tai leistų išvengti „arba miestas, arba kaimas“ priešpriešos, o kaimo vietovės taptų inovacijų ir aukštos gyvenimo kokybės erdvėmis, ypač tose vietovėse, kurios yra arti didžiųjų miestų.

47. Realistiškiausiu laikomas subalansuotas scenarijus, nes jis remiasi prielaida, kad įgyvendinus siūlomas priemones bus pasiekta reikšminga pažanga kartų kaitos srityje, tačiau dalis ilgalaikių struktūrinių iššūkių – žemės prieinamumas, regioniniai netolygumai, demografiniai procesai ir viešųjų paslaugų prieinamumas – išliks ir bus sprendžiami palaipsniui. Todėl tikėtina, kad rekomendacijų poveikis skirtinguose regionuose ir skirtingoms tikslinėms grupėms pasireikš nevienodu mastu ir tempu, o tvariems rezultatams pasiekti reikės nuoseklaus, ilgalaikio ir tarpinstitucinio įgyvendinimo.

LITERATŪRA

1. A Competitiveness Compass for the EU, Brussels, 29.1.2025 COM(2025) 30 final. Prieiga per internetą: https://commission.europa.eu/topics/competitiveness/competitiveness-compass_lt
2. A Competitiveness Compass for the EU. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels, 29.1.2025. Prieiga internete: https://commission.europa.eu/document/download/10017eb1-4722-4333-add2-e0ed18105a34_en?filename=Communication_1.pdf&prefLang=lt
3. Abeles, R. P. (1991). Sense of control, quality of life, and frail older people. In J. E. Birren, J. E. Lubben, J. C. Rowe, & D. E. Deutchman (Eds.), *The concept and measurement of quality of life in the frail elderly* (pp. 297–314). Academic Press. Prieiga per internetą: https://psycnet.apa.org/record/1991-98736-014
4. Abramson, P. R., & Inglehart, R. (1992). Generational replacement and value change in eight West European societies. *British Journal of Political Science, 22*(2), 183–228. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1017/S0007123400006335
5. Alpine Space Programme (SKIN)**.** (2020). *SmartVillages: Smart digital transformation of villages in the Alpine Space*. Prieiga per internetą: https://www.alpine-space.eu/project/smartvillages/
6. *Apie ūkininkavimą su humoru pasakojanti Rūta: noriu sugriauti stereotipą, kad ūkininkai neprotingi*. 15min.lt. (n.d.). *Instagram'e* . Prieiga per internetą: https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/pokalbiai/instagram-e-apie-ukininkavima-su-humoru-pasakojanti-ruta-noriu-sugriauti-stereotipa-kad-ukininkai-neprotingi-1040-2102632
7. ARC2020. (n.d.). *Young farmers*. Prieiga per internetą: http://www.arc2020.eu/young-farmers/
8. Atviri jaunimo centrai ir atviros jaunimo erdvės. Prieiga per internetą: https://old.jrd.lt/informacija-jaunimui/atviri-jaunimo-centrai
9. Bakule, M., Czesaná, V., Havlícková, V., Kriechel, B., Rašovec, T., & Wilson, R. (2016). *Developing skills foresights, scenarios and forecasts: Guide to anticipating and matching skills and jobs* (Vol. 2). ETF, Cedefop, ILO / Publications Office of the European Union. https://www.ilo.org/publications/developing-skills-foresights-scenarios-and-forecasts-guide-anticipating-and
10. Barbarasa, E. (2017). *Skills gap or signaling gap? Insights from LinkedIn in emerging markets of Brazil, India, Indonesia, and South Africa.* LinkedIn & Solutions for Youth Employment. [URL chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.s4ye.org/sites/default/files/2017-09/LinkedInproc.20Reportproc.2Cproc.20Executiveproc.20Summary.pdf]

11. Barbieri, C., Mahoney, E., & Butler, L. (2008). Understanding the nature and extent of farm and ranch diversification in North America. *Rural Sociology, 73*(2), 205–229. doi.org/10.1526/003601108784514543
12. BioBoden. (n.d.). *Homepage*. Prieiga per internetą: https://bioboden.de/en
13. Blair, P. Q., Castagnino, T. G., Groshen, E. L., Debroy, P., Auguste, B., Ahmed, S., Garcia Diaz, F., & Bonavida, C. (2020). *Searching for STARs: Work experience as a job market signal for workers without bachelor's degrees* (NBER Working Paper No. 26844). National Bureau of Economic Research. https://doi.org/10.3386/w26844
14. Bone, M., Ehlinger, E. G., & Stephany, F. (2025). Skills or degree? The rise of skill-based hiring for AI and green jobs. *Technological Forecasting and Social Change, 214,* 124042. https://doi.org/10.1016/j.techfore.2025.124042
15. Bryce, B. A. (2025). Rural proofing: lessons from OECD countries and potential application to health. *Rural and Remote Health*, *25*(1), 1-10.
16. Carbone, A., & Subioli, G. (2008). *The generational turnover in agriculture: The ageing dynamics and the EU support policies to young farmers*. Europoje agrarinės ekonomikos asociacijos seminaras. Prieiga per internetą: https://ageconsearch.umn.edu/record/44731
17. Cedefop. (2023). *Skills in transition: The way to 2035.* Publications Office. Prieiga internete: http://data.europa.eu/doi/10.2801/438491
18. Choudhary, P. et al. (2017). Relationship between tacit knowledge sharing, professionalism and lifelong learning in accruing personal competencies. International Journal of Advanced Research, 5(2), 377–386. https://dx.doi.org/10.21474/IJAR01/3160
19. CORDIS. (n.d.). *Young farmers project* (Project ID: 895185). Prieiga internete: https://cordis.europa.eu/project/id/895185
20. Council of Europe. (2025). *Recommendation CM/Rec(2025)3 of the Committee of Ministers to member States on the social, economic and political participation of rural youth - Explanatory Memorandum*. Prieiga per internetą: https://search.coe.int/cm#{"CoEIdentifier":["0900001680b5b57e"],"sort":["CoEValidationDateproc.20Descending"]}
21. Council of the European Union **(**Glocal**).** (2024). *'Glocal' opportunities for young people in rural and remote areas: Council conclusions*. Prieiga per internetą: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/11/25/glocal-opportunities-for-young-people-in-rural-and-remote-areas-council-approves-conclusions/
22. Demaria, K. (2020). *Exploring a skills-based approach to occupational mobility.* Federal Reserve Bank of Philadelphia. Prieiga per internetą: https://www.philadelphiafed.org/community-development/workforce-and-economic-development/exploring-a-skills-based-approach-to-occupational-mobility [URL chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.philadelphiafed.org/-/media/FRBP/Assets/Community-Development/Reports/skills-based-mobility.pdf?sc_lang=en]
23. Dias, C. S. L., Rodrigues, R. G., & Ferreira, J. J. (2023). Social media influencers and rural development: A systematic literature review. *Journal of Rural Studies*, 103, 103075. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2023.103075

24. Eckstein, K. (2021). *Generational identities and memory politics in Europe*. Palgrave Macmillan.
25. Ecorys, Origin for Sustainability, & R.E.D. (SKIN)**.** (2020). *Pilot Project on Smart eco-social villages: Final report*. European Commission, European Network for Rural Development. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/enrd/news-events/news/pilot-project-smart-eco-social-villages-final-report_en.html
26. Ehlinger, E. G. (2023). *Skills or a degree? The rise of skills-based hiring for AI and green jobs.* Bruegel. Prieiga per internetą: https://www.bruegel.org/working-paper/skills-or-degree-rise-skills-based-hiring-ai-and-green-jobs
27. EU CAP Network. (2023). *Smart Villages*. European Commission. Prieiga per internetą: https://eu-cap-network.ec.europa.eu/topics/smart-villages_en
28. EU CAP Network. (n.d.). *RETA: Network of farm incubators*. Prieiga per internetą: https://eu-cap-network.ec.europa.eu/good-practice/reta-network-farm-incubators_en
29. EU CAP Network. (n.d.). *Thematic Group Gen Z: Leading generational renewal in farming*. Prieiga per internetą: https://eu-cap-network.ec.europa.eu/thematic-groups-cap-implementation/thematic-group-gen-z-leading-generational-renewal-farming_en
30. EURACTIV**.** (2018). *Focus on technology and agriculture: EU Farming getting smarter*. Prieiga per internetą: https://www.fao.org/e-agriculture/news/focus-technology-and-agriculture-eu-farming-getting-smarter
31. Eurobarometer. (2017). *Special survey on Europeans and agriculture*. Brussels: European Commission.
32. Eurobarometer. (2020). *Special survey on Europeans and agriculture*. Brussels: European Commission.
33. Eurocities. (n.d.). *Pau's farming start-up renaissance*. Prieiga per internetą: https://eurocities.eu/stories/paus-farming-start-up-renaissance/
34. European Commission. (2022). *Young farmers in the EU*. Brussels: European Commission. Prieiga per internetą: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/income-support/young-farmers_en
35. European Commission. (2024). *Generational renewal in agriculture strategy*. Pristatyta Europos Parlamento plenarinėje sesijoje 2024 m. spalio 21 d. Brussels: European Commission. Prieiga per internetą: https://agriculture.ec.europa.eu/overview-vision-agriculture-food/generational-renewal_en
36. European Commission. (2025). *Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: The Union of Skills.* https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/document/915b147d-c5af-44bb-9820-c252d872fd31_en
37. European Commission. (n.d.). *Common Agricultural Policy: Income support for young farmers*. Prieiga per internetą: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/income-support/young-farmers_en
38. European Investment Bank. (2024). *EUR 3 billion of EIB Group financing announced for farmers and bioeconomy*. Prieiga per internetą:

http://www.eib.org/en/press/all/2024-497-eur3-billion-of-eib-group-financing-announced-for-farmers-and-bioeconomy
39. European Network for Rural Development (ENRD)**.** (2023). *Smart Villages Portal*. European Commission. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/enrd/smart-and-competitive-rural-areas/smart-villages/smart-villages-portal_en.html
40. European Union. (2023). *European Year of Skills 2023: Real people, real skills.* https://year-of-skills.europa.eu/index_en
41. FAO (2014, 2016) - Tarptautinės maisto ir žemės ūkio organizacijos gerosios praktikos apibrėžimas ir gairės. Prieiga per internetą: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.fao.org/4/ap784e/ap784e.pdf
42. FAO. (n.d.). *Community Supported Agriculture*. Prieiga per internetą: https://www.fao.org/family-farming/detail/en/c/416085/
43. Felten, E., Raj, M., & Seamans, R. (2021). Occupational, industry, and geographic exposure to artificial intelligence: A novel dataset and its po tential uses. Strategic Management Journal, 42(12), 2195–2217. https://doi.org/10.1002/smj.3286
44. Firebaugh, G. (1997). *Analyzing repeated surveys*. Sage Publications.
45. Food and Agriculture Organization. (2013). *Family farming knowledge platform*. Rome: FAO. Prieiga per internetą: https://www.fao.org/family-farming/home/en/
46. Food and Agriculture Organization. (2016). *Sustainable agriculture for biodiversity*. Rome: FAO.chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj. Prieiga per internetą: https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/edb59a36-7b00-4e0c-ac57-8323cc05ce6d/content
47. Frampton Farm. (n.d.). *Homepage*. Prieiga per internetą: https://www.framptonfarm.co.uk/
48. Future Farmers Network. (n.d.). *Krispijn van den Dries - The Netherlands*. Prieiga per internetą: https://future-farmers.net/from-the-field/the-netherlands/krispijn-van-den-dries/
49. Gedvilaitė – Kardošienė, M. (2013). Gyventojų senėjimas ir jo iššūkiai: suaugusių vaikų pareigos pagyvenusiems tėvams Lietuvoje. Lietuvos statistikos darbai. Vol 52 (1), p, 22–33.
50. *Generational renewal in agriculture and in rural areas: proposals for national actions. Publication - Briefings | 03 Jun 2026***.** Prieiga internete: https://eu-cap-network.ec.europa.eu/publications/generational-renewal-agriculture-and-rural-areas-proposals-national-actions_en?utm_source=chatgpt.com
51. *Generational renewal in the EU farms of the future* European Parliament resolution of 19 October 2023 on generational renewal in the EU farms of the future (2022/2182(INI)) (C/2024/2658). 29.4.2024. Prieiga internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A52023IP0376&utm_source=chatgpt.com
52. Gerulaitis, D. (2007). *Socialinė integracija ir dalyvavimas bendruomenėje*. Vilnius: Socialinių mokslų institutas.

53. Greencool Project. (n.d.). *Pagrindinis puslapis*. Prieiga per internetą: https://greencoolproject.eu/lt/pagrindinis-puslapis/
54. Grigas, V. (2024, spalio 22). Europa siekia padvigubinti jaunųjų ūkininkų skaičių: Lietuvoje daug iššūkių. *Žemės ūkio redakcija*. Prieiga per internetą: https://www.zur.lt/europa-siekia-padvigubinti-jaunuju-ukininku-skaiciu-lietuvoje-daug-issukiu/
55. Gruževskis, B., & Brazienė, R. (2017). Nesaugus užimtumas ir jo pokyčių tendencijos. *Lietuvos socialinė raida*, *6*, 170-192.
56. Gulisano, G., Platania, M., & Scibona, A. (2004). Development policies and districts' theory: Analysis applied to a rural local system. *New Medit, 3*(4), 18–24.
57. Havnevik, K., Haaland, H., & Sandström, E. (2003). *Rural development and the private sector in Sub-Saharan Africa*. Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj. Prieiga per internetą: https://cdn.sida.se/publications/files/sida2892en-rural-development-and-the-private-sector-in-sub-saharan-africa-sidas-experiences-and-approaches-in-the-1990s.pdf
58. Hernández, T., & Gabbard, S. (2018). *Findings from the National Agricultural Workers Survey (NAWS) 2015-2016: A demographic and employment profile of United States farmworkers* (Research Report No. 13). JBS International.
59. Hitlin, S., & Piliavin, J. A. (2004). Values: Reviving a dormant concept. *Annual Review of Sociology, 30*, 359–393. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1146/annurev.soc.30.012703.110640
60. Jurkėnaitė, N. (2017). Paramos svarba kuriant tvarų žemės ūkį Lietuvoje: mokslo studija. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. 148 p.
61. Imties dydžio skaičiuoklė. Prieiga per internetą: https://purecalculators.com/lt/sample-size-calculator
62. Inside Climate News. (2023). *Germany's wind energy development*. Prieiga per internetą: https://insideclimatenews.org/news/08052023/germany-wind-energy-development/
63. International Labour Organization Statistics (ILOSTAT). (2024). *Education and mismatch indicators (EMI database).* ILO. Prieiga per internetą: https://ilostat.ilo.org/methods/concepts-and-definitions/description-education-and-mismatch-indicators/
64. International Labour Organization. (2024). *Anticipation of skills needs: Foresight and scenario development.* ILO. Prieiga per internetą: https://www.ilo.org/sites/default/files/2024-10/ILOPOS-document-Foresightproc.20andproc.20Scenarioproc.20development.pdf
65. Youth Solidarity. (n.d.). *Hamster Mieden opportunity* (Opportunity ID: 45331). Prieiga per internetą: https://youth.europa.eu/solidarity/opportunity/45331
66. Irish Farmers' Association. (n.d.). *Leasing land*. Prieiga per internetą: http://www.ifa.ie/leasing-land/
67. Judge, T. A., Erez, A., Bono, J. E., & Thoresen, C. J. (2002). Are measures of self-esteem, neuroticism, locus of control, and generalized self-efficacy indicators of a common core construct? *Journal of Personality and Social Psychology, 83*(3), 693–710. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1037/0022-3514.83.3.693

68. Kardelis, K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2016.
69. Kartų kaitos žemės ūkyje strategija. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Strasbūras, 2025 10 21 COM(2025) 872 final. Prieiga internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52025DC0872
70. Keating, A., & Melis, G. (2017). Social media and youth political engagement: Preaching to the converted or providing a new voice for youth? *The British Journal of Politics and International Relations, 19*(4), 877–894. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1177/1369148117718461
71. Klagge J. (2018). Guidelines for Conducting Focus Groups. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.13140/RG.2.2.33817.47201
72. Klocker, N., Mbaye, M., Dun, O., Head, B., & Mujcinovic, A. (2019). Exploring migrants' knowledge and skill in seasonal farm work: More than labouring bodies. *Agriculture and Human Values, 37*(2), 463-478. https://doi.org/10.1007/s10460-019-10001-y
73. Koomen, E. (2011). *Rural vitality and governance in the 21st century*. Rural Sociology Press.
74. Lietuvos BŽŪP strateginis planas 2023–2027. Prieiga internete: https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/cap-strategic-plans/lithuania_lt?utm_source=chatgpt.com
75. Lietuvos oficialiosios statistikos portalas. (2024). Statistiniai duomenys. Prieiga per internetą: https://osp.stat.gov.lt
76. Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2050“ (2025). Prieiga internete: https://lrv.lt/lt/lietuva-2050/
77. Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymas (2007). *Valstybės žinios*, Nr. VIII-1113. Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b9ab89c27a9711ecb2fe9975f8a9e52e
78. Lietuvos Respublikos Žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymas, 2002
79. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymas. (2022). *Valstybės žinios*, Nr. 2022-24789. Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a2f6b912987111f0bb51b0620d4bdb93
80. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija. (2023a). *2023–2027 m. Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros strateginis planas*. Vilnius: LR ŽŪM. Prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/bendroji-zemes-ukio-politika/lietuvos-zemes-ukio-ir-kaimo-pletros-2023-2027-m-strateginis-planas-1/strateginis-planas-1/
81. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija. (2023b). *Žemės ūkio ir kaimo plėtros iki 2030 m. Baltoji knyga*. Vilnius: LR ŽŪM. Prieiga per internetą: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Baltoji_knyga_2019proc.20FINAL.pdf
82. Lietuvos Respublikos žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros įstatymas2002 m. birželio 25 d. Nr. IX-987, Vilnius. Prieiga internete: https://e-seimasx.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?actualEditionId=ylGaTFVCSs&category=TAD&documentId=TAIS.171174&jfwid=-gyw768ggy&utm_source=chatgpt.com

83. Lietuvos žemės ūkio ministerija. (2024). Lietuvos žemės ūkis: Faktai ir skaičiai 2024. Prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt
84. Lietuvos žemės ūkio rūmai. (2022). *Tyrimas dėl žemės ūkio žinių ir inovacijų sistemos funkcinio modelio Lietuvoje parengimo*. Vilnius: LRŽŪ. Prieiga per internetą: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/Tyrimasproc.20dproc.C4proc.97lproc.20proc.C5proc.BEemproc.C4proc.97sproc.20proc.C5proc.ABkioproc.20proc.C5proc.BEiniproc.C5proc.B3proc.20irproc.20inovacijproc.C5proc.B3proc.20sistemosproc.20funkcinioproc.20modelioproc.20Lietuvojeproc.20parengimo.pdf
85. Loyens & Loeff. (n.d.). *New farm lease decree in Flanders*. Prieiga per internetą: http://www.loyensloeff.com/insights/news--events/news/new-farm-lease-decree-in-flanders/
86. Luobikienė, I. Sociologinių tyrimų metodika: mokomoji knyga. – K.: Technologija, 2010.
87. Marchand, T. H. J. (2008). Muscles, morals and mind: Craft apprenticeship and the formation of person. *British Journal of Educational Studies, 56*(3), 245-271.
88. McGuinness, S., Pouliakas, K., & Redmond, P. (2018). Skills mismatch: Concepts, measurement and policy approaches. *Journal of Economic Surveys, 32*(4), 985–1085. https://doi.org/10.1111/joes.12223
89. Nature & More. (n.d.). *Krispijn van den Dries*. Prieiga per internetą: https://www.natureandmore.com/en/growers/krispijn-van-den-dries
90. Nugin, R. (2015). Chapter thirteen (re) searching post-socialist rural youth: towards a nuanced understanding raili nugin and elen-maarja trell. *" In Search of...": New Methodological Approaches to Youth Research*, 258.
91. Nugin, R. (2015). *Generations in Estonia: Contemporary perspectives on youth, family and migration*. Tallinn: TLU Press. DOI: 10.26530/OAPEN_606515
92. OECD. (2021). *Career guidance for adults in a changing world of work.* OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/9a94bfad-en
93. OECD. (2024). *Bridging talent shortages in tech: Skills-first hiring, micro-credentials and inclusive outreach.* OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/f35da44f-en
94. OECD. (2025). *Empowering the workforce in the context of a skills-first approach.* OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/345b6528-en
95. Olsthoorn, M. (2014). Measuring precarious employment: A proposal for two indicators of precarious employment based on set-theory and tested with Dutch labor market-data. *Social Indicators Research*, *119*(1), 421-441.
96. Pennyhooks Farm. (n.d.). *Homepage*. Prieiga per internetą: https://pennyhooks.com/
97. Potter, C., ir Lobley, M. (1996). The farm family life cycle, succession paths and environmental change in Britain's countryside. *Journal of Agricultural Economics, 47*(1–4), 172–190. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1111/j.1477-9552.1996.tb00683.x
98. Profesinio mokymo metodikos centras. (2008). *Žemės ūkio sektoriaus studija*. Vilnius: PMMC. Prieiga per internetą: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.kpmpc.lt/kpmpc/wp-content/uploads/2013/05/Zemes-ukio-studija.pdf

99. *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing the European Fund for economic, social and territorial cohesion, agriculture and rural, fisheries and maritime, prosperity and security for the period 2028-2034* and amending Regulation (EU) 2023/955 and Regulation (EU, Euratom) 2024/2509 ('NRPP Regulation'), Europos Komisija, Brussels, 16 June 2026.
100. *Questions and answers on the CAP post-2027 proposal***,** 23 July 2025, Brussels, Directorate-General for Agriculture and Rural Development. Prieiga internete: https://agriculture.ec.europa.eu/media/news/questions-and-answers-cap-post-2027-proposal-2025-07-23_en?utm_source=chatgpt.com
101. Resilience. (2025). *Letter from the farm: How a young Lithuanian farmer blends science, soil, community*. Prieiga per internetą: https://www.resilience.org/stories/2025-08-21/letter-from-the-farm-how-a-young-lithuanian-farmer-blends-science-soil-community/
102. Réussir. (2023). *Les 10 influenceurs en agriculture sélectionnés par la rédaction en 2023*. Prieiga per internetą: https://www.reussir.fr/les-10-influenceurs-en-agriculture-selectionnes-par-la-redaction-en-2023
103. Rivera, L. A. (2012). Hiring as cultural matching: The case of elite professional service firms. *American Sociological Review, 77*(6), 999-1022. https://doi.org/10.1177/0003122412463213
104. Rocca, A., Petrescu, C., Bettencourt, L., Koltai, L., Toth, K., Braziene, R., ... & Soler-Porta, M. (2026). Future Employment opportunities and changes in rural youth labour markets. *Policy Brief EURYO - European Rural Youth Observatory.* Prieiga internetu: https://www.euryo.org/web/wp-content/uploads/2026/03/Policy-Brief-WG-2026-02-final.pdf
105. Rural Network Scotland. (n.d.). *New resource for rural social entrepreneurs*. Prieiga per internetą: https://www.ruralnetwork.scot/news-and-events/news/new-resource-rural-social-entrepreneurs
106. Rural Pact. (n.d.). *Good practice: Day of countryside living in Estonia*. Prieiga per internetą: https://ruralpact.rural-vision.europa.eu/good-practice/day-countryside-living-estonia_en#section--resources;tab_id=overview
107. Schon, D. A. (1984). *The reflective practitioner: How professionals think in action.* Basic Books.
108. School Garden Network. (n.d.). *Teacher trainings*. Prieiga per internetą: https://www.schoolgardens.org/teacher-trainings
109. Scrumball. (2024). *Top 50 agriculture influencers 2024*. Prieiga per internetą: https://www.scrumball.com/blog/top-50-agriculture-influencers-2024/
110. SEA-VET. (2024). *Malaysia hosts ASEAN skills forum, sets stage for 2025 chairmanship.* https://sea-vet.net/news/1583-malaysia-hosts-asean-skills-forum-sets-stage-for-2025-chairmanship
111. Senkova Domacija. (n.d.). *Homepage*. Prieiga per internetą: https://www.senkovadomacija.si
112. Sennett, R. (2008). *The craftsman.* Yale University Press.
113. Simões, F. (2025). Rural NEETs school to work transitions: A conceptual model based on the psychology of working theory. *Journal of Adolescence*, *97*(7), 1695-1709.

114. Skinner, E. A., & Zimmer-Gembeck, M. J. (2011). The development of coping. *Annual Review of Psychology, 62*, 119–144. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1146/annurev.psych.093008.100352
115. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2023). *Nacionalinės jaunimo politikos 2023–2027 metų veiksmų planas*. Vilnius: SADM. Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/50839d5024d911eea0b6cad9848a9596/asr
116. Statistikos departamentas. (2020). *Lietuvos gyventojai 2020*. Prieiga per internetą: https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventojai-2020/salies-gyventojai/gyventoju-skaicius-ir-sudetis
117. Šviesolaidinis internetas kaime vis dar retas svečias: Pasiekia tik 3 iš 10. 77.lt. (2024). Prieiga per internetą: https://77.lt/sviesolaidinis-internetas-kaime-vis-dar-retas-svecias-pasiekia-tik-3-is-10
118. Terre de Liens. (n.d.). *Homepage*. Prieiga per internetą: https://terredeliens.org/
119. The Energy Mix. (n.d.). *Community wind farm earns support, generates income in German village*. Prieiga per internetą: https://www.theenergymix.com/community-wind-farm-earns-support-generates-income-in-german-village/
120. The Origin Homestead. (2022). *YouTube channel*. Prieiga per internetą: https://www.youtube.com/watch?v=N90vQ90FTjE
121. *The Proposal for a Regulation Of The European Parliament And Of The Council establishing the conditions for the implementation of the Union support to the Common Agriculture Policy for the period from 2028 to 2034* ST 11733 2025 INIT. Prieiga internete: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c9b4fe11-08e9-11f1-8870-01aa75ed71a1/language-en
122. Thelwall, M. and Nevill, T. (2021). Is research with qualitative data more prevalent and impactful now? Interviews, case studies, focus groups and ethnographies. Library & Information Science Research, Volume 43, Issue 2. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1016/j.lisr.2021.101094
123. Tyrimas dėl žemės ūkio žinių ir inovacijų sistemos funkcinio modelio Lietuvoje parengimo, LRŽŪM, 2022.
124. Travel to Farm. (n.d.). *Trainee in Denmark*. Prieiga per internetą: https://www.t2f.dk/trainee-in-dk/
125. University of Helsinki. (n.d.). *New resource for rural social entrepreneurs*. Prieiga per internetą: https://www.helsinki.fi/en/news/fair-society/new-resource-rural-social-entrepreneurs
126. Vaitekūnas, S. (2006). *Lietuvos gyventojai per du tūkstančius metų*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. Prieiga per internetą: https://www.lituanistika.lt/content/5598
127. van Hoorn, A. (2017). Generational shifts in managerial values and the coming of a unified business culture: A cross-national analysis using European Social Survey data. *Journal of Business Ethics, 155*(2), 547–566. Prieiga per internetą: https://link.springer.com/article/10.1007/s10551-017-3488-4
128. Vidickienė, D.; Gedminaitė-Raudonė, Ž.; Vilkė, R. 2016. Kaimiškųjų regionų gyvybingumo veiksniai: Mokslo studija. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas.
129. Waldman, M. (2016). The dual avenues of labor market signaling. *Labour Economics, 41,* 120-134. https://doi.org/10.1016/j.labeco.2016.05.001

130. Wilson, R. (2019). Skills forecasts in a rapidly changing world: Through a glass darkly. In S. McGrath, M. Mulder, J. Papier, & R. Suart (Eds.), *Handbook of vocational education and training.* Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-94532-3_74
131. World Economic Forum. (2025). *The future of jobs report 2025.* World Economic Forum. Prieiga per internetą: https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2025/
132. ZUR.lt. (n.d.). *Lithuanian young farmers stand united with Europe: Joint declaration signed on the future of the CAP*. Prieiga per internetą: https://www.zur.lt/lithuanian-young-farmers-stand-united-with-europe-joint-declaration-signed-on-the-future-of-the-cap/
133. Žemės ūkio ministerija. (n.d.). *Jaunieji ūkininkai paraiškas kvieciami teikti jau nuo gegužės 31 d*. Prieiga per internetą: https://nma.lrv.lt/lt/naujienos/jaunieji-ukininkai-paraiskas-kvieciami-teikti-jau-nuo-geguzes-31-d/
134. Žemės ūkio rūmai. (n.d.). *Projektas kaimo bendruomenių veiklos skatinimas bei jaunimo aktyvinimas įgyvendinant Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programą*. Prieiga per internetą: https://zua.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/kaimo-bendruomenines-organizacijos/kaimo-bendruomenines-organizacijos-projektine-veikla/projektas-kaimo-bendruomeniu-veiklos-skatinimas-bei-jaunimo-aktyvinimas-igyvendinant-lietuvos-kaimo-pletros-20142020-m-programa/
135. Žydžiūnaitė, V. ir Sabaliauskas, S. Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai. Vaga, 2017.